

John G. Neihardt

Mluví Černý jelen

Životní příběh svatého muže
z kmene Sioux Oglala

Mluví
Černý jelen

Životní příběh svatého muže
z kmene Sioux Oglala

jak jej vypráví

John G. Neihardt
(Planoucí duha)

VOLVOX GLOBATOR

John G. Neihardt
Mluví Černý jelen

Translation © Jan Ullrich
Copyright © 1932, 1959, 1972 by John G. Neihardt.
Copyright © 1961, 2008 by The John G. Neihardt Trust.
Published by arrangement with University of Nebraska Press
c/o McIntosh and Otis, Inc.

ISBN 978-80-7511-105-0
ISBN 978-80-7511-106-7 (epub)
ISBN 978-80-7511-107-4 (pdf)

*Vše dobré v této knize náleží šesti Dědečkům
a velkým lidem mého národa*

ČERNÝ JELEN

Předmluva

S Černým jelenem jsem se poprvé setkal v srpnu roku 1930. Měl jsem tehdy rozepsanou *Píseň mesiášovu*, která je pátou a poslední částí mého eposu *Cyklus západu*. Tato píseň pojednává o tom, čemu běloši říkají „mesiášské třeštění“, tedy o velkém spasitelském snu, který se v osmdesátých letech 19. století šířil mezi zoufalými indiány a skončil masakrem u Wounded Knee 29. prosince 1890.

Se svým synem Sigurdem jsem se vydal do rezervace Pine Ridge, abych našel nějakého starého medicinmana, který se mesiášského hnutí účastnil a který by se snad nějak nechal přesvědčit k tomu, aby mi vyprávěl o jeho hlubším duchovním významu. Už řadu let jsem se znal s mnoha Siouxy z kmene Oglalů a měl jsem mezi těmi dlouhovlasými starci dobré přátele. Nechyběly mi informace. Fakta jsem nashromáždil jak ze záznamů, tak od starých lidí, kteří tu dobu prožili, se vši její velkou nadějí a tragickým zklamáním. Potřeboval jsem něco, co člověk získá spíše souzněním než tím, že naslouchá vyprávění. (Ti z čtenářů, kteří znají mou *Píseň mesiášovu*, jistě vědí, co mám na mysli.)

Od správce rezervace jsem se dozvěděl o starém muži jménem Černý jelen, který žil uprostřed pustých neúrodných kopců asi dvacet mil východně od rezervační správy, poblíž Mandersonu, jednoho z městeček v rezervaci. Bylo mi řečeno, že Černý jelen je *wičháša wakháô* – svatý muž, který sehrál v mesiášském hnutí jistou roli. Byl také synovcem Šíleného koně, hlavního hrdiny mé *Písně indiánských válek*, a dobře náčelníka znal.

A tak jsme se rozjeli se synem do Mandersonu, abychom u toho starého muže zkusili štěstí. V Mandersonu žil Letící jestřáb, s nímž jsem se znal, a ten souhlasil, že s námi pojede

jako tlumočník. Černý jelen žil asi čtyři míle západně od Mandersonu a cesta vedoucí mezi holými žlutými kopci končila před jeho domem, což byla dřevěná chýše s jedinou místností, na jejíž drnové střeše rostl plevel.

Když jsme tam dorazili, Černý jelen stál vedle přístřešku z borovicových větví. Bylo poledne. Po západu slunce, když jsme odjížděli, Letící jestřáb řekl: „Je to zvláštní, ale vypadalo to, jako by ten starý muž věděl, že máte přijet.“ Můj syn poznamenal, že měl stejný pocit. Později, když jsem toho úžasného starce znal již několik let, jsem byl ochoten věřit, že to opravdu věděl, protože on nepochybně měl nadpřirozené schopnosti.

Podal jsem Černému jelenovi ruku a řekl mu, že se dobře znám s indiány kmene Omaha a také s mnoha Siouxy a že bych se s ním rád seznámil a trochu si popovídal o starých časech. „*Háh*,“ řekl, aby dal najevo, že to přijímá.

Černý jelen upíral svůj vyhaslý pohled na zem a zdálo se, že na nás zapomněl. Už jsem se chystal přerušit ticho a nějak začít, když stařec vzhlédl k Letícímu jestřábovi a řekl (mluvil lakotsky, protože anglicky neuměl): „Cítím, že ten muž, který tu sedí po mém boku, přichází s velkou touhou poznat věci Onoho světa. Byl poslán, aby se dozvěděl, co vím, a já ho budu učit.“

Nakonec se stařec rozpovídal. Mluvil o vizi, kterou měl v mládí. Později jsem se dozvěděl, že to byla vize, která mu dávala sílu. Při vyprávění se k ní stále znovu vracel, a očividně se tak snažil probudit moji zvědavost, protože v přítomné společnosti nemohl o tak posvátné věci mluvit otevřeně. Bylo to jako neznámá nádherná krajina, kterou vidíte jen v krátkých záblescích bouře.

Často jsem přerušoval dlouhé starcovy odmlky zmínkami o starých časech, o době před tím, než nastaly zlé dny a bílí lidé se zmocnili této země. Připomněl jsem velké

bitvy a události siouxské historie a on zdvořile odpovídal. Bylo však stále jasnější, že nejvíce ho zajímají „věci Onoho světa“.

Slunce už pomalu zapadalo, když Černý jelen řekl: „Musím tě mnohému naučit. To, co vím, mi bylo dáno pro lidi. Je to krásné a pravdivé. Brzy nade mnou bude růst tráva a vše bude ztraceno. Ty jsi byl poslán, abys to zachránil. Musíš sem přijít znovu, abych tě mohl učit.“ Odpověděl jsem: „Kdy mám přijít, Černý jelene?“ Odvětil: „Na jaře, až bude tráva takhle vysoká.“ A naznačil výšku na šíři dlaně.

Tu zimu jsem si s Černým jelenem dopisoval prostřednictvím jeho syna Bena, který rok či dva navštěvoval internátní školu pro indiánské děti v Carlisle, a dohodli jsme se na delší návštěvě příštího jara.

Počátkem května 1931 jsem společně se svou starší dcerou Enid, která byla po mnoho let mou sekretářkou, a s druhou dcerou Hildou opět přijel k Černému jelenovi, aby mi mohl vyprávět svůj životní příběh a splnit tak povinnosti, které pokládal za své poslání. Chtěl především „uchovat svou Velkou vizi pro lidstvo“.

Mým úkolem bylo přetlumočit vyprávění toho starého muže, avšak nejen po stránce faktů – ty nebyly tím nejdůležitějším –, spíše jsem musel v angličtině přetvořit způsob a styl jeho vyprávění. Byla to obtížná vyčerpávající práce a vyžadovala hodně trpělivosti a mnoho doplňujících otázek na tlumočníka.

Považoval jsem za svou posvátnou povinnost vyjádřit styl a význam vyprávění toho starého muže co nejpravdivěji. Jsem přesvědčen, že mezi námi dvěma bylo často něco víc než obvyklá komunikace.

V uplynulých čtyřiceti letech jsem se snažil splnit přání Černého jelena a předat jeho poselství světu bílých lidí.

Tato kniha měla a stále ještě má pozoruhodný osud. Když v roce 1932 vyšla poprvé, literární kritici ji přijali velmi nadšeně a označili ji za knihu roztodivné krásy, přestože o indiánech toho věděli velmi málo.

Veřejnost, nemající o indiánech téměř žádné znalosti, přijala knihu vlažně. Většina výtisků zůstala na pultech knihkupectví, takže po necelých dvou letech musel nakladatel zbylé výtisky zlevnit na čtyřicet pět centů a kniha upadla v zapomnění.

Přešla celá jedna generace, ale kniha odmítala zemřít.

Jeden výtisk knihy se nějak dostal do švýcarského Curychu, kde se jí dostalo uznání od skupiny německých učenců, mezi nimiž byl dokonce významný psycholog a filosof Carl Jung.

Zpráva o tom se dostala do Ameriky a našla si několik přívětivých ohlasů. Avšak kniha byla v té době již těžko dostupná a prodávala se jen za vysoké ceny jako vzácnost.

V roce 1961 byla kniha *Mluví Černý jelen* vydána znovu, tentokrát v brožované vazbě, a byla nadšeně přijata, zvláště mezi mladými lidmi. V tisku byla označována jako „klasika soudobé mládeže“ a po televizních rozhovorech se mnou v roce 1971 si kniha získala překvapivě velkou popularitu.

Věhlas knihy se rozšířil po celých Spojených státech i po Evropě a byla přeložena do osmi jazyků.

Přání starého proroka, abych předal jeho poselství světu, se naplnilo.

Ti, kteří už knihu *Mluví Černý jelen* znají, si jistě vzpomenu, jak se starý muž modlil na nejvyšší hoře Černých hor. Mrholilo a on stál a pln zoufalství plakal a volal k šesti Dědečkům univerza: „Pohleďte na mne, jsem jen ubohý starý muž, jehož čas se naplnil a který nic nevykonal.“

Se svým poselstvím, které se rozšířilo po celém světě,
jistě neselhal.

John G. Neihardt
Columbia, Missouri
listopad 1971

1

Nabídnutí dýmky

Mluví Černý jelen:

Milý příteli, budu ti vyprávět příběh svého života, jak sis přál. Kdyby to byl jen příběh o mém životě, myslím, že bych ho nevyprávěl. Neboť čím je člověk, aby stavěl na odív zimy svého života, třebaže se pod nimi ohnul jako pod těžkým sněhem? Podobný příběh prožilo a prožije tolik jiných lidí, jen aby se stali trávou na kopcích.

Je to příběh veškerého života, který je posvátný, a je dobré ho vyprávět. Je o nás dvounohých, kteří ho sdílíme se čtyřnohými, s okřídleni povětří a se všemi zelenými věcmi. Neboť ti všichni jsou dětmi jedné matky a jejich otcem je jediný Duch.

Není to tedy příběh o velkém lovcí, velkém válečníkovi či velkém cestovateli, i když jsem svého času mnoho ulovil, jako chlapec i muž jsem často bojoval za svůj lid a dostal se daleko a viděl podivuhodné končiny a lidi. Takové věci vykonalo i mnoho jiných. A lépe než já. Na tyto věci budu také vzpomínat a často se možná bude zdát, že jsou příběhem samotným, jako když jsem je šťasten i zarmoucen prožíval. Avšak nyní, kdy na vše shlížím jako z vrcholku osamělého kopce, vím, že to byl hlavně příběh mocné vize, která byla dána člověku příliš slabému na to, aby ji dovedl využít. Byl to příběh o posvátném stromu, který měl vzkvétat v srdci národa, plný květů a ptáků, ale místo toho je nyní suchý. Byl to příběh jednoho národa, jehož sen zemřel v zakrvaveném sněhu.

Černý jelen, 1947

Ale jestli ta vize byla pravdivá a mocná, a já vím, že byla, pak je pravdivá a mocná i nadále, neboť takové věci jsou duchovní, a když lidé ztratí cestu, je to jen proto, že jsou zaslepeni temnotou ve svých očích.

A tak vím, že to, co chci udělat, je dobré. A protože žádnou dobrou věc nemůže člověk udělat úplně sám, učiním nejprve oběť a vyšlu svůj hlas k Duchu světa, aby mi pomohl vyprávět pravdivě. Podívej, nacpu tuto posvátnou dýmku kůrou červené svídy, ale než ji vykouříme, musíš vědět, z čeho je vyrobená a jaký má význam.

Čtyři stuhy, které visí na troubeli, jsou čtyři světové strany. Černá je za západ, kde žijí Hromové bytosti a sesílají nám déšť, bílá je za sever, odkud přichází velký bílý očistný vítr, červená je za východ, kde pramení světlo a kde přebývá ranní hvězda dávající lidem moudrost, a žlutá značí jih, odkud přichází léto a síla růstu.

Avšak tyto čtyři duchové jsou pouze jediným Duchem. A právě Jeho, který je jako otec, symbolizuje toto orlí pero na troubeli, a to představuje také myšlenky lidí, které mají směřovat vysoko jako orlové. Není snad obloha otcem a země matkou a nejsou všechny živé bytosti s nohama, s křídly či s kořeny jejich dětmi?

A tady u náustku troubele je kousek kůže, který by měl být z bizona, a ten představuje zemi, z níž jsme vzešli a z jejíchž prsou po celý svůj život sajeme jako nemluvnata stejně jako všechna zvířata, ptáci, stromy a rostliny. Dýmka znamená tohle všechno a ještě víc, než kdo vůbec může pochopit, a proto je posvátná.

A nyní si poslechni příběh o tom, jak se k nám dýmka poprvé dostala. Podle pověsti hledali kdysi dávno dva zvědové bizony. Když přišli na vrchol vysokého kopce a podívali se směrem na sever, uviděli, jak se k nim zdálky něco blíží. Když to bylo na dohled, vykřikli: „Je to žena!“ A opravdu

byla. Jeden z těch zvědů měl špatné myšlenky a pověděl to tomu druhému. Ten však řekl: „Ta žena je posvátná, odhodl zlé úmysly.“ Když žena přišla ještě blíže, viděli, že má na sobě pěkné šaty z bílé jelenice, má velmi dlouhé vlasy a je velmi mladá a krásná. A ona znala jejich myšlenky a hlasem, který zněl jako zpěv, pravila: „Neznáte mě, ale chcete-li, učinite, jak myslíte. Můžete přijít.“ A ten bláhový zvěd šel. Ale jakmile před ní předstoupil, objevil se bílý oblak a oba je zahalil. Krásná žena pak z něho vystoupila, a když se oblak rozplynul, zbyla z bláhového muže jen kostra pokrytá červy.

Poté promluvila žena ke druhému zvědovi: „Běž domů a řekni svým lidem, že přicházím. Ať pro mne ve svém středu postaví velké týpí.“ Muž byl naplněn velikou bází a spěchal to říci lidem. Ti ihned udělali, co jim řekl, a shromáždění kolem velkého týpí čekali na posvátnou ženu. Brzy se objevila, byla velmi krásná, a jak vcházela do týpí, zpívala:

Kráčím a můžete vidět můj dech.

Kráčím a posílám svůj hlas.

Posvátně kráčím.

Kráčím a můžete vidět mé stopy.

Posvátně kráčím.

A jak zpívala, vycházel jí z úst bílý oblak, který voněl. Pak dala něco náčelníkovi. Byla to dýmka. Na jedné její straně bylo vyryto bizoní mládě, které mělo představovat zemi, jež nás nosí a živí. Dvanáct orlích per visících z troubele znamenalo oblohu a dvanáct měsíců a bylo svázáno trávou, která se nikdy nepřetrhne. „Pohleďte!“ řekla žena, „díky této dýmce se budete množit a budete dobrým národem. Vzejdou z ní jen dobré věci. Starat se o ni mohou jen

ruce dobrých lidí a špatní na ni nesmějí ani pohlédnout.“ Potom začala zase zpívat a vyšla ven z týpí. Lidé se dívali, jak odchází, a ona se náhle proměnila v bílého bizona, který s hlasitým odfrkáváním cválal pryč a brzy zmizel.

Tak se to vypráví a já nevím, jestli se to tak stalo, či ne, ale když se nad tím zamyslíš, pochopíš, že je to pravda.

Teď dýmku zapálím a nabídnu ji silám, které jsou jednou jedinou Silou, vyšlu k nim hlas a pak budeme spolu kouřit. Ze všech nejdříve nabízím náustek Tomu nahoře a volám:

Hej hej! Hej hej! Hej hej! Hej hej!

Dědečku, Velký Duchu, jsi tu odnepaměti a před Tebou nebyl nikdo jiný. Kromě Tebe není nikdo, ke komu bych se mohl modlit. Vše, co vidíš, jsi stvořil Ty sám. Stvořil jsi všechny hvězdné národy vesmíru. Stvořil jsi čtyři světové strany. Stvořil jsi den a vše v něm. Dědečku, Velký Duchu, skloň se blíže k zemi, ať slyšíš hlas, který k Tobě posílám. Ty, který jsi tam, kde zapadá slunce, pohleď na mě, Hromové bytosti, pohleďte na mne! Ty, který jsi na místě, kde žije v plné síle bílý Obr, pohleď na mě! Ty, kdož jsi na místě, kde slunce stále svítí a odkud vychází jitřenka i sám den, pohleď na mne! Ty, který jsi tam, kde žije léto, pohleď na mne! Ty, v hlubinách nebes, mocný orle, pohleď! A ty, Matko Země, jediná Matko, ty, která jsi milosrdná ke svým dětem!

Vyslyšte mě, čtyři světové strany! Jsem váš příbuzný. Dejte mi sílu kráčet po měkké zemi a být příbuzným všeho stvoření. Dejte mi oči, abych viděl, a sílu, abych porozuměl a mohl být jako vy. Jen s vaší silou mohu čelit větrům.

Velký Duchu, Velký Duchu, můj Děde, tváře živých věcí po celé zemi jsou si podobné. S láskou a něhou vzešly ze země. Pohleď na ty tváře nesčetných dětí a dej, ať se svými dětmi v náručí mohou čelit větrům a kráčet po dobré cestě ke dni klidu.

Vyslyš mou modlitbu! Hlas, který posílám, je slabý, ale posílám ho se vší upřímností. Vyslyš mě!

To je vše. *Héčhetu weló!*

A nyní, můj příteli, vykouříme spolu tuto dýmku na znamení, že mezi námi bude jen dobré.

2

Dětství

Jsem Lakota z kmene Oglalů. Můj otec se jmenoval Černý jelen, před ním patřilo to jméno jeho otci a předtím otci jeho otce, takže já jsem už čtvrtý, kdo to jméno nosí. Můj dědeček byl svatý muž stejně jako několik jeho bratrů. On a otec Šíleného koně byli bratřenci a měli společného dědečka. Moje matka se jmenovala Bílá kráva vidí, jejímu otci říkali Nechce jít a její matka byla Mnoho orlích per. Pamatuji si ještě na matku a otce mé matky. Otec mého otce byl zabit indiány kmene Póní, když jsem byl ještě moc malý, a jeho matka, Rudá orlí žena, zemřela brzy na to.

Narodil jsem se v měsíci pukajících stromů (prosinec) u Malé prašné řeky během Zimy, kdy byli zabiti čtyři Vraní indiáni (1863). A byly mi tři roky, když si otec zlomil pravou nohu v Bitvě sta pobitých.* Díky tomu zranění pak kulhal až do konce života, což bylo někdy v době, kdy byla povražděna tlupa náčelníka Velké nohy u Poraněného kolena. Otec je pohřben tady v těchto kopcích.

Zimu sta pobitých si pamatuji, jako si člověk pamatuje nějaký zlý sen, který se mu zdál v dětství, ale nemůžu říct, kolik z toho jsem slyšel později, když jsem byl větší, a kolik jsem toho chápal, když jsem byl ještě malý. Je to jako přízrak v mlze, protože to byla doba plná nesnází a strachu.

* Tzv. Fettermanova bitva, obvykle nazývaná masakrem, která se odehrála 21. prosince 1866 u říčky Peno poblíž pevnosti Phil Kearney a v níž bylo pobito 81 mužů kapitána Fettermana.

Tehdy jsem ještě neznal žádné wašíču* a ani jsem neměl ponětí, jak vypadají. Všichni říkali, že se wašíču blíží, že nám vezmou naši zemi a do posledního nás pobijí a všichni budeme muset umřít v boji. Ale v téhle bitvě byli pobiti wašíču a mluvilo se o ní ještě hodně dlouho. Co je ale sto wašíču, když tam, odkud přicházeli, jich bylo tolik, že se ani nedali spočítat.

Pamatuji si, že jsem se na to jednou ptal dědečka. Řekl jsem mu: „Když se zvědové vracejí odněkud z prárie plné bizonů, lidé říkají, že přijdou wašíču, a když se blíží ti podivní lidé, aby nás zabili, zase říkají, že přijdou wašíču. Co to znamená?“ A on mi na to řekl: „Že je jich hodně.“

Když jsem povyrostl, pochopil jsem, proč se vlastně tu zimu a další léto bojovalo. Wašíču našli spoustu žlutého kovu, který uctívají a který jim mate hlavy, a tak si chtěli udělat cestu naším územím k místu, kde žlutý kov byl. Naši lidé tu cestu nechťeli. Vyplašila by bizony a odehnala je pryč. A také by po ní proudem jako řeka přicházeli další wašíču. Říkali nám, že potřebují jen kousíček země, jen kolik se vejde pod kola vozu. Ale my jsme věděli své. A když se teď rozhlédnete kolem, vidíte, co tehdy ve skutečnosti chtěli.

Kdysi jsme byli ve vlastní zemi šťastní a málokdy jsme měli hlad, neboť tenkrát spolu žili dvounozí a čtyřnozí jako příbuzní a všeho bylo dost pro nás i pro ně. Pak přišli wašíču a udělali malé ostrůvky pro nás a jiné ostrůvky pro čtyřnohé a tyto ostrůvky se pořád zmenšují, protože je ze všech stran nahlodává stoupající záplava wašíču, celá zkalená lží a chamtivostí.

Otec mi vyprávěl, co kdysi dávno jeho otec vyprávěl jemu. Že mezi Lakoty byl jeden svatý muž, kterému říkali Pije vodu, a ten měl už dávno před tím, než se objevili

* Toto slovo označuje bělochy, nevztahuje se však k barvě pleti.

wašiču, sen o tom, co se jednou stane. Zdálo se mu, že čtyřnozí se vracejí zpátky do země a že cizí národ upředl kolem Lakotů pavučinu. A také řekl: „Až se to stane, budete žít v hranatých šedých domech, na neplodné zemi a ve stínu těch šedých hranatých domů budete strádat hladem.“ Říká se, že brzo po tom, co tu vizi měl, vrátil se zpátky k Matce Zemi. Zabil ho smutek. Jenom se podívejte kolem a uvidíte, že myslel tyhle domy se střechami z drnů, ve kterých nyní žijeme, a že také všechno ostatní je pravda. Sny jsou někdy moudřejší než bdění.

A tak, když přišli vojáci a postavili město z kmenů u přítoku Prašné řeky, bylo našim lidem jasné, že tam chtějí mít tu svou cestu a chtějí nám vzít naši zemi a možná nás všechny pozabíjet, až budou dost silní. Šílený kůň měl tenkrát teprve devatenáct let a našim hlavním náčelníkem byl tehdy ještě Rudý oblak. V měsíci, kdy se mění roční období (říjen), svolal všechny roztroušené kmeny Lakotů na velkou poradu k Prašné řece. Když jsme tehdy vstoupili na válečnou stezku proti vojákům, jezdec na koni mohl jet našimi vesnicemi od svítání až do chvíle, kdy mu slunce stálo nad hlavou. Tak daleko se údolím řeky táhl náš tábor, neboť nám přišli na pomoc mnozí naši přátelé z kmene Šajenů a Modrých mraků (Arapahů).

Těch sto vojáků jsme pobili v měsíci pukajících stromů, v době kdy měsíce na obloze už ubývalo. Můj přítel Ohnivý hrom je starší než já, takže v tom boji byl a může vám o něm vyprávět.

Mluví Ohnivý hrom:

Stalo se to, když mi bylo šestnáct zim. Po velké poradě u Prašné řeky jsme se přesunuli k Řece bizoních jazyků

a utábořili se u ústí potoka Peno. Bylo nás tam mnoho. V čele nás všech byl Rudý oblak, ale náčelníkem naší tlupy byl Velká cesta. Za úsvitu jsme vyrazili na koních proti proudu potoka směrem k vojenskému městu u řeky Piney, protože jsme ho chtěli napadnout. Slunce bylo asi na půli cesty, když jsme se zastavili v místech, kde z úzkého příkrého hřebenu vedla dolů cesta wašičů a křížila potok. Bylo to dobré místo pro boj, a tak jsme poslali několik mužů nahoru po stezce, aby vylákali vojáky. Jakmile odjeli, skryli jsme se v roklicích po obou stranách údolí pod hřebenem a vyčkávali jsme. Za notnou chvíli jsme nahoře za kopcem uslyšeli výstřel a věděli jsme, že se vojáci blíží. Chytli jsme koním tlamy, aby neřehtali, až ucítí vojenské koně, a brzo jsme zahlédli naše muže. Někteří vedli koně a šli pěšky, aby si vojáci mysleli, že jsou unavení. Pak utíkali po cestě vedoucí mezi námi a vojáci na koních jeli za nimi a stříleli. Když dorazili na plošinu pod úpatím kopce, strhl se boj. Měl jsem ryzáka, a právě když jsem se chystal na něj vyskočit, vojáci se otočili a začali si probojovávat cestu zpátky na kopec. Měl jsem šestiranný revolver, který jsem kdysi získal výměnou, a také luk a šípy. Když se vojáci začali vracet a blížili se ke mně, podržel jsem jednou rukou ryzáka a druhou jsem do nich začal revolverem střílet. Všude kolem svištěla spousta kulek, ale šípů bylo ještě víc. Tolik, jako by se nad vojáky vznášelo mračno kobytek. A naši lidé, kteří stříleli napříč z obou stran, se navzájem zasahovali. Z vojáků, probíjejících se vzhůru do kopce, padl co chvíli některý k zemi a jejich koně utíkali. Někteří z našich bojovníků ty koně chytali, ale já o ně nestál. Šel jsem jen po wašiču. Když se vojáci dostali na vrchol, zbyla jich jen hrstka a neměli se kam ukrýt. Bojovali statečně. Rozhodli jsme se, že se poplazíme za nimi nahoru, a to jsme také udělali. Když už jsme byli blízko, někdo zakřičel: „Na ně!

Dnes stojí za to zemřít! Myslete na naše bezbranné doma!“ A my jsme pak všichni křičeli *Hókahé!* a vrhli se na ně. Byl jsem tenkrát mladý a měl jsem rychlé nohy, a tak jsem se dostal mezi vojáky jako jeden z prvních. Obrátili se a tvrdě se bránili, dokud nebyli všichni mrtví. Měli s sebou psa a ten utíkal zpátky po cestě vedoucí do vojenského města a hlasitě při tom vyl. Byl jediný, kdo přežil. Nestřílel jsem po něm, protože vypadal tak mile, ale mnoho našich na něho vystřelilo a on nakonec zemřel plný šípů. Nikdo z vojáků nepřežil. Podél cesty vedoucí na kopec leželi mrtví muži, koně a zranění indiáni a krev v jejich ranách zmrzla, protože přišla vánice a čím dál tím víc se ochlazovalo. Protože zem byla ztuhlá, nechali jsme tam mrtvé ležet, posbírali jsme jen raněné a vydali se na cestu zpět. Než jsme došli do našeho tábora u ústí potoka Peno, většina raněných zemřela. Té noci byla veliká vánice a někteří z raněných, kteří neumřeli cestou, zemřeli ještě po návratu do tábora. V té bitvě si otec Černého jelena zlomil nohu.

Pokračuje Černý jelen:

Jsem si celkem jistý, že si pamatuji, jak se otec vrátil z boje s wašíču se zlomenou nohou. Mám pocit, že si vzpomínám také na všechno o té bitvě, i když si myslím, že to není možné. Ve skutečnosti mi v paměti utkvěl asi jen strach. V té době jsem se nesměl vzdalovat od našeho týpí a matka mi říkala: „Jestli budeš zlobit, vezmou si tě wašíču.“

Tábor u ústí Peno jsme nejspíš sbalili brzo po té bitvě, protože si vzpomínám, že otec ležel na smyku přikrytý bizoními kůžemi jako malé dítě a matka jela na koni, který smyk táhl. Napadl hluboký sníh a byla velká zima a pamatuji si, jak jsem byl celý zabalený do kůží a vezl se na smyku,

který jel vedle otcova. Jeli jsme pryč od vojáků, nevím kam, ale určitě směrem na západ.

Byla to hladová zima, protože v hlubokém sněhu bylo těžké najít jeleny a mnoho našich lidí mělo sněžnou slepotu. Putovali jsme dlouho a některé skupiny našeho kmene se navzájem ztratily. Pak jsme se konečně utábořili někde v lesích u potoka a muži se vrátili z lovu a přinesli maso.

Myslím, že to bylo té samé zimy, kdy svatý muž jménem Plíživý chodil po táboře a léčil lidem sněžnou slepotu. Přiložil jim vždycky na oči sníh, zazpíval jednu posvátnou píseň, kterou slyšel ve snu, pak jim zezadu zafoukal na hlavu a oni zase viděli. Tak jsem to slyšel. V té písni se zpívalo o vážce, protože od ní prý získal svou sílu.

Když přišlo zase léto, tábořili jsme u Poupátkové řeky a já už jsem se tolik nebál, protože se zdálo, že wašiču jsou daleko, v údolí vládl mír a měli jsme dost masa. Ale všichni chlapci, kterým bylo víc než pět nebo šest let, si hráli na válku. Sešli se z různých skupin kmene a bojovali proti sobě koulemi upěchovanými z bláta, které odpalovali vrbovými pruty. A větší chlapci hráli hru zvanou „shazování z koní“. Je to hra na samé zabíjení a chlapci při ní někdy byli opravdu zranění. Vyrovnali se na koních do dvou řad naproti sobě, zvláště chlapci z různých skupin, a pak proti sobě s křikem vyrazili.

Jakmile se koně srazili, začali se zmítat a vzpínat v oblacích prachu a jezdci se navzájem popadli a zápasili, dokud jedna strana neztratila všechny své muže, protože ten, kdo spadl na zem, byl pokládán za mrtvého.

Když jsem povyrostl, také jsem tu hru hrával. „Shazování z koní“ jsme hráli vždycky nazí. Jako opravdoví válečníci, když jdou do bitvy a není zrovna velká zima. To aby byli bez oblečení hbitější. Jednou jsem spadl na záda přímo do pichlavé opuncie a matka pak ze mě hodně dlouho

vytahovala trny. Toho léta jsem byl pro hry na válku ještě malý, ale pamatuji si, jak jsem chlapce při hře pozoroval a říkal si, že až vyrosteme a budeme všichni velcí, mohli bychom našičku pozabíjet anebo je z naší země vyhnat.

V měsíci, kdy dozrávají plody střemchy (srpen), už zase všichni mluvili o nějaké bitvě a naši válečníci se vrátili domů s mnoha raněnými. Byl to Útok na vozy* a já jsem se zase začal bát, protože tentokrát jsme nevyhráli a všude kolem se pořád ozýval pláč za mrtvé. Ohnivý hrom byl i v této bitvě a může vám říct, jak to tenkrát bylo.

Mluví Ohnivý hrom:

Bylo to zlé. Odehrálo se to v jednom místě uprostřed otevřené rovné prerie obklopené kopci. Uprostřed té pláně postavili našičku své vozy do kruhu, aby za nimi v noci ukryli mezky. Nebylo jich moc, ale leželi za vozy a stříleli na nás rychleji než kdy předtím. Mysleli jsme, že mají nějaké nové mocné kouzlo, protože stříleli tak rychle, že to znělo, jako když se trhá pokrývka. Později jsem se dozvěděl, že měli nové pušky, které se nabíjely zezadu, a v téhle bitvě je použili poprvé.** Přijeli jsme na pláň za svítání. Bylo nás tam spousta a chtěli jsme se na ně rovnou vrhnout a prostě je pozabíjet. Jenže naši koně byli vyděšení z té spršky ohně vycházející z jejich pušek a nechtěli se hnout. Z okolních kopců nás pozorovaly ženy, a kdykoliv palba na chvíli ustala, doléhal k nám jejich zpěv a naříkání. Dělalí jsme, co jsme mohli, ale nedařilo se nám. Všude kolem vozů

* Útok na vozy se odehrál 2. srpna 1867 asi šest mil západně od pevnosti Phil Kearney.

** Zadovky typu springfield.

a po pláni se vršily hromady mrtvých válečníků a koní. Pak jsme nechali koně v jedné rokli a zaútočili jsme pěšky. Ale bylo to, jako když oheň spaluje svěží zelenou travu. A tak jsme posbírali raněné a odešli jsme. Nevím, kolik našich zemřelo, ale určitě moc. Bylo to zlé.

Pokračuje Černý jelen:

Nevzpomínám si, kde jsme tábořili následující zimy, ale muselo to být klidné místo a jídla tam bylo do sytosti.

Mluví Stojící medvěd:

Jsem o čtyři zimy starší než Černý jelen a už od dětství jsme přátelé. Víím, kde jsme tenkrát tábořili. Bylo to u Prašné řeky. Tam, kde je hodně topolů, z nichž koně rádi okusují kůru. Bylo to oné zimy, kdy obrovský strom spadl na stan Vysoké košile a zabil jeho matku. V noci byl silný vítr a probudily mě nějaké hlasy a pak jsem slyšel, že zemřela jedna stará žena. Byla to matka Vysoké košile.

Pokračuje Černý jelen:

Tehdy mi byly čtyři a myslím, že to bylo nejspíš o rok později, kdy jsem poprvé zaslechl ty hlasy. Bylo to šťastné léto, kdy se nikdo nemusel ničeho obávat, protože v měsíci, kdy línají koně (květen), se vašíču nechali slyšet, že zavládne mír, že už dál nebudou používat cestu a že odejdou všichni jejich vojáci. Pak opravdu odešli, jejich města byla zničena a v měsíci padajícího listí (listopad) udělali

smlouvu s Rudým oblakem, ve které se říkalo, že dokud tráva poroste a vody potečou, bude naše země patřit nám. A vidíš – nebyla to tráva a vody, kdo zapomněl.

Možná to nebylo zrovna toho léta, kdy jsem poprvé uslyšel ty hlasy. Ale myslím, že to bylo tehdy, protože vím, že to bylo dřív, než jsem si začal hrát s lukem a šípy a jezdit na koni. Slyšel jsem je, když jsem byl sám venku a hrál si. Bylo to, jako by mě někdo volal, a já jsem myslel, že je to matka. Přitom tam nikdo nebyl. Opakovalo se to víckrát a pokaždé mě to tak vyděsilo, že jsem hned utíkal domů.

Když mi bylo pět, udělal mi dědeček luk a šípy. Svěží jarní tráva se zelenala a já jsem už jezdil na koni. Z míst, kam zapadá slunce, se blížila bouře a já jsem jel podél potoka obrostlého stromy a tam jsem na jedné větvi uviděl sedět ptáka. Byl to tyran královský. Nebyl to žádný sen, opravdu se to stalo. Zamířil jsem na něho lukem od svého dědečka, když pták najednou promluvil: „Všechny mraky mají jen jednu stranu.“ Možná to mělo znamenat, že se všechny mraky na mě dívají. A pak ještě řekl: „Poslouchej! Volá tě Hlas!“ Vzhlédl jsem vzhůru k mrakům a uviděl dva muže, kteří letěli jako šípy hlavami dolů a zpívali posvátnou píseň, a hromy té bouře jim k tomu bubnovaly. Zazpívám ti tu píseň. Zněla takhle:

Pohled, Posvátný hlas tě volá!

Z celých nebes posvátný hlas tě volá!

Seděl jsem tam a zíral na ně. Přicházeli z míst, kde žije Obr (ze severu). Když byli skoro na dosah, stočili se v letu směrem k západu slunce a najednou se proměnili v husy a byli pryč. Zvedl se silný vítr a přinesl déšť.

Nikomu jsem o tom vidění neřekl. Rád jsem o něm přemýšlel, ale bál jsem se o tom někomu říct.

3

Velká vize

Od té doby až do léta mého devátého roku se neudálo nic mimořádného. Můjely zimy a mýjela léta a nám bylo dobře, protože naši si postavili železnou cestu u řeky Platte a jezdili tam. Cesta sice přetála bizoní stáda na dvě části, ale v naší zemi pořád ještě zůstalo tolik bizonů, že se nedali spočítat, a my jsme bez nesnází putovali za jejich stády.

Tu a tam, když jsem chodíval ven sám, vracely se ty hlasy, jako by mě někdo volal, ale nevěděl jsem, co po mně chtějí. Nestávalo se to často, a když se hlasy nějakou dobu neozývaly, zapomněl jsem na ně. Rostl jsem a byl jsem stále větší, jezdil jsem na koni a střílel svým lukem prérijní kury a králíky. U nás se z chlapců velmi brzy stávali muži. A nikdo nás tomu přitom neučil. Dělalí jsme jen, co jsme viděli u ostatních, a ve věku, kdy se dnes chlapci chovají jako děvčata, z nás už dávno byli hotoví bojovníci.

Přišlo léto mého devátého roku a naši lidé se pomalu přesouvali ke Skalnatým horám. Jednou večer jsme se utábořili v údolí u malého potůčku, který se opodál vléval do Řeky tučné trávy.* Tehdy si mě oblíbil jeden muž jménem Kyčel a pozval mě, abych s ním pojedl v jeho týpí.

Uprostřed jídla jsem náhle uslyšel nějaký hlas, jak říká: „Je na čase. Volají tě.“ Zněl tak silně a jasně, že jsem mu uvěřil. Řekl jsem si, že prostě půjdu, kam bude chtít. Vstal jsem a vykročil, ale před stanem jsem ucítil náhlou bolest ve

* Řeka Little Bighorn.

stehnech a najednou, jako bych se probral ze snu a žádný hlas jsem už neslyšel. Vrátil jsem se do týpí, ale jíst už jsem nechtěl. Kyčel se na mě udiveně podíval a zeptal se, co se děje. Řekl jsem mu, že mě bolí nohy.

Druhého dne ráno se tábor zase vydal na cestu a já jsem jel na koni s několika jinými chlapci. Zastavili jsme u potoka, abychom se napili, a když jsem seskočil z koně, podlomily se pode mnou nohy a nemohl jsem udělat ani krok. Chlapci mi pomohli zpátky na koně, a když jsme se toho večera znovu utábořili, byl jsem nemocný. Dalšího dne se tábor přesunul k místu, kde se měly sejít různé kmeny našeho národa. Vezli mě na smyku, protože se mi ještě přitížilo. Obě nohy a paže i tváře mi hrozně otekly.

Když jsme se znovu utábořili, ležel jsem v našem týpí a otec s matkou seděli vedle mě. Kouřovým otvorem týpí jsem viděl na oblohu, odkud se řítily dva muži hlavami dolů jako šípy a já jsem věděl, že jsou to ti, které jsem už jednou viděl. Oba teď drželi v rukou dlouhé oštěpy a z jejich hrotů šlehaly klikaté blesky. Tentokrát se snesli rovnou dolů k zemi, postavili se opodál a dívali se na mě. Pak pravili: „Pospěš si! Pojd'! Tví Dědečkové tě volají!“

Potom se otočili a zamířili šikmo vzhůru jako lukem vystřelené šípy. Když jsem vstal, abych je následoval, nohy mě už nebolely a cítil jsme se lehce. Vyšel jsem z týpí a z dálky, kam odletěli muži s plamennými oštěpy, se ke mně rychle blížil malý obláček. Sestoupil dolů ke mně, vzal mě na sebe, otočil se a rychle se i se mnou vracel směrem, odkud se objevil. Díval jsem se dolů a viděl jsem tam v dálce matku a otce a bylo mi líto, že je opouštím.

A pak byl jen vzduch a obláček, který mě rychle unášel, a ti dva muži mířící stále vzhůru k bílým mračnům kupícím se jako hory na širé modré pláni, k mračnům obývaným

Hromovými bytostmi, které z nich co chvíli vyskakovaly a probleskovaly.

Najednou nebylo nic než svět plný oblaků a v něm tři osamělí poutníci uprostřed veliké bílé pláně. A kolem dokola sněhobílé kopce a hory zírající na nás. Ten bílý svět byl plný ticha, ale ozývalo se v něm šepotání.

Pak ti dva muži promluvili: „Pohled! Čtyřnohá bytost!“

Spatřil jsem tam stát hnědého koně a ten na mě promluvil: „Podívej se na mě! Ukážu ti příběh mého života!“ Na to se stočil směrem, kam zapadá slunce, a volal: „Pohled na ně! Teď poznáš jejich příběh!“

V dále jsem uviděl dvanáct černých koní vyrovnaných v jedné řadě. Na krku měli náhrdelníky z bizoních kopyt a byli krásní. Mě však děsili, protože jim z hřív sršely blesky a z nozder hřímaly hromy.

Hnědák se vzepjal a otočil se směrem k místu, kde žije velký bílý Obr (k severu), a řekl: „Pohled!“ A tam stálo bok po boku dvanáct bílých koní. Hřívy jim vlály jako za mrazivé vánice a z nozder jim hučel vítr. Všude nad nimi kroužily husy.

Pak hnědák obloukem odklusal směrem tam, kde vychází (k východu), a vybídl mě, ať se dívám. Stálo tam v řadě vedle sebe dvanáct ryzáků s náhrdelníky z jeleních zubů. Oči jim jiskřily jako jitřní hvězda a v hřívách měli světlo rozbřesku.

Ještě jednou se hnědák otočil a odklusal k místu, k němuž se vždy obracíme (jih), a tam stálo v řadě dvanáct plavých koní s rohy na hlavách a hřívami, které byly živé a rostly jako stromy a tráva.

Když mi to vše ukázal, hnědák řekl: „Tví Dědečkové se sešli ke sněmu. Tito koně tě k nim vezmou, tak buď statečný.“

Na to se koně seřadili, nejprve černí, pak bílí, ryzáci

a plaví a ve čtveřicích se postavili za hnědáka. Ten otočil hlavu k západu, zařehtal a obloha rázem potměněla bouří pádících koní všech barev, svět se chvěl pod jejich hromobitím a ržáli hnědákoví v odpověď.

Hnědák se natočil k severu, radostně zařehtal a celá obloha se otřásala mocným dupotem běžících koní všech barev a ti mu ržáním odpovídali.

A když zařehtal k východu, i tam obloha žhnula hřívami a ocasy všech odstínů a barev a koně mu zpívali v odpověď. Pak zavolal k jihu a i tam se vzpínali koně všech barev a radostně řehtali.

Poté promluvil hnědák opět ke mně: „Podívej, jak všichni tví koně přicházejí a jak tančí!“ A já jsem viděl záplavu koní, všude samí koně, celá nebesa kolem mě byla plná koní a všichni tančili.

„Pospěš!“ řekl hnědák. Šli jsme vedle sebe a za námi šli ve čtveřicích všichni černí, bílí, ryzáci a plaví koně.

Znovu jsem se rozhlédl a ten nespočet roztančených koní se náhle proměnil ve zvířata všech druhů a ve všechny opeřence, jaké kdy země nosila, a zvěř a ptactvo se rozprchly a zmizely ve čtyřech světových stranách, odkud předtím přišli koně.

Kráčeli jsme dál. Před námi se objevil načechraný kupovitý mrak a ten se proměnil v týpí. Jeho otevřenými dveřmi byla duha a za ní jsem viděl sedět vedle sebe šest starců.

Dva muži s oštěpy nyní stáli po obou stranách vedle mne. Koně se ve čtveřicích postavili kolem do svých světových stran a nahlíželi dovnitř. A nejstarší z Dědečků promluvil laskavým hlasem: „Pojď dovnitř, neboj se.“ Když to řekl, všichni koně ze čtyř světových stran mě povzbuzovali ržáním. Vešel jsem tedy a ocitl se tváří v tvář těm šesti starcům. Vypadali starší než nejstarší člověk. Byli staří jako samy hory, jako hvězdy.

Nejstarší z nich znovu promluvil: „Tví Dědečkové z celého světa se sešli a zavolali tě sem, aby tě poučili.“ Mluvil velmi laskavě, já jsem se však celý třásl strachy, protože jsem věděl, že to nejsou žádní staří muži, ale Síly světa. První byl Silou západu, druhý severu, třetí východu, čtvrtý jihu, pátý oblohy a šestý Silou země. Věděl jsem to a bál jsem se. A první Dědeček řekl: „Podívej se tam do dále, k místu, kde zapadá slunce, jsou tam Hromové bytosti. Od nich dostaneš mou moc. Dovedou tě na vysoký a osamělý střed země a ukážou ti mou moc. Ukážou ti dokonce i místo, kde vychází slunce. Dovedou tě tam, abys pochopil.“

Když mluvil o pochopení, vzhlédl jsem a uviděl, jak duha nade mnou plápolá mnohobarevnými plameny.

Náhle držel Dědeček v rukou dřevěnou misku plnou vody a v té vodě byla obloha. „Vezmi si to,“ řekl, „je to životodárná síla a nyní patří tobě.“

Pak držel v rukou luk. „Vezmi si to,“ řekl, „je to síla ničení a nyní patří tobě.“

Pak ukázal na sebe a pravil: „Prohlédni si dobře toho, kdo je nyní tvým duchem, neboť ty jsi jeho tělem a jeho jméno je Orel rozpínající křídla.“

Jak to řekl, vstal, napřímil se do celé své velké výšky a dal se do běhu směrem k místu, kde zapadá slunce. A náhle z něj byl černý kůň, zastavil se, otočil a podíval se na mě. Byl to velmi nemocný kůň a byl tak hubený, že mu vystupovala žebra.

Pak povstal druhý Dědeček, ten ze severu. V ruce držel posvátnou bylinu a pravil: „Vezmi si ji a pospěš.“ A já jsem ji vzal a natočil ji směrem k tomu černému koni. Ten rázem zesílil, spokojeně poskakoval a přiběhl zpět na své místo, kde se posadil a byl z něj zase první Dědeček.

A druhý Dědeček, ten ze severu, promluvil znovu: „Seber odvahu, bratříčku. Oživíš jeden národ na zemi, neboť tvá

bude síla z křídla Bílého obra, tvůj bude očistný vítr.“ Nato vstal, napřímil se v celé své výšce a vyběhl k severu. Když se na mě ohlédl, byl bílou plachtící husou. Rozhlédl jsem se kolem sebe a koně na západě se proměnili v hromy a koně na severu v husy. A druhý Dědeček zazpíval dvě písně s těmito slovy:

*Už se objevují, pohled!
Už se objevují, pohled!
Národ hromu přichází, pohled!*

*Už se objevují, pohled!
Už se objevují, pohled!
Národ bílých hus přichází, pohled!*

Nyní promluvil třetí Dědeček, ten z končin, kde vychází slunce. „Seber odvalu, mladší bratře,“ řekl, „neboť tě povedou přes celou zemi!“ Pak ukázal do míst, kde svítila jitřenka. Pod ní letěli dva muži a Dědeček řekl: „Od nich dostaneš sílu, od nich, kteří probudili všechny bytosti na zemi, bytosti s kořeny, nohama i s křídly.“ A jak to řekl, měl v ruce dýmku míru a na její troubeli byl natažený skvrnitý orel. Vypadal jako živý, neboť se třepotal a upíral na mě svůj pohled. „S touto dýmkou budeš kráčet po zemi,“ řekl Dědeček, „a budeš léčit vše, co onemocní.“ Pak ukázal na muže, který byl celý potřený jasnou červení, barvou dobra a hojnosti. A jen co na něj ukázal, muž si lehl na zem, převalil se a proměnil se v bizona. Bizon vstal, odklusal za ryzáky východu a z i nich se stali bizoni, silní a nespočetní.

Nyní promluvil čtvrtý Dědeček, ten, který sídlí v místě, kam se vždy obracíme (jih) a odkud pochází síla růstu. „Mladší bratře,“ oslovil mě, „obdařen silami čtyř světových

stran budeš kráčet jako příbuzný. Pohled! Dám ti živoucí střed národa, s ním mnohým pomůžeš a mnohé zachráníš.“ V jeho ruce jsem uviděl jasně červenou hůl a ta byla živá. Podíval jsem se na ni a ona začala na konci rašit, vyrůstaly z ní větévky, na nich se rozvíjelo mnoho lístků a v šumícím listí se rozezpívali ptáci. A potom, na pouhý okamžik, jsem v dálce pod sebou ve stínu toho stromu zahlédl kruhové vesnice lidí a také všechny živé bytosti s kořeny, nohama či křídly a všichni byli šťastní. „Bude stát v samotném středu národa,“ řekl Dědeček, „je to hůl, o kterou se můžeš na cestě opřít, a je to srdce národa. Silou tvé moci ji necháš rozkvést.“

Na chvíli se odmlčel, aby si poslechl zpěv ptáků, a pak pokračoval: „Pohled na zemi!“ Shlédl jsem a uviděl ji ležet v hlubině pod sebou jako kruh národů a v jeho středu kvetla posvátná hůl, která byla stromem. A tam, kde strom stál, křížily se dvě cesty, červená a černá. A Dědeček řekl: „Červená cesta vede z domoviny Obra (sever) tam, kam vždy upínáš zrak (jih). Je to cesta dobrá. Po ní půjde tvůj národ. Černá cesta vede z míst, která obývají Hromové bytosti (západ) do končin, kde vychází slunce. Je to hrozná cesta, cesta nesnází a válčení. I po té půjdeš a dostaneš z ní sílu k ničení nepřátel svého národa. Obdařen silou půjdeš po zemi a vystoupíš na čtyři vrcholy.“

Myslím, že měl na mysli, že uvidím čtyři pokolení včetně svého, a já nyní vidím třetí.

Na to vstal, napřímil se v celé své výšce a vyběhl k jihu. A záhy se proměnil v jelena, doběhl ke stádu plavých koní v dáli a v té chvíli se i oni proměnili v jeleny.

Nyní promluvil pátý Dědeček, nejstarší z nich, Duch oblohy. „Můj chlapče,“ pravil, „poslal jsem pro tebe a ty jsi přišel. Spatříš mou sílu!“ Rozepjal paže a proměnil se ve skvrnitého orla vznášejícího se ve vzduchu přede mnou.

„Pohled,“ řekl, „přiletí k tobě všichni okřídlení povětrí a spolu s větry a hvězdami budou jako tví příbuzní. Půjdeš po zemi obdařen mou silou.“ Orel se vznesl nad mou hlavu, zamával křídly a obloha se rázem zaplnila přátelskými okřídleními a všichni letěli ke mně.

Věděl jsem, že nyní promluví šestý Dědeček, ten, který byl Duchem země, a já jsem viděl, že byl velmi starý, mnohem starší, než bývají lidé. Měl dlouhé bílé vlasy, tvář samou vrásku a oči zapadlé a pohaslé. Strnule jsem jej pozoroval, neboť jsem měl pocit, jako bych ho znal. A jak jsem tak na něj upřeně hleděl, začal se pomaloučku měnit. Pomalu mládl, byl stále mladší, a když z něj byl malý chlapec, viděl jsem, že jsem to já sám se všemi těmi roky, která mne teprve čekají. Když zase zestárl, pravil: „Buď odvážný, můj chlapče. Má moc bude v tvých rukou a budeš ji potřebovat, neboť tvůj národ na zemi se octne ve velkých nesnázích.“

Povstal a ztěžka se vybelhal duhovými dveřmi ven. Jel jsem za ním na hnědákovi, který na mě jako první promluvil a který mě sem přivedl.

Hnědák se zastavil čelem k černým koním západu a hlas řekl: „Dostal jsi misku s vodou, abys mohl oživit zelenající se den, a luk a šíp, abys mohl ničit.“ Hnědák zaržál a dvanáct černých koní vyběhlo a vyrovnalo se do čtveřic za mnou.

Hnědák se otočil k ryzákům východu a já jsem viděl, že na čelech jim zářily jitřní hvězdy. A Hlas řekl: „Dostal jsi posvátnou dýmku a s ní mírotvornou moc a dobrý rudý den.“ Hnědák zaržál a dvanáct ryzáků stálo rázem ve čtveřicích za mnou.

Můj kůň se nyní otočil k plavým koním jihu a Hlas řekl: „Dostal jsi posvátnou hůl, kruh národa a žlutý den. Hůl postavíš do středu kruhu a necháš ji vyrůst v kvetoucí

strom poskytující stín a ochranu.“ Hnědák zaržál a dvanáct plavých koní vyběhlo a vyrovnalo se do čtveřic za mnou.

V tu chvíli jsem cítil, že na všech koních za mými zády sedí jezdci. A Hlas pravil: „Nyní s nimi pojedíš po černé cestě a všechny národy, které mají kořeny, nohy či křídla, se tě budou bát.“

A tak jsem po té hrozivé stezce vyrazil směrem k východu a za mnou šli ve čtveřicích koně – černí, bílí, ryzáci a plaví. A vysoko, vysoko nad tou zlou stezkou slabě zářila vycházející jitřenka.

Shlédl jsem do hlubin pod sebou. Uprostřed ticha ležela země v churavém zelenavém svitu. Hory vzhlížely vzhůru s bázní stejně jako tráva na kopcích a veškerá zvířata a všude kolem se nesl křik vyděšených ptáků a máchání prchajících křídel. A já jsem byl pánem celých nebes ženoucích se vpřed, a když jsem se ohlédl, řítilo se za mnou všech dvanáct černých koní a v hřívách a ocasech jim vířilo krupobití a z nozder šlehalý blesky. Viděl jsem, jak zemi bičovalo krupobití a dlouhé ostré šípky deště. Všude, kudy jsme projížděli, skláněly se stromy k zemi a kopce potemněly.

Pak se země zase rozjasnila a my jsme jeli dál. Pod námi jsem viděl ubíhat kopce, údolí, potoky a řeky, až jsme dospěli k místu, kde se tři proudy spojovaly v jeden veliký proud – pramen mocných vod.* A tam bylo něco hrozivého. Z vod se zdvíhaly plameny a v nich žil modrý muž. Vzduch všude kolem něj byl prosycený prachem, tráva byla krátká a uvadlá, stromům visely větve ochable dolů, čtyřnohá stvoření ležela bez dechu zesláblá na zemi a dvounohá stvoření oddechovala na zemi s křídly příliš slabými k letu.

Pak jezdci na černých koních zakřičeli *Hokahé!* a vrhli se shůry na modrého muže, ale on je odrazil. Po nich zakřičeli

* Černý jelen si myslí, že to byla tři ramena řeky Missouri.

bílí jezdci, zaútočili a byli poraženi a po nich i červení a žlutí.

Když jeden po druhém v boji selhali, zvolali jednohlasně: „Orle rozpínající křídla, pospěš!“ A svět se rozezněl chorálem hlasů, které mě povzbuzovaly. V jedné ruce jsem měl misku s vodou a ve druhé luk. Vrhł jsem se na svém hnědákovi střemhlav dolů a můj luk se proměnil v kopí, jehož hrotem byl ostrý blesk. Probodl jsem modrému muži srdce a v ránu se ozvalo dunění hromu. A hlasy kolem mě volaly *Huňhí!* na znamení, že jsem ho zabil. Plameny vyhasly, stromy a stébla trávy se napřímily a spokojeně spolu ševelily a všechny živé bytosti jásalý, každá svou řečí. Nyní se čtyři hordy jezdců snesly dolů na mrtvé tělo modrého muže, aby si započítaly úder, a modrý muž se náhle proměnil v neškodnou želvu.

Vidiš, to jsem cválal s bouřkovými mraky, jako déšť jsem se snesl na zem a mocí, kterou mi dalo šest Dědečků, jsem přemohl sucho. Dál jsme pokračovali po zemi podél řeky vrchovatě naplněné vodami z mocného pramene všech vod a brzy jsem v údolí před sebou uviděl kruhovou vesnici lidí. A Hlas pravil: „Pohleď na ten národ! Je tvůj. Pospěš, Orle rozpínající křídla!“

Vjel jsem na hnědákovi do vesnice a za mnou klusali koně – černí, bílí, ryzáci a plaví. Ze všech koutů se tu ozývalo sténání a nářek za mrtvé. Z jihu vanul vítr rozpálený jako horečka a skoro v každém stanu byli mrtví a další tam s nimi umírali. Muži, ženy i děti.

Vydal jsem se po kruhu vesnice, nahlížel do stanů s nemocnými a mrtvými a bylo mi do pláče. Když jsem se však ohlédl zpátky za sebe, všichni ti muži, ženy a děti vstávali, uzdravení vycházeli ze stanů a spokojeně se usmívali.

A Hlas pravil: „Nezapomeň! Dostal jsi střed kruhu národa, abys ho oživil.“

Koně se svými jezdci se rozestavili do svých světových stran a já jsem vjel do středu vesnice, kde se shromáždili lidé. A Hlas řekl: „Nyní jim předej kvetoucí hůl, aby vzkvétali. Dej jim posvátnou dýmku, aby poznali sílu míru. Dej jim i křídlo Bílého obra, aby byli obdařeni vytrvalostí a aby mohli s odvahou čelit všem větrům.“

Vzal jsem tedy jasně červenou hůl a zarazil ji do země uprostřed kruhu národa. Sotva se dotkla země, mocně se mi zachvěla v ruce a byl z ní vysoký šumící topol *wáğaḥan* a v jeho větvích plných listů zpívali ptáci. A pod ním se všechna zvířata mísila s lidmi jako příbuzní. Ženy radostně zpívaly a muži společně volali: „Tady budeme vychovávat své děti a budeme jako kuřátka pod křídly matky *šiyó* (prérijní slepice).“

Pak jsem ve větvích topolu uslyšel něžný zpěv bílého větru a z východu přilétala na orlích křídlech posvátná dýmka. Zastavila se pod stromem přede mnou a šířil se z ní hluboký klid a mír.

Na nebi vystoupila jitřenka a Hlas pravil: „Bude jejich příbuznou, a kdo ji uzří, uvidí mnohem víc než jen ji, neboť z ní pochází moudrost. A ti, kdo ji nevidí, zůstanou v temnotě.“ Tu všichni lidé pohlédli k východu a na tváře jim dopadl svit hvězdy, psi se hlasitě rozštěkali a koně ržáli.

Potom, když všechny ty drobné hlasy utichly, ozval se opět onen velký Hlas: „Pohleď na kruh národa! Je nekonečný, a proto posvátný a všechny síly budou jedinou silou v národě bez konce. Lidé nyní strhnou tábor a vyrazí na pouť po červené cestě a tví Dědečkové je budou doprovázet.“ Lidé tedy sbalili tábor a vydali se po dobré cestě s bílým křídlem na tvářích. Šli za sebou v tomto pořadí:

Nejdřív jeli jezdci na černých koních s miskou vody, jezdci na bílých koních s bílým křídlem a posvátnou bylinou, jezdci na ryzácích s posvátnou dýmkou a plaví koně

s kvetoucí holí. A za nimi šli pospolu malé děti, mladíci a panny.

Jako druzí šli čtyři náčelníci kmene s mladými muži a ženami.

Třetí následovali čtyři rádci národa vedoucí muže a ženy středního věku.

Čtvrtí byli staří muži belhající se o holi, s pohledy upřenými k zemi.

Páté byly staré ženy belhající se o holi, s pohledy upřenými k zemi.

Šestý jsem jel já sám na hnědákovi, s lukem a šípy, které mi dal první Dědeček. Nebyl jsem ale poslední, protože když jsem se ohlédl, uviděl jsem duše lidí jako cár mlhy vinoucí se do daleka, kam jen oko dohlédlo. Nesčetní dědové dědů a babičky babiček. A nad nimi se vznášel velký Hlas. Hlas jihu. Cítil jsem jeho tichou přítomnost.

A jak jsme šli, Hlas za mnou mi řekl: „Pohled! Jaký dobrý národ tady posvátně kráčí do dobré země!“

Pak jsem vzhlédl a viděl jsem čtyři kopce zdvihající se přede mnou. Byla to pokolení, které jsem měl poznat. Nyní jsme stáli u prvního z nich a všechna země vůkol se zelenala. Dlouhá řada poutníků začala stoupat a staří muži a ženy zvedali ruce s dlaněmi nastavenými k daleké obloze klenoucí se nad nimi, dávali se do zpěvu a oblaka na obloze před nimi byla plná dětských tváří.

Když jsme vyšli na první kopec, utábořili jsme se jako předtím v posvátném kruhu, v jehož středu stál svatý strom. Země kolem nás se stále zelenala.

Pak jsme stoupali dál, na druhý kopec, seřazeni jako předtím. Země byla ještě zelená, ale kopec byl stále příkřejší. Viděl jsem, jak se lidé přede mnou měnili v jeleny, bizony a různá jiná čtyřnohá stvoření, dokonce i v opeřence, a všichni spolu posvátně kráčeli po dobré červené cestě.

A já sám jsem nad nimi kroužil jako skvrnitý orel. Ale právě než jsme se utábořili na vrcholku druhého kopce, zachvátil všechna putující zvířata neklid a strach, že již nejsou tím, čím bývali, a obraceli se zneklidnění ke svým náčelníkům. Když se utábořili na vrcholu kopce, podíval jsem se dolů a uviděl jsem, že z posvátného stromu opadáva listí.

A znovu se ozval Hlas: „Pohleď na svůj národ a vzpomeň si na dary svých šesti Dědečků, neboť od nynějška budou tvůj lid provázet nesnáze.“

Lidé zase sbalili tábor a před nimi se táhla černá cesta až do míst, kde zapadá slunce, a nad ní se stahovala černá mračna. Nechtěli jít, ale zůstat nemohli. A jak stoupali na třetí kopec, pobíhala zvířata i opeřenci, kteří byli tím národem, sem a tam, jako by každý z nich měl svou vlastní malou vizi a řídil se svými vlastními pravidly. A já jsem slyšel vát celým vesmírem znepřátelené větry rvoucí se jako bestie.

Když jsme dospěli na vrcholek třetího kopce a utábořili se, kruh národa byl rozpadlý jako rozplývající se kroužek kouře, posvátný strom zmíral a v jeho větvích nebyl jediný ptáček. A když jsem pohlédl kupředu, viděl jsem, že čtvrtý kopec bude hrozný.

Když se lidé chystali k cestě na čtvrtý kopec, ozval se Hlas a zněl úpěnlivě: „Pohleď tam na svůj národ!“ Když jsem se podíval, uviděl jsem, jak se zase všichni proměnili v lidské bytosti, jsou hubení a jejich tváře mají ostře řezané rysy, protože hladověli. I jejich koně byli kost a kůže a posvátný strom byl pryč.

Díval jsem se na ně a plakal jsem. Pak jsem na severní straně hladového tábora zahlédl posvátného muže, který byl celý pomalovaný červeně. V ruce držel kopí a šel ke středu národa. Tam si lehl na zem a převalil se. A když se postavil, byl z něj statný bizon a na místě, kde stál, v samotném středu kruhu národa, kde stával strom, vyrašila

posvátná bylina. Ta rostla a před mýma očima vykvetly na jejím jediném stonku čtyři květy – modrý,* bílý, šarlatový a žlutý – a jasné paprsky těch květů zářily až do nebes.

Dnes vím, co to znamenalo. Bizoni byli darem dobrého ducha a byli naší silou, ale přišli jsme o ně, a proto si musíme od téhož dobrého ducha najít jinou sílu. Neboť když bylina vyrostla a vykvetla, cítili se hned všichni lidé lépe. Koně zvedli ocasy, ržáli a pobíhali kolem a já jsem cítil vát ze severu lehký vánek, který proplouval mezi lidmi jako duch. A uprostřed kruhu národa, tam, kde vykvetla bylina se čtyřmi paprsky, náhle zase stál kvetoucí strom.

Ještě pořád jsem byl skvrnitým orlem a nyní jsem se vznášel už nad čtvrtým kopcem. V hloubce pode mnou, na vrcholu třetího dlouhého stoupání, tábořili lidé. A kolem mě spolu zápasily všechny větry světa. Šla z nich hrůza, všechno potemnělo a celým světem jako by se rozléhala palba z pušek, vířil kouř, děti a ženy naříkaly a koně vylekaně ržáli.

Viděl jsem, jak mí lidé dole pobíhají a zajišťují svá týpí proti vichřici. Valil se na ně černý bouřkový mrak a před ním poletoval nespočet vyplašených vlaštovek.

A pak ke mně přišla mocná píseň a já, tak jak jsem tam stál uprostřed té hrůzy, jsem ji zazpíval:

*Obnovím život dobrého národa,
to řekl národ těch nade mnou.
Ten, který mi dal životodárnou sílu.*

Když jsem dozpíval, Hlas řekl: „Do čtyř světových stran poběžíš pro pomoc a nikdo tě silou nepředčí. Pohled na něj!“

* Modrá barva symbolizuje západ stejně jako černá.

A už jsem zase seděl na svém hnědákovi, protože kůň je spjat se zemí a pro ni byla určena má síla. Poslušen Hlasu vzhlédl jsem a v dáli na západě stál vybledlý hnědý kůň, samá kost a kůže. A Hlas pravil: „Vezmi si tohle a posilni ho.“ A já jsem náhle v ruce držel tu bylinu se čtyřmi paprsky. Ve cvalu jsem nad tím koněm zakroužil a slyšel jsem, jak lidé dole volají o sílu ducha *A-hej! A-hej! A-hej! A-hej!* Zubožený kůň zařehťal, převalil se a pak vstal a byl z něj veliký černý hřebec s bílými skvrnami a lesklou kůží a hřívou jako mrak. Byl to náčelník všech koní. Když zařehťal, zablesklo se a jeho oči byly jako hvězdy západu. Zaržál a vyrazil k západu, a tam se zdvihla mračna prachu a z nich vyskakovalo nespočet lesklých černých koní. Pak zařehťal a vyrazil na sever a na jih a na východ a všude mu odpovídaly prašné víry vydávající stáda koní – bílých, ryzáků a plavých a všichni byli silní, lesklí a radovali se ze své hbitosti a síly. Bylo to nádherné, ale zároveň hrozné.

Potom se všichni náhle zastavili, postavili se do kruhu kolem svého černého náčelníka a ztichli. A jak tam stáli, ze čtyř světových stran vešly do kruhu čtyři panny nadpozemské krásy oděné do šarlatu. Rozestavily se kolem velikého černého hřebce, každá na své straně. Jedna držela v ruce dřevěnou misku s vodou, druhá bílé křídlo, třetí dýmku a poslední kruh národa. A celý vesmír tiše naslouchal. Tu veliký hřebec pozvedl hlas a zpíval:

Mí koně přicházejí a vzpínají se.

Mí koně přicházejí a ržou.

Jdou a skáčí.

Jdou celým vesmírem.

Budou tančit, jen pohledte.

Národ koní bude tančit. Jen pohledte.

Nezpíval hlasitě, ale jeho hlas se nesl celým vesmírem a naplňoval ho. Nebylo nikoho, kdo by ho neslyšel, a nebylo větší krásy na světě. Bylo to tak nádherné, že se všechno všude roztančilo. Tančily panny a také všichni koně v kruhu. Listy na stromech, stébla trávy na kopcích a v údolích, vody v potocích a řekách a jezerech, čtyřnozí i dvounoží a okřídlení povětrí. Všichni do posledního tančili na melodii hřebcovy písně.

Shlédl jsem dolů na svůj lid. Mrak mu seslal osvěžující déšť, přelétl a zastavil se na východě a nad ním se klenula planoucí duha.

Všichni koně se se zpěvem vraceli na svá místa za vrcholem čtvrtého kopce, a jak přicházeli, vše zpívalo s nimi. A Hlas řekl: „Na celém světě se končí jeden šťastný den.“ Podíval jsem se dolů a viděl jsem, že celý široký kruh toho dne byl krásný a zelený, dozrávalo v něm ovoce a vše v něm bylo šťastné a laskavé.

Tu Hlas řekl: „Pohleď na tento den, neboť je na tobě, abys ho stvořil. Nyní staneš ve středu země. Dovedou tě tam, aby jsi prozřel.“

Seděl jsem na svém hnědákovi a znovu jsem cítil, jak se za mnou řadí jezdci západu, severu, východu a jihu. Vydali jsme se na východ. Před námi byly skalnaté a zalesněné hory a z nich zářily vzhůru k nebesům barvy všech odstínů. A pak jsem stál na nejvyšší ze všech hor a pode mnou byl kolem dokola kruh světa.* Stál jsem tam a viděl víc, než mohu popsat, a pochopil víc, než jsem viděl, neboť jsem se díval posvátným způsobem. Viděl jsem duchovní tvary všech věcí a viděl jsem tvar všech tvarů, které musejí žít

* Černý jelen řekl, že hora, na níž ve své vizi stál, je Harney Peak, nejvyšší hora Černých hor. Dodal však, že „střed světa je na kterémkoli místě“.

společně jako jedna bytost. Viděl jsem, že posvátný kruh mého národa je jedním z mnoha kruhů, jež dohromady vytvářejí jeden společný, sahající tak daleko jako světlo dne a záře hvězd. Uprostřed toho obrovského kruhu se tyčil mohutný rozkvetlý strom, který chránil všechny děti pocházející z jedné matky a z jednoho otce. A já jsem pochopil, že je posvátný.

Potom jsem uviděl, jak se ke mně z východu blíží dva muži, letěli s hlavami vpřed jako šípy a mezi nimi vycházela jitřní hvězda. Když dolétli ke mně, dali mi jakousi bylinu a řekli: „S ní dosáhneš na zemi čehokoli.“ Byla to bylina jitřenky, bylina porozumění, a oni mi řekli, abych ji hodil na zem. Díval jsem se za ní, jak padá daleko do hloubky, a když se dotkla země, zapustila kořeny a na jediném stonku jí vykvetly čtyři květy – modrý, bílý, šarlatový a žlutý. Paprsky těch květů se odrážely vzhůru k nebesům, takže všechna stvoření je viděla a nikde nezůstala žádná temnota.

Hlas potom řekl: „Nyní se vrátíš k šesti Dědečkům.“

Až dosud jsem si nevšiml, co mám na sobě. Byl jsem od hlavy k patě pomalován červenou barvou a černě zvýrazněné klouby byly spojeny bílými pruhy. Po celém těle mého hnědáka byly pruhy blesků a jeho hřívá byla mračnem. A můj dech byl bleskem.

Ti dva muži, kteří mě přivedli ze země, mě nyní vedli vzhůru. Jel jsem za nimi na svém hnědákově a oni se proměnili ve čtyři hejna hus, které kroužily ve čtyřech světových stranách a za letu volaly posvátnými hlasy: Brrrp, brrrp, brrrp, brrrp!

Pak jsem uviděl duhu planoucí nad týpím šesti Dědečků, které bylo postaveno z oblaků sešitých blesky, a pod ním byly všichni okřídlení povětrí a ještě dál pod nimi zvířata a lidé. Ti všichni se radovali a hrom burácel jako šťastný smích.

Když jsem vjížděl duhovými dveřmi dovnitř, ozývaly se z celého vesmíru radostné hlasy. Uviděl jsem šest Dědečků sedících v řadě vedle sebe, natahovali ke mně paže s otevřenými dlaněmi a za nimi se v oblaku tlačily nespočetné tváře lidí, kteří se měli teprve narodit.

„Zvítězil!“ zvolalo šest Dědečků, až zahřmělo. Prošel jsem kolem nich a od každého jsem dostal znovu dar, který mi věnovali už na počátku – miskou vody, luk a šípy, moc oživit a ničit, bílé očištné křídlo, léčivou bylinu, posvátnou dýmku a kvetoucí hůl. A pak promluvili, jeden po druhém, popořadě od západu k jihu. Vysvětlovali význam svých darů, jako to učinili již předtím, a vždy, když jeden z nich domluvil, rozplynul se do země a znovu povstal. A když to tak udělali všichni, cítil jsem se k zemi blíž.

Pak nejstarší z nich pravil: „Vnuku, viděl jsi celý vesmír. Obdařen silou se nyní vrátíš zpět, odkud jsi přišel. A stovky tam v dáli budou posvěceny, stovky vzplanou v plameny! Pohled!“

Pohlédl jsem dolů a viděl jsem tam svůj lid. Všichni byli šťastní a vedlo se jim dobře, až na jednoho, který ležel jako mrtvý – a to jsem byl já sám. Nejstarší Dědeček pak zazpíval píseň:

Tam na zemi někdo leží, posvátný.

Někdo tam je, na zemi leží.

Posvátnou silou

nechal jsem ho vstát.

Nyní se týpí postavené z mraků začalo kymáčet sem a tam jakoby ve větru, barevné plameny duhových dveří pohasínaly a zvenčí se ozývalo mnoho rozličných hlasů: „Orel rozpínající křídla přichází! Pohlédte!“

Když jsem procházel dveřmi ven, zjevila se přede mnou tvář pozemského dne s jitřní hvězdou na čele a na nebe se vyhouplo slunce a shlíželo na mě. Dál jsem kráčel sám a naslouchal písni, kterou slunce zpívalo na své cestě vzhůru:

Posvátně se objevuji.

Zelené zemi blaho přináším.

Do středu kruhu lidí blaho přináším.

Moje tvář je vidět! Pohledte!

*Čtyřnohým a dvounohým dal jsem dar chůze,
okřídlelcům povětří dar létání.*

Moje tvář je vidět. Už přicházím.

Je to můj den, mnou posvěcený.

Když zpěv dozněl, cítil jsem se náhle ztracený a osamělý. Pak Hlas nade mnou řekl: „Ohlédni se!“ To mluvil skvrnitý orel vznášející se nade mnou. Ohlédl jsem se tedy a tam ve středu světa, kde předtím stálo týpí s planoucí duhou postavené z mraků, tyčila se teď vysoká skalnatá hora.

Stál jsem nohama pevně na zemi, samotný na širé pláni. Docela sám, jen nad sebou jsem cítil pohled skvrnitého orla, který mě hlídal. V dálce před sebou jsem zahlédl naši vesnici a rychle jsem se k ní vydal, protože se mi náhle začalo stýskat. Pak jsem uviděl naše týpí a uvnitř matku a otce, jak se sklánějí nad nemocným chlapcem, kterým jsem byl já sám. Sotva jsem vstoupil do stanu, někdo řekl: „Chlapec přichází k sobě, měli byste mu dát něčeho napít.“

Posadil jsem se a bylo mi smutno, protože matka ani otec určitě vůbec netušili, že jsem byl tak daleko.

4

Lov bizonů

Když jsem se vrátil ke svým rodičům a seděl jsem v našem týpí, měl jsem pořád ještě napuchlou tvář a oteklé nohy a paže, ale jinak jsem se cítil úplně dobře a chtělo se mi hned vstát a běžet ven. Rodiče mě ale nenechali. Tvrdili, že jsem byl nemocný dvanáct dní a celou tu dobu jsem prý ležel jako mrtvý. Říkali, že zpět k životu mne přivedl svatý muž jménem Honí smršť, což byl strýc Stojícího medvěda. Já jsem věděl, že to byli Dědečkové z Týpí planoucí duhy, kdo mě vyléčil, ale bál jsem se to říct. Honí smršť dostal za mou záchranu toho nejlepšího koně, jakého můj otec měl. Chodily se na mě dívat spousty lidí a všichni mluvili o tom, jak úžasnou sílu musí Honí smršť mít, že mě tak zčistajasna uzdravil, když už na mě skoro sahala smrt.

Všichni byli rádi, že jsem naživu, ale já jsem ležel ve stanu a myslel jsem na ta nádherná místa, která jsem poznal, a na všechno, co jsem viděl, a bylo mi hrozně smutno. Měl jsem pocit, že by o tom měli všichni vědět, ale bál jsem se o tom mluvit, protože kdo by věřil malému chlapci, kterému bylo teprve nedávno devět let. Jak jsem tam ležel a přemýšlel o své vizi, měl jsem ji celou znovu před očima a část mého já cítila její význam jako zvláštní žhnoucí sílu v mém těle. Kdyby se ale mluvící část mého těla pokusila vyjádřit ten význam slovy, rozplynul by se jako mlha a zmizel by mi.

Dnes vím, že jsem byl tehdy příliš malý, než abych tomu všemu rozuměl. Jenom jsem to cítil. Pamatoval jsem si obrazy a s nimi spojená slova. Nikdy jsem totiž nespátřil nic tak jasného a oslnivého jako to, co jsem viděl ve své vizi.

A nikdy jsem neslyšel taková slova. Na nic z těch věcí jsem se nemusel po celá ta léta upamatovávat. Zapsaly se mi do paměti samy. A až s přicházejícím věkem mi docházel jejich smysl. Dokonce i nyní vím, že jsem viděl víc, než jsem schopen vyjádřit.

Honí smršť získal za mé vyléčení dobrého koně a úctu. Toho večera, kdy jsem se vrátil, přišel do našeho týpí, posadil se, dlouze se na mě zadíval a pak řekl otci: „Tvůj chlapec tam nesedí jen tak. Nevím, čím to je, ale je na něm něco posvátného. Jako by měl něco zvláštního vykonat. Jen co jsem vešel, uviděl jsem, že mu tělem prostupuje síla, která září jako světlo.“

Když si mě tak pozorně prohlížel, chtělo se mi vstát a utéct, protože jsem se bál, že uvidí rovnou do mě, spatří mou vizi, a když ji špatně pochopí, budou si všichni myslet, že jsem blázen. Ještě dlouho potom, kdykoli jsem Honí smršť zahlédl, utekl jsem a někde se schoval ze strachu, aby do mě nenahlédl a neřekl, co tam viděl.

Příštího rána mi splaskly všechny otoky na tváři, rukou i nohou a cítil jsem se zase jako dřív, jenom mi všechno kolem připadalo podivné a jako kdesi v dálce. Vzpomínám si, že ještě dvanáct dní potom jsem chtěl být sám. Jako bych vůbec nepatřil do našeho kmene. Jako by to byli cizí lidé. Chodíval jsem sám ven, pryč z vesnice a stranil jsem se ostatních chlapců. Myslel jsem na svou vizi, rozhlížel se do čtyř světových stran a přál si, abych se do ní mohl vrátit. Domů jsem se vracel jen na jídlo, ale musel jsem se nutit a moc jsem toho nesnědl. Otec s matkou si mysleli, že jsem ještě stále nemocný. Ale nebyl jsem. Jen se mi stýskalo po místech, která jsem navštívil.

To, co jsem viděl a slyšel, jsem nemohl vyprávět dokonce ani dědečkovi Nechce jít, i když dřív jsem si býval jistý, že jemu můžu říct cokoli. Jemu se totiž líbilo všechno,

co mají chlapci rádi, a dovedl vyprávět krásné a dlouhé příběhy. To on mi udělal můj první luk a vždycky měl pro mě připravené další šípy, když jsem poztrácel všechny, které mi dal předtím. Otce jsem měl rád, ale s Nechce jít to bylo něco jiného a já jsem s ním trávil spoustu času. Byla to první věc, kterou jsem mu nemohl říct.

Jednoho dne jsem šel ven s lukem a šípy, které mi vyrobil dědeček. Přemýšlel jsem o své vizi a najednou se mě zmocnil podivný pocit, jako by ten luk a šípy byly ty, které jsem dostal od prvního Dědečka v Týpí planoucí duhy. Pak to ale byly zase jenom luk a šípy od Nechce jít a já jsem si připadal hloupě a snažil se sám sebe přesvědčit, že to byl všechno stejně jenom sen. A tak jsem si řekl, že na to zapomenu a něco si ulovím. Opodál v křoví seděl na větvi malý ptáček. Sotva jsem se ale chystal vystřelit šíp, zase mě přepadl ten divný pocit a vzpomněl jsem si, že bych se měl k ptákům chovat jako jejich příbuzný. A tak jsem nevystřelil. Pokračoval jsem dál k potoku a připadal si jako blázen, že jsem nechal toho ptáčka uletět, a když jsem pak na jednom kameni uviděl sedět zelenou žábu, hned jsem na ni vystřelil. Když jsem ji ale zvedl za nohy, pomyslel jsem si: „Teď jsem ji zabil.“ A chtělo se mi z toho brečet.

Mluví Stojící medvěd:

Pamatuji si, jak byl můj přítel Černý jelen nemocný. Jsem o čtyři roky starší než on. Jsem z kmene Mnikonžu, ale naše matky byly sestřenice, a když naše kmeny tábořily na stejném místě, hrávali jsme si spolu. Bylo to na horním toku Řeky tučné trávy. Nikomu z vesnice nic nebylo. Ani Černému jelenovi. A pak jsem se najednou doslechl, že

je na umření a sotva dýchá. Všichni z toho byli rozrušení a posílali pro svaté muže z jiných tlup kmene, ale nikdo nevěděl, co je to za nemoc. Když jsem pak Černého jelena viděl, vypadal jako mrtvý. A všichni mluvili jen o něm. Pak se zčistajasna zotavil a všichni se divili a o ničem jiném nemluvili.

Také si vzpomínám, jak to bylo, když vstal. Hned potom jsme stěhovali tábor k Vrbovému potoku, asi dva dny cesty směrem na jih. Když byla vesnice na pochodu, zajel jsem na koni do zadní části dlouhého zástupu, kde byli mladší chlapci, protože jsem chtěl svého malého přítele vidět. Řekl jsem: „*Hau*, mladší bratře! Tak ses přece uzdravil.“ A on řekl: „*Hau*! Ano, už jsem úplně zdravý.“ Ale když jsme jeli vedle sebe a povídali si, nechoval se jako kluk. Byl spíš jako starý muž. A vzpomínám si, jak jednou u večere mluvil v našem týpí jeho otec s mým. Říkal něco jako: „Od té doby, co byl můj chlapec nemocný, jako by ho vyměnili. Divně se chová a není rád doma. Chudák chlapec, je mi ho líto!“

Pak se jelo na velký lov a už se o tom nemluvilo.

Pokračuje Černý jelen:

Ano, když jsme chvíli pobyli u Vrbového potoka, vydali jsme se na velký lov, a to mi pomohlo nemyslet pořád na svou vizi.

Jednou zrána obcházel vyvolávač vesnici a oznamoval, že se budeme stěhovat. Staří muži byli v poradním týpí a vyvolavač na ně volal: „Rádcové, přijďte do středu vesnice a vezměte s sebou oheň.“ Povinností rádců bylo uchovávat pro lidi oheň, protože zápalky jsme tehdy neměli.

„Strhněte svá týpí, pospěšte si!“ křičel dál vyvolávač. A všichni strhávali týpí a nakládali je na smyky.

A vyvolavač oznamoval dál: „Spousta bizonů! Slyšel jsem o spoustě bizonů! Hlídejte si děti!“ Tím myslel, že se děti během přesunu nesmějí vzdalovat, aby bizony nevyplašily.

Sbalili jsme tábor a vyrazili na cestu. V čele šli čtyři rádci, za nimi vyvolavač a náčelníci a pak v dlouhé řadě za sebou lidi s naloženými smyky a za nimi stádo koní. Jel jsem v zadní části kolony s několika menšími chlapci. Když zástup lidí přede mnou začal stoupat do táhlého kopce, měl jsem zase ten podivný pocit, protože mi to připomnělo národ kráčející po posvátné červené cestě v mé vizi. Tohle bylo ale něco jiného a brzo jsem to zase pustil z hlavy, protože teď se chystalo něco velkého a vzrušujícího a vypadalo to, že i naši koně to vědí.

Po chvíli cesty jsme došli k místu, kde rostla spousta tuřínů, a vyvolavač řekl: „Složte náklad a nechejte odpočinout koně. Vezměte hole a nakopejte si tuříny.“ Lidé vykopávali tuříny a rádci se mezitím posadili na protilehlém svahu a kouřili dýmku. Pak vyvolavač zavolal: „Naložte náklad!“ A kolona se dala zase do pohybu.

Když slunce vystoupilo na nejvyšší bod své poutě, našli rádci místo k táboření, kde bylo dost dřeva a vody. Všechny ženy se hned daly do vaření a já jsem slyšel, jak lidé říkají, že se vracejí zvědové, a pak jsem na vrcholku kopce uviděl tři jezdce. Sjeli dolů a za chvíli stáli před poradním stanem uprostřed vesnice. Hned se tam seběhli také ostatní lidé, aby si je poslechli. Také jsem tam šel a podařilo se mi protlačit dopředu, takže jsem viděl mezerou mezi nohama stojících. Vyvolavač vyšel z poradního stanu a jménem zvěďů promluvil k lidem: „Chránil jsem vás a na oplátku od vás dostanu mnoho darů.“ Zvědové se potom posadili na zem před dveřmi týpí a jeden z rádců nacpal posvátnou dýmku kůrou červené svídy *chanšáša* a položil ji na uschlé bizoní lejno ležící před nimi na zemi. To proto,

že bizon je posvátný a dává nám jídlo i přístřeší. Pak rádce dýmku zapálil, nabídl čtyřem světovým stranám, Duchu nahoře a Matce zemi, podal ji zvědům a řekl: „Kmen na vás spoléhá. Ať jste viděli cokoli, snad to bude lidem ku prospěchu.“ A zvědové kouřili na znamení, že budou mluvit pravdu. Pak se rádce zeptal: „Kterým směrem jste spatřili něco dobrého? Budu rád, když mi to prozradíte.“

Jeden ze zvědů odpověděl: „Víte, odkud jsme vyrazili. Tak odtud jsme potom vystoupili na vrchol kopce a tam jsme zahlédli malé stádo bizonů.“ A naznačil směr.

Rádce řekl: „Možná jste viděli něco dobrého i na druhé straně. Řekněte nám o tom.“ Zvěd odpověděl: „Na druhé straně jsme viděli další a větší stádo bizonů.“

Na to rádce řekl: „Řekněte mi o všem, co jste tam nahoře viděli. Budu vám vděčný.“

Zvěd odvětil: „Na další straně byla země pokryta bizony, kam oči dohlédly, byli samí bizoni.“

A rádce pravil: „*Héčhetu weló!*“*

A vyvolávač zvolal, jako by zpíval: „Nabruste nože, naostřete šípy! Připravte se, pospěšte si! Vezměte zbraně a připravte koně! Nalovíme spoustu masa!“

Všichni se dali do ostření nožů a šípů a chystali své nejlepší koně na velký lov.

Pak jsme vyrazili k místům, kde byli bizoni. V čele jelo vedle sebe dvacet bojovníků a každý, kdo by se odvážil je předjet, by skončil v prachu pod svým koněm. Udržovali pořádek a každý je musel poslechnout. Za nimi jeli lovci, vždy po pěti vedle sebe. Ostatní šli vzadu. Pak projel kolem hlavní rádce, vybral nejlepší lovce s nejrychlejšími koňmi a řekl jim: „Odvážní mladí válečníci, bratři, vím, že vaše skutky jsou dobré. Vždy činíte dobro, a tak dnes získáte

* „Tak je to.“

jídlo pro bezmocné, pro ty, kteří jsou staří nebo slabí, pro ty, kteří nemají syny, pro rodiny, které mají malé děti a nemají muže. Vše, co ulovíte, bude jejich, tak jim pomůžete.“ Pro ty mladé muže to byla velká čest.

Když jsme se přiblížili k bizonům, lovci obklopili stádo a ze všech stran se ozývaly výkřiky *Hokahé!* jako při bitvě. Bylo to znamení k útoku. Zdvihla se mračna prachu, ode všad bylo slyšet křik a lovci vjeli do stáda, aby každý něco ulovil. Všichni byli téměř nazí, jen po levém boku jim visely zavěšené toulce plné šípů. Vždy se za jízdy přiblížili k bizonovi a vyslali šíp za jeho levou plec. Některé šípy se zabořily do těl zvířat až po opeření, a když nezasáhly kost, projely skrz. Byl to šťastný lov.

Mluví Stojící medvěd:

Vzpomínám si na ten lov, protože před ním jsem ulovil jen bizoní tele. Bylo mi třináct, a to už byl mužný věk, a tak jsem se rozhodl, že tentokrát dostanu jednoletého býka. Jednoho jsem uviděl a pustil jsem se na koni za ním. Má první střela ho asi vůbec nezranila, ale můj kůň se pořád držel vedle něj a druhý šíp v něm zmizel do půli. Myslím, že jsem ho zasáhl do srdce, protože začal v běhu vrávorat a z nozder se mu řinula krev. Když se lovcům podaří ulovit zvíře, zakřičí vždycky *Jahú!* Tohle byl můj první bizon a já jsem křičel *Jahú, jahú* pořád dokola. Podle toho povyku si lidi museli myslet, že jsem zabil celé stádo. Když se bizon svalil, seskočil jsem z koně a začal jsem ho rozřezávat a byl jsem hrozně šťastný. Po celé pláni, kam jsem jen dohlédl, jsem viděl muže kuchající těla bizonů. Přicházeli ženy a starci, kteří už nemohli lovit, a pomáhali nám. A ženy spustily oslavný pokřik na počest lovců. Bylo

to v měsíci, kdy se červenají plody střemchy (červenec).
Byl to veliký lov.

Černý jelen pokračuje:

Cítil jsem se už dobře a mohl jsem jet na koni, ale na lov jsem ještě nebyl dost velký. My malí chlapci jsme jezdili kolem a pozorovali lovce, a když jsme viděli, že se blíží skupina bizonů, křičeli jsme *Jahú!* jako ostatní. Nikdo si nás ale nevšímal.

Když bylo všechno maso rozřezané, zavěsilo se v kusech koním přes hřbety a upevnilo řemeny z čerstvých bizoních kůží. Lovečtí koně se vraceli domů do vsi plně naložení a my chlapci jsme se nemohli dočkat hostiny a ukrajovali jsme si cestou ze syrových jater, kolik jsme jen chtěli. Nikdo se za to na nás nezlobil.

Ženy v táboře zatím nařezaly dlouhé tyče a větve s vidlicí na konci a udělaly z nich stojany na sušení masa. Když se lovci vrátili domů, položili maso na hromady na listy stromů.

Všichni rádci se vrátili do poradního týpí a lidé jim ze všech stran přinášeli darem kusy masa. Rádci vždy zvolali *Hayé!* A potom lidem za ty dobré dary zpívali. Když se dosyta najedli, zvolal vyvolávač k lidem: „Všichni sem! Víc už nesním!“ A lidé se zbíhali, aby si rozebrali, co zbylo.

Ženy měly plné ruce práce. Rozřezávaly maso na pruhy a rozvěšovaly ho na stojany. Všude se to masem jen červenalo. Celou dlouhou noc se pak hodovalo, tančilo a zpívalo. Byly to šťastné časy.

My malí chlapci jsme po velkém lovu hrávali hru na válku. Vyběhli jsme kus dál za vesnici, postavili týpí z trávy a hráli si, jako že jsme nepřátelé a tady máme svou vesnici.

Měli jsme rádce a ten nám nařídil, abychom šli po setmění do vesnice dospělých a ukořistili jim ze stojanů nějaké nasušené maso. Nastavil před nás větev a my jsme z ní museli kus ukousnout. Kdo ukousl hodně, musel donést velký kus masa, a kdo odkousl jen málo, mohl přinést méně. Vyzazili jsme k táboru velkých lidí. Plazili jsme se po břiše, a když se nám podařilo vrátit se, aniž by nás lapili, udělali jsme si velikou hostinu, tancovali jsme a vyprávěli si o svých hrdinských válečnických činech. Vzpomínám si, jak se mi jednou odvážný skutek nevydařil. Doplazil jsem se k jednomu stanu, kde stál opodál nakloněný strom a v jeho větvích viselo maso. V měsíčním světle jsem si vyhlídl jeden bizoní jazyk a šplhal jsem pro něj. Ale právě v okamžiku, kdy už jsem ho měl skoro na dosah, zakřičel z týpí mužský hlas: „Hjááá!“ Okřikoval svého psa, který mu také kradl nějaké maso, ale já myslel, že ten muž zahlédl mě, a tak jsem se vyděsil, že jsem spadl ze stromu a s brekem pelášil pryč.

Také jsme dělávali hrudní tanec. To nás náš rádce prohlédl a vybral toho, kdo nechodil moc často zahalený do pokrývky a měl nejopálenější hrud. Ten pak vedl tanec a my ostatní jsme zpívali:

Mám opálenou mužnou hrud'.

Má hrud' je červená.

Má hrud' je žlutá.

A také jsme se cvičili v sebeovládání. Rádce nám dal na zápěstí suchá slunečnicová semena, na konečcích je zapálil a my jsme je museli nechat prohořet až ke kůži. Bolelo to a pálilo, až se nám dělaly boláky. Kdo by ale semínka shodil nebo vykřikl bolestí, o tom by se říkalo, že je jako žena.

U města vojáků

Nedlouho předtím, než ke mně přišla velká vize, sešlo se šest kmenů našeho národa a tábořily společně až do velkého lovu. Ale nyní, když bylo všechno maso usušeno, jsme tábor u Vrbového potoka strhli a kmeny se rozešly do různých stran. Menší tlupa nás Oglalů se vydala na jih k městu vojáků* u Řeky kouřové země (Bílá řeka), protože tam pobývalo několik našich příbuzných a my jsme je chtěli vidět. Chtěli jsme u nich jíst *aǵúyapi* (chléb) a pít *phežúta sápa* (černý lék – kávu) s *čanǵhánpi ská* (cukrem). Zbylá část Oglalů zůstala se Šíleným koněm, který nechtěl mít s wašiču nic společného. Bylo to koncem měsíce, kdy dozrávají plody střemchy (červenec). V naší malé tlupě nebylo mnoho malých chlapců, a tak jsme si hráli všichni dohromady a užili jsme si hodně zábavy. Přestal jsem myslet na vizi, opustily mě ty podivné pocity a nebyl jsem už tak ostýchavý. Jen jsem měl vždycky moc rád, když se blížila bouře, protože jsem měl pocit, jako by mě přicházel někdo navštívit.

Cestou jsme tábořili nejdřív u Prašné řeky, potom na horním toku Dobré řeky (Šajenská řeka), tam, kde je velký kopec zvaný Sedí s mladým, protože má vedle sebe ještě jeden malý kopeček. Pak jsme tábořili u Potoka naplaveného dříví, potom na Borovicové pláni a nakonec u Švestkového potoka. Když jsme tam dorazili, švestky zrovna tmavly, ale nebyly ještě úplně zralé. Můj dědeček se šel projít a přinesl

* Pevnost Robinson.

několik velkých tmavých švestek a ty byly hrozně dobré. Když jsme dojeli k Potoku válečné čelenky, který je už jen kousek od města vojáků, čekali tam na nás moje teta a další příbuzní. Měli pro nás chleba a kávu, a tak jsme zase udělali velkou hostinu. Následující noc mi bylo zle a druhý den mě rodiče vezli na smyku, protože se báli, že tentokrát zemřu. Ale myslím, že jsem měl jenom moc chleba a kávy a možná i těch švestek. Tábořili jsme zase u kopce jménem Kyčel a tou dobou se tam sešla většina našich lidí od města vojáků. Druhého dne pokračovala část lidí, asi dvacet týpí, dál a ostatní zůstali. My jsme se s našimi příbuznými usadili u Bílého kopce poblíž města vojáků a strávili jsme tam celou zimu. Měli jsme sánky z bizoních čelistí a žeber svázaných dohromady surovými bizoními kůžemi a užili jsme si dosyta sáňkování na okolních kopcích.

Toho roku mi bylo deset let a poprvé jsem tehdy uviděl wašíču. Nejdřív se mi zdálo, že jsou všichni bledí jako od nějaké nemoci, a také jsem se bál, že po nás můžou kdykoliv začít střílet. Ale časem jsem si na ně zvykl.

Té zimy vyšplhal jeden z našich chlapců na vlajkový stožár ve městě vojáků a kousek pod vrcholkem ho usekl. Málem z toho byly velké potíže, protože vojáci nás obklopili a namířili na nás pušky. Ale Rudý oblak, který tam žil, se postavil beze zbraně doprostřed a promlouval k nám i k wašíču. Řekl jim, že ten chlapec, který to udělal, musí být potrestán, ale že je pošetilé chtít střílet dospělý za to, že jejich děti udělaly při hraní nějaké uličnictví. Také jim řekl, ať si jen vzpomenou, jestli v dětství sami neudělali nějakou hloupost. A tak z toho nakonec nic nebylo.

Rudý oblak byl veliký náčelník. Byl z kmene Oglalů. V té době už ale nechtěl válčit. Pět let předtím (1868) uzavřel s wašíču smlouvu a od té doby nebojoval a žil se svou

tlupou zvanou Špatné tváře u města vojáků. Šílený kůň byl také Oglala a myslím, že byl největší ze všech náčelníků.

V měsíci, kdy raší červená tráva (duben), jsme se vydali do Černých hor nasekat tyče na týpí. Naše tlupa měla asi třicet týpí. Šli jsme po proudu Potoka užiznuté koňské hlavy a utábořili jsme se u jeho ústí. Jednoho dne, když jsem si vyšel sám ven z vesnice, uslyšel jsem křik skvrnitého orla. Vzhlédl jsem nahoru a opravdu – vznášel se nade mnou. A zas tu byl s neobyčejnou silou ten zvláštní pocit a na chvíličku se zdálo, jako bych byl zpátky ve světě své vize.

Přesunuli jsme se k Bizonímu kališti na úpatí Černých hor a já jsem se vydal s otcem lovit jelence. Vylezli jsme lesem na vrcholek velkého kopce. Pro otce to bylo namáhavé, protože od Bitvy sta pobitých měl zchromlou nohu. Když jsme byli na vršku, podíval se dolů a řekl: „Támhle jsou! Zůstaň tu a já je obejdu z druhé strany.“ V té chvíli mě přepadl zas ten zvláštní pocit a řekl jsem, aniž bych věděl proč: „Ne, nikam nechod, otče. Oni nám je přivedou.“ Otec se na mě zadíval a povídá: „Kdo je přivede?“ To jsem nevěděl a on se na mě znovu podíval a řekl: „Dobrá, synku.“ Tak jsme si tam lehli do trávy a čekali. A oni opravdu přišli a otec dva z nich ulovil.

Když jsme úlovek rozřezávali a já si pochutnával na játrech, přišlo mi líto, že jsme ta zvířata zabili, a napadlo mě, že bychom to měli něčím splatit. Zeptal jsem se: „Otče, neměli bychom jednoho z nich nabídnout bytostem divočiny?“ Otec se na mě opět na chvíli zkoumavě zadíval. Pak položil jednoho ze jelenců hlavou k východu, otočil se na západ, zvedl ruce a čtyřikrát zvolal *Hej-hěj*. Potom se modlil: „Dědečku, Velký Duchu, pohleď na mě! Toto obětuji všem bytostem divočiny, které jedí maso, aby můj lid směl žít a děti mohly vyrůstat v dostatku.“

Rudý oblak, náčelník Oglalů, 1880

A čekalo nás další šťastné léto, protože velké potíže byly ještě daleko. Nahoře u potoků, které stékají po východní straně Černých hor, jsme nařezali zásobu stanových tyčí. Černé hory byly jako jedna velká zásobárna jídla a my jsme měli, na co jsme jen pomysleli. Chodíval jsem na ryby se Železným býkem, kterému bylo asi tolik co mně. Vždycky jsme rybám nabídli návnadu a zavolali na ně: „Pojďte sem, vy s červenými ploutvemi dole ve vodě, pojdte blíž a podívejte co vám nabízíme.“ Když jsme chytli první rybu, napíchli jsme ji na rozdvojenou větev a dali jí pusu. Kdybychom to neudělali, ostatní by to určitě poznaly a nepřišly by. Když jsme chytli malou rybu, dali jsme jí pusu a hodili zpátky, aby to neřekla větším rybám a nevyplašila je. Nevím, jestli to všechno bylo něco platné. Vím jen, že jsme pokaždé nesli domů veliký úlovek a rodiče na nás byli pyšní. Snažili jsme se chytit co nejvíc, aby nás všichni v táboře obdivovali.

V naší tlupě byl muž jménem *Watanye*, a ten uměl skvěle lovit ryby oštěpem. Měl zanícené rty a jeho ústa byla samý bolák, a tak se neodvažoval smát. Lidé se ho pokoušeli rozesmát, ale on se vždycky prostě sebral a odešel pryč. Jednoho dne mi řekl: „Pojď se mnou, mladší bratře. Naučím tě, jak se loví ryby oštěpem.“ A tak jsme šli nahoru proti proudu potoka a tam byla v tůni ryba velká jako od malíčku k lokti. „Vezmi si oštěp,“ řekl *Watanye*, „a mršti jím vši silou, protože ryby jsou vždycky hlouběji pod hladinou, než se zdá.“ Uchopil jsem oštěp a hodil jsem ho, jak nejsilněji jsem mohl. Průzračná voda byla ale mnohem hlubší, než se zdálo. Rybu jsem netrefil a po hlavě jsem přepadl do ledové tůně. Když jsem se vyhrabal na břeh, držel se *Watanye* za břicho smíchy. Ze rtů mu po bradě stékala krev. Utíkal pryč, co mu nohy stačily, a ještě dlouho potom, kdykoliv mě viděl přicházet, otočil se a pádil pryč, aby se znovu nezačal

smát. Jednou jsem se skryl v křoví a zůstal schovaný, dokud nedošel až ke mně, jen abych ho viděl utíkat, až na něj vyskočím.

Myslím, že *Watanye* si mě dost oblíbil. Často mě brával ven na ryby anebo na lov a naučil mě spoustu věcí. Když neměl rozpraskaná ústa, vyprávěl mi také rád příběhy, zvláště ty veselé. Dodnes si pamatuji na jeden příběh o tom, jak obtížně jeden mladý Lakota, kterému říkali Vysoký kůň, získával dívku, do které se zamiloval. *Watanye* tvrdil, že se to stalo přesně tak, jak vyprávěl. Možná že ano. Určitě se to stát mohlo. A já ti teď ten příběh povím.

6

Námluvy Vysokého koně

Víš, za starých časů nebylo tak snadné získat dívku, kterou sis chtěl vzít. Někdy to mladého muže stálo velké úsilí a musel pro ni ledaco vytrpět. Řekněme třeba, že jsem mladík, který spatřil krásnou dívku, a tolik mi učarovala, že při pouhém pomyšlení na ni jsem celý nemocný. Nemůžu za ní jen tak jít, říct jí o tom, a když bude svolná, prostě si ji vzít. Musím vynaložit všechn svůj důmysl, aby se mi vůbec podařilo s ní promluvit, a když se mi to povede, bude to teprve začátek.

Už dlouho chodím jako v horečkách, jak moc tu dívku miluji. Ona se přitom na mě ani nepodívá a její rodiče ji hlídají jako oko v hlavě. Samou láskou už ani nevím, co dělám, a tak se možná jednou za tmy příkladu k jejímu týpí a budu čekat, kdy vyjde ven. Možná tam pročekám celou noc, oka nezamhouřím a ona se vůbec neukáže. A já jen o to víc ochořím láskou. Možná se ale skryji v křoví u pramene, kam chodívá pro vodu, a až tam přijde a nikdo se nebude dívat, vyskočím, chytím ji a přiměji, aby mě vyslechla. Jestli se jí líbím i já, poznám podle toho, jak se bude chovat. Lakotské dívky jsou velmi cudné, takže mi napoprvé jistě neřekne ani slůvko, nebo se na mě dokonce ani nepodívá. Nechám ji tedy jít a budu se potloukat kolem, dokud nepotkám jejího otce, až bude sám, a zeptám se ho, kolik koní bych mu za jeho krásnou dceru měl dát. Než se tohle všechno odehraje, budu už tak nemocný, že bych mu dal snad všechny koně světa, kdybych je měl.

No a tenhle mladík, o kterém tu vyprávím, se jmenoval Vysoký kůň a ve vsi byla dívka, která mu tak padla do oka i do srdce, že se z toho všecek roznemohl. Musel myslet jen a jen na ni a bylo to s ním den ze dne horší a horší. Ta dívka byla velmi ostýchavá a její rodiče si ji vysoko cenili, protože už nebyli nejmladší a ona byla jejich jediné dítě. A tak ji měli celý den na očích a zaonačili to tak, aby byla zajištěná i v noci, kdy spali. Cenili si ji natolik, že pro ni udělali postel ze surových kůží, a když se dozvěděli, že si ji vyhlíží Vysoký kůň, připásávali dívku na noc k posteli koženými pásy, aby ji, když spali, nikdo nemohl unést. Nebyli si totiž jisti, zda by se jejich dcera třeba nechtěla nechat unést.

Nuže, když se Vysoký kůň už notnou dobu skrýval, vyčkával tu dívku a byl už nadobro poblouzněný, zastihl ji konečně o samotě a přiměl ji, aby si s ním promluvila. Dozvěděl se, že i on se jí snad trochu líbí. To mu sice moc nepomohlo a bylo mu čím dál tím hůř, ale cítil se nyní silný jako bizon a šel přímo za jejím otcem. Řekl mu, že jeho dceru miluje tak moc, že by za ni dal dva dobré koně – jednoho mladého a druhého ještě zachovalého.

Starý muž ale jen mávl rukou, aby dal najevo, že Vysoký kůň má přestat mluvit hlouposti a jít pryč.

Vysoký kůň na tom byl hůř a hůř, až mu jeden mladík nabídl, že by mu půjčil dva koně, a až by se Vysoký kůň dostal k nějakým dalším koním, vrátil by mu je. A tak se Vysoký kůň hned vydal za otcem dívky s návrhem, že za ni dá čtyři koně – dva mladé a dva, kteří mají do stáří ještě daleko. Starý muž však jenom mávl rukou a neřekl nic.

A tak se Vysoký kůň znovu příkradl k dívce a požádal ji, aby s ním utekla. Řekl jí, že určitě umře, jestli s ním nepůjde. Ale ona řekla, že to neudělá. Chtěla, aby za ni bylo zapláceno, jak se slušelo a patřilo, neboť byla žádoucí ženou. Jak vidno, i ona sama měla o sobě vysoké mínění.

Vysoký kůň se z toho tak roznemohl, že nebyl schopen jít, chodil s hlavou svěšenou a vypadal, jako by měl každou chvíli padnout a být na místě mrtvý.

Vysoký kůň měl velmi dobrého přítele, který se jmenoval Červený jelenec. Když Červený jelenec viděl, jak se Vysoký kůň chová, ptal se ho: „Co je s tebou, bratranče? Bolí tě břicho? Vždyť vypadáš, jako bys měl umřít.“ Vysoký kůň vysvětlil Červenému jelenci, jak se věci mají, a řekl, že jestli si tu dívku nebude moci co nejdřív vzít, bude to asi jeho konec.

Červený jelenec o tom chvíli přemýšlel a pak řekl: „Bratranče, mám plán. Jestli jsi dost odvážný, abys udělal, co ti řeknu, dopadne všechno dobře. Ona s tebou nechce utéct, její otec nechce tvé čtyři koně a víc než čtyři koně nemáš. Musíš ji tedy unést a utéct s ní. Po nějaké době se můžeš vrátit, a to už pak stařík nebude moci nic dělat, protože ona bude tvá žena. Ona stejně chce, abys ji unesl.“

A tak naplánovali, co musí Vysoký kůň udělat, a ten prohlásil, že dívku miluje natolik, že udělá cokoli, co Červený jelenec nebo kdokoli jiný vymyslí.

Udělal to tedy následovně.

Pozdě v noci se připlížili k týpí, kde dívka bydlela, a čekali, až bylo takové ticho, že se zdálo, že staří rodiče i dívka usnuli. Pak se Vysoký kůň protáhnul pod plachtou týpí dovnitř. Musel přerezat kožené řemeny, kterými byla dívka přivázána k posteli. Červený jelenec zatím venku vytahoval stanové kolíky na té straně týpí, kde bylo dívčíno lože, a měl dívku vytáhnout ven a zacpat jí ústa, aby nekřičela. Pak by jí Vysoký kůň už jen naložil na koně, odjel s ní pryč a byl šťastný po celý zbytek života.

Když Vysoký kůň podlehl dovnitř, byl tak rozrušený, že slyšel bušení vlastního srdce, a zdálo se mu tak hlasité, že se bál, aby nevzbudilo rodiče. Ale nevzbudilo a on po chvíli

začal přerežávat kožené řemeny. Při každém přerežání to tak zapraskalo, že ho to vyděsilo málem k smrti. Ale šlo mu to od ruky a přeřízl už všechny řemeny až k dívčíným stehnům. V tu chvíli Vysoký kůň znervózněl, nůž mu sklouzl a píchnul dívku do nohy. Ta hned spustila velký křik a její rodiče vyskočili z postelí a začali také křičet. To už byl ale Vysoký kůň venku a spolu s Červeným jelenem prchali pryč jako antilopy. Otec dívky a pár dalších lidí se za nimi hnalo, ale oni se jim ztratili ve tmě, takže nikdo nevěděl, kdo to vlastně udělal.

Jestli jsi už někdy toužil po nějaké krásné dívce, tak asi víš, jak Vysokému koni bylo. Cítil se moc mizerně a vypadalo to, že jestli někde nepadne mrtvý k zemi, tak zemře hladem.

Červený jelenec si zatím dál lámal hlavu a po několika dnech přišel za Vysokým koněm a řekl mu: „Seber odvalu, bratranče! Mám další plán a jsem si jistý, že jestli jsi muž, jak se patří, tentokrát ji dostaneme.“ A Vysoký kůň odpověděl: „Jsem muž, jak se patří, a udělám všechno, co kdokoli vymyslí, jen abych tu dívku získal.“

Udělal to tedy následovně.

Odešli sami pryč z vesnice a Červený jelenec přikázal Vysokému koni, aby se svlékl. Pak ho pomaloval od hlavy až k patě bílou barvou a na ni namaloval černé pruhy a kolem očí černé kruhy. Vysoký kůň vypadal hrozivě. Vyhlížel tak strašlivě, že když byl Červený jelenec s malováním hotov a prohlížel si, jak se mu to podařilo, řekl, že i on sám se ho trochu bojí.

„Tak,“ řekl Červený jelenec, „když tě tentokrát chytí, budou všichni pořádně vyděšení. Budou si myslet, že jsi nějaký zlý duch, a neodváží se za tebou běžet.“

A tak, když noc pokročila a všichni tvrdě spali, přikradli se mladíci zase k dívčinu týpí. Vysoký kůň podlezl s nožem

dovnitř jako prve a Červený jelenec čekal venku připravený ucpat dívce ústa a odtáhnout ji, až budou všechny řemeny přerežány. Vysoký kůň se vplazil k dívčině posteli a začal přerežávat řemeny. Pořád se mu ale honilo hlavou: „Jestli mě uvidí, zastřelí mě, protože vypadám příšerně.“ Dívka spala neklidně, co chvíli se převalovala a přeríznuté řemeny praskaly. A tak Vysoký kůň pracoval velmi pomalu a opatrně. Přesto nejspíš udělal nějaký hluk, protože najednou se vzbudila matka a říká muži: „Starouši, vzbud' se! Někdo je v týpí!“ Starý muž byl ale tak ospalý, že chtěl mít klid a odpověděl jí: „Spi a nebud' mě.“ A hned začal zase chrápat.

Vysokého koně to přesto tak vystrašilo, že bez hnutí zůstal ležet pevně přitisknutý k zemi a čekal, dokud neuslyší chrápat i starou ženu. A protože se při všem tom milostném trápení už dlouho pořádně nevyspal, zapomněl na celý svět, dokonce i na krásu té dívky, a usnul. Červený jelenec ležel zatím venku připravený splnit svou úlohu a hrozně se divil, co se to uvnitř děje. Zavolat na Vysokého koně se ale neodvážil.

Nakonec se začalo rozednívat a Červený jelenec musel zmizet i s oběma koni připravenými pro přítele a jeho dívku, aby ho někdo nezahlédl.

Když začínalo svítat, dívka se probudila a první, co uviděla, bylo příšerné bílé zvíře s černými pruhy, které jí leželo u postele a spalo. Vykřikla a hned po ní její matka a otec. Vysoký kůň, vyděšený k smrti, vyskočil a málem strhl týpí, jak se z něj dral pryč.

Z celé vesnice se zatím už sbíhali lidé s puškami, luky a sekerami a všichni křičeli.

Vysoký kůň utíkal tak rychle, že se skoro ani nedotýkal nohama země, a vypadal tak hrozivě, že mu lidé uhýbali z cesty a nechali ho prchat. Pár odvážlivců na něho sice

chtělo střílet, ale ostatní tvrdili, že by to mohla být nějaká posvátná bytost a že kdyby ho zabili, mohlo by je to přivést do neštěstí.

Vysoký kůň doběhl k nedaleké říčce. Tam našel v houštině dutý strom a skryl se v něm. Za chvíli doběhla na místo skupina odvážlivců a on slyšel, jak říkají, že to byl asi nějaký zlý duch, který se vynořil z vody a teď se tam zase vrátil.

Toho dne hned zrána bylo rozhodnuto, že lidé sbalí tábor a odejdou odtud. Vydali se na cestu a Vysoký kůň zůstal ukrytý v dutině stromu.

Červený jelenec to vše sledoval ze svého týpí a snažil se vypadat stejně překvapený a vyděšený jako ostatní. Když se dal tábor do pohybu, vytratil se z kolony a jel zpátky do míst, kde viděl mizet svého přítele. Když přišel k houštině, zavolal a Vysoký kůň ho poznal po hlase a vylezl ven. Smyli barvu z jeho těla a posadili se na břeh říčky, aby se domluvili co dál.

Vysoký kůň prohlásil, že se do vesnice už jakživ nevrátí a že mu je jedno, co s ním teď bude. Vydá se prý třeba sám na válečnou stezku. Na to mu Červený jelenec řekl: „Ne, bratranče. Sám se na válečnou stezku nevypravíš, protože já půjdu s tebou.“

A tak všechno připravili a v noci se vydali sami dva na válečnou výpravu. Po několika dnech dorazili právě před západem slunce k táboru Vraních indiánů. Když se setmělo, připlížili se k místu, kde se pásli koně a zabili hlídku, která ani nepomyslela na nějaké nepřátele, protože si myslela, že všichni Lakotové jsou daleko odtud. A tak Červený jelenec s Vysokým koněm odehnali Vraním indiánům asi stovku koní.

Měli dobrý náskok, protože ostatní koně Vraních indiánů se splášili, a než je pochytili, bylo ráno. Červený

jelenec a Vysoký kůň prchali se stádem celé tři dny a noci, než dohonili své lidi. Vehnali celé stádo rovnou do vesnice před týpí vyvolené dívky. Starý muž byl uvnitř a Vysoký kůň na něj zavolal a ptal se, jestli tohle stádo koní bude dost za jeho dceru. Tentokrát ho starý muž neodehnal. Nešlo mu o koně. Chtěl zetě, který by za něco stál a byl opravdovým mužem.

A tak Vysoký kůň svou dívku nakonec dostal a myslím, že si ji zasloužil.

Wašiču v horách

Příštího léta, když mi bylo jedenáct (1874), k nám dorazily zvěsti o dalších potížích. Naše tlupa tábořila u Rozvětveného potoka v Černých horách. Odtud jsme se přesunuli k Jarnímu Potoku a dál k Bystrému potoku, do míst, kde vtéká do prerie. Jednou zvečera, krátce před západem slunce, se přihnál od západu velký bouřkový mrak, a než se zvedl vítr, objevila se všude nad našimi hlavami mračna vlaštovek s rozštěpenými ocasy. Bylo to úplně jako v mé vizi a měl jsem z toho divný pocit. Chlapci házeli po vlaštovkách kamení a snažili se je zasáhnout. Při tom pohledu mě bolelo srdce, ale nemohl jsem jim nic říct. Zvedl jsem kámen a dělal, jako že také házím, ale nehodil jsem. Ty vlaštovky mi připadaly posvátné. Nikdo žádnou netrefil, a když jsem o tom přemýšlel, pochopil jsem, že to ani nemohlo být jinak.

Druhého dne připravovala skupina lidí potní chýši pro jednoho svatého muže jménem Odřezek (Chips), který se chystal provést obřad, a musel být proto nejprve očištěn. Říkalo se o něm, že byl první, kdo zhotovil posvátný amulet pro našeho velkého náčelníka Šíleného koně. Zatímco se nahřívaly kameny pro potní chýši, několik chlapců mi řeklo, abych s nimi šel střílet veverky. Tak jsme šli, ale když jsem měl na jednu veverku vystřelit, cítil jsem se z ničeho nic celý nsvůj. Měl jsem divný pocit, takže jsem si sedl a chvíli o tom přemýšlel. A jak jsem tam seděl, uslyšel jsem hlas, který říkal: „Jděte domů! Hned jděte domů!“ Řekl jsem kamarádům, že se musíme vrátit, a hned jsme také

běželi. Když jsme doběhli do vsi, bylo tam všechno vzhůru nohama. Lidé balili tábor, chytali koně a nakládali věci na smyky. Dozvěděl jsem se, že když byl Odřezek v potní chýši, nějaký hlas mu řekl, že se lidé musejí dát ihned na útěk, protože se tu něco stane.

Když jsme vyrazili, slunce už skoro zapadalo. Celou noc jsme prchali cestou, kterou jsme přišli, směrem k Jarnímu potoku a podél něho k jižnímu rameni Dobré řeky. Téměř celou dobu jsem jel na smyku, protože jsem byl moc ospalý, abych se udržel v sedle. Ráno jsme tábořili u Dobré řeky, ale zdrželi jsme se u ní jen na jídlo. Pak jsme celý den prchali dál proti proudu, až jsme dorazili k ústí Koňského potoka. Chystali jsme se tam zůstat, ale dorazili zvědové se zprávou, že do Černých hor přišla spousta vojáků. A právě to spatřil Odřezek, když byl v potní chýši. A tak jsme spěchali nocí dál směrem k Řece kouřové země (Bílá řeka). Probudil jsem se, právě když jsme tam dorazili. Svítalo a my jsme se tam zastavili jen na chvíli, najedli jsme se a zase pokračovali. Cestou podél Řeky kouřové země jsme ještě dvakrát tábořili a mířili jsme do pevnosti Robinson, protože jsme se báli vojáků, kteří byli v Černých horách.

Později jsem se dozvěděl, že vojáký přivedl toho léta do Černých hor *Phehíj-hánska*,* aby zjistili, co se tam dá najít. Neměl právo tam jít, protože celá tahle země patřila nám. Krom toho uzavřeli naši s Rudým oblakem smlouvu (1868), v níž se říká, že ta země bude naše, dokud tráva poroste a vody potečou. Později jsem se také dozvěděl, že tam *Phehíj-hánska* našel spoustu žlutého kovu, po kterém naši tak šílí. To kvůli němu jsme měli potíže stejně jako předtím za Bitvy sta pobitých.

* Dlouhý vlas – generál Custer.

Naši věděli, že v horách jsou kousky žlutého kovu, ale nezabývali se tím, protože nebyl k ničemu.

U města vojáků jsme zůstali celou zimu. Potíže byly každým dnem blíž a na podzim jsme slyšeli, že nějací vašíču přišli od řeky Missouri a chtějí v Černých horách kopat žlutý kov. Nebylo divu, když o něm *Phehín-hánska* mluvil hlasem, který se rozléhal do všech stran. Později za to zaplatil smrtí.

Lidé o tom mluvili celou zimu. Šílený kůň byl u Prašné řeky a Sedící býk někde na sever od Černých hor. Naši lidé u města vojáků si mysleli, že bychom se měli sejít a něco udělat. Lidé, kteří patřili k Rudému oblaku, tvrdili, že z pevnosti odjeli vojáci, aby zlatokopům zabránili vstoupit do hor, ale my, kteří jsme byli u pevnosti jen na krátko, jsme tomu nevěřili. Lidé Rudého oblaka jsme nazývali Zevlují-kolem-pevnosti a naši tvrdili, že se zastávají vašíču, a že když něco neuděláme, tak o Černé hory přijdeme.

Na jaře dalšího roku, když mi bylo dvanáct let (1875), přišli z města vojáků u ústí řeky Laramie další vojáci s mnoha vozy a šli do Černých hor.*

Celé léto se o tom vše moc mluvilo a v měsíci tučnění (červen) se konal u města vojáků tanec slunce, který měl lidem dodat sílu. Ale moc lidí se ho nezúčastnilo, snad proto, že všichni byli tolik zaměstnáni vším tím rozruchem kolem Černých hor. Vzpomínám si na dva muže, kteří tam tehdy spolu tančili. Jeden z nich přišel o nohu v Bitvě sta pobitých a druhý ztratil oko v Útoku na vozy. A tak tam tančili a měli dohromady jen tři nohy a tři oči. Během tance slunce, jsme my chlapci šli dolů k potoku, nabrali

* Toho jara doprovázel plukovník Dodge se 400 muži a 75 vozy geologickou expedici z pevnosti Laramie do Černých hor, kde zůstali až do října.

jsme nějaké jilmové listí, rozžvýkali ho a házeli ho na tanečnický vystrojené do svátečního. Dokonce jsme si to dovolili i na některé starší lidi a nikdo se přitom nerozzlobil. Ode všech se očekávalo, že budou v dobré náladě a všechno vydrží, takže museli strpět i všelijaké škádlení. Později budu vyprávět o jiném velkém tanci slunce.

V měsíci, kdy telatům dorůstá srst (září), se konal velký sněm s wašíču. Bylo to v místě, kde se Potok bílého jílů vlévá do Řeky kouřové země. Sice si na ten sněm pamatují, ale tehdy jsem tomu moc nerozuměl. Bylo tam mnoho Lakotů a také Šajeni a Modré mraky (Arapahové), ale Šílený kůň a Sedící býk nepřišli. Uprostřed kruhu byl přístřešek z plátna. Pod ním seděli a mluvili účastníci sněmu a všude kolem nich byly spousty lidí, někteří seděli na koních, jiní stáli. Celé dny se mluvilo a mluvilo, ale nakonec to bylo jen jako foukaní větru. Ptal jsem se otce, o čem se tam povídá, a on mi řekl, že Bílý otec z Washingtonu si chce pronajmout Černé hory, aby tam wašíču mohli kopat žlutý kov. A náčelník vojáků prý řekl, že když nebudeme souhlasit, rozplynou se nám Černé hory pod rukama jako sníh, protože wašíču si je stejně vezmou.

Byl jsem smutný, když jsem to slyšel. V Černých horách se nám tak pěkně hrávalo a byli jsme tam vždycky šťastní. Pomyslel jsem také na svou vizi a na to, jak mě duchové vzali do středu světa.

Po sněmu jsme se doslechli, že wašíču se valí do Černých hor jako potoky vody spojující se v řeku a že už tam staví i města. Zdálo se, že se blíží zlé dny, a tak naše tlupa sbalila tábor a vydali jsme se za Šíleným koněm k Prašné řece. Překročili jsme starou cestu wašíču,* kvůli které bylo kdysi pobito sto vojáků. Teď byla zarostlá trávou. Potom jsme

* Bozemanova cesta.

tábořili u Potoka koňské hlavy, u Potoka válečné členky, u Pelyňkového potoka, pak u Bobřího potoka a u Potoka naplaveného dříví, až jsme se dostali zase zpátky na Borovou pláň na úpatí Černých hor.

Noci už teď byly chladné, zato dny byly jasné a klidné. Když jsme tam tábořili, chodíval jsem sám do hor a dlouho jsem sedával opřený o strom. Říkal jsem si, že se mi třeba vrátí má vize a napoví mi, jak bych mohl tenhle kraj zachránit pro svůj lid, ale nic jasného se mi nezjevilo.

Byl jsem z toho smutný. Pak se ale přihodilo něco, co mi zlepšilo náladu. Přešli jsme k Potoku ukradených koní a tam jsme našli spoustu bizonů, takže jsme činili kůže a dělali zásoby masa na zimu. V naší tlupě byl muž jménem Tuk, který se vždy chlubil, jak rychlého má koně. Jednoho dne jsem mu řekl, že můj kůň je rychlejší než jeho. Tuk se mi vysmál a řekl, že jen vrány a kojoti si můžou myslet, že můj kůň vůbec za něco stojí. Ptal jsem se, co mi dá, když můj kůň porazí toho jeho, a on slíbil, že mi dá trochu černé medicíny (kávy). A tak jsme závodili a já jsem tu černou medicínu získal. Jak jsme se hnali na koních, pořád jsem myslel na bílé křídlo větru, které mi ve vizi dal druhý Dědeček. Možná že jeho síla vešla do nohou mého koně.

U Potoka sebevraždy jsme udělali další zásoby masa a kůží a byli jsme připraveni připojit se k táboru Šíleného koně u Prašné řeky. Bylo s námi také několik rodin z tlupy Zevlují-kolem-pevnosti, ale když viděli, že se chystáme připojit k Šílenému koni, opustili nás a vydali se zpátky k městu vojáků. Věděli, že když nastanou potíže, Šílený kůň bude bojovat, takže chtěli být v bezpečí u wašíků. Neměli jsme je moc rádi.

Byli jsme jen malá tlupa, ve které nebyli žádní náčelníci, takže během pochodu jsme si my kluci mohli jezdit

na koních kolem kolony, jak se nám zachtělo. Jednoho dne cestou k Prašné řece, jsem jel v předstihu před ostatními s chlapcem mého věku, který se jmenoval Krade koně, a všimli jsme si něčích stop. Dovedly nás k potoku a tam jsem našli ležet ve výmolu jednoho lakotského muže. Sedeli jsme z koní a prohlédli si ho zblízka. Byl mrtvý. Jmenoval se Kořen ocasu a umřel tu na cestě k Řece bizoňských jazyků, kde chtěl navštívit své příbuzné. Byl už starý a připravený zemřít, tak si tam prostě lehl a umřel. Své příbuzné už nespátril.

Zanedlouho jsme došli do vesnice u Prašné řeky a zamířili jsme do tábora na dolním konci. Byl jsem zvědavý na svého bratrance Šíleného koně. Teď, když se schylovalo k potížím, mluvilo se o něm víc než kdy jindy a zdálo se, že má větší vliv než dřív.

Byl jsem teď o něco starší, ale Šíleného koně jsem samozřejmě znal z dřívějšíka. Už od dětství jsem ho tu a tam vídal a také jsem slyšel hodně příběhů o odvážných činech, které vykonal. Pamatuji se na jeden příběh o tom, jak se Šílený kůň a jeho bratr vydali někam na koních a napadla je velká skupina Vraních indiánů, takže se museli dát na útěk. A jak pádili se všemi těmi Vránami v patách, uslyšel najednou Šílený kůň svého bratra vykřiknout. Ohlédl se a viděl, že jeho kůň leží na zemi a Vraní indiáni už jsou skoro u něj. Vypráví se, jak se v té chvíli Šílený kůň vrhl přímo mezi Vraní indiány a pouhým lukem a šípy je zahnal. Pak si naložil bratra za sebe na koně a ujel. Měl posvátnou sílu, a proto se ho Vraní indiáni tak lekli, když na ně zaútočil. Také se o něm traduje, že když byl ještě malý chlapec, chodil všude se starším Hrbem. Hrb nebyl v té době už dávno žádný mladík. Byl to velký válečník, možná že ten největší, jakého jsme tehdy měli. Říká se, že lidé se tehdy divili, jak je možné, že takový kluk a dospělý muž jsou

pořád spolu. Já ale myslím, že Hrb už tehdy věděl, že ze Šíleného koně bude jednou velký muž a chtěl ho všemu naučit.

Otec Šíleného koně byl bratrancem mého otce. Před Šíleným koněm nebyli v naší rodině žádní náčelníci. Zato jsme ale měli svaté muže a z Šíleného koně se stal náčelník díky síle, kterou získal ve vizi, když byl ještě chlapec. Otec mi později o té vizi něco vyprávěl. Samozřejmě o ní nevěděl všechno, ale říkal, že Šílenému koni se zdálo, jak vstoupil do světa, kde nebylo nic než duchové všech věcí. Je to skutečný svět, který je za tím naším, a všechny věci, které vidíme tady u nás, jsou jen stíny z toho skutečného světa. Byl v tom světě na svém koni a ten kůň a také on sám a stromy, tráva, kameny a dočista všechno byli jen duchové, nic nebylo pevné a všechno jako by se vznášelo. Jeho kůň tam stál bez hnutí, a přesto tančil kolem dokola, jako by byl jenom stínem. A tak přišel Šílený kůň ke svému jménu, které neznamena, že jeho kůň byl bláznivý nebo divoký, ale že v té vizi tak prazvláštně tančil.

Ta vize ho obdařila velkou silou. A když šel do boje, stačilo jen, aby se zase vmyslel do onoho světa, a pak se mohl pustit do nejtěžšího boje a zůstat nezraněn. Než ho zavraždili wašíču ve městě vojáků u Bílé řeky, byl zraněn jen dvakrát. A obě zranění mu způsobil někdo z jeho vlastních lidí a ve chvíli, kdy nečekal nebezpečí a nesoustředil se. Ale žádný nepřítel ho nikdy nedostal. Když byl poprvé zraněn, bylo mu patnáct a stalo se to nešťastnou náhodou. Podruhé, to už byl mladý muž, jej ze žárlivosti napadal muž, jehož ženě se Šílený kůň líbil.

Také se o něm říkávalo, že s sebou nosí posvátný kámen podobný kamenu, který viděl v jedné ze svých vizí. Když byl v nebezpečí, ten kámen prý ztěžkl a nějak ho ochránil. Proto prý žádný kůň, na kterém jezdil, příliš dlouho nevy-

držel. Já o tom nic nevím, možná si to lidé jen mysleli. Ale je pravda, že koně střídal často. Utahal je. Ale myslím si, že byl tak velkým mužem jen díky své velké vizi.

Dřív si mě občas všiml, promluvil se mnou a někdy poslal vyvolávače, aby mě zavolal k němu do týpí, že spolu pojíme. Tam dělal legraci a škádlil mě. Ale já jsem nic neříkal. Asi proto, že jsem se ho trochu bál. Nebál jsem se, že by mně snad ublížil, prostě jsem byl jenom vyplašený. Všichni z něho měli divný pocit, protože to byl zvláštní člověk. Chodíval po vesnici, aniž by si lidí všiml nebo s nimi promluvil. Ve svém stanu rád žertoval, a když byl s několika blízkými na válečné výpravě, dělal legraci, aby se jeho bojovníci cítili dobře. Zato ve vesnici si sotva kdy někoho všiml, kromě dětí. Všichni Lakotové rádi tancují a zpívají, ale on nikdy netančil a říká se, že ho nikdo neslyšel zpívat. Všichni ho ale měli rádi a udělali by, cokoli by jim řekl, a šli by, kamkoli by je poslal. Na Lakotu byl dost malý a hubený, měl úzkou tvář, a očima jako by se díval skrze věci a pořád jako by o něčem usilovně rozmýšlel. Nikdy toho moc nevlastnil a na náčelníka měl jenom málo koní. Říkalo se, že když nebylo dost zvěře a lidé hladověli, vůbec nejedl. Byl to zvláštní člověk. Snad byl pořád tak trochu ve světě své vize. Byl to veliký muž a myslím, že kdyby ho tehdy ve městě vojáků wašíču nezavraždili, dodnes bychom měli Černé hory a žili bychom šťastně. Nedovedli ho zabít v bitvě. Museli ho obelstít lží a pak ho zavraždit. Bylo mu teprve kolem třiceti, když umřel.

Den nato, co jsme se utábořili u Prašné řeky, vydal jsem se proti proudu řeky na horní konec vesnice, abych ho viděl, ale jeho týpí bylo prázdné. Byl asi někde na válečné stezce proti Vraním indiánům, protože jsme byli blízko jejich lovišť a museli jsme si na ně pořád dávat pozor. Potkal jsem ho až později. Vzal mě kolem ramen a vedl mě

do svého týpí, kde jsme se posadili. Nepamatuji si, co říkal, ale vím, že toho nebylo moc a tentokrát mě ani neškádil. Možná myslel na potíže, které nás čekaly.

Naše tlupy spolu netábořily dlouho, ale rozdělily se a utábořily se na různých místech, aby byl dostatek jídla pro lidi a pastvy pro koně. Šílený kůň nechal svou vesnici, která měla asi stovkou stanů, u Prašné řeky a naše tlupa se utábořila u Řeky bizoních jazyků. Koně jsme na noc nahnali do ohrady z kůlů a přes den jsme je drželi pohromadě, protože Vrány byli skvělí zloději koní, a tak jsme museli být opatrní. Ženy přes den osekávaly topoly a loupaly ze dřeva kůru, která se v noci dávala koním. Měli ji moc rádi, tloustli po ní a leskla se jim srst.

Vedle vstupu do ohrady stálo týpí pro hlídače koní. Jednou v noci tam hlídal Vraní nos se svou ženou. Měl v týpí udělanou díru, aby se mohl dívat ven. Po nějaké době na něj začala padat dřímota, a tak vzbudil ženu a požádal ji, ať hlídá místo něho, než si trochu odpočine. Nehlídala dlouho, když si všimla, jak se venku na sněhu pohybuje něco tmavého. A tak šeptem vzbudila svého muže: „Starouši, měl bys vstát. Zdá se mi, že tam někdo je.“ Vraní nos vstal, vykoukl a ve svitu hvězd uviděl, jak kolem ohrady obchází muž a vyhlíží si nejlepšího koně. Vraní nos řekl ženě, ať ho má na očích a řekne mu, jakmile bude vycházet s koněm z ohrady. Sám se položil na zem u dveří týpí a pod plachtou vystrčil hlaveň své pušky. Záhy opravdu uslyšeli, jak se závora u vstupu do ohrady zvedá. Žena dala Vranímu nosu znamení, ten vystrčil hlavu ven a přistihl muže, jak právě naskakuje na jednoho koně a chystá se odjet. Jeho silueta se černě rýsovala proti nebi a Vraní nos vystřelil. Výstřel probudil celý tábor a lidé se rojili ven ze stanů se zbraněmi a úderovými holemi. Jako první si na mrtvém Vranímu započítal úder Žlutá košile a za ním násle-

dovali další.* Ten, kdo nepřítele zastřelil, se ho nesměl víc dotknout, protože již získal poctu za zabití. Úder holemi musel nechat ostatním. Když jsem tam doběhl, abych se podíval, ležela vedle Vraního indiána hromada úderových holí, ženy ho sekerami rozsekaly na kusy a ty rozházely kolem. Bylo to příšerné. Pak lidé rozdělali vedle mrtvého Vrány oheň a tančili jsme tanec smrti. Muži, ženy a děti tančili a uprostřed noci zpívali písně o tom, jak Vraní nos zabil a Žlutá košile započítal první úder.

Pak se rozednilo a vyvolávač nám oznámil, že posuneme tábor k místu, kde zemřel Kořen ocasu. Vraní nos se vystrojil jako do boje, pomaloval si tváře na černo a jel na tom koni, kterého se nepřítel pokoušel ukrást. Když si muži namalují obličej černě, ženy se radují a zazpívají oslavné tremolo, protože to znamená, že jejich muži se chystají na nepřítele.

Když jsme se zase utábořili, objevil se jeden z těch zevlounů Rudého oblaka, kteří odešli zpátky do města vojáků, protože se báli nepříjemností. Říkal, že v noci, když spali, pobili Vraní indiáni celou jejich skupinu a jenom on se zachránil, protože byl tou dobou na výzvědách.

Během zimy k nám přicházeli poslové od vašiču a vyřizovali, že musíme ihned přijít do města vojáků, nebo budeme mít potíže. Bylo ale pošetilé chtít po nás něco takového, protože byla hrozná zima a naši lidé i koně by cestou umrzli ve sněhu. Kromě toho jsme byli ve své vlastní zemi a nikomu jsme neškodili.

Koncem měsíce temně rudých telat (únor) nastala velká obleva a naše malá tlupa se vydala k městu vojáků. Než jsme tam ale došli, znovu se velmi ochladilo. Šílený kůň

* Udeřit nepřítele, ať už živého či mrtvého, znamenalo jisté válečné vyznamenání, přičemž první úder byl samozřejmě nejceněnější.

zůstal asi se stovkou týpí u Prašné řeky a uprostřed měsíce oslepujícího sněhu (březen) se tam stalo něco zlého. Právě svítalo. Byla vánice, mrzlo a lidé spali. Najednou se vesnicí rozlehla spousta výstřelů a dusot klusajících koní. Byla to kavalerie wašičů. Křičeli, stříleli a najížděli na koních proti stanům, z nichž vybíhali vyděšení lidé, kteří se ještě nestačili ani pořádně probrat ze spánku. Vojáci pozabíjeli všechny ženy, děti a muže, které stihli zastřelit při útěku ke srázu opodál, kde se snažili schovat. Potom vojáci zapálili některá týpí a ostatní strhli na zem. Když se ale lidé seběhli na kraj toho srázu, začali všichni na pokyn Šíleného koně jednohlasně zpívat píseň smrti a válečníci zaútočili na vojáky. Ti utíkali a hnali před sebou koně ven ze vsi. Šílený kůň je se skupinou válečníků celý den pronásledoval a následující noci jim všechny ukradené koně zase vzal a navíc získal několik jejich koní a přivedl je zpět do vesnice.*

Ti lidé žili ve své vlastní zemi a nikomu neškodili. Chtěli jen žít v klidu a pokoji. Doslechli jsme se o tomto boji až po nějaké době. Ale ve městě vojáků jsme se dozvěděli dost na to, abychom si pomalovali tváře načerno.

* Plukovník Reynolds zaútočil se šesti oddíly kavalerie na vesnici Šíleného koně časně zrána 16. března 1876.

8

Boj se třemi hvězdami

Ve městě vojáků jsme tentokrát zůstali až do měsíce línajících koní (květen), dokud nenarostla pořádná tráva. Pak mi otec řekl, že se vrátíme za Šíleným koněm a že od teď už budeme muset pořád jenom bojovat, protože jinak si svou zemi neudržíme. Řekl, že Rudý oblak je úplatný muž a chce Černé hory prodat wašíču, že Skvrnitý ohon a další náčelníci se také nechají snadno koupit a že Zevlují-kolem-pevnosti jsou vesměs zaprodanci a postaví se na stranu wašíču. Moje teta, která žila u města vojáků, si určitě myslela to co my, protože když jsme balili tábor, přinesla mi šestiranný revolver, jaký měli vojáci, a řekla mi, že už jsem muž. Bylo mi třináct a na svůj věk jsem nebyl moc velký, ale došlo mi, že už nemám na vybranou a budu muset být mužem. My, chlapci, jsme se cvičili v odolnosti a všichni jsme dobře jezdili na koních a já jsem dovedl dobře střílet z luku i z pušky.

Vyrazili jsme v noci a putovali rychle. Byli jsme jen malá tlupa. Než jsme se dostali k Potoku válečné členky, připojilo se k nám několik Šajenů. Měli v srdcích smutek stejně jako my a mířili stejným směrem. Později jsem se dozvěděl, že malé tlupy se takhle scházely ze všech stran.

Jen co jsme se utábořili u Potoka válečné členky, zahlédli naši zvědové řadu vozů wašíču jedoucích po staré cestě, která předtím způsobila tolik potíží.* Do vozů měli zapřáhnuté voly a byli to jedni z těch, kteří se jako řeka

* Bozemanova cesta uzavřená smlouvou z roku 1868.

valili do Černých hor. Stříleli na naše zvědy a my se rozhodli, že na ně zaútočíme. Když se válečná výprava připravovala, odhodlal jsem se, že ať jsem malý nebo ne, mohl bych také nasadit život. Kdybych padl, možná bych se proslavil. Řekl jsem Skákajícímu koni, jednomu chlapci v mém věku, že jdu s nimi padnout, a on hned, že půjde také. Šel s námi ještě Krab a pár dalších chlapců.

Když nás wašíču uviděli přijíždět, sestavili vozy do kruhu a schovali se za ně i s voly. Objížděli jsme kolem dokola ve stále se zužujícím kruhu. Tak se nejlíp útočí, protože je těžké zasáhnout koně pádící v kruhu. Někdy jsme udělali i dva kruhy, které se pohybovaly proti sobě navzájem a pak je pro vojáky ještě těžší někoho zasáhnout. Kavalerie wašíču nevěděla, jak bojovat. Drželi se pospolu a kdykoli vyjeli, nebylo těžké se do nich strefit. My jsme si v kruhu udržovali rozestupy, kroužili jsme kolem vozů zavěšení nízko při odvráceném boku koní a stříleli jsme po nich zpoza koňských šjí. Nebylo to snadné, dokonce i když měl člověk dlouhé nohy, a moje nohy byly přitom ještě dost krátké. Přilepil jsem se ale těsně ke koni a střílel z revolveru, který jsem dostal od tety. Než jsme zaútočili, dost jsem se bál, ale Lakota jménem Malý velký muž nám řekl, že jsme odvážní chlapci, a tak mě strach brzo přešel. Wašíču na nás stříleli rychle zpoza vozů a všude svištěly kulky. Nikoho z nás ale nezasáhli. Nespouštěl jsem z mysli svou vizi, a možná že mi to pomohlo. Nevím, jestli jsme zabili nějaké wašíču, nebo ne. Objeli jsme několikrát dokola a jednou jsme se dostali dost blízko, ale bylo nás jen málo a na wašíču schované za vozy jsme nemohli, a tak jsme se vrátili. Byl to můj první boj. Když jsme se vraceli do tábora, řekli nám nějaký šajenští bojovníci, že jsme odvážní kluci a že nás čeká ještě nejeden boj.

Putovali jsme teď hodně rychle, protože jsme byli v ohro-

žení a chtěli jsme se dostat zpátky k Šílenému koni. Přesunul se na západ k Poupátkové řece a tam se také sjížděli další. Cestou jsme potkávali skupinky trousící se odevšad za stejným cílem, až nás byla velká spousta. Byl mezi námi i syn Rudého oblaka. Jeho otec ale zůstal u města vojáků.

Když jsme dorazili k hřebenu nad Poupátkovou řekou, otevřelo se pod námi údolí plné týpí. A koní tam bylo, že se nedali spočítat. A taky tolik lidí – Oglalové, Hunkpapové, Mnikonžuové, Itazipčové, Sihasapové, Bruléové, Santíové a Yanktoni a také nám přišla pomoci bojovat spousta Šajenů a Arapahů. Vesnice se táhla do daleka a člověk jedním pohledem všechny tábory ani nepřehlédl. Přišli nám na proti zvědové, uvedli nás a všichni nás vítali. Byli tu velcí muži: Šílený kůň a Velká cesta z kmene Oglalů, Sedící býk, Žluč, Černý měsíc a Vraní král z kmene Hunkpapa, Skvrnitý orel z kmene Itazipčho, mladší Hrb a Rychlý býk z kmene Mnikonžu, Tupý nůž a Ledový medvěd z kmene Šajen a náčelník Inkpaduta přivedl svůj kmen Santí a také Yanktony. Spousta lidí, koní a velcí mužové tu byli všichni pospolu. *Héžhetu weló!**

Asi v polovině měsíce tučnění (červen) se celá vesnice přesunula o kus výš proti proudu řeky na místo, které se hodilo pro Tanec slunce. Bylo to široké ploché údolí a ro-zestavili jsme tam tábor do velkého oválu, jímž protékala řeka. Uprostřed jsme pro tanečníky postavili z větví kruhové loubí s otvorem na východ, odkud přichází světlo. Do všech směrů jsme vyslali zvědy, aby to posvátné místo chránili. Nad tancem měl dohled Sedící býk, který byl tehdy největším svatým mužem našeho národa. Tanec měl lidi očistit a dodat jim sílu a vytrvalost. Konal se v měsíci tučnění, protože to je doba, kdy je slunce nejvýš a svět má

* Tak je to.

největší sílu růstu. Nyní budu mluvit o tom, jak se ten tanec tančil.

Nejdřív byl vyslán svatý muž, aby o samotě našel *wáqacaó*, posvátný topol, který má stát uprostřed tanečního kruhu. Nikdo se neodvážil jít za ním a dívat se, co bude dělat, nebo poslouchat posvátná slova, která vysloví. Když našel ten správný strom, dal vědět lidem a oni přišli ozdobení květy a zpívali. Když se shromáždili u posvátného stromu, několik žen s dětmi v náručí zatančilo kolem něj, protože Duch Slunce má rád plodnost. Potom nějaký válečník, který toho léta vykonal odvážný čin, udeřil do stromu, jako by si započítal úder na nepříteli. Když tak učinil, musel dát nejhudším lidem dary, a čím byl statečnější, tím více toho rozdál.

Nato přišla skupina mladých dívek, které nesly ostré sekery a zpívaly. Musely to být panny, které ještě nikdy nepoznaly muže a o kterých nikdo z přítomných nemohl říct ani slůvka zlého. A kdokoli by snad o nich věděl něco nedobrého, měl za povinnost to přede všemi říct a prokázat. Kdyby však lhal, bylo by to pro něj velmi špatné.

Panny podřaly strom a osekaly mu větve. Pak náčelníci, kteří byli syny náčelníků, odnesli posvátný strom domů. Cestou se čtyřikrát zastavili a každá zastávka byla za jedno roční období, kterému vzdali hold a dík.

Nyní, když byl posvátný strom přinesen domů, ale nebyl ještě vztyčen, shromáždili se kolem kruhu vesnice válečníci na koních a na povel vyrazili do středu, kde měl strom stát. Každý se snažil dotknout posvátného místa jako první. Když všichni dorazili ke středu, vznikla vřava jako v bitvě, koně se vzpínali a ržáli v oblacích prachu a muži křičeli, bojovali a snažili se navzájem shodit ze sedel. Věřilo se, že ten, kdo se první dotknul posvátného místa, nebude toho roku zabit v boji.

Sitting Bull

Sedící býk, náčelník Hunkpapů

Pak začala velká hostina, kde byla pro všechny hojnost jídla a tančilo se jako po velkém vítězství.

Příštího dne vztyčili svatí muži za zpěvu posvátných písní strom do středu a učinili posvátnou přísahu k Duchu. Dalšího rána přinášely matky svá nemluvňata a kladly je pod strom, aby se ze synů stali stateční bojovníci a z dcer matky statečných mužů. Svatí muži propíchli nemluvňatům uši a za každé propíchnutí darovali rodiče koně někomu z těch, kdo byli v nouzi.

Následujícího dne začal tanec. Ti, kteří se ho měli účastnit, byli již připraveni. Drželi půst, očistili se v potní chýši a modlili se. Svatí muži jim nejprve pomalovali těla. Pak si každý lehl dolů pod strom, jako by byl mrtvý, a svatý muž mu propíchl kůži na zádech či hrudi a protáhl jí řemen ze syrové bizoní kůže, který byl upevněný na vrcholku stromu. Poté tanečníci vstali, tančili do rytmu bubnů a napínali vlastní vahou kožené řemeny tak dlouho, dokud vydrželi snášet bolest nebo dokud se z řemenů neodtrhli.

My, menší chlapci, jsme se během těch dvou dnů tance náramně bavili, neboť jsme směli škádlit dospělé, jak se nám zachtělo, a oni si to museli nechat líbit. Natrhali jsme si dlouhá stébla ostré trávy, a když šel kolem nás nějaký muž do půl pasu nahý, píchali jsme ho stébly, abychom vyzkoušeli, jestli vydrží, nebo vykřikne, protože všichni se museli ovládat. Také jsme si vyráběli praky z mladých jasanových větví, stříleli jsme na muže i na ženy a sázeli se, jestli leknutím vyskočí, nebo ne. A když povyskočili, všichni kolem se zalykali smíchy. Matky nosili svým malým svatouškům vodu v měchýřích a my si udělali malé luky a šípy, které se daly schovat pod oblečením, takže jsme se mohli přikrást až blízko k ženám a vystřílet jim do měchýřů díry. A ony to musely vydržet a nesměly nám vyhubovat za to, že jim voda z měchýřů vytekla. Moc dobře jsme se bavili.

Sotva tanec slunce skončil, přišli z jihu někteří z našich zvěděů a vyvolávač obcházel tábor a oznamoval: „Zvědové se vrátili se zprávou, že podél řeky se blíží vojáci. Mladí válečníci, buďte stateční a připravte se na boj s nimi.“

Všichni konali přípravy a já také, protože bojovníky měl vést Šílený kůň a já chtěl jít s ním. Jenže můj strýc, který si mě dost považoval, mi řekl: „Synovče, jsi mladý, nesmíš jít. Podívej na ty bezmocné tady doma. Zůstaň tady. Kdo ví, možná dost příležitostí k boji přímo tady.“ Tak odešli na válečnou stezku beze mne. Možná se strýc domníval, že by takový malý kluk jako já moc boje nezastal a ještě by ho mohli zabít.

Vyvolávač nám pak přikázal, ať sbalíme tábor. Posunuli jsme se směrem na západ k Tučné trávě* a utábořili jsme se u Jarního potoka. Později jsme se dozvěděli, že to byl Tři hvězdy, kdo s námi tehdy u Poupátkové řeky bojoval.** Měl s sebou spoustu peších vojáků a také jízdu a bylo s ním hodně Vraních indiánů a Šošonů. Chystali se nás napadnout tam, kde jsme uspořádali tanec slunce, ale Šílený kůň je zahnal a oni se vrátili k Husímu potoku, kde měli všechny své vozy. Můj přítel, Železný jestřáb, tam toho dne byl a může o tom vyprávět.

Mluví Železný jestřáb

Jsem z kmene Hunkpapa. Toho léta mi bylo čtrnáct a byl jsem už dost velký. Z tábora odcházely dvě válečné sku-

* Řeka Little Big Horn.

** Byl to generál Crook a bojoval s Lakoty 17. června 1876. (Lakotové mu říkali Tři hvězdy, podle odznaků jeho generálské hodnosti, pozn. překl.)

piny. Jedna hodně početná z jižního konce a jedna malá ze severu. Jel jsem s tou malou, v které bylo jen asi čtyřicet bojovníků. Velká skupina se dostala na místo brzo zrána, a když jsme dorazili my, už se pěknou chvíli bojovalo. V ohybu řeky se tam otvírá široké údolí obklopené kopci a srázy. Vypadalo to, jako by celé údolí bylo pokryto bojujícími muži. S vojáky byli také Vraní indiáni a my jsme se nejdřív utkali s nimi. Už se zdálo, že je dostaneme, když na nás z druhé strany zaútočili vojáci a my se museli stáhnout. Snažili jsme se spojit s větší skupinou našich bojovníků, ale vojáci šli po nás, a Vranám to dodalo kuráže a bili se ze všech sil. Když jsme se dostali k ohbí řeky, byli Vraní indiáni přímo mezi námi a všichni bojovali v jednom chumlu. Nevím, jestli jsem někoho zabil, nebo ne, ale nejspíš ano, protože jsem byl celý vyděšený a bojoval jsem, co jsem mohl. V té vřavě člověk buď někoho zabil, nebo sám zemřel. A já zůstal naživu.

Byl tam se mnou jeden Lakota jménem Nemá týpí a jeden obrovský Vrána ho strhl dolů z koně a on zmizel v prachu. A já, to se ví, jsem prchal pryč, abych se zachránil, protože všechny ty Vrány a vojáky jsme nemohli porazit. Byl jsem vyděšený. Ale neprchal jsem sám, utíkali jsme všichni a Vrány nám byli patách. A pak jsme, zčista-jasna, uviděli, že přímo proti nám jede kavalérie. Asi třicet jezdců. Vůbec nevím, kde se tam vzali. Možná se vraceli z výzvěd. Byli jsme na tom zle. Pak jsem uslyšel hlasy křičící naším jazykem: „Buďte stateční! Dnes je dobré umřít! Myslete na děti a bezmocné doma!“ A tak jsme všichni zakřičeli: *Hokahée! Hokahé!* A se střelbou jsme se vrhli na kavalerii. A oni se otočili a dali se na útěk. Prchali k hlavní skupině vojáků. Viděl jsem, že tam bojuje spousta lidí, ale všichni byli v jednom chumlu a nebylo pořádně vidět, co se děje. Byla to mizerná, vleklá bitva. Bojovalo se celý den.

Pak nás Vraní indiáni napadli zezadu a my jsme se otočili a vrhli se na ně, ale za nimi přijížděla spousta vojáků. Tak jsme všichni křičeli *jea-héj* a museli jsme utíkat, protože jich byla přesila. Teď jsem byl opravdu vyděšený a ujížděl jsem o život. Dojel jsme na takové skalnaté místo, kde můj kůň špatně stoupl mezi dva kameny a málem si odtrhl kopyto.

V tom boji se mnou byl jeden můj známý, odvážný Šajen jménem Sedící orel. Když jsem sesedl z koně a chtěl se podívat, jak to vypadá s jeho kopytem, hnál se po mně jeden osamělý Vraní indián. Stačil jsem jen zahlédnout přítele Šajena, jak se po něm vrhá. Bojovali muž proti muži a Vraní indián padl. Škoda že jsem tehdy nebyl dost blízko k Sedícímu orlovi a nemohl jsem si započítat na mrtvém Vránovi úder. Takhle ten úder získal jiný muž.

Běžel jsem a vedl kulhajícího koně na uzdě. Pak jsem uviděl, jak z hluboké rokle přede mnou vychází kouř. Šel jsem k němu a našel tam tři Lakoty, kteří zabili bizona a dělali si u potoka hostinu, zatímco na kopci nad nimi zuřila všechna ta vřava. Nabídli mi jídlo, a tak jsem se k nim posadil a jedl. Bylo mi čtrnáct a měl jsem pořád hlad. Při jídle jsme ale museli dávat pozor, co se děje kolem. Jeden z mužů vzal něco sražené krve z bizona, dal ji do kusu syrové bizoní kůže a tu obtočil mému koni kolem kopyta, takže jsem zase mohl jet.

Když jsme už dost dlouho hodovali, objevil se tam jeden Lakota na koni, obličej samá krev a prach a rozčiloval se: „Co to tu děláte? My bojujeme a vy myslíte jen na jídlo. Vzpomeňte si na bezbranné doma? Pojdte, pospěšte! Musíme vytrvat!“

Zastyděl jsem se, a tak jsem vyskočil na koně a vyjeli jsme. Se zavázaným kopytem se mému koni běželo lépe. Vyjeli jsme na hřeben, odkud bylo vidět celé údolí Poupátkové řeky, kde se bojovalo. Nedalo se poznat, kdo vítězí. Všechno

to bylo jedna velká mela. Tam nahoře nás napadli nás nějací Vraní indiáni a mně se vůbec nepodařilo dostat se k naší hlavní skupině, která byla v největším ohni. Ale i tam, kde jsem byl já, to bylo divoké až dost. Kromě té chvíle, kdy jsem jedl. Musel jsem toho sníst hodně, protože se mezitím snesl večer. A tady zatím všichni bojovali.

Když se setmělo, odjeli jsme strážit naše ženy a děti. Ne přátelé nás nesledovali. Myslel jsem, že nás wašíču porazili, ale pak jsem se dozvěděl, že ne. Bitva zůstala bez konce, protože ji přerušila noc, ale wašíču to tak jako tak dostali a na naši vesnici nezaútočili. Vrátili se ke svým vozům u Husího potoka a zůstali tam.

Mluví Stojící medvěd:

Já jsem v té bitvě nebyl. Ani mnoho jiných. Válečníci se vrátili za tmy a všichni byli tak rozrušení, že v noci nikdo nespál.

Druhý den zrána nás vyrazilo asi dvacet mladých chlapců podívat se na místo bitvy. Nejdřív jsme uviděli mrtvého koně bez podkov, pak mrtvého koně s podkovami a o kus dál ležel voják prošpikovaný šípy. Dostali jsme se také k místu, kde po boji tábořili vojáci a našli jsme tam čerstvě zrytou zem, na níž bylo velké ohniště. Klekli jsme si a začali jsme kopat a odhazovat sypkou zemi, abychom se podívali, co pod ní bylo. Po chvíli jsme narazili na příkrývku a v ní byl zabalený mrtvý voják, svázaný kolem nohou, pasu a zad. Rozvázali jsme ho a jeden z mužů řekl: „To je moje příkrývka. Už ji nějakou dobu hledám. Vezmu si ji.“ A vzal si ji. Pod prvním vojákem byl další mrtvý zabalený v příkrývce a pod ním další a další. Čtvrtý z nich byl černý wašíču (černoch). A pokaždé někdo řekl: „To je moje příkrývka.“

A vzal si ji. Já dostal tu poslední. Byl v ní mladý muž a měl na ruce prsten s bílým třpytivým kamenem. Uřízl jsem mu prst a prsten si vzal. Měl jsem ho pak ještě dlouhou dobu. Jeden z našich mužů skalpoval jednoho mrtvého vojáka a se skalpem připevněným k úderové holi se vydal domů. Když jsme vyjeli na hřeben, zahlédli jsme v dálce vojáky Tří hvězd, jak ustupují k Husímu potoku. Zvedal se za nimi velký oblak prachu. Pak jsme se vrátili domů.

Vesnice zůstala na horním toku Jarního potoka několik dní. Potom jsme sbalili tábor a vydali se k Tučné trávě.

Porážka Dlouhého vlasu

Černý jelen pokračuje:

Šílený kůň porazil toho dne Tři hvězdy u Poupátkové řeky a myslím, že mohl všechny ty vojáky pobít. Mohl svolat z vesnic mnohem víc válečníků a pozabíjet vojáky za úsvitu, protože když se po bitvě setmělo, utábořili se nedaleko.

Zahnal kavalerii Tři hvězd, který napadl jeho vesnici u Prašné řeky onoho chladného rána v měsíci oslepujícího sněhu (březen). Pak se přesunul na západ k Poupátkové řece, a když nás tam vojáci napadli, zahnal je na útěk. Poté pokračoval na západ do údolí Tučné trávy. Po celou tu dobu jsme byli ve své vlastní zemi a chtěli jsme jediné: aby nás nechali na pokoji. Vojáci nás přicházeli zabít a mnoho z nich bylo pobito. Byla to naše země a my jsme nechtěli žádné potíže.

Utábořili jsme se podél jižního břehu Řeky tučné trávy. Byla to obrovská vesnice, týpí by se jen těžko dala spočítat. Nejdál proti proudu směrem na jih byli Hunkpapové a za nimi Oglalové. Pak stála týpí Mnikonžuů, Itazipčů, Sihasapů, Šajenů a na nejsevernějším konci byli Santíové a Yanktoni. Kolem tekla na východ Tučná tráva, lemovaná tu a tam stromy. Její koryto přetékal vodou z tajících sněhů v Pohoří ovce tlustorohé. Z vrcholku kopce bylo vidět hory táhnoucí se na jih a na západ. Na druhém břehu řeky se tyčily strmé srázy plné roklí. Na západ od nás byly mírné svahy a tam jsme pásli koně. Bylo jich tolik, že se nedali spočítat.

Mezi námi byl muž jménem Chřestící jestřáb, kterého v boji na Poupátkové řece zasáhli do boku, a všichni si mysleli, že už se neuzdraví. Ale jeden svatý muž jménem Zarostlá brada ho nakonec vyléčil.

Den před tou velkou bitvou jsem se pomazal tukem a právě jsem si šel s několika chlapci zaplavat, když mě Zarostlá brada zavolal do týpí Chřestícího jestřába. Chtěl, abych mu pomohl, a bylo tam už pět dalších chlapců. Potřeboval, abychom dělali medvědy při jeho léčitelském obřadu, protože získal sílu ze snu o medvědovi. Nabarvil mi tělo i obličej na žluto a po obou stranách nosu od očí dolů namaloval černé pruhy. Pak mi svázel vlasy nahoru, aby vypadaly jako medvědí uši, a na hlavu mi připevnil několik orlích per.

Když mě takhle připravoval, myslel jsem na svou vizi a náhle se mi zdálo, jako bych se zvedal od země, a při tom jsem měl pocit, že toho vím víc, než bych dovedl vyslovit. Byl jsem si jistý, že se brzy stane něco hrozného. Vyděsilo mě to.

Ostatní chlapce pomaloval Zarostlá brada celé na červenou a připevnil jim na hlavy opravdové medvědí uši. Sám si navlékl medvědí kůži i s hlavou a začal zpívat tuto píseň:

Posvátné byliny u vchodu se radují.

Jak zpíval, vešly dvě dívky a postavily se po obou stranách vedle zraněného muže. Jedna držela misku s vodou a druhá nějakou bylinu. Snažil jsem se podívat, jestli je v misce celá obloha jako v mé vizi, ale neviděl jsem do ní. Zarostlá brada stále zpíval a dívky podaly bylinu a misku Chřestícímu jestřábovi. Pak mu daly červenou hůl a on se o ni opřel a hned vstal. Dívky vyšly z týpí a zraněný je následoval a opíral se o posvátnou červenou hůl. My chlapci, kteří jsme byli malými medvědy, jsme měli kolem něho

poskakovat a bručet na něj. Když jsme to dělali, vycházely nám z úst obláčky jakoby z různobarevných peříček. Zarostlá brada po čtyřech vylezl ven a vypadal dočista jako medvěd. Chřestícímu jestřábovi se po obřadu chodilo lépe. V té bitvě následujícího dne sice ještě bojovat nemohl, ale zotavoval se rychle.

Po obřadu jsme si my chlapci šli zaplavat, abychom smyli malování, a když jsme se vrátili, lidé tančili a po celé vesnici se mluvilo a statečných činech v bitvě se Třemi hvězdami u Poupátkové řeky.

Slunce už zapadalo a my chlapci jsme museli přihnat koně blíž k táboru. Když jsme byli hotovi, padala už tma, ale lidé v celé vesnici tančili dál kolem ohňů. Chodili jsme od ohniště k ohništi, až jsme byli tak unavení, že nezbylo než jít spát.

Ráno mě otec vzbudil za úsvitu a chtěl, abych s ním odvedl koně na pastvu. Když jsme byli venku, řekl mi: „Na jednom z nich necháme dlouhý provaz, aby se dal snadno chytit. Pak snáze chytíme i ostatní. Kdyby se cokoli stalo, připejž koně co nejrychleji zpátky a nespouštěj oči z tábora.“

Hlíдали jsme koně spolu s několika jinými chlapci, dokud slunce nebylo přímo nad hlavou a nezačalo horko. Pak jsme se chtěli jít vykoupat a můj bratranec slíbil, že zůstane u koní, dokud se nevrátíme. Když jsem se mazal tukem, měl jsem podivný pocit. Jako by se mělo stát něco hrozného. Ale stejně jsem s chlapci šel. Ve vodě se koupalo hodně lidí a mnoho žen odešlo na západ od vsi vykopávat tuřín. Když jsme byli ve vodě už hodnou chvíli, přihnal bratranec koně k vodě, aby se napili, protože už bylo opravdu parno.

V tu chvíli jsme zaslechli, jak vyvolávač v táboře Hunk-papů nedaleko od nás křičí: „Útočí na nás! Chystají se nás napadnout! Útočí na nás!“ A po něm to volal i vyvolávač

Oglalů. Slyšeli jsme, jak se varování nese k severu od tábora k táboru až k Santijům a Yanktonům.

Všichni nyní běželi pochytat koně. My jsme je naštěstí měli nablízku. Můj starší bratr sednul na hnědáka a rychle na něm odcválal k Hunkpapům. Já jsem si chytil plavého koně. Přijel otec a volal: „Tvůj bratr odjel k Hunkpapům a nevzal si pušku. Dožeň ho a dej mu ji. Pak se hned vrať ke mně.“ Měl s sebou také můj šestiraňák, ten, který jsem dostal od tety. Vzal jsem zbraně, vyskočil na koně a dohonal bratra. Viděl jsem, jak se těsně za táborem Hunkpapů zdvihají oblaka prachu, všichni Hunkpapové pobíhali po vesnici a křičeli a mnozí přibíhali ještě mokří z řeky. Pak se z prachu vynořili vojáci na velkých koních. Vypadali mohutní, silní a vysocí a všichni stříleli.* Bratr si vzal pušku a zakřičel na mě, ať se vrátím. Na druhé straně tábora Hunkpapů byl křovinatý lesík, kde se shromáždili někteří bojovníci. Bratr vyrazil tím směrem a já za ním. Ženy a děti mezitím prchaly dolů podél řeky. Ohlédl jsem se a zahlédl je, jak běží do všech stran po úbočí kopce.

Když jsme se dostali do lesa, bylo tam už docela dost Hunkpapů a vojáci po nás stříleli, až ze stromů všude kolem padalo listí. Teď už jsem neviděl, co se děje ve vesnici. Byla samý prach, křik a dunění, pobíhaly tam děti a ženy a stále přijížděli další bojovníci na koních.

V lese kolem nás a také z tábora Hunkpapů se ozvaly výkřiky: „Seberte odvahu! Nebudte zbabělí! Ženy a děti běží z posledních sil!“ Myslím, že to Žluč zastavoval Hunkpapy, kteří se dávali na útěk, a posílal je zpátky.

Chvilí jsem zůstal v tom lesíku a myslel na svou vizi. Posílilo mě to a měl jsem pocit, že všichni naši lidé jsou Hromovými bytostmi a že vojáky pobijeme.

* Renova jednotka útočící na jižní konec vesnice.

Pak se z oblaků prachu zvedl další mocný křik: „Šílený kůň přijíždí! Šílený kůň je tu!“ A směrem na západ i na sever se jako silný poryv větru neslo volání *Hokahé!* V jekotu zněly píšťaly z orlích kostí.

Údolí potemnělo prachem a kouřem, bylo plné stínů a hluku, výkřiků, úderů kopyt a výstřelů. Nalevo od sebe jsem slyšel okovaná kopyta vojenských koní vracejících se do lesa a všude se střílelo. Pak vojáci vyrazili z lesa a já jsem se také dostal ven a náhle jsem se ocitl mezi jezdci, kteří se proplétali mezi křovisky a mířili proti proudu. A všude se ozývalo: „Pospěšte! Pospěšte!“ Vojáci prchali proti proudu a my všichni jsme byli v tom přítmi a neustávajícím hluku pomícháni. Moc jsem toho neviděl, ale v jedné chvíli jsem zahlédl, jak jeden Lakota napadl vojáka, který se opozdil za ostatními a statečně bojoval.* Ten Lakota mu chytil koně za uzdu, ale voják ho zastřelil šestiraňákem. Byl jsem malý a nemohl jsem se dostat až do vravy k vojákům, takže jsem nikoho nezabil. Přede mnou bylo tolik jezdců a všude tma a zmatek.

Vojáci se nahnuli do řeky a za nimi mnozí Lakotové a na chvíli i já. Řeka byla plná zmítajících se koní a bojujících mužů, jako by na hladinu padalo krupobití. Když jsme vyjeli z řeky, naši svlékali mrtvé vojáky a navlékali si jejich šaty. Ležel tam na zemi voják a ještě se hýbal. Jeden Lakota přijel ke mně a řekl mi: „Chlapče, seskoč z koně a skalpuj ho!“ Seskočil jsem a pustil se do toho. Měl krátké vlasy a můj nůž byl dost tupý. Voják skřípal zuby. Tak jsem ho střelil doprostřed čela a stáhl mu skalp.

Mnozí z našich válečníků pronásledovali vojáky až na návrší na druhém břehu řeky. Ale ostatní se pustili dolů podél řeky směrem ke vzdálenému táboru Santijů. Na kopci

* Zřejmě kapitán French.

nad ním se zvedalo mračno prachu a naši bojovníci kroužili kolem jako vlaštovky. Ozývaly se odtamtud výstřely mnoha pušek.*

Řekl jsem si, že ukážu matce skalp, a tak jsem vyjel směrem ke kopci, kde se shromáždily ženy a děti. Cestou jsem mezi skupinou válečníků, připravených vyjet do boje na návrší, uviděl velmi krásnou mladou ženu, která zpívala:

*Bratři, přicházejí vaši přátelé!
Odvahu! Odvahu! Ať mě vaše oči
nespatří v zajetí.*

Když jsem projížděl táborem Oglalů, zahlédl jsem Chřestícího jestřába, jak sedí úplně sám ve svém týpí, v ruce drží pušku a lítostivě zpívá:

Co děláte, bratři, že já nemohu s vámi?

Když jsem se dostal k ženám na kopci, všechny zpívaly a křičely, aby povzbudily muže, kteří bojovali v prašném oblaku na druhém břehu řeky. A matka mě při pohledu na můj první skalp pochválila táhlým tremolem.

Chvilí jsem tam s matkou zůstal a pozoroval jsem to víření prachu na protilehlém kopci, z kterého vybíhali koně s prázdnými sedly.

Mluví Stojící medvěd:

Jsem z kmene Mnikonžu a náš tábor byl třetí od jižního konce. V den té bitvy jsme vstávali pozdě. Ženy se vydaly

* Custer zaútočil na severní konec vesnice vzdálený asi čtyři míle.

kopat tuřín a dva z mých strýců šli na lov. Zůstal jsem v týpí s babičkou, už hodně starou a slabou, a jedním strýcem. V poledne jsem si šel dolů k řece zaplavat, a když jsem se vrátil, měl jsem na sobě jen košili. Babička nám upekla maso v popelu. Při jídle strýc řekl: „Až dojíš, jdi hned ke koním. Mohlo by se něco stát.“ Můj starší bratr ještě s jedním mužem hlídali dole u Ondatřího potoka pod táborem Santijů dvě stáda koní.

Než jsem stačil dojít, dolehl k nám zvenčí hluk. Pak jsme uslyšeli vyvolávače, jak křičí, že na nás někdo útočí. „Říkal jsem ti, že se něco může stát,“ řekl strýc, „honem běž a pomoz jim přivést koně.“

Přebrodil jsem Řeku tučné trávy, kde bylo po prsa vody, a vyběhl jsem na Černý vrch, abych se rozhlédl. Na jihu na odlehlé straně tábora Hunkpapů jsem viděl vojáky na koních, jak sjíždějí po svahu dolů k řece a roztahují se do řady. Přebrodili a dali se do klusu.* Chtěl jsem rychle seběhnout z kopce, ale rostla tam spousta kaktusů a já jsem byl bos. Musel jsem zpomalit a opatrně našlapovat. V dálce na jihu stoupal oblak prachu, zahlédl jsem tam pobíhající Hunkpapy, a když jsem se podíval na kopce na jihovýchodě, uviděl jsem odtamtud přijíždět další vojáky na koních.** Ke koním jsem nešel. Seběhl jsem co nejrychleji mezi kaktusy a spěchal do vesnice. Tam všichni pobíhali a každý něco pokřikoval. Můj starší bratr za chvíli přihnul koně a strýc křičel: „Pospěš si! Musíme jet!“ Chytil jsem svého šedáka, vzal si šestiraňák a přes rameno si přehodil luk a šípy. Několik dnů předtím jsem zabil červeného ptáka a teď jsem si ho připevnil do vlasů. Přisahal jsem, že když mě v boji ochrání od zranění, učiním oběť. A on mě opravdu ochránil.

* Spatřil Renův útočící oddíl, vzdálený asi čtyři míle na jih.

** Custerův oddíl chystající se zaútočit na severní konec vesnice.

Vyrazili jsme dolů podél řeky až k ústí Ondatřího potoka za táborem Santijů. Chystali jsme se na druhou skupinu vojáků.* Než jsme tam dorazili, muselo se už na kopci bojovat, protože když jsme od ústí Ondatřího potoka začali stoupat směrem k východu, potkali jsme Lakotu, kterému tekla z úst krev a kapala dolů na jeho koně. Jmenoval se Dlouhý jelen. Vpředu před námi byli nejodvážnější a nejzkušenější válečníci. Mně bylo šestnáct let a byl jsem vzadu mezi méně statečnými a těmi, kteří přijeli později, protože neměli včas koně.

Cestou nahoru jsme potkali dalšího Lakotu. Šel pěšky, krvácel a motal se. Co chvíli spadl na zem a zase se zvedl. Když jsme vyjeli výš k vrcholu, uviděl jsem vojáky. Sesedli z koní a drželi je za uzdy. Byli na nás připravení a stříleli. Tou dobou už naši bojovníci obklíčili kopec ze všech stran. Zaslechl jsem, jak někteří volají: „Utíkají jim koně!“ A opravdu, vojákům se plašili koně a utíkali pryč. Odevšad začali křičet naši bojovníci: „*Hokahé!* Pospěšte! Pospěšte!“ Vyrazili jsme nahoru a všechno rázem potemnělo prachem a kouřem. Kolem se míhali válečníci jako stíny a vřava všech těch kopyt a pašek a křiku byla tak hlasitá, až se zdálo, že uprostřed toho prašného víru je ticho a hlasy zuří někde nad ním. Bylo to jak ve zlém snu. Zničehonic se přímo vedle mě objevil voják. Nahnul jsem se a pažbou šestiraňáku jsem ho srazil k zemi. Všechny náboje už jsem vystřílel, ale vůbec si nepamatuji kdy. Voják spadl pod kopyta koní. Bylo nás tolik, že jsme myslím ani nepotřebovali pušky. Stačila by kopyta našich koní.

Když bylo po všem, sjížděli jsme v zástupu dolů do vesnice. I tam leželi roztroušení muži a koně. Všichni vojáci byli mrtví.

* Custerův oddíl.

Byli jsme jako šílení. A já vám povím, jak moc jsme šileli. Uviděli jsme mrtvého indiána ležícího tváří k zemi a někdo řekl: „Skalpujte toho Arikaru!“* Jeden z mužů seskočil z koně a skalpoval ho, a když mrtvolu otočil, viděli jsme, že je to Šajen, jeden z našich přátel. Byli jsme všichni šílení.

Viděli jsme ženy, jak jdou v houfu k nám, a slyšeli jsme jejich vítězné tremolo. Chvíli jsme tam čekali a pak jsme si všimli, že po jihovýchodních kopcích přijíždějí vojáci.** Dali jsme se do křiku: „Rychle, rychle!“ A vyrazili jsme na ně. Vojáci se dali na útěk, zpátky odkud přišli. Jeden z nich padl a mnoho bojovníků seskočilo z koní a započítalo si na něm úder. Pak jsme je všechny zahnali zpátky na kopec, kde byli předtím.

Naskládali sedla a další věci, aby se za nimi kryli před kulkami, a uvnitř toho valu měli nákladní mezky a koně. My jsme je ale obklíčili a měli je pod sebou jako na dlani, protože některé z okolních kopců byly vyšší než ten jejich. Koně jsme schovali do bezpečí dolů pod kopce. Nepřestávali jsme na vojáky a jejich koně střílet. Bylo hrozné horko a několik vojáků se vydalo s kotlíky dolů po svahu, aby nabrali z řeky vodu. Nedostali se ale daleko a ti, kdo vyvázli, hned zase prchali zpátky nahoru. Některým se prý později přece jen podařilo získat vodu, ale já jsem to neviděl. V jedné chvíli zaútočil na druhé straně jeden Lakota na vojáky, aby ukázal svou odvahu, ale oni ho zastřelili a my jsme se pak nemohli dostat k jeho tělu.

* Arikarové byli nepřátelé Lakotů a Custer měl indiány z tohoto kmene s sebou jako zvědy.

** Část Renových vojáků vyrazila na pomoc Custerovi a později následoval i zbytek jeho oddílu. Byli však zahnutí zpět do kopců, kam předtím ustoupili po zničujícím boji v údolí u jižního konce vesnice (u tábora Hunkapapů).

Tou dobou už slunce pomalu zapadalo. Od rána jsem na jídlo ani nepomyslel, protože všechno kolem bylo pro-syceno pachem krve, ale teď jsem přece jen začal mít hlad. Nejedvážnější z odvážných se sešli a domlouvali, co bychom měli dělat v noci. Rozhodli, že část z nás by se měla vrátit domů, najíst se a přinést jídlo těm, kdo zůstanou a budou hlídat vojáky. Dostat jsme se k nim nemohli, a tak nezbývalo, než je nechat zemřít hladem a žízní.

Jel jsem s bojovníky, kteří se vraceli domů, a to už slunce zapadalo. Nejdřív jsem myslel, že lidé už vesnici sbalili. Ale oni se zatím jen přemístili tábory blíž k sobě do jedné vesnice.

Té noci už jsem se s ostatními na kopec nevracel. Po celém táboře zaplály ohně a všichni byli rozrušení. Ani já jsem nemohl usnout, protože když jsem zavřel oči, viděl jsem znovu všechny ty hrůzné výjevy. Myslím, že nikdo nespál.

Časně ráno druhého dne obcházel tábor vyvolávač a volal: „Dnes zemřou zbylí vojáci!“ A tak jsme se po jídle připravili. Především jsem měl jen košili, ale tentokrát jsem si navlékl i nohavice a mokašiny a vzal jsem si i sedlo. Byl jsem připraven bojovat.

Dojeli jsme na místo a bojovníci, kteří celou noc hlídali, se vrátili domů. Rozestavili jsme se kolem vojáků a koně opět nechali pod kopci, jenže toho dne už nebylo tak snadné vojáky zasáhnout, protože se v noci zakopali. Byl to horký den a někteří vojáci se občas snažili vyplížit k řece pro vodu. Několik jsme jich zabili a ostatní pak utekli zpátky. Ale možná, že někteří se pro vodu dostali. Nevím. Na obou stranách neustávala střelba. V jedné chvíli jsem zaslechl někoho vykřiknout *Hej-hej!* Vyplížil jsem se výš na hřeben a tam ležel Lakota zasažený do čela. Byl mrtvý.

Po delší době jsme slyšeli, že se blíží další vojáci.* Proto jsme se stáhli. Lidé říkali: „Už toho necháme, ať si jdou!“ Všichni jsme sbalili stany a vydali se do Pohoří ovce tlustorohé.

Kdyby ale nepřišli další vojáci, všechny na tom kopci bychom pobili.

Mluví Železný jestřáb:

Jsem Hunkpapa, a jak už jsem řekl, tenkrát mi bylo čtrnáct let. Slunce už bylo nad hlavou a já jsem teprve snídal, protože jsem toho dne vyspával. Při jídle jsem uslyšel vyvolávající: „Blíží se útočníci!“ Hned jsem vyskočil a spěchal k našim koním. Pásli se nedaleko tábora. Jednoho jsem chytil a uvázal na provaz a ostatní se rozutekli, ale můj bratr už seděl na koni, takže je zahnal správným směrem. Nasedl jsem na koně, upevnil mu smyčku kolem tlamy, a to už jsem viděl, že nahoře střílejí vojáci, lidé utíkají a muži a chlapci chytají koně vyplašené křikem a výstřely. Z řeky vybíhaly děti, které se tam byly vykoupat, a utíkaly s ženami dolů údolím.

Naši koně se hnali dolů k táboru Mnikonžuů, ale my jsme je sehnali dohromady a přivedli zpátky. Bojovníci sedali na koně a vyráželi směrem k vojákům. Mnozí Hunkpapové se shromáždili v porostu nedaleko místa, kde se vojáci zastavili a slezli z koní. Jel jsem kolem staříckého muže, který volal: „Buďte odvážní, chlapci! Copak chcete vidět, jak nám berou malé děti jako psy?“

Šel jsem do našeho týpí a co nejrychleji jsem se vystrojil k boji. Venku jsem ale slyšel svištět kulky a ruce se mi tak

* Generál Terry přijížděl podél řeky Little Big Horn od jejího ústí směrem k místu bitvy.

třásl, že mi trvalo hodně dlouho, než jsem si do vlasů zapletl orlí pero. Kromě toho jsem musel držet za provaz koně a ten se vzpíral a snažil se utéci. Mezitím se proti proudu řeky hnali v houfech válečníci na koních a ječeli *Hokahé!* Potřel jsem si tvář červenou barvou, vzal jsem luk a šípy a nasedl na koně. Pušku jsem neměl, jen luk a šípy.

Výše proti proudu už bylo asi po boji, protože teď se všichni hnali dolů podél řeky a volali: „Dnes je dobré zemřít!“ K druhému konci vesnice se blížili vojáci a nikdo netušil, kolik jich tam dole je.

Projel kolem mě muž jménem Malý medvěd, seděl na strakáči a měl moc hezkou sedlovou pokrývku. Křičel na mě: „Buď statečný, chlapče! Jen země žije věčně!“ Tak jsem jel rychle za ním a za ostatními dolů podél řeky. Mnoho nás Hunkpapů se shromáždilo na východním břehu při kraji hluboké rokle vedoucí na kopec, kde byla druhá skupina vojáků.* Byl s námi jeden velmi statečný Šajen a slyšel jsem, jak muži říkají: „Už jede! Podívejte!“ Měl na hlavě válečnou čelenku z per skvrnitého orla a také jeho oděv, ušitý z kůže nějakého zvířete, byl skvrnitý a přepásaný skvrnitým opaskem. Cválal do kopce kus před námi. Vojáci nahoře na hřebenu sesedli z koní a drželi je za uzdy. Šajen je několikrát objel v těsném kruhu a oni na něj stříleli. Pak se vrátil k ústí rokle, kde jsme se zastavili, a sténal. Někdo se ho zeptal: „Šajenský příteli, co je ti?“ Pomalu rozepnul svůj skvrnitý opasek, a když s ním zatřásl, vypadla z něho spousta kulek. Toho muže chránilo velké kouzlo a vojáci ho nemohli zranit. A také moc dobře vypadal.

Chvíli jsme tam zůstali a čekali, co se bude dít. Odevšad se ozývala střelba. Pak jsem uslyšel, jak někdo křičí: „Už

* Custerův oddíl.

běží! Už běží!“ Podívali jsme se nahoru a odtamtud se řítili koně vojáků, samí šedáci.

Viděl jsem, jak Malý medvěd pobídl koně, ten se vzepjal a vyrazil vzhůru k vojákům. Když se k nim přiblížil, vojáci zasáhli jeho koně a on z něj spadl. Pak vstal a kulhal zpátky. Kulka mu prolétla nohou. Belhal se směrem k nám a vojáci na něj nepřestávali střílet. Jeho více-než-bratr Jelení lid mu vyjel do kopce naproti, vzal ho za sebe na koně a mezi sprškou střel ho dovezl do bezpečí. Bylo jeho povinností mu pomoci, i kdyby věděl, že ho to bude stát život.

Nyní se všude kolem vojáků zvedal pokřik, ze všech stran se sjížděli bojovníci a vzduch potemněl zvřeným prachem a dýmem. Viděli jsme, jak vojáci sbíhají po svahu směrem k nám. Skoro všichni byli pěší a myslím, že byli tak vydešení, že ani nevěděli, co dělají. Pohybovali rukama, jako by běželi hrozně rychle, a přitom jenom šli. Někteří stříleli do vzduchu. Zakřičeli jsme *Hokahé!* a vyrazili proti nim a ve snášejícím se šeru jsme je obklíčili ze všech stran.

Narazil jsem na jednoho vojáka na koni a pustil jsem se do něj. Vystřelil jsem a šíp ho zasáhl do boku, proletěl mezi žebry a hrot vyjel na druhé straně. Voják zaúpěl, chytil se hrušky sedla a zůstal na ní viset s hlavou kymácející se dolů. Jel jsem vedle něj, uchopil jsem svůj silný luk a udeřil ho zezadu po krku. Sesunul se ze sedla a já jsem seskočil z koně a lukem ho umlátil k smrti. Tloukl jsem do něho ještě chvíli po tom, co byl mrtvý a při každé ráně jsem zakřičel *Haun!* Zuřil jsem, protože jsem myslel na všechny ty vydešené ženy a malé děti, jak utíkají z posledních sil údolím. Wašiču to chtěli. Přišli si pro to a dostali, co chtěli. Pak už jsem toho moc neviděl. Zahlédl jsem, jak Nese hodně zabil jednoho vojáka válečnou palicí. A Červenoroheho bizona, jak padá. Jeden Lakota jel podél kraje rokle a volal, ať si válečníci dají pozor, že se v rokli skrývá voják.

Pak jsem viděl, jak se na vojáka vrhnul, zabil ho a začal ho nožem rozřezávat.

Potom jsme se vydali k řece. Prach se pomalu rozplýval, takže jsme uviděli, že ženy a děti brodí řeku a jdou k nám. Vojáci byli do jednoho pozabíjeni a leželi všude kolem.

Ženy se hrnuly do kopce a začaly svlékat vojáky. Pokřikovaly, smály se a zpívaly. Viděl jsem jednu legrační věc. Dvě staré tlusté ženy svlékaly muže, který byl raněný a předstíral, že je mrtvý. Když už byl nahý, chtěly mu něco uříznout, ale on vyskočil a začal se s nimi prát. Chytil jednu z nich a smýkal s ní sem a tam a ta druhá se mezitím pokoušela bodnout ho nožem. Za chvíli tam přiběhla třetí žena a vrazila do vojáka nůž. Teď bylo opravdu po něm. Musel jsem se smát při pohledu na to, jak ty tlusté ženy zápasí s nahým wašíču.

Nyní jsme si všimli, že naši bojovníci útočí na nějaké další vojáky přijíždějící z kopce opodál proti proudu řeky. Přišli na pomoc skupině, kterou jsme pobili. Dali se hned na ústup a my za nimi. Zahnali jsme je zpátky na ten kopec, kde měli nákladní mezky. Zasáhnout jsme je tam moc nemohli, protože se začali zakopávat a leželi schovaní za sedly a jinými věcmi. Byl jsem dole u řeky a viděl jsem, jak se někteří vojáci s kotlíky snaží dostat k vodě. Neměli zbraně, jen ty kotlíky. V křoví u řeky byli nějací chlapi a ti vylezli a házeli vojákům do obličeje bláto a kamení a zahnali je do řeky. Myslím, že si užili vody dost, protože tam pijí ještě teď. Zabili jsme je ve vodě.

Pak už brzo zašlo slunce a já šel s mnoha dalšími domů něco sníst. Jiní zůstali a hlídali vojáky na kopci. Celý den jsem nejedl, protože to všechno začalo, právě když jsem začínal se snídání.

Černý jelen pokračuje:

Potom, co jsem matce ukázal svůj první skalp, pobyl jsem chvíli u ní. Všechny ženy zpívaly. Kvůli zvířenému prachu jsme z bitvy moc neviděli, ale bylo nám jasné, že to žádný voják nepřezije. Tam nahoře byla se svými matkami a sestrami spousta dalších chlapců v mém věku i mladších a ti chtěli, abych se s nimi šel podívat k místu boje. Tak jsme nasedli na koně a jeli. Když jsme sjížděli po svahu, viděli jsme, jak se k řece ženou šedí koně s prázdnými sedly. Přebrodili jsme Tučnou trávu a jeli dál k ústí rokle vedoucí na kopec, kde se bojovalo.

Než jsme se tam dostali, byli všichni wašíču na zemi a povětšinou mrtví. Jen někteří ještě dýchali a škubali sebou. Mezitím se tam vydrápalo spousta dalších malých chlapců, projížděli jsme po bojišti a stříleli do wašíču šípy. Jeden z nich se svíjel, po celém těle mu trčely šípy a já si chtěl vzít jeho kabát, ale objevil se tam nějaký muž, odstrčil mě a sebral si kabát pro sebe. Pak jsem si všiml, že vojákovi visí na opasku něco lesklého a odtrhl jsem to. Bylo to kulaté, žluté a lesklé a moc se mi to líbilo. Vzal jsem si to jako náhrdelník. Ze začátku v tom něco tikalo, ale pak to přestalo. Dlouho jsem to nosil na krku a až později jsem zjistil, co to vlastně je a jak udělat, aby to znovu začalo tikat.

Nyní přišly i ženy a všichni jsme stoupali na vrchol kopce. Tam leželi po zemi šedí koně a na nich i pod nimi mrtvá těla wašíču. Našich mrtvých tu moc nezbylo, protože už je posbírali. Ale mnoho našich mužů tam zemřelo a mnozí byly zranění. V tom prachu se zasahovali navzájem. *Phehín-háňsku* jsem neviděl a myslím, že nikdo pořádně nevěděl, který z nich to je. Ležel tam voják, který zvedal paže a sténal. Střelil jsem mu šíp do čela, až zaškubal rukama i nohama. O kus dál několik Lakotů podpíralo jednoho

muže. Popošel jsem k nim. Byl to muž jménem Černý wašíču. Loví ráno byl jeho bratr. Kulka ho zasáhla shora do pravého ramene, proletěla skrz a zastavila se až v levém boku, protože když ho zasáhli, byl zrovna zavěšený na boku koně. Snažili se mu pomoci nějakým lékem. Byl to můj bratranec a jeho i můj otec byli tak rozhněvaní, že se sebrali a rozřezali jednoho wašíču až do útrob. Byl to tlustý wašíču a jeho maso vypadalo, že by se dalo jíst, ale my jsme z něj nic nejedli.

Jeden chlapec, mladší než já, mě požádal, abych pro něj skalpoval nějakého vojáka. Udělal jsem to a on běžel ukázat skalp své matce. Mezitím většina bojovníků zahnela ty druhé vojáky zpátky ke kopci, kde měli nákladní mezky. Po nějaké době mě omrzelo procházet se bojištěm. Všude byla cítit krev a dělalo se mi z toho zle. Tak jsem se s několika dalšími vrátil domů. Vůbec mi mrtvých nebylo líto. Byl jsem rád. Tihle wašíču přišli sem, do naší země, aby pozabíjeli naše matky, otce i nás děti. Když jsem byl v křovinách tam nahoře u Hunkpapů a první vojáci spustili střelbu, věděl jsem, že to takhle dopadne. Pomyslel jsem si, že naši lidé jsou příbuzní Hromových bytostí z mé vize a že vojáci jsou moc hloupí, když tohle dělají.

Celou noc byli ve vesnici všichni vzhůru. Druhý den ráno odešla další skupina válečníků nahoru na kopec, aby vystřídala ty, kteří hlídali v noci vojáky. Já s matkou jsme jeli s nimi. Matka jela na klisně a vedle ní běželo na provaze malé hříbě.

Nahoře na kopci jsme viděli koně a nákladní mezky, ale vojáci se zakopali. Pod vrcholkem, přímo na západ od Tučné trávy, byla křoviska hlošiny a jeden velký chlapec jménem Hotový blázen pobíhal kolem nich. My chlapi jsme se ho ptali, co to tam vyvádí, a on řekl: „V tom křoví se skrývá wašíču.“ A opravdu. Schoval se tam, když ostatní

vojáci běželi na vršek kopce, a strávil tam celou noc. Začali jsme na něho střílet šípy. Bylo to, jako když honíte králíka. Plazil se z jedné strany křoviny na druhou a my jsme pobíhali okolo a stříleli po něm z luků. Jednou vykřikl: „Au.“ Nakonec jsme podpálili trávu okolo křoví a on vyběhl ven. Bojovníci ho zabili.

Pak jsme obešli kopec z druhé strany, tam, kde byli další bojovníci, a podívali jsme se přes vršek. Wašiču jsme neviděli, protože leželi v zákopech. Bylo vidět jen jejich koně a mezky, mnozí z nich byli mrtví. Když jsme se vrátili dolů a brodili řeku, někteří vojáci po nás stříleli a kulky dopadaly do vody. Když se slunce sklonilo k západu, jel jsem s matkou zpět do tábora. Tou dobou zvědové oznámili, že proti proudu řeky se blíží další vojáci, a tak jsme všichni strhli tábor. Před setměním bylo vše sbaleno a vyrazili jsme nahoru podél Tučné trávy směrem ke Stínkovému potoku v Pohoří ovce tlustorohé. Prchali jsme podél řeky celou noc. Já a mí dva mladší bratři jsme jeli na smyku. Matka k nám dala pár malých štěňat, která se pořád snažila vylézt ven, a já jsem je musel vždycky chňapnout a vrátit zpátky, takže jsem toho moc nenaspal.

Nad ránem jsme dorazili k vyschlému potůčku, zastavili jsme se a udělali si tam pořádnou hostinu. Měli jsme pěkné maso prorostlé špekem. Hned bych si takové zase dal.

Když se úplně rozednilo, dali jsme se opět na cestu. Došli jsme ke Stínkovému potoku na úpatí hor a tam jsme se utábořili. Jeden ošklivě zraněný muž jménem Tři medvědi tam dostal záchvat a pořád jen opakoval: „Jeneny, jeneny.“ Nevím, co to mělo znamenat. Nakonec umřel a my jsme tomu místu od té doby říkali Tábor, kde zemřel Jeneny.

Toho večera se v jedné chvíli v celém táboře strhl rozruch a lidé volali jeden přes druhého: „Podívejte, vojáci!“ Vzhlédl

jsem směřem, kam ukazovali, a opravdu! Jeli na koních v řadě přímo proti nám. Brzo se ale ukázalo, že to byli naši bojovníci navlečení do vojenských uniforem. Dělalí si z nás legraci.

Zvědové oznámili, že vojáci nás nepronásledují a že je bezpečno. Po celém táboře se rozhořely ohně a až do rozednění jsme tančili tance vítězství.

Zazpívám ti některé z těch vítězných písní, které si naši lidé vymysleli a zpívali oné noci:

*Dlouhý vlas se nevrátil
proto jeho žena pláče, pláče.
Dívá se sem a pláče.*

*Dlouhý vlase, neměl jsem žádné pušky
a tys mi jich tolik přinesl. Děkuji ti!
Tys mě rozesmál!*

*Dlouhý vlase, neměl jsem žádné koně
a tys mi jich tolik přinesl. Děkuji ti!
Tys mě rozesmál!*

*Kde leží Dlouhý vlas, nikdo neví.
Hledají ho a pláčou.
A on leží tady.*

*Střílejte si ze svých kouzelných želez (pušek).
Stejně nejste dost udatní, abychom se vás museli bát
Střílejte si ze svých kouzelných želez (pušek).*

Po nějaké době jsem byl z tančení tak unavený, že jsem si lehl na zem tam, kde jsem právě byl, a usnul jsem. Té noci umřel můj bratranec Černý vašíču.

10

Po černé cestě

Zůstali jsme v Pohoří ovce tlustorohé ještě asi měsíc a možná i trochu déle. Otec mi říkal, že všechno to bojování nebylo k ničemu, protože Zevlují-kolem-pevnosti se tak jako tak chystají prodat Černé hory vašíču a že na nás přijdou další vojáci. Tvrdil, že Tři hvězdy je u Husího potoka a spousta dalších vojáků nahoře u Řeky žlutého kamení a že až se tihle spojí, dostanou nás mezi sebe.

Spousta našich lidí opouštěla společný tábor, vytráceli se po skupinkách a odcházeli žít do rezervací, které zřídili vašíču. Zbylo nás ale ještě dost, a tak jsme se všemi našimi koňmi vydali na cestu, abychom vojákům unikli.

Šli jsme v dlouhém zástupu podél proudu Poupátkové řeky. Nejprve jsme tábořili v místech, kde řeka protéká mezi strmými srázy, a pak jsme pokračovali dál podél proudu až tam, kde se konal velký tanec slunce před bojem s Dlouhým vlasem. Jeho vojáci tudy prošli a posvátné místo tance bylo rozryté od okovaných kopyt a zanesené koňským trusem. Putovali jsme dál, pořád po proudu až k jednomu posvátnému místu, kde se přímo nad vodou zvedá příkrý skalnatý útes. Vysoko na té skále se vždy zjevovaly obrazy, předpovídající důležité věci, které se mají stát. Tehdy tam byl obraz mnoha vojáků visících hlavou dolů a lidé tvrdili, že se objevil před bojem s Dlouhým vlasem. To já sice nevím, ale když jsme tudy procházeli, obraz tam skutečně byl a jen sotva by se někdo mohl dostat tak vysoko, aby ho tam namaloval.

Pokračovali jsme k Řece bizoních jazyků a na čas se u ní

utábořili. Tehdy se do tábora vrátili zvědové se zprávou, že po Řece žlutého kamení připlula ohnivá loď (parník) s nákladem kukuřice pro koně vojáků a že ji na druhém břehu vykládají. Někteří mladí bojovníci se tam jeli podívat a jednoho z nich, Žlutou košili, vojáci z ohnivé lodi zabili. Ostatní ale donesli domů kukuřici a trochu nám jí dali. Upražili jsme si ji a byla moc dobrá.

Asi v té době, v měsíci, kdy dozrávají bobule (srpen), se tlupy našich lidí začali rozcházet, protože jsme se dozvěděli, že vojáci jsou nám už zase v patách. Tupý nůž odvedl Šajeny k Vrbovému potoku v Pohoří ovce tlustorohé. Mnoho Lakotů se po skupinkách vykrádalo a vydalo se do rezervací. My, kteří jsme zbyli – a bylo nás pořád ještě dost –, jsme se vydali na východ a vojáci Tří hvězd nás pronásledovali. Zapalovali jsme za sebou trávu, kouř se za námi táhl jako dlouhý den a zář z ohně planula jako uprostřed hluboké noci. To aby koně vojáků neměli co žrát.

Pak se spustil déšť a nepřestával a nepřestával po mnoho dní. Putovali jsme pořád na východ a naši koně se plahočili hlubokým bahnem. Pro koně vojáků za námi, kteří neměli co žrát, to muselo být moc špatné.

Sedící býk a Žluč se od nás oddělili a se svými Hunkpapy se vydali do Babiččiny země (Kanada). A odcházeli další a další. Ale Šílený kůň nechtěl opustit zemi, která nám patřila.

V měsíci černých telat (září) jsme tábořili poblíž pramenů Velké řeky. Náčelník Americký kůň v té době tábořil se spoustou týpí u Zaječího potoka nedaleko Štíhlých kopců a vojáci Tří hvězd ho tam napadli.* Pršelo a naši bojovali statečně, ale vojáci Amerického koně zabili, zahnali ženy a děti a vzali jim zásoby *papy* (sušeného bizoního

* Bitva u Štíhlých kopců (Slim Buttes), 9. září 1876.

masa), připravené na zimu. Potom tam přijel Šílený kůň se skupinou válečníků a vojáky zahnal. Prchali v dešti na jih k Černým horám a spousta koní jim pomřela v hlubokém bahně. Šílený kůň je dlouho pronásledoval a na útěku je nutil bojovat.

My jsme putovali dál, ale ať jsme šli kamkoli, všude nás vojáci přicházeli zabít. A byli jsme přitom ve vlastní zemi. Patřila nám už za časů, kdy wašíču uzavřeli smlouvu s Rudým oblakem, v níž se říkalo, že zůstane naší zemí, dokud tráva poroste a vody potečou. Uplynulo teprve devět zim a už nás z ní vyháněli. To proto, že my jsme nezapomněli, ale oni ano.

Dál jsme putovali zase na západ. Už jsme nebyli šťastní, protože tolik našich lidí rozvázalo koním ocasy* a odešlo k wašíču. Stáhli jsme se hlouběji do našeho území. Země byla téměř všude černá od ohně a bizoni odtáhli pryč. Utábořili jsme se u Řeky bizoních jazyků, v místě, kde rostly topoly, aby koně měli co žrát. Brzo přišla krutá zima. Hustě sněžilo a bylo těžké narazit na zvěř. Nastaly nám hladové časy. Koně zmírali a my jsme je jedli. Umírali, protože sníh mrazem ztuhl a oni se nemohli dostat k trávě, která v údolích zbyla. A kůra topolů je všechny nenasytila. V létě nás bylo mnoho tisíc a teď nás zbyly sotva dva tisíce.

V měsíci padajícího listí se k nám donesly zvěsti o tom, že Černé hory jsou prodány wašíču stejně jako země na západ od nich, v níž jsme zrovna byli.** Když jsem byl starší, dozvěděl jsem se, že naši lidé to nechtěli udělat. Wašíču šli za některými náčelníky a o samotě je přinutili udělat pod smlouvu své značky. Některým možná wašíču dali napít *mní wakhán* (kouzelné vody, whisky) a oni to

* Opustili válečnou stezku.

** Smlouva byla podepsána v říjnu 1876.

potom podepsali v poblouznění z ní. Aspoň tak jsem to slyšel, sám nevím. Ale jen blázniví nebo moc hloupí lidé by přece prodali svou Matku zemi. Někdy si myslím, že by bývalo možná lepší, kdybychom zůstali spolu a bojovali, dokud by nás všechny nepobili.

Tupý nůž tábořil se skupinou svých Šajenů u Vrbového potoka na úpatí Pohoří ovce tlustorohé, když jednou časně zrána koncem měsíce padajícího listí tam přišli vojáci, aby je pozabíjeli.* Mrzlo až praštilo, všude hluboké závěje sněhu, a když vojáci začali střílet do týpí, celá vesnice ještě spala. Lidé vybíhali ze svých teplých postelí ven do sněhu skoro nazí. Válečníci bojovali ve sněhu a mrazu a neměli na sobě nic než nábojnicové pásy. Bojovalo se jim zle, protože je tížilo pomyslení na mrznoucí ženy a děti. Nemohli vojáky přemoci. Ti, kteří nepadli a přežili hlad a mráz, přišli do našeho tábora u Řeky bizoních jazyků.

Pamatuji si, jak k nám Tupý nůž přišel se zbytkem svých lidí. Skoro nic neměli a někteří zemřeli cestou, hlavně mnoho nemluvňat a malých dětí. Dali jsme jim oblečení, ale jídla jsme pro ně moc neměli, neboť sami jsme jedli jen zemřelé koně. Zanedlouho od nás odešli, vzdát se vášiču do města vojáků u Bílé řeky. A tak jsme zůstali úplně sami uprostřed země, která byla naše a kterou nám ukradli.

Záhy poté si lidé začali všímat, že Šílený kůň je divnější než kdy jindy. Skoro vůbec nepobýval v táboře. Za velkých mrazů ho potkávali samotného venku a prosili ho, ať se s nimi vrátí domů. Řekl lidem, co mají dělat, ale domů s nimi nešel. Nikdo nevěděl, jestli vůbec něco jí. Jednou ho takhle venku našel můj otec a on mu řekl: „Strýčku, asi sis všiml, jak divně se chovám. Ale netrap se tím. Najdu si jeskyně a jámy, kde můžu přebývat. Tady venku jsou duchové,

* Plukovník Mackenzie napadl vesnici Šajenů 26. listopadu 1876.

kterí mi mohou pomoci. Chystám plány pro dobro mého lidu.“ Vždycky býval podivný, ale té zimy byl divnější než kdy předtím. Možná měl vidění o tom, že bude brzo mezi mrtvými, a přemýšlel, jak nám pomoci, až s námi nebude.

Byla to pro nás velmi zlá zima a padl na nás smutek. A přišly další potíže. Jednou jsme poslali zvědy a ti zjistili, že vojáci táboří u ústí Řeky bizoních jazyků. Začátkem měsíce, kdy mráz leze do týpí (leden), nám zvědové oznámili, že se vojáci blíží nahoru podél Řeky bizoních jazyků a mají s sebou dvě vozové pušky (děla).

Neměli jsme už kam uprchnout, a tak jsme se připravili na boj. Báł jsem se, protože otec mi řekl, že nám už nezbyvá moc střeliva. Přesunuli jsme vesnici o kus výš proti proudu řeky, a když se zrána objevili pěšáci s vozy, byli naši válečníci rozmístění na vysokém srázu.* Vojáci si dole v údolí rozdělali ohně, aby si ohřáli snídani, a naši lidé se na ně dívali a měli hlad. Pak začali střílet z velkých vozových pušek, které střílely nadvakrát, protože železné koule po dopadu vybuchovaly. Některé nevybuchly a my chlapci jsme si pro jednu takovou doběhli a ukořistili jsme ji.

Pak začali pěšáci šplhat vzhůru do srázu. Začalo sněžit a bojovalo se ve sněhové vánici. Nemohli jsme je zastavit, protože jsme neměli dost střeliva. Oni měli všechno. Když se vojáci dostali nahoru, naši bojovníci bojovali oštěpy a pušky používali jako palice. Chvíli bojovali muž proti muži, jen aby vojáky zastavili, než ženy sbalí tábor a utečou s dětmi a koňmi. Prchali jsme vánicí na jih vzhůru proti proudu Řeky bizoních jazyků a pak k Malé prašné řece. Vojáci nás nějakou dobu pronásledovali a vzadu za námi se pořád bojovalo. Nakonec jsme jim unikli, ale přišli jsme

* Generál Miles zaútočil na vesnici Šíleného koně u Řeky jazyků 8. ledna 1877.

o spoustu potřebných věcí, a když jsme se utábořili u Malé prašné řeky, byli jsme na tom skoro tak zle jako tehdy lidé Tupého nože, když se u nás objevili. Byl tak třesutý mráz, že i samo slunce se chtělo zahřát u ohně. Jedli jsme naše vyhladovělé koně.

Koncem měsíce rudých telat (únor) nebo možná začátkem měsíce oslepujícího sněhu (březen) k nám přišel Skvrnitý ohon s několika dalšími lidmi z kmene Bruléu. Jeho sestra byla matkou Šíleného koně. Než odešel žít do rezervace wašiču, býval to významný náčelník a veliký válečník. Teď se mi ale nezamlouval. Byl tlustý z jídla, které dostal od wašiču, a my jsme byli vyhublí hladem. Otec mi řekl, že Skvrnitý ohon přišel přesvědčit svého synovce, aby se vzdal vojákům, protože naši vlastní lidé se obrátili proti nám a na jaře, až bude tráva dost vysoká, přijede na nás mnoho vojáků. S wašiču prý proti nám půjdou i Šošoni a Vraní indiáni, a dokonce i Lakotové a naši starí přátelé Šajeni. Nemohl jsem to pochopit a moc jsem o tom rozmýšlel. Jak mohou zlí lidé tloustnout a dobří hladovět? Přemýšlel jsem moc také o své vizi a byl jsem velmi smutný, protože jsem si říkal, že to všechno byl jen nějaký podivný sen.

A pak jsem se doslechl, že až se objeví první tráva, půjdeme všichni do města vojáků a že Šílený kůň rozvázal svému koni ocas a nebude už dál bojovat.

V měsíci, kdy se objevuje tráva (duben), se naše malá skupina vydala před ostatními k Městu vojáků a začátkem měsíce línajících koní (květen) tam přišel i Šílený kůň se zbytkem našich hladovějících lidí a s vychrtlými koňmi. Když se ve městě vojáků vzdával, obklopili ho vojáci a lakotská policie. Viděl jsem, jak si sundává válečnou čelenku. Stál jsem moc daleko, takže jsem neslyšel, co říká. Mluvil potichu a řekl jen pár slov a pak se posadil.

Bylo mi čtrnáct. Měli jsme teď dost jídla a my chlapci jsme si mohli beze strachu hrát. Hlídali nás vojáci. Matka s otcem občas mluvili o našich lidech, kteří odešli se Sedícím býkem a Žlučí do Babiččiny země. Přáli si být tam s nimi. Měli jsme tábor poblíž rezervační správy Rudého oblaka, což bylo nedaleko od města vojáků. Toho léta se pak už nestalo nic důležitého.

11

Zavraždění Šíleného koně

Jedné noci počátkem měsíce, kdy telatům dorůstá srst (září), jsme v tichosti sbalili náš tábor u rezervační správy Rudého oblaka a vyrazili na cestu. Otec říkal, že jdeme do tábora Skvrnitého ohona, ale teprve později mi řekl proč. Byli jsme na cestě po většinu noci a pak jsme se utábořili.

Když jsme ale druhého dne pokračovali, dohnala nás skupinka lidí od Rudého oblaka a vzkazovali nám, že jestli se ihned nevrátíme, budou z toho velké potíže. Někteří z nás se tedy obrátili a mnoho dalších později doprovodili zpátky vojáci, ale Šílený kůň pokračoval v cestě do tábora svého strýce.

Otec mi po tom vysvětlil, proč to Šílený kůň udělal. Báł se, že tam dole, kde byla spousta vojáků, by někdo mohl rozdmýchat potíže a my bychom se ani nemohli bránit, protože wašiču nám odebrali všechny zbraně. Wašiču udělali Skvrnitého ohona hlavním náčelníkem všech Lakotů, protože jim byl po vůli a Šílený kůň si myslel, že bychom u jeho strýce mohli být bezpečnější. Zevlují-kolem-pevnosti později tvrdili, že se Šílený kůň chystal zavázat svému koni ocas a začít novou válku proti wašiču. Jak by to mohl udělat, když neměl žádné pušky a nemohl žádné získat? Vymysleli si to wašiču a ti mají rozeklané jazyky. Naši moc dobře věděli, co wašiču spáchali. Šílený kůň byl veliký člověk, nepodařilo se jim zabít ho v boji ani z něj udělat wašiču jako ze Skvrnitého ohona a jiných. Toho léta mi otec říkal, že wašiču chtějí, aby Šílený kůň jel spolu s Rudým oblakem, Skvrnitým ohonem a dalšími navštívit Velkého

otce do Washingtonu, ale on nechtěl. Řekl jim, že nemá zapotřebí jít někam hledat Velkého otce. Řekl: „Můj otec je u mě a mezi mnou a Velkým Duchem není žádný jiný Velký otec.“

Den poté, co jsme se vrátili k rezervační správě Rudého oblaka, přišli večer nějací vojáci a vedli Šíleného koně. Jel sám na svém koni, kus před nimi. Jeli do města vojáků a já s otcem a spoustou dalších lidí jsme jeli za nimi, abychom viděli, co chtějí udělat.

Když jsme dojeli na místo, nebylo už Šíleného koně vidět, protože všude kolem něho stáli vojáci a lakotská policie a všechny je obklopoval dav lidí. Chvíli nato jsem měl pocit, že se tam stane něco moc zlého. Všichni byli najednou rozrušení a v davu to hučelo. Pak jsem uslyšel hlasitý výkřik v našem jazyce: „Nedotýkejte se mě! Jsem Šílený kůň!“ Zástupem náhle něco proletělo, jako silný poryv větru, který sklátí spoustu stromů najednou. Všichni kolem se jeden druhého vyptávali, co se stalo a předávali si to dál, až jsem to uslyšel také. Že Šíleného koně zabili, že je zraněný, že má hlubokou ránu. Byl jsem vyděšený, protože všechno připomínalo onen den u Tučné trávy, kdy jsme vyjížděli bojovat. Jako bychom se mohli pustit do boje znova – hned teď a tady.

Pak se kolem dokola rozhostilo ticho a všichni jako by na něco čekali. Potom se ale lidé začali rozcházet a říkalo se, že Šílený kůň je jen nemocný a že se z toho snad brzy dostane.

Zanedlouho jsme se ale dozvěděli, co se tam stalo, protože pár lidí to vidělo na vlastní oči. Bylo to takhle:

Řekli Šílenému koni, že se mu nic nestane, když přijde do města vojáků a promluví si s náčelníkem wašíču. Ale lhali. K náčelníkovi ho vůbec nevzali. Vedli ho do malého vězení se zamřížovanými okny. Chtěli se ho zbavit. Když to

Šílený kůň viděl, otočil se, vytáhl zpod pokrývky nůž a vrazil proti všem těm vojákům. Ale za ním stál Malý velký muž – ten samý Malý velký muž, který býval jeho přítelem, ten Malý velký muž, který před bojem u Potoka válečné čelenky říkal nám, chlapcům jedoucím poprvé do boje, že jsme stateční hrdinové. Nyní chytil Šíleného koně zezadu a snažil se mu nůž vyrazit z ruky. A jak se tam spolu rvali, přistoupil zezadu voják a vrazil Šílenému koni do boku bajonet. On se svalil a umíral. Pak ho zvedli a odnesli ho do domu náčelníka vojáků. Dům obstoupili vojáci, nikoho nepouštěli dovnitř a posílali lidi pryč. Já s otcem jsme se vrátili do našeho tábora u rezervační správy Rudého oblaka.

Té noci jsem někde zaslechl nárek a pak se ozýval i odjinud, až naplnil celý tábor.

Šílený kůň zemřel. Statečný, dobrý a moudrý Šílený kůň. Nikdy mu nešlo o nic jiného než o záchranu svého lidu. S wašíču bojoval, jen když nás napadli v naší vlastní zemi. Bylo mu jen třicet let. Nedokázali ho zabít v boji. Museli ho obelhat a jediné tak ho dostali.

Plakal jsem celou noc a otec se mnou.

Když se rozednilo, rodiče Šíleného koně přivezli tělo svého syna ve voze do našeho tábora. Tam ho uložili do truhly a říkalo se, že ho museli rozřezat na dva díly, protože truhla nebyla dost dlouhá. Připevnili ji na smyk tažený koňmi a vydali se směrem na severovýchod. Díval jsem se za těmi starými, jak jdou sami dva a odvázejí tělo svého syna. Nikdo se k nim nepřidal. Šli úplně sami. Vidím je ještě dnes. Kůň zapřažený do smyku byl plavý. Otec Šíleného koně měl hnědáka s bílou maskou a bílýma zadníma nohama. Jeho matka měla hnědou klisnu s malým hnědým hříbátkem.

Starí rodiče nikdy nikomu neřekli, kam tělo svého syna odvezli. A tak dnes nikdo neví, kde leží, protože i ti starí rodiče zemřeli. Hodně se o tom namluvilo a někteří tvrdili,

Malý velký muž, válečník z kmene Oglalů

že vědí, kde Šílený kůň leží, ale že to neřeknou. Mnozí si myslí, že je to někde u Medvědího potoka v Pustinách. Já vím jen jedno. Staří rodiče jeli s tělem dolů podél Pepřového potoka, což je jen kousek odsud za kopcem směrem na jih.* Tenkrát tam u potoka lovili dva muži a všimli si dvou starých lidí se smykem. Když o tom vyprávěli mému otci, říkali, že plavý kůň táhl smyk, na kterém byla truhla, a stařík že jel na hnědákovi s bílou tváří a bílýma zadníma nohama a žena měla hnědou klisnu s hříbětem. Ti lovci viděli staré rodiče mířit dolů podél Pepřového potoka a o něco později je zahlédli zase, tentokrát u Bílého potoka, což je jen o kus níž dál po proudu Pepřového potoka. A lovci říkali, že pak už na smyku žádná truhla nebyla. Takže myslím, že možná ukryli tělo někde u Pepřového potoka, kde je viděli ti lovci, ale také je možné, že se v noci vrátili a odvezli truhlu pryč do Pustin. Nevím, možná že Šílený kůň teď leží docela blízko nás u Pepřového potoka, támhle za tím kopcem.

Co ale sejde na tom, kde leží jeho tělo. Je z něj jen tráva. Ale tam, kde je jeho duch, bude dobré jít.

* Srub Černého jelena stojí asi dvě míle západně od pošty v Mander-sonu v rezervaci Pine Ridge v Jižní Dakotě.

12

Babiččina země

Na konci měsíce padajícího listí (říjen) po tom, co zabili Šíleného koně, nám wašíču řekli, že se musíme přesunout k řece Missouri a žít tam v rezervacích, které pro nás zřídili. Jedna velká skupina vyrazila s Rudým oblakem a my jsme šli se Skvrnitým ohonem a druhou částí za nimi. Byli jsme od sebe asi den cesty.

Všichni naši lidé byli smutní, protože Šílený kůň byl mrtev a nás teď chtěli nastrkat do malých ostrůvků země, kde jsme měli žít jako wašíču. A tak – ještě než jsme došli moc daleko – se někteří z nás oddělili a vydali se do země, kde jsme bývali šťastní. Jeli jsme rychle a vojáci nás nesledovali. Když ale naše malá skupina dorazila na území kolem Prašné řeky, nebylo to tam jako dřív a my jsme nebyli připraveni na zimu. A tak jsme pokračovali v cestě na sever a putovali jsme rychle, protože jsme chtěli být s našimi příbuznými, kteří žili pod vedením Sedícího býka a Žluče v Babiččině zemi (Kanada).

Než jsme došli k Jílovému potoku, kde naši příbuzní tábořili, velmi se ochladilo. Ale oni byli rádi, že nás vidí a postarali se o nás. Měli velké zásoby masa, protože v té zemi bylo ještě mnoho bizonů. Byla to dobrá zima. Vojáci nás tam nemohli přijít zabít.

Té zimy mně bylo patnáct, hodně jsem myslel na svou vizi a přemýšlel jsem, kdy asi nadejde čas, abych splnil svou povinnost. Dědečkové mi ukázali, jak můj národ půjde po černé cestě, jak se kruh národa rozlomí, kvetoucí strom uschne a jak já kruh zase spojím silou, kterou mi

dali, nechám v jeho středu znovu rozkvést posvátný strom a opět naleznou červenou cestu. Část z toho se už stala a já jsem přemýšlel o tom, kdy vzroste má síla natolik, aby i to ostatní bylo jako v mé vizi. Nikomu jsem o tom ale nemohl nic říct, protože jsem byl jen chlapec a lidi by si mysleli, že jsem blázen a řekli by: „Co bys chtěl udělat, když ani Sedící býk nic nezmůže?“

Když se zase objevila tráva, vydávali jsme se lovit bizony. Teď už jsem byl dost velký na to, abych jezdil s muži. Jednou jsem byl na lovu jenom se svým strýcem Pádícím koněm. Jel jsem na hnědákovi a vedl jsem svého grošáka, který běhal velmi rychle. Strýc jel na grošákovi a vedl hnědého koně. Dojeli jsme k potoku Říčka a přebrodivili ho, když mě přepadl podivný pocit a tušení, že se něco stane. Řekl jsem strýčkovi: „Mám takový divný pocit, že se něco stane. Běž ulovit nějakého bizona a já tu budu hlídat. Rychle to odbudeme a půjdeme.“ Pádící kůň se na mě zaraženě zadíval, ale pak souhlasil a vydal se na bizona. Několik se jich tam páslo v údolí. Já jsem držel koně a sledoval okolí. Když strýc zabil jednu tlustou bizoní krávu, je jsem za ním a pomohl mu s rozřezáváním, ale pořád jsem při tom držel koně, protože mě neopouštělo to divné tušení. Pak jsem zaslechl hlas, který říkal: „Honem se běž podívat!“ Řekl jsem Pádícímu koni, že se pojedou rozhlédnout na kopec. Vyjel jsem na vršek a v dálce uprostřed protilehlého údolí jsem viděl dva lakotské lovce cválající za bizonem. Jen co zmizeli v jedné z roklí, začal můj kůň stříhat ušima, rozhlížel se a větřil. Nato jsem uslyšel rychlou střelbu a dusot mnoha kopyt a vzápětí se z rokle, kde oba muži zmizeli, vyřítila skupina asi padesáti jezdců. Byli to Vraní indiáni a později jsme se dozvěděli, že ty dva lovce zabili.

Se vším masem, co jsme mohli uvést, jsme se strýcem rychle jeli do naší vesnice a vyprávěli to ostatním.

Tak se ukázalo, že síla ve mně roste a já jsem byl rád.

V měsíci tučnění (červen) uspořádali Sedící býk a Žluč tanec slunce u Lesnatého kopce a brzo poté jsme šli zase na lov. Tentokrát se mnou lovil muž jménem Železný ohon a byli jsme na lovu sami. Zabil jsem velikou tlustou bizoní krávu, a když jsme ji rozřezávali, přicházela bouře. Spustil se liják a já uslyšel z oblaků hlas: „Pospíchejte! Než den skončí, něco se stane!“

To mě samozřejmě rozrušilo a řekl jsem Železnému ohonovi, že si musíme pospíšet a jít. Vzali jsme z bizona jen to nejtučnější maso a ujížděli domů. Když jsme dorazili do tábora naší malé skupiny, řekli jsme lidem, že musíme prchat. A tak jsme sbalili tábor a vyrazili k Bahnitému potoku. Silný déšť neustával a nebylo lehké dostat se na druhý břeh, protože koně zapadali do bahna. Část z nás už byla za vodou, ale zbýval jeden starý muž se ženou a krásnou dcerou, kterým uvíznul smyk s koňmi uprostřed toku. V tom okamžiku se z lesa vyhnula velká skupina Vraních indiánů. Bylo jich tolik, že jsme je nemohli zadržet a museli jsme prchat. Při úprku jsme se otáčeli a stříleli po nich.

Muž jménem Odvážný vlk udělal toho dne u brodu velmi statečný čin. Byl blízko smyku těch dvou starých lidí a krásné dívky, který uvíznul v bahně. Seskočil se svého koně, což byl velmi rychlý lovecký kůň, uchopil dívku a posadil ji na něho. Pak se vrátil ke staříkům a bojoval, dokud všichni tři nezemřeli. Dívka unikla na jeho rychlém koni. I můj bratranec Marná trefa udělal hrdinský skutek a padl. Úplně sám otočil koně zpět a vrhnul se na Vraního indiána, který střílel na jednoho z Lakotů v křoví. Vrána ho zabil.

Hlas z oblaků měl pravdu a zdálo se, že má síla stále roste.

Když zabili mého bratrance Marnou trefu, bylo mou povinností chránit jeho ženu. To jsem také dělal a přitom jsme

ve tmě ztratili naši skupině. Celou noc přšlo a žena mého bratrance plakala tak úpěnlivě, že jsem ji musel mírnit, aby nás neslyšel nějaký nepřítel.

Když jsme se ráno dostali do našeho hlavního tábora, začali mí příbuzní oplakávat bratrance Marnou trefu. Chytali se navzájem kolem ramen a bědovali. Plakali po celý den a já jsem musel plakat s ostatními. Chodil jsem kolem a naříkal *Haun, haun!* Pořád dokola jsem opakoval: „Ach, můj bratranec, tolik si mě vážil a já jeho a teď je mrtvý. Haun, haun.“ Měl jsem bratrance hodně rád, ale plakat celý den se mi nechtělo. Ale musel jsem a bylo to těžké.

Zůstali jsme u Jílového potoka v Babiččině zemi celé léto a další zimu, kdy mně bylo šestnáct let. Byla to velmi studená zima. Často řádily vánice, bylo těžké vystopovat divokou zvěř a brzo jsme snědli všechno *pápa* (sušené maso), které jsme si v létě připravili. Všichni byli sklíčení a už to vypadalo, že jestli nenajdeme nějakou zvěř, zemřeme hladem. Lovci se vydávali v malých skupinách do všech stran, ale ve vánici se dobře neloví. Otec a já jsme jednou vyrazili na lov a vedli jsme koně hlubokým sněhem. Když jsme došli k potoku Říčka, udělali jsme si na břehu přístřešek z bizoních kůží a rozdělali oheň. Toho večera jsem objevil v dutém stromě zajíce, a když jsem strom podťal, našel jsem tam další čtyři. Dostal jsem je všechny, neboť sníh byl tak hluboký, že mi nemohli utéci. S otcem jsme je opekli a před spaním jsme všechny čtyři snědli, protože prodírání závějemí nám dalo zabrat a už hezky dlouho jsme neměli v ústech ani sousto.

Vítr se utišil a noc byla klidná a ledová. Když jsem ležel zabalený do bizoní kůže, nedaleko začal výt kojot a já jsem najednou věděl, že mi něco sděluje. Žádná slova, ale něco nad slova jasnějšího. Jako by říkal: „Ty, dvounohý, na tom

vysokém hřebenu na západ od tebe jsou bizoni. Ale nejdřív tam spatříš dva dvounohé.“

Otec dřímал. Vzbudil jsem ho a povídám mu: „Otče, zrovna jsem slyšel kojota, jak říká, že na velkém hřebenu na západ odsud jsou bizoni a že tam nejdřív uvidíme dva lidi. Musíme vstát brzo.“

Otec už si pomalu zvykl na to, že mám v sobě nějakou podivnou sílu a věřil mi. S rozedněním se opět zvedl vítr, a když jsme ráno vyrazili, bylo vidět sotva na pár kroků. Než jsme vystoupili na hřeben, zahlédli jsme v chumelenici matné siluety dvou koní stojících u nějakých křovisek. Tiskli se k sobě se svěšenými hlavami a ocasy nastavenými větru. Když jsme k nim přišli, uviděli jsme v křoví přístřešek z bizoních kůží a v něm starého muže s chlapcem. Oba byli vymrzlí, hladoví a vyčerpaní. Byli to Lakotové a byli rádi, že jsme přišli. Strávili venku už dva dny, neviděli nic než sníh a pomalu jim docházely síly. Poseděli jsme s nimi u ohně a pak jsme se vydali společně pěšky na hřeben. Les byl hustý. Dostali jsme se na chráněné místo za vrcholem a tam jsme vyčkávali, ale nebylo nic vidět. Když jsme čekali, mluvili jsme o našich hladovějících v táboře a byli jsme smutní. Chumelenice vždy na chvíli trochu polevila a odkryla pohled na větší vzdálenost, ale pak zase vše zahalila bílá tma. V jedné chvíli, když jsme si povídali o našich hladových lidech, se trochu rozjasnilo a v poletujícím sněhu před námi se zčistajasna objevila chlupatá hlava bizoního samce, který se roklí pod námi sunul nahoru. A za ním sedm dalších, ale to už jsme byli zase uvězněni v bílé tmě. Neviděli nás, a protože šli po větru, nemohli nás ani zvětřit.

Všichni čtyři jsme povstali a složili přísahu do čtyř světových stran: „Hahó! Hahó!“ Pak jsme vyvedli koně z křoví na druhé straně hřebenu a přešli k ústí rokle, kam mířili bizoni pohánění větrem.

Domluvili jsme se, že otec a ten druhý muž budou střílet nejdřív a pak se za nimi vydáme my chlapci na koních. Brzy jsme uviděli bizony přicházet. Muži se přikrčili a vystřelili, ale byli tak zmrzlí a možná i rozčilení, že zasáhli jen jednoho. Vykřikli *Hoka!* a my chlapci jsme se vrhli za ostatními bizony. Silný vítr víril vločky a hnal je dolů roklí, a když jsme se k bizonům přiblížili, tak se lekli, že vyrazili zpátky přímo kolem nás. Prošlapali ve sněhu stopu, takže je naši koně mohli snáze dostihnout. Náhle jsem viděl, že bizoni vešli do velké závěje a probořili se do zasněžené propadliny, ale koně jsem zastavit nestačil a zapadl jsem za nimi. Tak jsme tam byli všichni – čtyři bizoni, můj kůň a já a všichni jsme kopali kolem sebe a prodírali se závějí, až se mi podařilo vyškrábat se o kus ven. Měl jsem opakovací pušku, kterou mi dali v táboře, a všechny čtyři bizony jsem na místě zabil. Kvůli střelbě jsem si musel sundat rukavice, takže mi při střílení přimrzla puška k rukám a já jsem ji pak musel odtrhnout i s kusy kůže.

Vrátil jsem se za ostatními. Ten druhý chlapec zabil tři bizony, takže jsme jich měli osm roztroušených ve sněhových závějích kolem. Bylo teprve brzo ráno, ale rozřezávání masa nám trvalo až do tmy. Nemohl jsem mužům pomáhat, protože jsem měl úplně promrzlé ruce. Konečně bylo maso nakupené na jedné hromadě a my jsme se utábořili v hezkém závětří za velkou skálou obklopenou křovisky se spoustou dřeva. Udělali jsme velikánský oheň, dali jsme koním topolovou kůru z porostu dole u potoka a přehodili přes ně naše vyčiněné kůže. Čerstvé kůže jsme použili na přístřešek. Pak jsme udělali velkou hostinu, zpívali jsme a radovali se.

V noci ustal vítr a velmi se ochladilo, takže jsme museli udržovat oheň až do rána. Uprostřed noci jsem zaslechl ne-daleko přístřešku jakési skučení, a když jsem se tam podíval,

uviděl jsem skupinu choulících se urzonů, kteří se přikradli, jak nejbližše se odvážili, a skučeli zimou. Neodehnali jsme je, protože nám jich bylo líto.

Druhého dne jsme se vydali pěšky do tábora. Koním jsme naložili masa, co unesli, a zbytek jsme ukryli pod vysoký strom, který se dal snadno najít. Celý den jsme putovali velmi pomalu, protože sníh byl hluboký a zdálo se, že pořád víc a víc přituhuje. Druhého dne se západem slunce jsme dorazili do tábora a lidé měli radost, že nás vidí s takovým nákladem masa. Jiní muži se později vydali pro zbytek masa, které jsme tam ukryli.

Ráno potom, co jsme došli domů, jsem se šel podívat po našich koních, kteří se zdržovali v rokli plné topolů, a pět z nich jsem tam našel umrzlých. Když ustal vítr, zima byla třeskutá.

Začínalo se nám stýskat po naší zemi, kde jsme bývali šťastní. Staří o ní hodně vyprávěli a vzpomínali na dobré časy před tím, než nastaly potíže. Když jsem je poslouchal, bylo mi někdy do pláče.

13

Tíživý strach

Když stébla trávy zase ukázala svou přívětivou tvář, oddělili jsme se ještě s dvěma rodinami od naší skupiny a vydali se zpátky do země, kde jsme bývali šťastní. Měli jsme jen pět koní, protože ostatní zemřeli během mrazů, a tak jsme šli pěšky. Bylo velmi deštivo. Po nějaké době jsme došli k Potoku vykácených stromů. Bylo odpoledne, utábořili jsme se a mě napadlo, že bych mohl odvést koně na pastvu někam, kde byla dobrá tráva. Jen co jsem byl ale kus cesty pryč, zase mě přepadl ten zvláštní pocit a uslyšel jsem hlas, který říkal: „Bud' opatrný a dávej pozor! Něco uvidíš!“ Hlas zněl tak jasně, že jsem se bezděky otočil, abych se podíval, kdo to mluví, ale nikdo nebyl na dohled. A tak jsem uvázal koně a posadil se, že o tom budu přemýšlet. Bylo to kousek od tábora a čněl tam vysoký kopec se strmými srázy a se dvěma vrcholy. Šel jsem tam a vyšplhal na jeden z nich. Všude kolem byly roztroušené velikánské balvany a já jsem si lehl mezi ně a rozhlížel se. Nic jsem však neviděl a už jsem si říkal, jestli nejsem divný, když se mi pořád zdá, že slyším hlasy.

Pak jsem se podíval směrem k druhému vrcholku a uviděl jsem, že se k němu po bříše plazí dva muži. Věděl jsem, že patří k nepřátelskému kmeni, nejprve jsem si myslel, že to jsou Vraní indiáni, ale později jsem zjistil, že to byli Černonožci. Přitiskl jsem se co nejtěsněji k zemi a sledoval je zpoza jednoho balvanu. Byli tak blízko, že bych tam dohodil kamenem a říkal jsem si, že kdybych měl pušku, mohl bych je oba zabít. Zastavili se těsně pod vrškem a jeden se pak vysunul ještě o kus dál a díval se dolů na naše

týpí v údolí, kde se ženy právě marně snažily rozdělat oheň z vlhkého dříví. Ten na vrchu mávnul na toho druhého, ten se k němu připlížil a oba se dívali do údolí. Slyšel jsem je mluvit a bylo mi jasné, že plánují, jak nás přepadnout. Po chvíli se odplížili kousek zpátky dolů, pak vstali, seběhli z kopce a zmizeli. Jen co byli pryč, doplazil jsem se ke druhé straně kopce a slezl dolů. Když jsem byl v údolí, posadil jsem se, myslel jsem na svou vizi a modlil se k duchům: „Dědečkové, možná se mi něco stane. Ale já budu spoléhat na sílu, kterou jste mi dali. Vyslyšte mě a pomozte mi!“ Pak jsem běžel ke stanům a řekl lidem, že musíme ihned utéci, protože jsem viděl nepřátele chystající útok.

Bylo nás tak málo, že jsme se ani neodvažovali zdržovat se strháváním týpí a rovnou jsme vyrazili. Museli jsme přejít Potok vykácených stromů, který se po vytrvalých deštích téměř vylíval z břehů a divoce hučel. Já a další chlapec jsme tedy přeplavali na druhou stranu s provazy ze surových kůží, které si pak staré ženy uvázaly pod pažemi kolem těla a my jsme je hlubokou vodou táhli na druhý břeh. Než se nám je podařilo vytáhnout, málem se utopily, protože je strhával divoký proud. Když přeplavali koně, staří si na ně sedli a prchali jsme dál.

Utíkali jsme na východ a ze západu nám byl v patách bouřkový mrak. Věděl jsem, že nás přichází chránit, a slyšel jsem, jak na mě Hromové bytosti volají *Hej héj!* Mrak visel přímo nad námi, skoro z něj nepršelo, ale byl plný blesků a hlasů. Stmívalo se a my jsme nedošli ještě moc daleko, když k nám směrem od opuštěného tábora dolehla střelba. To jistě nepřátelé stříleli do našich týpí v domnění, že jsme uvnitř.

Všechno zakryla černá tma, protože mrak plný hlasů visel nad námi. Putovali jsme celou noc. Pak se mrak roztáhl, rozjasnilo se a nastal den. Utábořili jsme se, abychom se najedli a vyspali.

Nyní jsem si byl jistější než kdy předtím, že jsem skutečně obdařen nějakou silou, neboť jsem se modlil k Dědečkům o pomoc a oni mě vyslyšeli a poslali Hromové bytosti, aby nás ochránili a dohlíželi na nás při útěku.

Když jsme se najedli a prospali, dali jsme se opět na cestu a dorazili jsme do tábora Mnikonžuů. Potom jsme s našimi příbuznými putovali k ústí řeky Poplar a na ohňové lodi, která tam zrovna byla, jsme se přeplavili přes Missouri. Některou dobu jsme lovili a pak jsme šli do města vojáků u ústí Řeky bizoních jazyků, kde jsme tábořili s dalšími lidmi z našeho kmene, kteří se sem, do naší staré země, vytratil z různých rezervací. Vojáci nám vzali zbraně a většinu našich koní. Směli jsme si nechat pro každé týpí jen dva.

V měsíci tučnění jsme uspořádali tanec slunce, a když skončil, nedokázal jsem myslet na nic jiného, než na svou vizi. Bylo mi šestnáct pryč a dosud jsem nevykonal nic z toho, co po mně Dědečkové chtěli. A přitom mi pomáhali. Nevěděl jsem, jak mám udělat, co po mně žádají.

Nastal mně strastiplný čas a nemohl jsem o tom nikomu říci. Ani rodičům. Báł jsem se pohlédnout do oblak, a kdykoli se na obloze ukázal mrak, slyšel jsem volání Hromových bytostí: „Pohleď, tví Dědečkové! Pospěš!“ Rozuměl jsem zpěvu ptáků. Říkali vždy to samé: „Je na čase! Je na čase!“ Vrány ve dne a kojoti v noci pořád a pořád ke mně volali: „Je na čase! Je na čase!“

K čemu dozrával čas? To jsem nevěděl. Kdykoli jsem se probudil před svítáním, vyděsilo mne ticho spícího týpí a já jsem musel vyjít ven. Z východu se ozýval šepot tlumených hlasů a jitřenka zpívala píseň ticha:

*Posvátně půjdeš.
Tvůj národ tě uvidí!*

Nevydržel jsem nyní mezi lidmi a vyjížděl jsem sám na koni daleko z tábora a porovnával vše na zemi a na obloze se svou vizí. Vrány mě viděly a křičely jedna na druhou, jako by si ze mě tropily žerty: „Pohledte na něho! Pohledte na něho!“

Byl jsem rád, když uhodily mrazy, protože na dlouho ustaly bouřky, kterých jsem se čím dál víc bál, neboť z jejich burácení se vždycky ozývalo: „Uúú héj! Je na čas! Je na čas!“

V zimě mě ten strach trochu přešel, ale i tak to občas bylo zlé. Někdy mě tak vyděsilo, když venku v mraze vyli kojoti, že jsem pobíhal z jednoho týpí do druhého, pořád dokola, dokud jsem se nevysílil a neusnul únavou. Napadlo mě, jestli jsem se prostě jenom nezbláznil. Matka s otcem si o mě dělali velké starosti. Říkali: „To ta podivná nemoc, co ho přepadla tenkrát, jak od nás Honí smršť dostal koně za to, že ho uzdravil. Ale on se neuzdravil.“ Nemohl jsem jim říci, co se děje. Jenom by si mysleli, že jsem ještě podivnější.

Té zimy mně bylo sedmnáct roků.

Když stébła trávy zase začala ukazovat svou přívětivou tvář, pozvali rodiče jednoho starého svatého muže jménem Černá cesta, aby k nám zašel a zkusil pro mě něco udělat. Černá cesta zůstal se mnou v týpí o samotě a ptal se mě, zda jsem viděl něco, co mě trápí. Byl jsem už z toho svého strachu tak vyděšený, že jsem mu o vizi řekl. Když jsem mu všechno vypověděl, dlouze se na mě zahleděl a překvapeně vydechl: „Hááá!“ A pak řekl: „Vím, v čem je potíž, synovče. Musíš učinit, co po tobě ve vizi chtěl ten hnědák. Musíš splnit svou povinnost a předvést vizi lidem tady na zemi. Nejprve musíš lidem ukázat tanec koní. Pak tě ten strach opustí. Když to ale neuděláš, stane se ti něco velmi zlého.“

A tak jsme se začali připravovat na tanec koní.

14

Tanec koní

Byl s námi v té době jeden velmi starý a moudrý muž jménem Medvěd zpívá a toho Černá cesta poprosil o pomoc a on souhlasil.

Ze všeho nejdřív poslali ráno vyvolávače a ten řekl lidem, ať se utáboří v kruhu na určeném místě o kus dál proti proudu Řeky bizoních jazyků, stranou od vojáků. Lidé uposlechli a Medvěd zpívá a Černá cesta zhotovili posvátné týpí z bizoní kůže a pomalovali ho výjevy z mé vize. Na západní straně namalovali luk a miskou s vodou, na severu bílé husy a posvátnou bylinu, na východě jitřenku a dýmku, na jihu kvetoucí hůl a kruh národa. Byli tam také namalovaní koně, jelen a bizon. Nad vchod namalovali planoucí duhu. Zabralo jim to celý den a bylo to nádherné.

Přikázali mi, že dokud tanec koní neskončí, nesmím nic jíst a také jsem se musel očistit v potní chýši. Její podlaha byla vystlána čerstvým pelyňkem a suchými trsy pelyňku jsem se potom utřel.

Toho večera mi Černá cesta a Medvěd zpívá řekli, ať přijdu do pomalovaného týpí za nimi. Byli jsme tam sami a nikdo se neodvážil přiblížit a poslouchat. Ptali se mě, zda jsem ve vizi slyšel nějaké písně. Zazpíval jsem jim všechny a oni se je museli naučit, což nám zabralo skoro celou noc. Když jsme zpívali, slyšeli jsme, jak se ze všech stran kolem vesnice ozývá burácení hromu, a věděli jsme, že se Hromové bytosti radují a přicházejí nám na pomoc.

Otec s matkou nám také pomohli. Sehnali vše, co jsme pro tanec potřebovali, a druhý den ráno přivedli čtyři černé

koně představující západ, čtyři bělouše pro sever, čtyři ryzáky pro východ a čtyři plavé koně pro jih. Na všechny koně jsme vybrali mladé jezdce. Já jsem měl jet na hnědákovi jako ve své vizi. Na účast v tanci se připravily také čtyři nejkrásnější panny ze vsi a šest staříčkových mužů mělo představovat Dědečky.

Nyní nadešel čas obléci se a pomalovat. Panny a všech šestnáct koní se rozestavilo tváří k posvátnému týpí a Černá cesta a Medvěd zpívá zazpívali píseň a ostatní se k nim přidali:

Otče, pomaluj mě zemí.

Otče, pomaluj mě zemí.

Otče, pomaluj mě zemí.

Národu pomohu vytrvat.

Národ dvounohých posvětím.

Otče, pomaluj mě zemí.

Poté jsme začali s malováním.

Čtyři jezdci na černých koních byli celí pomalováni černě, jen na nohou a pažích měli svislé modré pruhy symbolizující blesky a na bocích bílé skvrny znázorňující krupobití. Také na nohách jejich koní byly modré pruhy blesků.

Jezdci na bělouších byli bílí s červenými pruhy na pažích a nohou a také jejich koně měli na nohou červené pruhy na znamení blesků. Všichni bílí jezdci měli na hlavách chocholy z bílých koňských žíní, aby vypadali jako husy.

Jezdce na ryzácích východu jsme pomalovali na červeně s rovnými černými čarami na končetinách a přes hrud' a stejně tak i jejich koně.

Jezdci na plavých koních jihu byli celí žlutí s černými

blesky. Koně měli černá lýtka a na stehnech a hrudi měli černé pruhy.

Můj hnědák měl na končetinách jasně červené pruhy blesků a na hřbetě, kde jsem seděl, byl skvrnitý orel z roztaženými křídly. Já jsem byl pomalován na červenou s černými pruhy na nohou a rukou. Měl jsem černou masku a na čele mi viselo orlí pero.

Takto pomalování vypadali muži i koně nádherně, ale zároveň děsivě.

Muži měli jen bederní roušky a čtyři panny byly oblečeny do jelenicových šatů obarvených na šarlatovo a také tváře měly pomalované červeně. Vlasy si zapletly do copů a na hlavách měly věnce z posvátného očistného pelyňku a z nich jim viselo do čela orlí pero. Byly všechny moc krásné.

Po celou dobu příprav jsem byl v posvátném týpí se šesti Dědečky a čtyřmi pannami, protože ostatní mě nesměli vidět, dokud tanec nezačal.

Uprostřed týpí udělali Dědečci na zemi kruh, který trochu vyhloubili a namalovali přes něj dvě cesty – červenou vedoucí ze severu na jih a černou ze západu na východ. Na západní stranu umístili misku s vodou a malý luk se šípy a na východ nakreslili jitřní hvězdu. Panně, která představovala sever, dali léčivou bylinu a očistný vítr v podobě bílé husí perutě. Panně východu dali posvátnou dýmku, panně jihu kvetoucí hůl a panně západu kruh národa. A tak tyto čtyři dobré a krásné panny držely ve svých rukou život národa.

Já jsem měl jen červenou hůl představující posvátný šíp, sílu Hromových bytostí západu.

Nyní jsme byli připraveni začít tanec. Šest Dědeček ohlásilo zpěvem příchod jezdců ze všech světových stran. Nejprve zpívali o černých jezdcích:

*Už přijíždějí, pohledte na ně!
Už přijíždějí, pohledte na ně!
Národ koní se objeví
Národ Hromových bytostí se objeví
Přijedou, pohledte!
Přijedou, pohledte!*

Černí jezdci pak nasedli na koně, naklusali a vyrovnali se do řady vedle sebe tváří k západu.

A šest Dědečků zpívalo:

*Už přijíždějí, pohledte na ně!
Národ koní se objeví, pohledte!
Národ husí se objeví, pohledte na ně!*

Bílí jezdci nasedli na koně a vyrovnali se do řady vedle sebe tváří k místům, kde žije bílý Obr.

A šest Dědečků zazpívalo:

*Z míst, kde slunce stále svítí,
už přijíždějí!
Národ bizonů se objeví, pohledte!
Národ koní se objeví, pohledte na ně!*

Nato nasedli červení jezdci na koně a vyrovnali se do řady vedle sebe směrem k východu.

A šest Dědečků zazpívalo:

*Tam, kam vždy upíráme zrak,
se objevuje národ jelenů!
Pohledte na ně!
Národ koní přijíždí,
pohledte! pohledte!*

Čtyři žlutí jezdci nasedli na plavé koně a vyrovnali se do řady vedle sebe tváří k jihu.

Nyní nastal čas, abych vyšel z posvátného týpí. Nejprve jsem však zazpíval a Dědečkové mne doprovázeli na bubny:

*Už přichází, pohledte na něho!
Za orlí národ objeví se orel.
Pohledte na něj!*

Jak jsem tam uvnitř posvátného týpí zpíval, slyšel jsem, jak můj kůň venku řehtá a vzpíná se. Pak vyšly ven čtyři panny a já za nimi. Nasedl jsem na svého koně a postavil se za ně tváří k západu. Za mého hnědáka si stouplo vedle sebe šest Dědečků a za doprovodu bubnů zazpívali tuto rychlou živou píseň:

*Už tančí.
Přicházejí, aby vás spatřili.
Národ koní západu tančí.
Přicházejí, aby vás spatřili.*

To samé zazpívali také o koních severu, východu a jihu. A jak o nich zpívali, jedna skupina po druhé se zařazovala za Dědečky – černí, bělouši, ryzáci a plaví. Stáli tam v řadách vedle sebe a ržáli do rychlého rytmu posvátné písně Dědečků. A také můj hnědák se vzpínal a poskakoval do rytmu.

Nyní, když jsme tu byli všichni seřazeni směrem k západu, vzhledl jsem vzhůru k temnému mraku, který se odtamtud blížil, a lidé ztichli a koně přestali ržát. Nastalo ticho, jen zdáli se slabě ozývalo hřmění a já jsem napřáhl pravou ruku dlaní nahoru a poslal jsem hlas k duchům

toho mraku a čtyřikrát jsem zavolal *Hej-a-héj! Hej-a-héj!
Hej-a-héj! Hej-a-héj!*

Pak Dědečkové za mnou zazpívali další posvátnou píseň z mé vize:

*Pohleď na čtyřnohou bytost ve středu země.
Tak mně pravili!*

A jak zpívali, stala se zvláštní věc. Můj hnědák nastražil uši, zvedl ocas, zahrabal kopyty do země a dlouze a hlasitě zaržál v tu stranu, kam zapadá slunce. A černí koně zaržáli po něm, stejně táhle a hlasitě, a pak i bílí, ryšaví a plaví koně a nakonec se k nim přidali všichni ostatní koně ve vesnici a ržání se ozývalo dokonce i od stád pasoucích se v údolí a na okolních kopcích. Seděl jsem tam a díval se na ten mrak a náhle jsem v něm znovu spatřil svou vizi – týpí z mraků a prošívané blesky, dveře z planoucí duhy, uvnitř šest sedících Dědečků a všechny koně tlačící se ve svých světo- vých stranách a také jsem tam byl já na hnědákovi stojícím před týpím. Rozhlédl jsem se kolem sebe a pochopil, že to, co děláme, je jen stín vržený z té vize v dáli, tak zářivé a jasné. A věděl jsem, že skutečnost je tam nahoře a tady je jen její potměšilý sen.

Vzhlížel jsem vzhůru k tomu oblaku a uviděl jsem, že šest Dědečků, všichni jezdci, a dokonce i já sám, ti všichni tam nahoře ke mně vztahují ruce s otevřenými dlaněmi, a když tak učinili, musel jsem se modlit. Volal jsem:

*Dědečkové! Pohleďte na mne!
Duchové světa, pohleďte!
Nyní předvádím, co jste mi řekli!
Vyslyšte mě a pomozte mi!*

Pak vize odešla a hromový mrak se blížil, vypouštěl blesky a ozývalo se z něj mnoho hlasů a nad námi poletovala hejna vlaštovek s rozštěpenými ocasy.

Lidé utíkali do vesnice upevnit stany, ale černí jezdci zpívali dál za doprovodu bubnů hřmějících jako hromobití:

To já jsem je vyděsil.

Já sám, který jsem nesl orlí amulet.

To já jsem je vyděsil.

Já sám, který jsem nesl sílu blesku.

To já jsem je vyděsil,

Vyděsil jsem je.

Nesl jsem sílu krupobití.

To já jsem je vyděsil,

Vyděsil jsem je.

Já, pohledte!

Jak zpívali, viděli jsme kousek od nás padat krupobití a déšť. Mrak hřměl a blýskalo se z něj, ale zastavil se a na nás dopadla jen malá sprška. Hromové bytosti přišly, protože se radovaly, a spousty se jich tlačily v mraku, aby se podívaly na náš tanec.

Čtyři panny nyní pozvedly posvátné symboly – byli nu, bílou peruť, posvátnou dýmku, kvetoucí hůl a kruh národa – a nabídly je duchům západu. Pak přicházeli k pannám lidé, kteří byli nemocní či smutní, dávali jim šarlatové obětiny, a když tak učinili, ulevilo se jim a někteří se uzdravili docela a začali tancovat radostí.

Nyní Dědečkové znovu pozvedli bubny a tanec začal. Čtyři černí jezdci vystoupili před panny a rozjeli se k západní straně kruhové vesnice a za nimi popořadě ostatní. Koně se při tom vzpínali a ržáli.

Když černí jezdci dojeli k západní straně, otočili se a ob-

loukem se zařadili dozadu za plavé koně. Vedení se ujali bělouši a zamířili k severní straně vesnice. Tam se stáhli dozadu za černé koně a ryzáci v čele vedli průvod k východu. Tam se zařadili za bělouše a plaví koně vyrazili na jižní stranu, kde se stáhli dozadu. A v čele stáli opět černí a vše se opakovalo. Pokaždé, kdy vedoucí skupina jezdců došla do své světové strany, dědečkové zazpívali o její síle, můj hnědák se tam vždy otočil, nastražil uši a hlasitě ržál, dokud se k němu nepřidali i ostatní koně. Když jsem byl otočen k severu, znovu jsem pozvedl hlas: „Dědečku, pohleď na mne! To, co jsi mi dal, jsem předal národu – sílu léčivé byliny a očistného větru. Takto mí lidé vytrvají. Vyslyš mne a pomoz mi!“

Když jsme dospěli k východu a dědečkové zazpívali, modlil jsem se takto: „Dědečku, pohleď na mne! Mí lidé jsou v nesnázích. Dej jim moudrost a veď je. Vyslyš mne a pomoz mi!“

Kráčeli jsme dál a mezi každou světovou stranou jsme všichni zpívali společně:

*Národ koní, celým vesmírem
přichází a řehtá!
Přichází a tančí!
Pohledte na ně!*

Když jsme dospěli k jihu a dědečkové zazpívali o síle růstu, můj kůň zařehtal směrem k jihu a všichni koně pozvedli své hlasy jako předtím. S rukou nataženou vzhůru jsem se modlil: „Dědečku, dal jsi mi kvetoucí hůl a posvátný kruh národa, který jsem předal lidem. Vyslyš mě, ty, který máš v moci sílu růstu! Veď můj lid, aby byl jako květy na tvém posvátném stromě, dej, ať vzkvétá na Matce Zemi, zaplň ho listy a zpívajícími ptáky.“

Pak se znovu ujali vedení černí koně, tančili jsme, zpívali a kráčeli směrem k západu a černý bouřkový mrak, který dosud stál na nebi a z povzdálí nás pozoroval, se zaplnil hlasy volajícími *hej-hěj! hej-hěj!* Jásaly radostí nad tím, že plním svůj úkol. A také všichni lidé se nyní radovali a volali v odpověď *hej-hěj, hej-hěj*, a koně ržáli a radovali se spolu s lidmi a duchy. Čtyřikrát jsme za zpěvu obešli kolem dokola v kruhu vesnice, Dědečkové zpívali silám světových stran, a já jsem vždy pozvedl hlas k modlitbě. A v každé ze světových stran, kde jsme se zastavili, k nám přicházeli nemocní a smutní s obětinami pro panny – s malými šarlatovými pytlíčky naplněnými kůrou červené svídy *čhaňšáša*. Když byla obětina předána, dárci se ulevilo a přidal se k našemu radostnému tanci.

Když jsme šli podruhé okolo, nasedli mnozí lidé na koně, připojili se a klusali kolem šesti Dědečků a panen. Noví a noví nasedali na koně a objížděli náš průvod, až kolem nás nakonec kroužil jeden velký vír roztančených koní, a ostatní lidé nás následovali pěšky a všichni se připojili k našmu zpěvu.

Když jsme počtvrté dospěli k západu, zastavili jsme se v novém seskupení, otočení čelem k posvátnému týpí ve středu vsi. Jako první stály panny, za nimi já na hnědákovi a pak šest Dědečků s osmi jezdci po obou stranách – ryzáky a plavými napravo a černými a bělouši nalevo. Nejstarší z Dědečků, ten který byl Duchem oblohy, pak zvolal: „Všichni se připravte. Čtyřikrát pozvedne hlas a až se ozve počtvrté, vyrazíte a vrhnete se na posvátné týpí. A ten, kdo jej první udeří, získá novou sílu!“

Všichni jezdci byli dychtiví zaútočit, a i koně jako by porozuměli, vzpínali se a už už chtěli vyrazit. Pak jsem zvedl ruku, čtyřikrát zavolal *hej-hěj* a na počtvrté jezdci zaječeli *hokahé* a vyrazili ke stanu. Můj kůň se vrhl do středu kruhu

spolu s ostatními, ale mnozí mě předstihli a udeřili týpí přede mnou.

Pak jsme všechny koně vytřeli posvátným pelyňkem a odvedli je pryč. Sami jsme šli do týpí podívat se, co se tam asi událo, když jsme tančili. Když Dědečkové před tancem vytvořili v týpí kruh národa přeřatý červenou a černou cestou, pokryli jej kyprou hlínou. Nyní jsme všude na tom malém kruhu viděli stopy malých koňských kopýtek, jako by tady během našeho tance venku tančili duchové koní.

Černá cesta, který mi ten tanec pomohl uspořádat, vzal nyní od panny východu posvátnou dýmku. Nacpal ji kůrou červené svídy *čhaŋšáša*, zapálil ji a s modlitbou ji nabídl Silám světa:

„Dědečkové, posílám k vám svůj hlas. Ty ze směru, kam zapadá slunce, i ty, z místa posvátného větru, kde žije bílý Obr, i ty, z místa, odkud přichází den a jitřní hvězda, i ty, který jsi tam, kde žije síla růstu, i ty, který sídlíš v obloze, a ty, kdož ležíš v zemi, vy okřídlení povětrí a čtyřnozí tohoto světa, pohledte! Já sám se svým národem koní jsem učinil na zemi, co jsem měl. Vám všem nabízím tuto dýmku, aby můj lid mohl žít!“

Pak z dýmky několikrát potáhl a poslal ji dál. Kolovala po celé vesnici, dokud každý alespoň jednou nevdechl její kouř.

Když byl tanec koní u konce, cítil jsem se, jako bych se vznášel nad zemí, jako bych se jí za chůze vůbec nedotýkal. Byl jsem šťastný, neboť jsem viděl, že můj národ byl nyní spokojenější. Mnoho lidí se ke mně nahrnulo a sdělovali mi, že oni nebo jejich příbuzní, kteří churavěli, se zase cítí lépe, a nosili mi dary. Dokonce i koně vypadali po tanci zdravější a šťastnější.

Strach, který mě tak dlouho tížil, byl ten tam, a kdykoli se na obloze objevily bouřkové mraky, byl jsem rád, protože

nyní přicházely jako mí příbuzní. Vše jako by nyní bylo dobré, krásné a laskavé.

Předtím se mnou svatí muži nemluvili, ale nyní přicházeli rozmlouvat o mé vizi.

Od té doby jsem vždy vstával velmi brzo ráno, abych viděl jitřní hvězdu. Vědělo se to o mně a mnozí lidé si také přivstali, aby ji spatřili se mnou. Když se objevila, říkali jsme: „Pohledte, hvězda moudrosti!“

15

Psí vize

Zůstali jsme u ústí Řeky bizoních jazyků až do konce měsíce tučnění (červen). Pak nám náčelník vojáků řekl, že v této zemi nemůžeme být, protože jsme ji prodali a už nám nepatří. Neprodali jsme ji. Ale vojáci nám přesto vzali zbylé koně a všechny zbraně, které jsme měli, a naložili nás na ohňovou loď, která nás dopravila dolů po Řece žlutého kamení a po Missouri až do Fort Yates, kde nás vyložili. Byla tam zřízena jedna z nových rezervací pro Lakoty. Dostala jméno Stojící kámen a žili v ní Hunkapové Sedícího býka a Žluče. Ale oni byli oba ještě v Babiččině zemi. Vojáci nám odebrali koně a řekli, že Velký otec ve Washingtonu nám za ně zaplatí. Jestli ale kdy zaplatil, tak se mi to nedoneslo.

Dozvěděl jsem se, že můj kmen Oglalů odvedli do země, kde dodnes žijeme, a rozhodl jsem se, že bych se tam měl vydat, abych vykonal své poslání. A tak v měsíci, kdy tmavnou švestky (září), jsem se třemi dalšími Oglaly vyrazil na cestu. Museli jsme jít pěšky a jako zbraň jsme měli jen luky a šípy.

Zatímco jsem byl v Babiččině zemi, usadili kmen Bruléů na místo, kde jsou dodnes, u Potoka růžových poupat. Zamířili jsme nejprve za nimi a po cestě jsme sedmkrát tábořili.

Jednou večer jsme překročili Řeku kouřové země (Bílá řeka) a utábořili se na jih od ní u švestkového mlází. Švestky dozrávaly a byly to jediné, co jsme měli k jídlu. Vyšel jsem si na návrší nad řekou, usedl tam a hleděl smě-

rem, kde zapadalo slunce. Bylo bezvětrí a v průzračném večeru jako by všechny věci něčemu pozorně naslouchaly. Jak jsem tam hleděl do dále, měl jsem pocit, že se mnou chce někdo mluvit. A tak jsem vstal a začal zpívat první píseň z mé vize, tu, kterou mi zpívali dva duchové.

*Pohled! Posvátný hlas tě volá!
Z celých nebes posvátný hlas tě volá!*

Jak jsem zpíval, vyletěli ze slunečního západu dva muži z mé vize s hlavami šikmo dolů jako šípy. Mířili na mě svými luky. Pak se zastavili, zvedli luky nad hlavy a dívali se na mě. Nic neříkali, ale cítil jsem, co mají na srdci. Chtěli, ať splním svou povinnost mezi Oglaly za pomoci síly, kterou mě obdařili v mé vizi. Stál jsem tam a zpíval jim a oni se po chvíli otočili a hlavami napřed jako šípy letěli zpět k zapadajícímu slunci.

Když jsem se vrátil do našeho malého tábora u švestkového mlází, ptali se ostatní, kteří věděli o mé síle a slyšeli můj zpěv z návrší nad řekou, co jsem tam nahoře viděl. Řekl jsem jim, že jsem jen zpíval nějakým lidem ze světa duchů, které znám.

U kmene Brulěů u Potoka růžových poupat jsem pobyl jen krátce a pak jsem sám pokračoval k potoku Bílý jíl, kde vašíču budovali pro Oglaly rezervaci nazvanou Sosnový hřeben. Naši tomu říkali Sídlo Rudého oblaka nebo také Místo, kde se rozdávají příděly. Tam jsem zůstal. Té zimy v měsíci pukajících stromů mi bylo osmnáct (prosinec 1881).

Byla to velmi zlá zima. Jako předlouhá noc, kterou jsem celou probděl a jen čekal a čekal a čekal na rozbřesk. To proto, že Hromové bytosti, které teď byly mými příbuznými, s příchodem mrazů odešly a měly se vrátit, teprve až

stébla trávy zase ukážou přívětivou tvář. Bez nich jsem se cítil jako ztracený a mezi vlastními lidmi osamělý. Jen málokteří z nich viděli tanec koní nebo vůbec něco věděli o mé vizi a o síle, kterou mi dala. Zdálo se, že jsou zachmuření a žijí v temnotě, o které ani nevěděli. Měl jsem pocit, že jsou pro mne těžkým břemenem. Ale když jsem si znovu procházel celou svou vizi, pocítil jsem k tomu břemenu lásku a bylo mi mého lidu líto.

A nyní, když se rozhlédnu kolem sebe, na svůj lid propadlý zoufalství, chce se mi plakat a říkám si, že má vize měla být dána silnějšímu člověku. Proč přišla právě ke mně, ubohému starému muži, který nic nezmůže. Mnoho mužů, žen i dětí jsem vyléčil silou, kterou mi má vize dala, svému národu jsem ale pomoci nedovedl. Když zemře muž či žena či dítě, není to tak zlé, protože národ jde dál. Ta vize byla ale pro celý národ, který nyní umíral, ale já jsem mu s ní nedokázal pomoci.

Když jsem býval ještě mladý, cítil jsem, jak mě síla celého prostupuje, a zdálo se, že s pomocí světa duchů jsem mohl dokázat cokoli.

Na cestu ke splnění povinnosti vůči mým Dědečkům jsem vykročil dobře. Ale zbývalo udělat ještě mnohem víc. A proto byla ta zima jako předlouhá noc s nekonečným čekáním na rozbřesk.

Když stébla trávy začala znovu ukazovat svou tvář, pookřál jsem. Cítil jsem, jak se země chvěla, protože se navracely Hromové bytosti, a slyšel jsem je říkat: „Je na čase dokončit dílo tvých Dědečků.“

Po dlouhé zimě čekání bylo mou první povinností vyjít ven a prosit duchy. A tak po první bouři, která přinesla déšť, jsem se začal připravovat.

Když jdete prosit duchy, je třeba si vybrat moudrého starého svatého muže, který je rozvážný a laskavý, aby vám

pomohl. Musí nacpat dýmku a nabídnout ji Šesti silám, čtyřnohým a okřídleným povětrí a musí na vás dohlédnout. Našel jsem starého moudrého svatého muže jménem Málo ohonů, který mi ochotně pomohl. Nejprve mi řekl, abych se čtyři dny postil. Během té doby jsem směl pouze pít. Pak, když obětoval tabák v dýmce, jsem se musel očistit v potní chýši, kterou jsme udělali z vrbových prutů zasazených do země a ohnutých tak, že vytvořily kopuli. Na ni jsme položili bizoní kůže. Doprostřed chýše jsme naskládali horké kameny, a když jsem byl uvnitř, Málo ohonů polil kameny vodou. Během této očisty jsem zpíval písně duchům. Pak mi starý svatý muž vytřel celé tělo posvátným pelyňkem a zapletl mi vlasy. Byl jsem nahý a s sebou jsem si směl vzít jen bizoní kůži, do které jsem se mohl v noci zabalit, protože i když ve dne už bylo teplo, noci byly ještě chladné. Jinak jsem s sebou neměl nic než posvátnou dýmku.

Při prosbě k duchům je třeba odejít daleko od lidí. A tak jsme se s Málo ohonů vydali od Sosnového hřebenu směrem k místům, kde nyní žiji. Došli jsme na vysoký kopec nedaleko Travnatého potoka, který je kousek odtud na západ. Byli jsme tam sami, starý svatý muž, já, obloha a země. Ale přesto bylo to místo plné lidí, protože tam byli duchové.

Když jsme ke kopci dorazili, slunce už skoro zapadalo a starý muž mi pomohl připravit místo, kde jsem měl stát. Našli jsme nejvyšší bod kopce a posvětili jsme ho tím, že jsme ho posypali pelyňkem. Pak vsadil Málo ohonů do jeho středu rašící větev a na západ, sever, východ a jih od ní umístil obětiny – malé pytlíčky z červené látky naplněné kůrou červené svídy.

Nyní mi Málo ohonů řekl, co mám dělat, aby mě duchové vyslyšeli a vyjevili mi mé další poslání. Měl jsem si

stoupnout do středu a naříkat a modlit se za poznání. Pak jsem měl ze středu vykročit směrem k západu a tam naříkat, vrátit se zpět do středu a jít k severu, i tam chvíli naříkat a modlit se a stejně pokračovat pořád dál po kruhu. To jsem měl dělat po celou noc.

Nadešel čas pro mou prosbu duchům, takže Málo ohonů někam odešel a nechal mě na vršku kopce samotného, jen s duchy a umírajícím světlem.

Stál jsem uprostřed posvátného místa tváří k západu a začal jsem plakat. Přitom jsem musel říkat: „Ó, Velký Duchu, přijmi mé oběti a dej, ať porozumím!“

Jak jsem to s pláčem říkal, ze západu přilétl skvrnitý orel, pronikavě zakřičel a posadil se na borovici východně ode mne.

Vrátil jsem se do středu a odtud vykročil k severu a s pláčem jsem říkal: „Ó Velký Duchu, přijmi mé oběti a dej, ať porozumím!“ Na to se ve výšce objevil jestřáb a snesl se do křovisek na jih ode mne.

Vrátil jsem se do středu, a když jsem vykročil na východ a tam se s pláčem modlil k Velkému Duchu o poznání, přilétla černá vlaštovka, poletovala kolem mě a usadila se v nedalekém mlázi.

Šel jsem zpět do středu a pak jsem vykročil k jihu. Dopusud jsem se jen snažil naříkat, ale nyní jsem opravdu plakal, až mi po tváři stékaly slzy, protože když jsem pohlédl do dáli do míst, odkud pochází všechen život, kruh národa a kvetoucí strom, musel jsem myslet na dny, kdy mí příbuzní, nyní už mrtví, byli mladí a na živu a na Šíleného koně, který byl naší oporou a už se nikdy nevrátí, aby nám pomohl.

Plakal jsem usedavě a pomyslel jsem si, že by možná bylo lepší, kdyby mě ten pláč zabil. Pak bych se dostal do světa duchů, kde není žádného zoufalství.

A jak jsem naříkal, začalo se od jihu něco blížit. Vypadalo to jako prach v dáli, ale když se to přiblížilo, viděl jsem, že je to mrak krásných motýlů všech barev. Poletovali kolem mě a bylo jich tolik, že jsem přes ně vůbec nic neviděl.

Ustoupil jsem zpět k rašící větévce a skvrnitý orel na borovici promluvil: „Pohleď na ně! Jsou to tví lidé. Mají velké nesnáze a ty jim musíš pomoci.“ A všichni ti motýli kolem mě začali vydávat zvuk, který zněl, jako by bolestně naříkali.

Pak se motýli vznesli a odletěli na jih.

Nyní promluvil ze svého křoviska jestřáb a řekl: „Pohleď! Přijdou tví Dědečkové a ty je uslyšíš!“

Podíval jsem se vzhůru a uviděl, že se ze západu žene velká bouře. Byl to národ Hromových bytostí a já jsem uslyšel ržání koní a mocné hlasy. Setmělo se a celý rozbouřený západ byl plný děsivých pruhů ohně. Z té hučící temnoty protrhané ohněm se prodrala vize a já jsem uviděl ty dva muže, kteří ke mě přišli na samém počátku mé velké vize. Přilétali hlavami napřed jako šípy padající na konci dlouhého letu k zemi. Když se snesli dolů, zvedl se kolem nich prach a z něho vykukovaly hlavy psů. Náhle jsem viděl, že to není prach, ale roj oněch mnohobarevných motýlů, kteří poletovali všude kolem i nad hlavami psů.

Oba muži nyní jeli na ryzácích s černými pruhy blesků, mířili luky a šípy dolů na psy a Hromové bytosti je z výšky povzbuzovaly burácejícími hlasy.

Pak se motýli náhle proměnili ve vlaštovky hnané bouří a kroužící v obrovském hejnu za útočícími jezdci. První z obou mužů se nyní vrhl na jednu psí hlavu, napíchl ji na svůj šíp, až z ní kapala krev, a vznesl se s ní vzhůru. Celý západ se radostně rozechřměl. Druhý udělal totéž a temný západ znovu zablýskal a zajásal. Pak, když se oba jezdci

vznesli, jsem uviděl, že se psí hlavy proměnili v hlavy wašičů. Vize slábla a blížila se ke mně bouře, hučící a hrozivá.

Plakal jsem ještě naléhavěji než předtím, protože jsem se moc bál. Kolem mě visela černá noc, plná ohnivých blesků, hrozivých hlasů a bušení krupobití. S pláčem jsem prosil Dědečky, ať se nade mnou slitují a ušetří mě, a říkal jsem jim, že už vím, co chtějí, abych tady na zemi učinil, a že když budu moci, udělám to.

Všechn strach ze mě zčistajasna spadl. Pomyslel jsem si, že kdybych to nepřežil, asi by mi ve světě duchů bylo lépe. Lehl jsem si tam ve středu posvátného místa a znovu nabídl dýmku. Přetáhl jsem přes sebe bizoní kůži a čekal. Všude kolem mě hřměly hlasy a krupobití znělo jako bubnování obrů, kteří křičeli *Hej-a-héj!*

Do posvátného kruhu, kde jsem ležel, nespadly žádné kroupy ani déšť. Když se bouře přehnala, odkryl jsem kůži a naslouchal. V tichu, které nastalo, jsem ve tmě všude kolem slyšel potůčky vody zpívající ve stržích. Z východu doléhalo umírající volání hlasů bouře *Hej-a-héj!*

Noc mezitím zestárla a já jsem brzy usnul. Ve spánku jsem viděl své lidi, smutné a zarmoucené, jak sedí kolem posvátného týpí, a mnozí z nich byli nemocní. S pláčem jsem se na ně díval, když tu ze země opodál vyšlehlo zvláštní světlo. Světlo mnoha jiskřivých barev, jejichž paprsky se dotýkaly nebes. Pak rázem zhaslo a z místa, odkud vyšlehlo, vyrůstala bylina a obalovala se lístky. Prohlížel jsem si ji, abych si ji zapamatoval, a v tu chvíli mě probudil hlas, který říkal: „Pospěš! Tvůj lid tě potřebuje!“

Vzhlédl jsem a uviděl na východě bělavé světlo úsvitu. Vstal jsem a s tváří k světlu nového dne jsem opět začal naříkat a modlit se. Pomalu se objevila jitřenka, krásná a tichá, a obklopovaly ji spousty dětských tváří, které se na mě usmívaly. Byly to tváře lidí dosud nenarozených. Hvězdy

nad nimi teď překrásně svítily mnoha barvami a pod nimi se vznášely hlavy mužů a žen, kdesi v dáli zpívali ptáci a spokojeně ržáli a frkali koně a bylo slyšet divokou zvěš i bizony. Neviděl jsem všechny, ale dobře jsem je slyšel.

Myslím, že jsem znovu usnul, protože za chvíli mě překvapil hlas, který říkal: „Vstávej, přišel jsem pro tebe.“ Čekal jsem, že uvidím ducha, ale byl to jen starý dobrý svatý muž Málo ohonů, který se nade mnou skláněl. A na obzoru vycházelo slunce.

A tak jsme nesli posvátnou dýmku domů a potom, co jsem ji nabídl Šesti silám, vešel jsem do potní chýše. Když jsem se tak znovu očistil, přišlo několik velmi starých mužů, kteří byli laskaví a moudří, abych jim vyprávěl, co jsem viděl a slyšel. Znovu jsem tedy kouřením obětoval dýmku a pak jsem jim to všechno vypověděl. A oni mi řekli, že musím na zemi předvést psí vizi, abych pomohl lidem, protože jsou bezradní a smutní. Měl jsem to udělat se svatými muži zvanými *heyókħa*, což jsou posvátní blázni, kteří dělají vše obráceně nebo pozpátku, aby lidi pobavili a rozesmáli. Také říkali, že se ze mne asi stane velký muž, protože jen málokdo je povolán k takové vizi. Řekli, že musím nyní vyčkat dvacet dní a potom vykonat svou povinnost. A tak jsem čekal.

16

Obřad *heyókħa*

Uběhlo dvacet dní a nastal čas, abychom s *heyókħy* předvedli psí vizi. Ale než ti povím, jak jsme to dělali, řeknu ti něco o svatých mužích *heyókħa* a o jejich obřadu, který se může zdát dost pošetilý, ale není tomu tak.

Jenom lidé, kterým se ve vizi zjevily Hromové bytosti západu, se mohou stát *heyókħy*. *Heyókħové* mají posvátnou sílu a část té síly věnují ostatním lidem, ale dělají to pomocí legračních činů. Když Hromové bytosti západu zjeví nějakou vizi, přichází děsivě jako bouře, ale když bouře té vize pomine, svět se zazelená a rozradostní. Neboť kamkoli na tomto světě dopadne pravda vize, působí jako déšť. A po hrůzné bouři, jak víš, bývá svět šťastnější.

V obřadu *heyókħů* se ale všechno odvíjí pozpátku a provádí se tak, aby se lidé nejprve rozveselili a cítili se šťastní. To proto, aby k nim síla snadněji přišla. Už sis jistě všimnul, že pravda přicházející na tento svět má dvě tváře. Jednu zasmušilou utrpením a druhou usměvavou. Přesto je to jedna a tatáž tvář, ať se směje nebo pláče. Když lidé propadnou zoufalství, je pro ně možná lepší smích, a když se cítí příliš dobře a jsou si příliš jisti svým bezpečím, pak by měli raději zahlédnout plačtivou tvář. A já myslím, že právě od toho je tu obřad *heyókħů*.

Vedení mého obřadu *heyókħa* se ujal muž jménem *Waḥpániča* (Chudobný). Již mnohokrát jako *heyókħa* působil a věděl o obřadu vše. Nejprve řekl lidem, ať se shromáždí do kruhu kolem posvátného týpí, které bylo postaveno ve středu jedné planiny poblíž Sosnového hřebenu. Vedle týpí

umístil kotlík s vodou a do něho dal kameny rozžhavené ohněm, aby vodu přivedl k varu. Pak musel západu obětovat posvátnou sladkou travu. Seděl u ohně, v ruce měl sladkou travu a pravil: „Činím tuto oběť pro den Velkého Ducha, den starý a moudrý.“ A pak, když nasypal travu na oheň a začal stoupat sladký kouř, zpíval:

*Toto zapaluji jako oběť.
Pohleďte!
Posvátnou chválu pěji.
Posvátnou chválu pěji.
Můj národe, pohled' a buď laskavý.
Slunný den mi dává sílu.
Měsíční svit mě šatí.
Posvátnou chválu pěji.
Posvátnou chválu pěji.*

Potom musel být zabit pes, a to rychle a bez jediné jizvy, jako by ho udeřil blesk, neboť síla *heyók'hů* pochází z blesků.

Nad kouřem ze sladké trávy podržel provaz ze syrové kůže, aby ho posvětil, a dva *heyók'hové* na něm udělali stahovací smyčku, kterou volně nasadili psovi na krk. Třikrát za provaz jemně zatáhli, každý na jednom konci, a po čtvrté jím silně trhli a zlomili psovi vaz. *Wa'hpániča* potom psovi opálil chlupy, dobře ho omyl a odřízl z něho všechno maso, takže z něj zůstala jen hlava, páteř a ocas. Nyní se otočil zády ke kotlíku a udělal šest kroků, jeden za každou ze šesti Sil, pak se otočil k západu a nabídl hlavu, páteř a ocas Hromovým bytostem. Stejně se obrátil k severu, východu a jihu, k Duchu nahoře a k Matce zemi.

Pak se otočil směrem ke kotlíku a řekl: „Posvátně uvařím tohoto psa.“ Třikrát se rozmáchnul a na počtvrté psa hodil

tak, že dopadl hlavou napřed do vařící vody. Pak vzal psi srdce a naložil s ním stejně jako s hlavou a páteří.

Po celou tu dobu třicet *heyókhů* předvádělo lidem bláznivé šprýmy, aby je rozveselili. Všichni byli oblečení a pomalováni tak legračně, že každý, kdo je uviděl, se musel smát. Já jsem dělal šprýmy společně s mladíkem jménem Jedna strana. Měli jsme těla celá pomalovaná na červenou s černými pruhy blesků. Pravou stranu hlavy jsme měli oholenou, zatímco na levé nám dlouhé vlasy visely volně dolů. Vypadalo to směšně, ale mělo to také svůj význam, neboť když jsme se dívali tam, kam se vždy obracíme (jih), byly holé strany našich hlav natočené k západu, což naznačovalo naši pokoru vůči Hromovým bytostem, které nám daly sílu. Oba jsme měli dlouhatánské luky, tak dlouhé, že by se z nich vůbec nedalo střílet, a byly také velmi křivé. Takže vypadalo jako čiré bláznovství takový luk mít. Jeli jsme na ryzácích, kteří měli po celém těle namalované černé pruhy blesků. Měli jsme totiž představovat ty dva muže z mé vize.

Waĥpániča nyní vešel do posvátného týpí a tam zazpíval píseň o svatých mužích *heyókhů*:

*Jsou posvátní,
jsou posvátní.
Tak bylo řečeno,
tak bylo řečeno.
Jsou posvátní,
tak bylo řečeno.*

Zazpíval ji dvanáctkrát, jednou za každý měsíc v roce.

Potom, zatímco se voda v kotlíku vařila, jsme se já a Jedna strana na ryzácích otočili k západu a zpívali:

*Posvátné hlasy posílají.
Polovina světa pozvedla své hlasy.
Posvátné hlasy posílají k vám.*

I během našeho zpěvu pokračovali *heyókhové* ve svých taškařicích a rozesmívání. Dva z nich s dlouhými zkřivenými luky a legračně pomalovanými šípy přišli třeba k mělké kaluži vody a dělali, jako že si myslí, že je to široká a hluboká řeka, kterou musejí přejít. Beze slov, jenom gesty, se pak rozhodovali, jak by nejlépe zjistili hloubku řeky. Nakonec hodili dlouhé luky do vody, ne kolmo, ale šikmo, takže zajely těsně pod hladinu a celé se zmáčely. *Heyókhové* si je pak přiložili k tělu a ukazovali, že voda je opravdu hluboká a sahala by jim nad hlavy a rozhodli se, že tedy musejí řeku přeplavat. Jeden z nich se vrhl po hlavě do mělké kaluže, tvář měl celou od bláta a zmítal se, jako by se topil. Druhý *heyókh* se mu vrhl na pomoc a v kaluži vody pokračovaly další taškařice k pobavení lidí.

Když jsme já a Jedna strana zazpívali k západu, otočili jsme se čelem ke kotlíku, v němž se vařily psí srdce a hlava. Rozjeli jsme se ke kotlíku a zaútočili na něj naostřenými šípy. Já jsem měl za úkol napíchnout na šíp psí hlavu a Jedna strana měl ulovit srdce, protože jsme představovali dva muže z mé vize. Když se nám to podařilo, všichni *heyókhové* nás začali honit, aby ukořistili kus masa. A všichni lidé se vrhli ke kotlíku a snažili se získat kus posvěceného masa. Stačil jim i malinký kousek, protože v mase byla nyní síla západu. Bylo to, jako by dostali lék, po kterém budou šťastnější a silnější.

Když obřad skončil, bylo všem mnohem lépe, protože si užili den plný veselí. Lépe teď mohli vidět, že se svět zelená, že posvátný den se rozprostírá do daleka a že země má mnoho barev. A také to mohli uložit do svých myslí.

Šest Dědečků umístilo do tohoto světa mnoho věcí a ty by měly být všechny šťastné. Každíčká drobnost tu je pro něco. Má v ní být uloženo štěstí a síla obšťastnit jiné. I my bychom se měli chovat jako stébla trávy, které k sobě něžně naklánějí tváře, neboť tak si to přejí Dědečkové světa.

17

První léčení

Po obřadu *heyókhũ* jsem odešel sem, kde žiji dosud, mezi Travnatý potok a Potok poraněného kolena. Přišli sem i jiní a postavili jsme si tyhle šedé domy z klád, které vidíte a které jsou hranaté. Je to špatný život, protože nic hrana-tého v sobě nemůže skrývat sílu.

Jistě sis všiml, že vše, co indiáni dělají, se odvíjí v kruhu. Je tomu tak proto, že Síla světa vždy působí v kruzích a vše se snaží být oblé. Za starých časů, když jsme byli silným a šťastným národem, přicházela k nám veškerá síla z posvátného kruhu národa a dokud ten zůstal neporušený, národ vzkvétal. Živoucím středem kruhu byl kvetoucí strom, který byl živen ze čtyř světových stran. Východ dával mír a světlo, jih teplo, západ přinášel déšť a sever dával svým chladným silným větrem sílu a odolnost. Toto poznání k nám přišlo ze světa duchů spolu s naší vírou. Síla světa vykonává vše v kruhu. Obloha je oblá a slyšel jsem, že i země je kulatá jako míč a zrovna tak i hvězdy. Když je vítr nejsilnější, víří dokola. Ptáci si staví kruhová hnízda, protože mají stejnou víru jako my. Slunce vychází a zapadá také po kruhové dráze zrovna jako měsíc. Slunce je kulaté i měsíc je kulatý. Dokonce i roční období opisují při svých proměnách velký kruh a vrací se vždy tam, kde se vše začalo. Život člověka se odvíjí v kruhu od dětství k dětství a tak je to se vším, čím Síla hýbe. Naše týpí bývala kulatá jako hnízda ptáků a rozestavovali jsme je do kruhu, kruhu národa, hnízda z mnoha hnízd, v němž jsme po vůli Velkého Ducha měli vychovávat své mladé.

Ale vašíču nás dali do těchto hranatých krabic. Naše síla nás opustila a my zmiráme. Jen se podívej na naše chlapce a uvidíš, jak je to s námi se všemi. Když jsme žili, jak se má, živení silou kruhu, stávali se z chlapců muži ve věku dvanácti či třinácti let. Dnes jim dospívání trvá mnohem, mnohem déle.

Ano, tak je to. Jsme válečnými zajatci a čekáme. Ale je ještě jiný svět.

Obřad *heyókǵǵǵ* jsme uspořádali v měsíci línajících koní (květen). Jednoho dne v měsíci tučnění (červen), když vše kvetlo, jsem pozval Jednu stranu, aby se mnou pojedl. Už delší dobu jsem přemýšlel o bylině se čtyřmi paprsky, kterou jsem už dvakrát viděl – poprvé v mé velké vizi, když mi bylo devět, a podruhé, když jsem se modlil k duchům na kopci. Věděl jsem, že tuto bylinu potřebuji k léčení, a říkal jsem si, že bych mohl poznat místo, kde jsem ji viděl růst, když jsem prosil duchy.

Když jsme Jedna strana a já dojedli, řekl jsem mu, že musím najít jednu bylinu, a požádal jsem ho, aby mi ji pomohl získat. Samozřejmě jsem mu neprozradil, že jsem ji viděl ve vizi. Jedna strana souhlasil, a tak jsme nasedli na koně a jeli k Travnatému potoku. Nikdo tam nežil. Dojeli jsme na vrcholek kopce nad potokem, sesedli z koní a posadili se, protože jsem cítil, že už nejsme daleko od místa, kde jsem bylinu viděl růst v psí vizi.

Chvilí jsme tam seděli a zazpívali několik písní *heyókǵǵǵ*. Pak jsem sám zazpíval píseň, kterou jsem slyšel v mé velké vizi:

Posvátně posílají hlasy.

Když jsem dozpíval, pohlédl jsme k západu a tam, nad jedním místem u potoka, jsem uviděl kroužit vrány, straky,

jestřáby a skvrnité orly. V tu chvíli jsem to poznal. „Támhle roste, příteli,“ řekl jsem Jedné straně a on odpověděl: „Tak pojďme a podíváme se.“ Nasedli jsme tedy na koně a jeli dolů podél Travnatého potoka až k vyschlé rokli a tou jsme se pustili nahoru. Když jsme se k místu přiblížili, ptáci odletěli. Sbíhalo se tam několik vyschlých řečišť, čtyři nebo pět, a bylina rostla přímo na břehu. Poznal jsem ji, ačkoli jsem nikdy předtím žádnou podobnou neviděl, jediné v mé vizi. Měla kořen dlouhý asi jako můj loket a o něco tlustší než můj palec. Kvetla čtyřmi barvami – modrou, bílou, červenou a žlutou.

Sesedli jsme z koní, a když jsem obětoval kůru z červené svídy šesti Silám, pomodlil jsem se k bylině. Řekl jsem jí: „Nyní se vydáme k dvounohým. Půjdeme ale jen k těm nejslabším z nich a připravíme jim šťastné dny.“

Vykopat ji bylo snadné, protože rostla na okraji jílovitého řečiště. Vydali jsme se s ní na cestu zpátky, a když jsme dojeli k Travnatému potoku, zabalili jsme ji do pěkného pelyňku, který tam rostl.

Něco mi muselo napovědět, abych se vydal bylinu hledat právě v ten den, protože hned následujícího večera jsem ji potřeboval a neobešel bych se bez ní.

Zrovna jsem večeřel, když ke mně přišel muž jménem Řeže na kusy a naříkal *Hej-hej-hej!* Ptal jsem se, co se děje a on řekl: „Mám syna a ten je velmi nemocný a bojím se, že brzy umře. Už je nemocný hodně dlouho. Říká se o tobě, že máš velkou sílu z tance koní a z obřadu *heyók'hũ* a že bys mi ho mohl zachránit. Mám ho tak rád.“

Řekl jsem Řeže na kusy, že jestli moji pomoc opravdu chce, ať jde domů a přinese dýmku s orlím perem. Když odešel, přemýšlel jsem, co mám udělat. Báł jsem se, protože jsem svou silou dosud nikoho neléčil a bylo mi Řeže na kusy líto. Naléhavě jsem se modlil o pomoc. Když se Řeže

na kusy vrátil s dýmku, řekl jsem mu, ať ji přinese do leva po směru slunce a pak se vrátí druhou stranou. Když tak učinil, poslal jsem pro Jednu stranu, aby mi přišel pomoci. Vzal jsem dýmku a šel jsem za nemocným chlapcem. Šli se mnou také můj otec a matka a na místě už byl můj přítel Stojící medvěd.

Nejprve jsem nabídl dýmku Šesti Silám a pak jsem ji poslal okolo a všichni jsme kouřili. Potom jsem pomocí bubnu udělal dunění hromu. To proto, že když síla západu přichází k dvounohým, blíží se vždy s duněním. A když přejde, vše živé pozvedne zraky a raduje se, protože vše kolem září svěžestí. Zabubnoval jsem tedy dunivě na buben. A hlas bubnu je navíc obětí Duchu světa. Jeho zvuk povznáší člověku mysl a otvírá ji k pocítění posvátnosti a síly věcí.

Nemocný chlapec ležel na severovýchodní straně týpí a my jsme vešli z jihu, šli jsme zleva doprava, a když jsme obešli dokola, zastavili jsme se na západě.

Zajímá tě, proč vždy chodíme v kruhu zleva doprava? Z části ti to mohu vysvětlit, i když ne úplně. Zamysli se: není snad jih zdrojem života a nepochází odtud kvetoucí hůl? Někdy snad člověk z jihu směrem k zapadajícímu slunci svého života? Nepokračuje na své pouti k chladnějšímu severu, kde mu zbělají vlasy? A zůstane-li na živu, nedojde pak ke zdroji světla a pochopení, kterým je východ? Nevrací se snad potom člověk tam, odkud vyšel, ke svému druhému dětství, aby dal svůj život zpět ke všemu ostatnímu životu a své tělo navrátil zemi, z níž vzešlo? Čím víc o tom budeš přemýšlet, tím víc smyslu v tom nalezneš.

Jak jsem tedy řekl, obešli jsme týpí zleva doprava a posadili se na západě. Nemocný chlapec ležel na severovýchodě a byl jen kost a kůže. Měl jsem dýmku, buben a bylinu se čtyřmi paprsky a požádal jsem ještě o dřevěnou misku

naplněnou vodou a píšťalu z orlí kosti, která měla symbolizovat skvrnitého orla z mé vize. Položili přede mne misku s vodou a já jsem musel chvíli přemýšlet, protože jsem nikdy nic takového nedělal a byl jsem na pochybách.

Trochu jsem si to v mysli ujasnil a pak jsem podal píšťalu z orlí kosti. Jedné straně a řekl mu, jak ji má použít, aby mi pomohl. Dýmku jsem naplnil kůrou červené svídy, podal ji krásné mladé dceři Řeže na kusy a řekl jí, ať ji podrží – tak jako jsem viděl pannu z východu držet dýmku v mé velké vizi.

Nyní bylo vše připravené. Zabubnoval jsem tedy na buben dunivý tón a pochvíli jsem zvolal *Hejá-héj!* Opakoval jsem výkřik k Duchu světa ještě třikrát a přitom jsem pořád bubnoval. Cítil jsem, jak se do mě vlévá síla, stoupá od nohou tělem vzhůru, a věděl jsem, že tomu malému nemocnému chlapci mohu pomoci.

Dál jsem posílal svůj hlas, doprovázel ho tlumeným hřměním bubnu a říkal jsem: „Můj Dědečku, Velký Duchu, ty jsi jediný, k němuž můžeme poslat hlas. Jsi stvořitelem všeho a udělal jsi to dobré a krásné. Stvořil jsi čtyři světové strany a dvě křížící se cesty. Rovněž jsi vložil sílu do míst, kam zapadá slunce. Dvounozí na zemi propadají zoufalství. Za ně, Dědečku, posílám nyní k tobě hlas. Pravitel jsi mi toto: Slabí budou chodit. Ve vizi jsi mě zavedl ke středu světa a tam jsi mi odhalil sílu léčení. Voda v misce, kterou jsi mi dal, má moc oživit umírající. Bylina, kterou jsi mi ukázal, má napřímit ochablé a pomoci jim vykročit. Pohled na nás z míst, k nimž se vždy obracíme (z jihu)! Uvidíš pannu, která půjde po dobré červené cestě a nabídne dýmku. A také jí patří síla kvetoucího stromu. Z míst, kde žije Obr (sever), jsi mi dal posvátný očistný vítr, a kudy zavane, tam všichni slabí zesílí. To jsi mi pravil. K tobě a ke všem tvým sílám a k Matce zemi posílám nyní volání o pomoc.“

Víš, nikdy předtím jsem neléčil a dnes vím, že i jediná síla by bývala stačila. Ale tolik jsem si přál pomoci tomu nemocnému chlapci, že jsem oslovil všechny síly.

Když jsem posílal hlas, byl jsem samozřejmě obrácen k západu. Nyní jsem přešel k severu, k východu a k jihu a zastavil se tam, kde je zdroj všeho života a kde začíná dobrá červená cesta. Stál jsem tam a zazpíval toto:

Posvátnou silou ho nechám znovu vykročit.

Posvátný národ, který leží na zemi.

Posvátnou silou ho nechám znovu vykročit.

Posvátný dvounohý, který leží na zemi.

Posvátně vykročí.

Jak jsem zpíval, cítil jsem po celém těle něco zvláštního, něco, co mě nutilo do pláče za všechny nešťastné bytosti. Zpíval jsem a po tvářích mi stékaly slzy.

Nyní jsem přešel k západu, kde jsem zapálil dýmku, nabídl ji silám, a když jsem vdechl kouř, podal jsem ji okolo.

Pohlédl jsem znovu na nemocného chlapce. On se na mě usmál a já jsem cítil, že se síla zvětšuje. Poté jsem vzal misku vody, upil z ní trochu a po kruhu jsem šel k chlapci. Zastavil jsem se před ním a čtyřikrát jsem dupl do země. Pak jsem mu přiložil ústa k pupku, zafoukal jsem a nechal jím proběhnout očištný vítr severu. Rozžvýkal jsem kus byliny, dal ho do vody a pak jsem ji foukl na chlapce a do čtyř světových stran. Misku se zbytkem vody jsem podal panně, která ji dala chlapci, aby ji vypil. Pak jsem dívce řekl, ať chlapci pomůže vstát, chodí s ním dokola po kruhu a ať začnou na jihu, který je zdrojem života. Chlapec byl vyhublý a slabý, ale s její pomocí to svedl.

Poté jsem odešel.

Druhého dne za mnou Řeže na kusy přišel a přinesl zprávu, že je chlapci lépe. Že sedí a může zase trochu jíst. Během čtyř dnů chodil. Uzdravil se a dožil se pak třiceti let.

Řeže na kusy mi za vyléčení dal dobrého koně, ale já bych to samozřejmě udělal i bez toho. Když se mezi lidmi rozneslo, jak byl ten malý chlapec vyléčen, přicházela za mnou řada lidí s prosbou o pomoc a od té doby jsem skoro pořád léčil.

Bylo to v létě mého devatenáctého roku (1882), v měsíci tučnění.

18

Síly bizona a jelena

Myslím, že už jsem to řekl, ale jestli ne, je důležité, abys pochopil, že člověk, který měl vizi, není schopen využít její síly, dokud vizi nepředvede lidem na zemi. Pamatuješ přece, že mně se vize zjevila, když mi bylo devět let, a přitom jsem neměl žádnou sílu, dokud jsem neuspořádal tanec koní u ústí Řeky bizoních jazyků během léta, kdy mi bylo osmnáct let. A kdyby mě netížil ten veliký strach a nepřinutil mě splnit mou povinnost, byl bych možná svému lidu méně prospěšný než někdo, kdo žádnou vizi neměl. Navzdory tomu, že bych v sobě nosil vzpomínku na tak úžasnou vizi. Strach se však ozval, a kdybych ho tehdy neuposlechl, jsem si jist, že by mě zakrátko zabil.

Léčit lidi a působit jako svatý muž jsem začal teprve po obřadu *heyókha*, v němž jsem předvedl psí vizi. Silou, která mnou procházela, jsem vyléčil mnoho lidí. Ovšem, nebyl jsem to já, kdo je léčil, byla to síla ze světa duchů. Vize a obřady ze mě pouze učinily otvor, kterým mohla síla přicházet k dvounohým. Kdybych si myslel, že to působím já sám, otvor by se uzavřel a žádná síla by už nepřišla. Pak by veškeré mé počínání bylo pošetilé. Zbývalo předvést další části velké vize, abych mohl využít sílu, která v nich spočívala. Když si znovu vybavíš mou vizi, jistě si vzpomeneš, jak se rudý muž proměnil v bizona, převalil se a poté lidé našli dobrou červenou cestu. Když si to znovu přečteš, uvidíš, jak to bylo.

Abych mohl využít bizoní síly, musel jsem předvést tuto část vize lidem. Učinil jsem tak během toho léta, kdy jsem

provedl první léčení. Donesl jsem dýmku moudrému a dobremu starému svatému muži jménem Liščí břich a požádal ho o pomoc při plnění mé povinnosti. Byl rád, že mi může pomoci, ale nejprve jsem mu musel vyprávět onu část vize. Nevykládal jsem mu celou vizi, jen tu část o bizonovi. Nikdy jsem nikomu nevyprávěl svou vizi celou. Dokonce i můj starý přítel Stojící medvěd a můj syn zde ji poprvé slyšeli až nyní, když jsem ji vyprávěl tobě. Bylo v ní ještě mnohem víc, co ani já nedovedu vypovědět, sebevíc bych chtěl. Neboť mnohé z jejího obsahu nelze vyjádřit slovy. Co lze říci, jsem však řekl.

Když jsem nakonec odhalil velkou vizi celou, velmi mě to rozesmutnilo, probděl jsem noci a převaloval se v obavách, zda jsem udělal dobře. Neboť vím, že když jsem vizi takto odevzdal, odložil jsem také svou sílu a možná už nebudu dlouho žít. Snad jsem ale přece udělal dobře, protože jsem takto vizi uchránil, přestože kvůli tomu možná dříve zemřu. Vždyť význam té vize je moudrý, krásný a dobrý a já jsem konec konců jen ubohý starý člověk.

Nuže, tehdy jsem řekl Liščímu břichu vše, co potřeboval, aby mi mohl pomoci. A ačkoli se dozvěděl jen malou část, řekl: „Chlapče, měl jsi velkou vizi a je jisté, že je tvou povinností pomoci lidem kráčet po červené cestě, aby potěšili Síly světa.“

Nebyl to dlouhý obřad, ale měl velký význam, protože znázorňoval vztah mezi lidmi a bizonem, a právě v něm byla ona síla.

Nejprve jsme ve středu kruhu národa vytvořili posvátné místo v podobě bizoního bahniště a na něm jsme postavili posvátné týpí. Uvnitř jsme udělali kruh čtyř světových stran. Napříč kruhem od jihu k severu jsme namalovali červenou cestu a Liščí břich udělal po obou jejích stranách bizoní stopy. Mělo to znamenat, že lidé by tudy měli kráčet se

silou a vytrvalostí bizonů vstříc velkému bílému očištnému větru světa. Na severní konec cesty umístil misku s vodou, která je darem západu, aby lidé opírající se o velký vítr kráčeli s vytrvalostí bizonů k životodárné vodě.

Byl jsem celý pomalován červeně jako onen muž v mé vizi, než se proměnil v bizona. Měl jsem bizoní rohy a na levém rohu mi visela bylina jitřní hvězdy, která kvete čtyřmi paprsky poznání. Na levém boku jsem měl zavěšené orlí pero, které mělo symbolizovat můj lid jdoucí po boku bizonů a žijící z nich.

Pomoci s obřadem mi přišel také Jedna strana. Pomalovali jsme ho na červenou, nesl buben a dýmku, a kam jsem šel já, šel i on, stejně jako náš lid jde stále ve stopách bizonů.

Stáli jsme v týpí na jižní straně dobré červené cesty a Liščí břich zpíval:

Kráčí a přinášejí zjevení.

Posvátnou bylinu zjevují. Přicházejí.

Kráčí a přinášejí zjevení.

Posvátný život bizona zjevují. Přicházejí.

Kráčí a přinášejí zjevení.

Posvátné orlí pero zjevují. Přicházejí.

Kráčí a přinášejí zjevení.

*Orel a bizon – bok po boku přicházejí,
z jedné krve jsou.*

Když jsme prošli červenou cestou, vyšli jsme s Jednou stranou ven z týpí, lidé se kolem nás shromáždili a ti, kteří se chtěli vyléčit, přinášeli červené obětiny. Procházeli jsme mezi nimi, chovali jsme se jako bizoni a vydávali jsme jejich zvuky. Pak jsme se vrátili do týpí. Lidé tam za námi nosili malé děti a já dal každému trochu životodárné vody

z dřevěné misky, aby jejich nohy poznaly dobrou červenou cestu, která vede ke zdraví a štěstí.

Síla pochází z porozumění a síla obřadu spočívá v pochopení jeho významu. Neboť nic nemůže žít dobře, pokud není v souladu s posvátnou Silou světa, jejím pohybem a bytím.

Potom jsem léčil nemocné a měl jsem pořád co dělat. Netrápily mě již pochyby. Byl jsem muž a neustále jsem v sobě cítil onu sílu.

Příštího léta, když mi bylo dvacet let (1883), jsem splnil svou povinnost vůči další části mé vize a uspořádal jsem jelení obřad. Pamatuješ jistě, že ve vizi byli na východě dýmka a bizon a na jihu jelen. Jelení obřad měl za úkol znázornit zdroj života a tajemství růstu.

Poslal jsem dýmku Běžícímu jelenovi. Byl to strýc Sto-
jícího medvěda a velmi dobrý a moudrý starý muž. Přišel a byl ochoten mi pomoci. Postavili jsme posvátné týpí ve středu kruhu stejně jako předtím. K obřadu jsem potřeboval šest jelenů a čtyři panny. Ze všeho nejdříve se všichni očistili v potní chýši. Jeleni pocházejí z jihu, ale síla, kterou symbolizovali v mé vizi, je napájena čtyřmi světovými stranami, oblohou a zemí. A proto jsme měli šest jelenů. Čtyři panny představovaly život kruhu národa s jeho čtyřmi směry. Běžící jelen vybral dva jeleny a já, který jsem byl zavázán kruhu národa na zemi a stál mezi ním a Silou světa, jsem vybral další čtyři. Šest jeleních mužů mělo přes hlavy i celá těla přehozeno jelení kůže. Nohy a ruce měli obarveny na žluto a od loktů a kolen dolů na černo. To proto, že síla růstu je zahalena tajemstvím jako za černé noci a vzpíná se ke světlu. Stejně jako semínko, než pozná světlo dne a léto, raší ze tmy země. I duch pospíchá do těla v šeru lůna. Čtyři panny měly na sobě šarlatové šaty a každá měla ve spletených vlasech orlí pero. To proto, že národ se rodí

z ženy, a orlí pero mělo znázorňovat lid stejně jako v bizo-
ním obřadu. Panny měly tváře pomalované žlutou barvou
jihu, který je zdrojem života. Jedna z nich měla na čele
červenou jitřní hvězdu, druhá modrý půlměsíc, protože
síla ženy roste a odchází spolu s měsícem, třetí měla na
čele slunce a čtvrtá měla kolem očí a úst velký modrý kruh
symbolizující kruh národa. Také jelení muži měli na těle
namalovaný kruh národa. Byl na zádech, protože muži ne-
sou národ na svých bedrech a ve středu každého tohoto
kruhu viselo mužům jedno orlí pero symbolizující lid. Na
tvářích měli žluté masky, neboť za ženskou životní silou se
skrývá síla mužská. Všichni nesli kvetoucí větve obarvené
na červeno, na špicích olistěné a uříznuté z posvátného
stromu (topolu). Žena je životodárnou silou kvetoucího
stromu, ale muž ho musí živit a starat se o něj. Také jedna
z panen nesla kvetoucí hůl, další měla dýmku, která při-
náší mír, třetí držela léčivou bylinu a čtvrtá posvátný kruh,
neboť všechny tyto síly dohromady jsou silou ženy.

Byli jsme všichni v posvátném týpí a Běžící jelen zpíval:

Přicházejí do světových stran.

Přicházejí do světových stran.

Přicházejí, aby vás spatřili.

Přicházejí do světových stran.

Přicházejí do světových stran.

Přicházejí, aby vás spatřili.

Všichni jelení muži při tom vydávali zvuky jelenů a Bě-
žící jelen zpíval dál:

Kráčím a posílám hlas, zpívám.

Kráčím a posílám hlas, zpívám.

Kráčím a nesu posvátný kruh.

Nyní jsme měli vyjít z posvátného týpí. Nejprve panna s dýmkou, pak druhá s kvetoucí holí, za ní třetí s bylinou a jako poslední panna s kruhem národa. Venku se čtyři panny seřadily vedle sebe, tváří k západu. Pak se supěním a s dupotem vyšlo nás šest, jeleních mužů. Postavili jsme se do řady za panny, které nyní pozvedly posvátné předměty ve svých rukou a nabízely je Hromovým bytostem. Když tak učinily, vykročily k severu a my jelení muži jsme tančili v kruhu kolem nich. Na severu nabídly panny posvátné věci velkému bílému očištnému větru. Stejným způsobem jsme kráčeli k východu a jihu, kde panny nabízely posvátné předměty a my jsme po celou dobu tančili kolem nich.

Z jihu se panny otočily rovnou na sever a šly po dobré červené cestě ke středu vesnice, kde stálo posvátné týpí, a my, jelení muži, jsme je následovali a tančili kolem nich, neboť muž svou silou obepíná a chrání sílu ženy.

Čtyři panny vstoupily do týpí. Nejprve ta s posvátným kruhem, pak ta, která nesla kvetoucí hůl, za ní ta s léčivou bylinou a nakonec ta s dýmkou. Po nich jsme vstoupili do týpí my jelení muži.

Takový byl tedy jelení obřad. A jak jsem řekl již dřív, jeho síla spočívá v pochopení jeho významu, neboť nic nemůže žít dobře, pokud není v souladu se Silou světa, jejím pohybem a bytím.

19

Přes velkou vodu

Jak jsem už říkal, jelení obřad jsem předvedl v létě mého dvacátého roku (1883). Říká se, že na podzim toho roku vybili wašíču poslední bizoní stáda. Pamatuji si na doby, kdy jich bylo tolik, že by je nikdo nespočítal. Ale přicházelo stále víc wašíču, kteří je zabíjeli, až místo stád zůstaly jen hromady kostí. Wašíču je nezabíjeli kvůli masu, které by jedli, stříleli je kvůli žlutému kovu, z kterého jsou celí šílení. Brali si z nich jen kůže a ty prodávali. A někdy dokonce ani ty ne, jen jim vyřezávali jazyky a slyšel jsem, že dolů po Missouri pluly ohnivé lodě vrchovatě naložené sušenými bizoními jazyky. Takové věci mohli dělat jen blázniví lidé. A někdy wašíču nebrali ani jazyky, prostě jen zabíjeli a zabíjeli, protože se jim to líbilo. To my, když jsme lovili bizony, zabili jsme jich jen tolik, kolik jsme potřebovali. Když z bizoních stád zbyly jen hromady kostí, wašíču přišli znovu, posbírali je a prodali i je.

Všichni naši lidé se nyní začali usazovat v hranatých šedých domech roztroušených po různých koutech této hladové země, kolem které wašíču nakreslili čáru, abychom odtud nemohli ven. Kruh národa byl zlomen a zmizel i střed pro kvetoucí strom. Lidé byli zoufalí. Živořili sklíčení temnotou. Zdáli se tak sklíčení, že je nic nemohlo povzbudit, a ta temnota byla tak černá, že přes ni nic neviděli. V těchto dobách jsme často hladověli, protože mnohé z toho, co nám poslal Velký otec z Washingtonu, pokradli wašíču, kteří byli posedlí touhou po penězích. Lží bylo dostatek, ale těch jsme se nenajedli. A rozeklané jazyky jen slibovaly.

Pokračoval jsem v léčení po další tři léta. Přišlo ke mně hodně lidí a já jsem je vyléčil. Když jsem však myslel na velkou vizi, která měla zachránit kruh národa a nechat kvést posvátný strom v jeho středu, bylo mi do pláče, protože posvátný kruh se zlomil a rozlétl se na všechny strany. Život lidí spočíval v kruhu, tak k čemu může být spousta malých životů, když z nich vyprchal život národa?

V létě mého dvacátého třetího roku (1886) se zdálo, že vysvitla trocha naděje. Přišli k nám nějací wašiču a hledali skupinu Oglalů pro velké představení, které chystal ten druhý *Pěhéň-háňska*.^{*} Řekli nám, že to představení pojede přes velkou vodu do cizích zemí a mě napadlo, že bych měl jet, protože bych třeba mohl zjistit nějaké tajemství wašičů, které by mohlo nějak pomoci mému lidu. Když jsem ve své velké vizi stál ve středu světa, dva muži mi z východu přinesli bylinu jitřní hvězdy a řekli mi, ať ji hodím na zem a tam, kde se pak dotkla půdy, zapustila bylina kořeny a vykvetla čtyřmi paprsky. Byla to bylina porozumění. A rostla a vykvetla také tam, kde se červený muž z mé vize proměnil v bizona, a když se převálil a zmizel, našli pak lidé znovu dobrou červenou cestu. Snad kdybych poznal velký svět wašičů, mohl bych pochopit, jak obnovit posvátný kruh a jak nechat strom v jeho středu znovu rozkvést.

Ohlížel jsem se do minulosti a vzpomínal na to, jak mí lidé žili dřív. Ale to všechno bylo pryč. Kráčeli teď po černé cestě, každý šel sám a řídil se svými vlastními malými pravidly. Přesně jako v mé vizi. Byl jsem zoufalý, a dokonce jsem si říkal, že jestli wašiču mají lepší způsob, jak žít, tak by ho snad můj lid měl přijmout. Nyní vím, že to byla hloupost, ale tenkrát jsem byl mladý a zoufalý.

^{*} Dlouhý vlas – Buffalo Bill.

Mí příbuzní mě nabádali, ať zůstanu doma a dál léčím, ale já jsem na ně nedal.

Lidé z toho představení pro nás poslali po železné stezce vozy z města Rushville. Byla nás asi stovka, mužů i žen. Mnoho příbuzných nás doprovázelo až na půl cesty k železné stezce, kde jsme spolu ještě tábořili a pojedli. Když jsme odcházeli, všichni naši lidé tam stáli a plakali, protože nás čekala daleká cesta za velikou vodu.

Toho večera jsme dorazili k místu, kde na nás čekaly velké vozy na železné cestě a uspořádali jsme tam tanec. Pak jsme nastoupili do vozů. Vyjeli jsme za tmy a já jsem myslel na domov a své lidi bylo mi z toho hrozně smutno. Nejraději bych vyskočil a běžel zpátky. Ale vozy duněly bez zastavení celou noc a ráno jsme snídali v místě zvaném Dlouhá borovice. Pak jsme pokračovali v cestě a vozy zase duněly celý den a večer jsme přijeli do velikého města (Omaha). A zase jsme se s rachotem hnali nocí a dojeli k ještě většímu městu (Chicago), kde jsme zůstali celý den a noc, a už tam jsem mohl srovnávat zvyky mého lidu se zvyky vašiču. Z toho jsem byl ještě smutnější a strašně jsem litoval, že jsem opustil domov.

A jeli jsme s rachotem dál a po delší době jsme dojeli k ještě většímu městu – bylo to moc obrovské město (New York). Prošli jsme tím městem k místu, kde se mělo konat představení.* Bylo tam několik lidí z kmene Póní a taky Omahové, a když nás uviděli, spustili válečný křik a vrhli se proti nám, aby si na nás započítali úder. Dělali to ale jen z legrace, protože jinak byli rádi, že nás vidí. Překvapilo mě, jak obrovské tam byly domy a kolik tam bylo lidí a že v noci svítila světla tak jasná, že přes ně ani nebylo vidět

* Madison Square Garden.

hvězdy. Některá z těch světél, jak jsem se doslechl, byly prý udělány ze síly hromu.

Zůstali jsme tam a po celou zimu jsme dělali představení pro spousty, spousty wašiču. Ta část představení, kterou jsme dělali my, se mi líbila, ale ta druhá, kterou dělali wašiču, ne. Po čase jsem si tam zvykl, ale cítil jsem se jako muž, který nikdy neměl žádnou vizi. Byl jsem jako mrtvý, mí lidé byli ztraceni kdesi daleko a já myslel, že je už nikdy nenajdu. Neviděl jsem tam nic, co by mohlo mým lidem pomoci. Vypozoroval jsem, že wašiču se o sebe navzájem nestarali tak, jako to dělávali naši lidé, než se kruh národa rozpadl. Wašiču by nejraději jeden druhému všechno vzali, kdyby mohli. Byli mezi nimi takoví, kteří měli víc, než mohli vůbec potřebovat, zatímco mnozí jiní neměli vůbec nic a možná i hladověli. Zapomněli, že země je jejich matka. Tohle určitě nebylo lepší než starý život mého lidu. Nedaleko města, na jednom ostrově, který obklopovala velká voda, měli wašiču vězení. Jednoho dne jsme to vězení viděli. Vojáci mířili na vězně puškami a nutili je chodit dokola jako zvířata v klecích. Padl z toho na mě velký smutek, protože i naši lidé byli zavření na malých ostrovech, a možná že se k nim wašiču hodlají chovat právě takhle.

Na jaře se oteplilo a ukázala se tráva, ale wašiču dokonce i tu ohrazovali. Řekli nám, že teď poplujeme přes velkou vodu do cizích zemí. Někteří z našich lidí se rozhodli vrátit domů a chtěli, abych šel s nimi. Já ale dosud nenašel nic dobrého pro svůj lid a za velkou vodou mohlo třeba něco takového být. A tak jsem se nevrátil, i když se mi stýskalo a byl jsem zoufalý.

Naložili nás na velikánskou ohnivou loď, tak velkou, že když jsem ji poprvé uviděl, nemohl jsem uvěřit vlastním očím. A když jsem uslyšel její hlas, polekal jsem se. Kromě

ní tam byla spousta dalších velkých i malých ohnivých lodí a všechny měly mocný hlas.

A pak byla kolem nás jen voda, voda a zase voda. Zdálo se, jako bychom se vůbec nehýbali, jen se houpali nahoru a dolů, ale tvrdili nám, že plujeme rychle kupředu. Pomyslel jsem si, že jestli se opravdu pohybujeme dopředu, pak se jistě zřítíme dolů, až doplujeme k místu, kde voda končí. Nebo se budeme muset zastavit tam, kde se obloha sklání do vody. Z velkého města za námi, z kterého jsme vyjeli, zůstal jen opar a kolem nebylo nic než voda. Byli jsme všichni zoufalí a mnohým z nás bylo tak zle, že začali zpívat písně smrti.

Večer se zvedl silný hučivý vítr a voda se rozburácela. Dostali jsme věci, které jsme měli zavěsit a spát v nich. To jsme se však dozvěděli až později. Nevěděli jsme, co s nimi máme dělat, a tak jsme je rozprostřeli na zem a lehli si na ně. Podlaha se nakláněla do všech stran a bylo to čím dál tím horší. Kutáleli jsme se po ní ze strany na stranu a nemohli usnout, byli jsme vyděšení a všem nám bylo zle. Wašiču se nám nejdřív smáli, ale netrvalo dlouho a pobíhali sami rozrušeně sem a tam a v jejich očích jsme viděli strach. Naše ženy plakaly, a dokonce i někteří muži, protože to bylo hrůzné a nemohli jsme s tím nic dělat. Později za námi přišli wašiču a dali nám věci, které jsme si měli uvázat kolem sebe, abychom mohli plavat. Já jsem si tu věc ale nenavlékl. Nechtěl jsem plavat. Místo toho jsem se připravil na smrt. Vzal jsem si své nejlepší šaty, které jsem měl s sebou na vystoupení, a pak jsem zpíval svou píseň smrti. Ostatní se také slavnostně oblékli na smrt a zpívali. Jestli měly naše životy skončit, chtěli jsme zemřít statečně. S tím, co se nás tu pokoušelo zabít, jsme bojovat nemohli, ale mohli jsme zemřít tak, aby se za nás duchové našich příbuzných nemuseli stydět. Bylo to tím těžší, že nám všem bylo tak

*Černý jelen (vlevo) v době, kdy vystupoval
ve Wild West Show Buffalo Billa, 1887*

zle. Všechno, co jsme snědli, bylo hned venku a chtělo se nám zvracet i potom, když už jsme byli úplně prázdní.

Vůbec jsme nespali a ráno voda vypadala jako hory, i když vítr už nebyl tak silný. Toho dne umřelo několik bizonů a jelenů, které jsme s sebou vezli na představení, a wašíču je svrhli do vody. Když jsem viděl, jak je tam házejí, chtělo se mi plakat, protože jsem měl pocit, že s nimi házejí do vody i část síly mého lidu.

Když už se nám zdálo, že zůstaneme na ohnivě lodi napořád, uviděli jsme v dáli řadu domů a pak mnoho jiných ohnivých lodí uvázaných u břehu těsně vedle sebe. Mysleli jsme si, že teď už brzo vystoupíme, ale nebylo tomu tak. Velkou branou vod připlula malá ohnivá loď, zastavila u nás, a než jsme směli vystoupit, lidé z ní si prohlíželi podrobně všechno, co bylo na naší lodi. Pak jsme velmi pomalu pluli dál ještě skoro celý den a dorazili jsme do místa, kde byla spousta domů namačkaných na sebe a nespočet ohnivých lodí. Ty domy vypadaly jinak než ty, které jsme doposud viděli. Wašíču nás drželi na lodi celou noc a teprve pak nás vzali k místu, kde se mělo konat představení. To veliké město se prý jmenovalo Londýn. Konečně jsme stáli na zemi, ale pořád jsme cítili závrať, jako bychom ještě byli na vodě a zpočátku se nám špatně chodilo.

Zdrželi jsme se tu šest měsíců a přišli se na nás podívat spousty lidí.

Jednou nám řekli, že se na nás přijde podívat Veličenstvo. Nejdřív jsem nevěděl, co to znamená, ale brzo jsem se to dozvěděl. Byla to Babička Anglie (královna Viktorie), které patřila Babiččina země, kde jsme nějakou dobu žili potom, co wašíču zabili Šíleného koně.

Přijela na show ve velkém zářivém kočáře, po obou stranách jeli vojáci a za ní bylo mnoho dalších nablýskaných

vozů. Toho dne nemohli přijít na představení žádní jiní lidé, byla tam jen ona a její doprovod.

Někdy jsme při představení stříleli, ale tentokrát ne. Jen jsme zpívali a tančili a já jsem byl mezi tanečníky, které vybrali, aby tančili přímo pro Babičku Anglii, protože tehdy jsem byl mladý a urostlý a uměl jsem mnoho různých tanců. Stáli jsme přímo před Babičkou Anglií. Byla malá a tlustá, ale líbila se nám, protože se k nám dobře chovala. Když jsme dotančili, řekla nám: „Je mi šedesát sedm let a na různých místech celého světa jsem viděla nejrozličnější národy. Ale dnes jsem spatřila ty nejkrásnější lidi. Kdybyste mi patřili, nenechala bych vás potloukat se světem v podívané, jako je tato.“ Povídala nám ještě jiné dobré věci a pak nám řekla, že ji musíme přijít navštívit, protože ona se také na nás přišla podívat. Všem nám podala ruku, měla ji takovou malinkou a měkkou. Spustili jsme velký oslavný křik na její počest a pak vjely dovnitř její nablýskané kočáry, ona do jednoho z nich nastoupila a odjela.

Asi půl měsíce potom jsme šli Babičku Anglii navštívit. Naložili nás do podobných nablýskaných vozů a dovezli na krásné místo, kde stál obrovský dům s ostrými špičatými věžemi. Poblíž bylo do zdvíhajícího se kruhu rozestaveno mnoho sedadel a v nich seděli samí vašíču a všichni dupali podpatky a křičeli: „Sláva! Sláva! Sláva!“ Nevím, co to mělo znamenat.

Usadili nás všechny pohromadě do spodní řady. Pak se tam objevil nádherný černý kočár se dvěma černými koňmi a objel jednou dokola. Byl v něm prý malý chlapec, vnuk Babičky Anglie. Poté přijel krásný černý kočár se čtyřmi šedými koňmi. Na obou koních na pravé straně seděli jezdcí a jeden muž vedl koně na levé straně. V tomto voze byli prý nějací příbuzní Babičky Anglie. Nakonec se objevilo osm plavých koní v párech za sebou a táhli nablýskaný černý

kočár. Na všech koních po pravé straně seděli jezdci a ty nalevo vedli muži. Kolem toho kočáru stáli vojáci s bajonetami otočenými směrem ven. V hledišti to nyní burácelo a lidé volali: „Sláva! Viktorie!“ Pak jsme znovu uviděli Babičku Anglii. Seděla vzadu v kočáře a vpředu čelem k ní seděly další dvě ženy. Její šaty, klobouk, kočár i koně – vše se jen blyštělo a ona vypadala, jako by přicházel sám oheň.

Později jsem se dozvěděl, že koně i kočár byly celé pokryté žlutým a bílým kovem.

Když přijela k nám, kočár se zastavil a ona se postavila. Nato povstali všichni přítomní lidé a křičeli a klaněli se jí, ale ona se klaněla nám. Poslali jsme mocný pokřik a naše ženy ji pozdravily táhlým tremolem. Lidé v davu byli tak rozrušení, že se prý některým udělalo zle a omdlívali. Pak, když se vše ztišilo, zazpívali jsme Babičce Anglii píseň.

Bylo nám tam moc dobře.

Babička Anglie se nám líbila, protože bylo vidět, že je to milá žena, a dobře se k nám chovala. Možná že kdyby byla naší Babičkou, bylo by to snad pro náš lid lepší.

20

Cesta ducha

Ano, bylo nám tam dobře, ale skončilo to. Přesunuli jsme se do Manchesteru a účinkovali tam v představení po několik dalších měsíců.

Když jsme s vystupováním skončili a měli jsme brzy ráno odplout, ztratil jsem se ještě s třemi dalšími muži v Manchesteru a ohnivá loď odjela bez nás. Neuměli jsme mluvit řečí wašíču a nevěděli jsme, co si počít, a tak jsme jen bezradně bloudili městem. Pak jsme náhodou potkali jiné dva Lakoty, kteří se také ztratili, a jeden z nich uměl anglicky. Říkal, že kdybychom jeli do Londýna, mohli bychom tam získat peníze v jiném představení a za ty bychom mohli odjet domů. To bylo jediné, co jsme si přáli. Dali jsme dohromady všechny peníze, co jsme u sebe měli, a ten Lakota, který mluvil anglicky, obstaral lístky a jeli jsme po železné cestě do Londýna.

Představení se jmenovalo Mexický Joe. Bylo to malé představení, ale za každý den vystoupení dostávali jsme jeden dolar. Z Londýna putovalo představení do Paříže a tam se ještě hodně dlouho vystupovalo. Na představení se tam chodila často dívat jedna wašíču dívka. Oblíbila si mě a vzala mě domů a představila svým rodičům. I jim jsem se líbil a byli ke mně hodní. Nemluvil jsem jejich jazykem, domlouval jsem se jen rukama a gesty a dívka se ode mne naučila několik lakotských slov.

Z Paříže jsme později jeli do Německa a pak do takového místa, kde hořela země. Byl tam vysokánský kopec, který na vrcholku vypadal jako týpí a hořelo v něm. Dozvěděl

jsem se, že před mnoha lety tam zmizelo pod zem celé jedno velké město a mnoho lidí.

Čím dál víc se mi však stýskalo po domově, protože od mého odjezdu uběhly už dvě zimy. Byl jsem steskem celý nemocný a myslel jsem jen na domov, ale bylo mi jasné, že tu budu muset zůstat, dokud si v představení nevydělám dost peněz na cestu zpátky.

Mexický Joe nás vzal zpátky do Paříže, ale já už jsem nemohl vystupovat, protože jsem z toho stesku onemocněl. Ta wašíču dívka mě vzala ke svým rodičům a ti mě postavili trochu na nohy. A pak jsem se jednoho rána přece jen vrátil domů. Alespoň na chvíli.

Měl jsem na sobě šaty, boty a vůbec všechno od wašíču. Lišil jsem se od nich jen tím, že jsem měl dlouhé vlasy. Nebyly spletené, jen mi visely volně na ramena. Cítil jsem se lépe a zrovna jsme se sešli ke snídani. Moje přítelkyně seděla vedle mě a u stolu byl také její otec, matka a dvě sestry. A jak jsem tam seděl, podíval jsem se nahoru na strop a najednou se mi zdálo, že se hýbe. Celý dům se u stropu točil, pak se začal natahovat a nakonec stoupal vzhůru. Dům se s námi se všemi vznášel výš a výš a přitom se otáčel. Pak se k nám z oblohy snesl mrak a já jsem byl náhle na něm a dům s ostatními padal dolů a vzdaloval se mi.

Zůstal jsem sám na mraku, který rychle uháněl kupředu. Pevně jsem se k němu tiskl, protože jsem se bál, že spadnu. V hloubce pode mnou jsem viděl domy, města, zelenou zemi a řeky, a všechno bylo úplně ploché. Pak jsem se dostal nad velikou vodu. Přestal jsem se bát, protože jsem poznal, že letím domů. Setmělo se a zase se rozednilo a pod sebou jsem uviděl obrovské město a hned jsem věděl, že to bylo to místo, kde jsme poprvé nastoupili na tu velikánskou ohnivou loď. Takže jsem věděl, že jsem zase ve své zemi. Byl

jsem velmi šťastný. Mrak se mnou uháněl a dole pod námi mýjela města a řeky a zelená země. Pak jsem krajinu pod sebou začal poznávat. Uviděl jsem řeku Missouri a v dáli Černé hory a střed světa, na který mě vzali duchové v mé velké vizi.

Potom se mrak náhle zastavil přímo nad Sosnovým hřebenem. Díval jsem se dolů, ale tomu, co jsem viděl, jsem nerozuměl, protože pode mnou byl veliký tábor a v něm se shromáždily snad všechny kmeny našeho lidu. Uviděl jsem týpí mých rodičů, oba byli venku a matka vařila. Chtěl jsem seskočit z oblaku, abych mohl být s nimi, ale bál jsem se, že by mě to zabilo. Když jsem se díval dolů, matka na chvíli vzhledla vzhůru k obloze a já jsem si byl jistý, že mě vidí. Ale v tom se mrak dal do pohybu směrem zpátky a zase letěl velmi rychle. Byl jsem velmi smutný, ale nemohl jsem z něj seskočit. Pode mnou se zase všechno pohybovalo zpátky – řeky a zelená země a města a veliké město na kraji velké vody. A pak přišla bezhvězdná noc a já jsem byl docela sám uprostřed toho temného světa a pode mnou jen samá voda, až jsem se z toho rozplakal. Po nějaké době však zasvitla v dálce přede mnou nějaká světla a potom jsem uviděl zase zem, města a domy. Mrak se zastavil nad velkým městem s mnoha domy a jeden z nich se ke mně začal zvedat, a jak se blížil, točil se. Když se dotkl mraku, zachytil mě a začal klesat dolů a pořád se se mnou točil.

Když dosedl a dotkl se země, uslyšel jsem svou přítelkyni a ustarané hlasy dalších lidí. Ležel jsem na zádech v posteli a moje přítelkyně, její rodiče, sestry a nějaký doktor si mě podivně prohlíželi a vypadali vystrašeně. Pak tam přišel ten Lakota, který uměl anglicky, a vysvětlil mi, co se stalo. Seděl jsem prý s ostatními u snídaň a pak jsem pohlédl nahoru ke stropu, usmál jsem se a svalil ze židle jako mrtvý. Byl

jsem mrtvý celé tři dny, jen občas jsem se trošičku nadechl. Často prý vůbec necítily tep mého srdce. Byli přesvědčeni, že brzy opravdu zemřu, a už se chystali, že mi koupí rakev.

Kdybych tehdy nepřišel k sobě, dostal bych možná dobrou rakev, ale teď asi dostanu jen obyčejnou truhlu.

Neřekl jsem jim, kde jsem byl, protože jsem věděl, že by mi neuvěřili.

Pár dní poté se rodiče mé přítelkyně doslechli, že do jejich města přijel zase *Phehín-háňska*, a vzali mě k jeho představení. Byl rád, že mě vidí, a řekl všem svým lidem, aby mi třikrát provolali slávu. Ptal se, jestli chci zůstat v představení, nebo se vrátit domů, a já jsem mu řekl, že jediné, po čem toužím, je být zase doma. Slíbil, že to zařídí, dal mi lístek a devadesát dolarů a ještě pořádný oběd. *Phehín-háňska* měl silné srdce. Brzo potom pro mě přišel jeden policista a řekl, ať si sbalím věci. Vzal mě k železné cestě a ráno jsem byl u velké vody. Posadili mě na jinou velikou ohnivou loď. Byli jsme na vodě osm dní. Část cesty mi bylo zle, ale už jsem nebyl smutný, protože jsem se vracel domů.

Jen co ohnivá loď došla do velikého města na kraji velké vody v mé zemi, hned jsem se vydal po železné cestě dál. Brzo ráno jsme dorazili do Rushville. Nebyli tam žádní Lakotové, ale jeden krytý vůz tažený mezkou mířil právě k Sosnovému hřebenu a já se s ním svezl.

Když jsem tam dojel, všechno bylo přesně tak, jak jsem to viděl z mraku. Sešli se tam všichni Lakotové tak, jak jsem je viděl shora. Shromáždili se tam, protože v tom roce (1889) udělali naši smlouvu, kterou koupili další část naší země – všechno co bylo mezi Řekou kouřové země (Bílá řeka) a Dobrou řekou (Šajenská řeka). Byl jsme pryč skoro celé tři roky a nic jsem o těch hrozných věcech nevěděl.

Týpí mé matky bylo přímo na tom místě, kde jsem ho spatřil z mraku, a také tábor byl přesně tam, kde jsem ho viděl.

Rodiče měli velikou radost, že mě vidí, a matka plakala štěstím. A já jsem také plakal. V té době už jsem byl muž a měl jsem se podle toho chovat, ale přesto mi vytryskly slzy. Matka říkala, že se jí jednou v noci zdálo, jak jsem přiletěl domů na mraku, ale že jsem musel hned zase pryč. A tak jsem jí řekl o své vizi.

21

Mesiáš

Když jsem odcházel za velkou vodu, náš lid hladověl, protože wašiču nám nedávali tolik potravin, kolik nám přislíbili ve smlouvě o Černých horách. Naši lidé tu smlouvu neudělali ani ji nechtěli. To wašiču si ji celou vymysleli, a přesto nám pak dali sotva polovinu toho, co slíbili. A tak v době mého odjezdu žili naši lidé v bídě.

A když jsem se vrátil, bylo to ještě horší. Všechno vypadalo žalostně. Přišla úmorná sucha a řeky a potoky zmíraly. Ničemu, co se lidé snažili vypěstovat, se nedařilo a wašiču posílali čím dál tím méně dobytka i jiných potravin. Nejdřív vybili všechny bizony a pak nás zavřeli do rezervací. A zdálo se, že by nás klidně nechali umřít hladu. Jejich lži jsme se nenajedli a sami jsme si nemohli nijak pomoci.

A nyní přišli wašiču s další smlouvou, aby nám vzali asi polovinu země, která nám zůstala. Ani tuto smlouvu jsme nechtěli, ale přijel Tři hvězdy a prostě ji uzavřel, protože wašiču chtěli naši zem mezi Řekou kouřové země a Dobrou řekou.* A tak záplava wašiču, zkalená zlými činy, pohltila další část ostrova, který nám zbýval. Když Tři hvězdy přišel k Poupátkové řece, aby nás pozabíjel, Šílený kůň ho porazil a zahnal zpátky. Tentokrát, když přišel sám, bez vojáků, nás zničil a zahnal on. Byli jsme obklíčeni a nemohli nic dělat.

Po celou dobu, kdy jsem byl pryč z domova za velkou vodou, necítil jsem žádnou sílu a většinu času jsem byl jako

* Generál Crook vedl komisi, která připravovala smlouvu z roku 1889.

chodící mrtvola. Sotva kdy jsem si vzpomněl na svou vizi, a když přece, působila jako zastřený sen.

Krátce poté, co jsem se vrátil, mě požádali, abych vyléčil jednoho nemocného člověka. Báł jsem se, že se mi síla už nevrátí. Ale přišla. A tak jsem dál léčil nemocné. A nebylo jich málo. Mezi lidmi zesláblými hladem se šířily spalničky, mnoho dalších dostalo té zimy černý kašel a malé děti, které neměly dost jídla, na něj umíraly.

Takové to bylo. Naším lidem se vedlo zle a ztráceli naději.

Počátkem toho léta, kdy jsem se vrátil domů (1889), přišly k nám však ze západu zvláštní zvěsti a lidé o ničem jiném nemluvili. Bylo to první, co jsem po svém návratu slyšel. Ta zpráva přišla nejdřív k Oglalům, prý od Šošonů a Modrých mraků (Arapahů). Někteří tomu věřili, jiní ne. Těžko se tomu dalo věřit, a když jsem to poprvé slyšel, pomyslel jsem si, že jsou to jen nějaké bláznivé povídačky, které si někde někdo vymyslel. Ty zvěsti říkaly, že kdesi daleko na západě, tam kde se před velkou vodou tyčí vysoké hory (Sierra), žije prý mezi Pajúty posvátný muž, který ve vizi mluvil s Velkým Duchem, a ten mu řekl, jak spasit indiánské národy, zbavit se wašíču a jak přivést zpátky k životu všechny bizony a naše mrtvé a obnovit zemi. Než jsem se vrátil domů, naši lidé o tom společně rokovali a poslali tři muže, Dobrého hroma, Statečného medvěda a Žlutou hrud', aby toho posvátného muže viděli na vlastní oči a zjistili, co je na zvěstech o něm pravdy. Tito tři muži vykonali tedy dlouhou cestu na západ a na podzim potom, co jsem se vrátil domů, přinesli Oglalům úžasné zprávy.

U pramene Potoka bílého jílu, nedaleko Sosnového hřebenu, se po jejich návratu konalo velké shromáždění. Já jsem tam ale nešel, protože jsem tomu nevěřil. Říkal jsem si, že lidé tomu uvěřili jen ze zoufalství, jako hladový člověk, který sní o spoustě dobrého jídla.

Na tom shromáždění jsem nebyl, ale doslechl jsem se všechno, o čem se tam mluvilo. Všichni ti tři muži říkali to samé. A byli to vážení muži. Vyprávěli, že putovali daleko až došli k rozlehlému údolí,* které se rozkládalo před vysokými horami u velké vody. Tam byl *Wanikiya*,** který byl synem Velkého Ducha, a oni ho viděli a hovořili s ním. Wašiču mu říkali Jack Wilson, ale jeho pravé jméno bylo Wovoka. Řekl jim, že se k nám jako mrak blíží nový svět. Přizene se od západu jako vichřice a smete z tohoto světa všechno staré a umírající. Nový svět bude oplývat masem jako za našich starých časů a ožijí v něm všichni mrtví indiáni a bizoni, kteří byli kdy zabiti.

Ten posvátný muž dal Dobrému hromu posvátnou červenou barvu a dvě orlí pera. Lidé si měli tou barvou potřít tváře a tančit tanec duchů, který se Dobrý hrom, Žlutá hrud' a Statečný medvěd od posvátného muže naučili. Když to lidé udělají, budou se prý moci dostat do toho nového světa, až přijde, a wašiču se tam nedostanou, a tak zmizí. Když posvátný muž dával Dobrému hromu ta dvě pera, řekl mu: „Přijmi tato orlí pera a pohleď na ně, neboť můj otec učiní, aby přivedly tvůj lid zpátky k němu.“

Celou zimu se nemluvilo o ničem jiném.

Když jsem se doslechl o té červené barvě, orlích perech a o tom, že se lid má navrátit k Velkému Duchu, nedalo mi to spát. Měl jsem velkou vizi o tom, že mám přivést lid zpět do kruhu národa, a možná že tento posvátný muž měl stejnou vizi, a snad se tak i stane a lidé se vrátí zpátky na červenou cestu. Třeba jsem to vše neměl udělat já sám, ale kdybych přispěl silou, kterou jsem nosil v sobě, strom by mohl znovu vykvést a lidem by se dobře vedlo. Přemýšlel

* Údolí Mason v Nevadě (Mason Valley).

** Ten, který oživuje – Spasitel.

jsem o tom celou zimu. Nevěděl jsem však nic o vizi, kterou onen posvátný muž měl. Přál jsem si s ním mluvit a všechno se dovědět. Tížilo to mou mysl den ze dne víc a víc. Zima toho roku byla zlá, vleklá, plná hladu a nemocí.

Na počátku zimy zemřel můj otec na jednu z těch zlých nemocí, které nás přepadaly. Byl jsem velmi smutný. Všechno dobré jako by odcházelo. Můj mladší bratr a sestra zemřeli, ještě než jsem se vrátil domů, a nyní jsem zůstal na světě bez otce. Jen matka mi zůstala. Pracoval jsem nyní v jednom obchodě pro wašiču, abych jí obstaral nějaké jídlo. Nic jiného jsem nedělal. Jen docházel do obchodu a přemýšlel o tom, co vyprávěli Dobrý hrom, Žlutá hrud' a Statečný medvěd. K ničemu jasnému jsem ale nedospěl.

Během té zimy se lidé chtěli dozvědět víc o onom posvátném muži a novém světě, a tak poslali do těch končin další muže, aby zjistili co možná nejvíc. Ze Sosnového hřebenu šli Dobrý hrom a Žlutá hrud' a ještě další dva muži. Vydali se s nimi i muži z jiných lakotských rezervací, mezi nimi také Kopající medvěd a Krátký býk. Dostávali jsme z jejich putování dopisy a zdálo se, že všude, kudy prošli, lidé věří v tanec duchů. Já jsem dál pracoval v obchodě a pomáhal léčit nemocné.

Pak přišlo jaro (1890) a já jsem se doslechl, že se muži vrátili ze západu a prý potvrdili, že zvěsti jsou pravdivé. Ani na dalším shromáždění jsem nebyl, ale lidé říkali, že je to opravdu syn Velkého Ducha, a že když kdysi dávno přišel k wašiču, zabili ho. Tentokrát přichází ale k indiánům a v novém světě, který se přiřzene jako vichřice a smete ze země všechno staré, žádní wašiču nebudou. Všechno se to prý má stát po další zimě, až se objeví tráva (1891).

Doslechl jsem se mnoho úžasných věcí o tom *Waníkijovi*, kterého naši muži viděli. A byli to vážení muži. Dokázal prý přivést zvířata k řeči a jednou, když u něj byli, vyvolal

Kopající medvěd, 1896

vizi, kterou jasně viděli všichni přítomní. Spatřili velkou vodu a za ní se prostírala překrásná zelená země a do ní se jako domů navraceli všichni indiáni, kteří kdy žili, i bizoni a všechna zvíř. Pak nechal *Waníkíya* vizi zase zmizet, protože pro ni prý ještě nenadešel čas. Ale přijde prý po příští zimě, jen co se objeví tráva.

Muži vyprávěli, jak jim jednou *Waníkíya* nastavil svůj klobouk, aby se do něj podívali. Všichni, až na jednoho, tam prý uviděli celý svět, v plné jeho kráse. Ale ten, který nic neviděl, říkal, že tam nebylo nic než holý vnitřek klobouku.

Dobry hrom mi vyprávěl, že s *Waníkíyovou* pomocí se dostal na místo, kde stálo týpí z bizoních kůží a v němž žil jeho dávno zemřelý syn se svou ženou, a že si s nimi dlouho povídal.

To nebylo jako moje velká vize. Byl jsem zmatený a nevěděl, co si o tom všem mám myslet. I nadále jsem pracoval v obchodě.

Později jsem se doslechl, že na sever od Sosnového hřebenu, u pramenů Šajenského potoka, uspořádal Kopající medvěd první tanec duchů a že lidé, kteří ho tančili, uviděli své zemřelé příbuzné a hovořili s nimi. Brzy na to jsem slyšel, že se tančí u Potoka poraněného kolena, kousek pod Mandersonem.

Pořád jsem tomu všemu ještě nevěřil, ale chtěl jsem o tom zjistit víc, protože od smrti mého otce mě to čím dál tím víc trápilo. Jako by mi něco říkalo, abych se tam šel podívat. Zprvu jsem se tomu bránil, ale nakonec jsem to nevydržel. Sedl jsem na koně a rozjel se k tanci duchů u Potoka poraněného kolena pod Mandersonem.

Byl jsem překvapený a sotva jsem věřil svým očím. Bylo v tom tolik z mé vize. Muži a ženy se drželi za ruce a tančili ve velkém kruhu, v jehož středu stál strom pomalovaný na červeno. Většinu větví měl odřezaných a na zbývajících

byly suché listy. Úplně jako v mé vizi, když posvátný strom umíral, a muži a ženy držící se za ruce jako by byli posvátným kruhem, který má stromu dodat síly, aby znovu vykvetl. Jako v mé vizi, i tady lidé dávali červené obětiny a tváře měli pomalované na červeno. Také užívali dýmku a orlí pera. Seděl jsem tam, díval se na ně a bylo mi smutno. Všechno tu bylo jako v mé vizi a já jsem pořád ještě neudělal nic pro to, aby strom vykvetl.

Pak mě náhle ovládla vlna štěstí a radosti. Vždyť to vše mi má připomenout, že se musím pustit do práce a pomoci přivést náš lid zpět do posvátného kruhu, aby mohl posvátně kráčet po červené cestě k potěšení sil vesmíru, které jsou jednou jedinou Silou. Vzpomněl jsem si, jak mě duchové vzali ke středu země, ukázali mi dobré věci a dobrý život mého národa. A vzpomněl jsem si, jak mi šest Dědečků řeklo, že s jejich silou mám přivést národ k životu a nechat rozkvést posvátný strom. Nyní jsem věřil, že se má vize konečně naplňuje!

Když jsem se jel na tanec podívat, chtěl jsem jen zjistit, čemu to vlastně lidé uvěřili. Nyní jsem se ale rozhodl zůstat a použít sílu, která mi byla dána. Toho dne byl již tanec u konce, ale nazítří měli tančit znovu a já s nimi.

22

Vize onoho světa

A tak jsem se oblékl do obřadního oděvu, a než se druhého dne začalo tančit, vmísil jsem se mezi lidi stojící kolem uvádajícího stromu. Dobrý hrom, který byl příbuzným mého otce a později si vzal mou matku, mě vzal kolem ramen a vedl mě k posvátnému stromu a tam se za mě modlil: „Otče, Velký Duchu, pohleď na tohoto chlapce! Necht' spatří tvou cestu!“ Pak se rozplakal.

Myslel jsem na otce a bratra a sestru, kteří nás opustili, a nemohl jsem zadržet slzy. Zvedl jsem tvář, aby nemohly téct dolů, ale nebylo to nic platné. Plakal jsem z celého srdce a myslel přitom na svůj zoufalý lid. A na vizi, v níž se mi dostalo příslibu, že mí lidé budou mít místo na zemi, kde by mohli den za dnem žít šťastně. Nyní jsou na zlé cestě, ale snad by se přece mohli vrátit zpět do kruhu a na dobrou cestu. Stál jsem pod stromem, který nikdy nekvetl, a plakal jsem, protože uvadal. Se slzami stékajícími po tváři jsem prosil Velkého Ducha, aby strom oživil a zaplnil listy a zpívajícími ptáky jako v mé vizi.

Pak mi celým tělem projel silný záchvěv a věděl jsem, že do mě vstoupila síla.

Dobrý hrom mě nyní uchopil za jednu paži a Kopající medvěd za druhou. Začali jsme tančit a zpívali jsme:

Kdo to přichází? Co myslíš?

Je to ten, který hledá svou matku.

Tak zpívají umírající, když vstupují na onen svět, a hledající své blízké, kteří tam odešli před nimi.

Jak jsem tancoval a držel se za ruce s Dobrým hromem a Kopající medvědem, měl jsem pořád pocit, že se zvedám od země. Během toho prvního dne jsem neměl žádnou vizi. V noci jsem přemýšlel o onom světě, o tom, že je tam s mým lidem sám *Wanikiya* a možná tam kdesi zrovna kvete posvátný strom z mé vize. Tam někde daleko se má vize naplňovala. Z posvátného středu země mi dali pohlédnout na všechny dobré a krásné věci ve velkém kruhu plném míru. Kdo ví, snad je to právě země mé vize, do které náš lid jednou přijde, kde bude spokojeně žít a kde nejsou ani nemohou být žádní wašíču.

Než jsme příštího dne začali tančit, vyslovil Kopající medvěd modlitbu: „Otče, Velký Duchu, pohleď na tyto lidi! Dnes se vydají na dalekou pouť, aby se setkali se svými blízkými. Budou tam šťastni a jejich štěstí potrvá den za dnem napořád.“

Pak jsme se chytli za ruce a tančili v kruhu. Většina lidí při tanci plakala a naříkala, ale někteří se smáli štěstím. A občas někdo zalapal po dechu, vrávorál chvíli sem tam, až se nakonec svalil se na zem. A jiní se sesuli jedním rázem jako mrtví, a jak leželi bez ducha na zemi, prožívali vize. My ostatní jsme mezitím dál tančili a zpívali. Mnozí oplakávali staré dobré časy a prosili, aby se k nám zase mohly vrátit.

Po nějaké době jsem se začal cítit velmi zvláště. Nejdřív to bylo, jako bych měl nohy plné mravenců. Tančil jsem jako ostatní, se zavřenýma očima, a pak jako by mě něco nadneslo, až už jsem se země vůbec nedotýkal. Ten zvláštní pocit stoupal od nohou vzhůru až do mého srdce. A pak jako bych plachtil dolů a zase nahoru, ve stále větších vzdálenostech, jako na nějaké velké houpačce.

Musel jsem spadnout na zem, ale cítil jsem se, jako bych

vypadl z houpačky letící kupředu. S roztaženými pažemi jsem plachtil vzduchem a zprvu jsem neviděl nic než jediné orlí pero vznášející se přímo přede mnou. Pak se z pera stal skvrnitý orel, tančil nade mnou na třepotajících se křídlech a vydával svůj pronikavý hvizd. Mé tělo se vůbec nehýbalo, ale letěl jsem rychle kupředu.

Přímo přede mnou se zdvíhal horský hřeben a myslel jsem, že do něho musím narazit, ale nakonec jsem přelétl těsně nad ním. Na jeho druhé straně jsem spatřil krásnou zemi, kde tábořili spousty a spousty lidí v jednom velkém kruhu. Vypadali šťastně a měli všeho dostatek. Všude do kola stály rozestavené věšáky na sušení masa a byly jím celé obložené. Vzduch byl průzračný a prozářený jakýmsi všudypřítomným živým svitem. Všude kolem kruhu se na šťavnaté zelené trávě spokojeně pásli koně, na okolních svazích byla roztroušena zvěř všeho druhu a muži se vraceli z lovu se spoustou masa a zpívali.

Letěl jsem nad stany a pomalu se snášel ke středu kruhu, kde stál krásný zelený strom plný květů. Když jsem se nohama dotkl země, přiběhli ke mně dva muži ve zvláště pomalovaných obřadních košilích a řekli mi: „Tvůj otec je zde šťastný. Ale ještě nenastal čas, abys ho viděl. Ještě na tebe čeká práce. Dáme ti něco, co doneseš zpět svým lidem, a oni s tím přijdou navštívit své milované.“

Pochopil jsem, že to, co mám vzít s sebou zpátky, je způsob, jakým byly vyrobeny a pomalovány jejich posvátné košile. Řekli mi, ať se hned vydám na cestu zpět, a vtom jsem byl zase ve vzduchu a letěl rychle jako předtím. Když jsem přilétl nad místo tance, lidé stále ještě tančili, ale jako by nevydávali ani hlásku. Doufal jsem, že uvadlý strom naleznu rozkvetlý, ale byl stejně suchý jako předtím.

Zřítíl jsem se zpět do svého těla a v tu chvíli jsem všude kolem sebe slyšel hlasy. Seděl jsem na zemi a kolem se tlačili

lidé a ptali se, jakou jsem měl vizi. Řekl jsem jim o všem, co jsem viděl i o obřadních košilích, které na sobě měli ti dva muži.

Toho večera se nás několik sešlo v týpí Velké cesty a rozhodli jsme se, že vyrobíme košile podle mé vize. Celý následující den jsem strávil vyráběním a malováním košil. Při práci jsem přemýšlel o tom, že ve vizi bylo vše jako za našich starých časů a strom kvetl, ale když jsem se vrátil, strom byl mrtvý. A říkal jsem si, že kdybychom se v tomto světě zachovali tak, jak nás učí vize, mohl strom kvést i zde.

První košili jsem udělal pro Bojí se jestřábů a druhou pro syna Velké cesty. Večer jsem zhotovil posvátnou hůl podle mé první vize, pomaloval ji na červeno posvátnou barvou, kterou nám dal *Waníkíya*, a na její vrchol jsem přivázel orlí pero. S ní jsem pak tančil, oděn do posvátné košile.

Kvůli mé vizi a taky kvůli síle, o níž lidé věděli, mě příštího rána požádali, abych vedl tanec. Všichni jsme stáli v řadě vedle sebe, obráceni k západu a já jsem vyslovil modlitbu: „Otče, Velký Duchu, pohled na mě! Můj národ je zoufalý. Ukázal jsi mi novou příslibenou zemi. Necht' ji spatří i mí lidé.“

Měli jsme přitom zdvižené pravé ruce a po této modlitbě jsme začali naříkat a někteří uprostřed nářku omdleli, ještě než začal samotný tanec.

Při tanci jsem měl ten stejný zvláštní pocit jako předtím. Jako by se mé nohy vznášely nad zemí. Kopající medvěd a Dobrý hrom mě drželi kolem ramen a pak se v jedné chvíli zdálo, jako by mě pustili, a já zase letěl s roztaženými pažemi a s tváří obrácenou dolů a skvrnitý orel tančil přede mnou a do uší mi zazníval jeho ostrý hvizd a křik. Znovu se objevil horský hřeben, a když jsem se k němu blížil, ozvalo se temné zaburácení a vyšlehl z něj plamen. Já však přeletěl těsně nad ním a už jsem před sebou v průzračném

čistém vzduchu a v nádherné sytě zelené krajině viděl šest vesnic. Plachtil jsem nad nimi a nakonec se snesl na jižním okraji poslední z nich. Když jsem přistál, příběhlo ke mně dvanáct mužů a volali: „Náš otče, dvounohý náčelníku, pojď a uvidíš!“

Vedli mě ke středu kruhu, kde jsem znovu uviděl posvátný strom plný listí a květů, a tam, před ním, stál muž s doširoka roztaženými pažemi. Pozorně jsem si ho prohlížel, ale nebyl jsem schopen poznat, z jakého národa pochází. Nebyl to ani wašiču, ani indián. Měl dlouhé vlasy, které splývaly volně dolů a na levé straně hlavy v nich měl vetknuté orlí pero. Byl krásný, statný a silný, a tělo měl pomalované načerveno. Snažil jsem se poznat, kdo to je, ale nedařilo se mi to. Jak jsem si ho upřeně prohlížel, jeho tělo se začalo proměňovat, nabývalo nejružnějších krásných barev a vyzařovalo světlo. Promluvil a jeho řeč zněla jako zpěv: „Patří mi všechny pozemské bytosti i rostoucí věci. Takový je můj život a tak to pravil váš otec, Velký Duch. A i ty to musíš říci.“

Pak zmizel, jako když pohasne světlo.

Dvanáct mužů řeklo: „Pohled' na ně! Ať i tvůj národ žije takto!“

Znovu jsem si uvědomil, jaký je to krásný den na zelené zemi pod blankytně modrou oblohou. A všichni lidé tam byli mladí a krásní, všichni jednoho věku, bez starců a bez dětí.

Pak se přede mnou objevilo dvanáct žen a pravilo: „Pohled' na ně! Vezmi zpět na zemi poselství o tom, jak tady žijí!“ Když promluvily, ozval se od západu zpěv a já jsem si tu píseň zapamatoval.

Jeden z dvanácti mužů vzal potom dvě hole, jednu pomalovanou bíle a druhou červenou, zabodl je do země a řekl: „Vezmi si je! Budeš je potřebovat. Pospěš!“

Vykročil jsem, a pak jako by pode mnou zavanul silný vítr a vynesl mě do vzduchu. Opět jsem rychle letěl s roztaženými pažemi. Musel jsem přeletět nad děsivou temnou řekou, které jsem se bál. Hučela, řítila se vpřed a překypovala rozlícenou pěnou. Shlížel jsem na ni dolů a uviděl mnoho mužů a žen, kteří se přes ni marně snaží dostat. „Pomoz nám!“ volali. Já jsem ale nedovedl zastavit svůj let, jako by mne hnál silný vítr.

Pak jsem uviděl zase svůj pozemský národ v tanečním kruhu a spadl jsem zpět do svého těla ležícího na zemi. Když jsem se posadil, lidé se kolem mě tlačili a vyptávali se na mou vizi.

Vyprávěl jsem ji prostřednictvím písní a starší moudří muži vysvětlovali jejich význam ostatním. Zpíval jsem píseň se slovy, které pronesl *Waníkíya* pod kvetoucím stromem, a s nápěvem, který jsem slyšel ze západu potom, co promluvílo oněch dvanáct žen. Zazpíval jsem ji čtyřikrát a počtvrté se lidé dali společně do pláče, protože ten nádherný svět nám vzali wašíču.

Moc a moc jsem o této vizi přemýšlel. Těch šest vesnic asi symbolizovalo šest Dědečků, které jsem viděl v Týpí planoucí duhy, a já jsem šel do šesté, poslední vsi, která představovala šestého Dědečka, Ducha země, protože jsem ho měl na zemi zastupovat. Říkal jsem si, jestli by *Waníkíya* mohl být oním červeným mužem z mé velké vize, který se proměnil v bizona a poté v bylinu jitřní hvězdy se čtyřmi paprsky, v bylinu porozumění. A těch dvanáct mužů a dvanáct žen mělo, myslím, představovat měsíce roku.

23

Zlé dny se blíží

Léto (1890) se chýlilo ke konci. Nevěděl jsem o věcech, které se děly na jiných místech, ale něco jsem se doslechl a víc jsem se dozvěděl později.

Když se Dobrý hrom a Kopající medvěd vrátili na jaře ze své cesty za *Waníkíyou*, posadili je wašíču v rezervaci Sosnový hřeben na nějaký čas do vězení a pak je pustili. Bylo vidět, že wašíču mají z něčeho strach. V měsíci, kdy dozrávají plody střemchy (srpen) tancovalo mnoho lidí v táboře náčelníka Žádná voda u Jílového potoka a přišel tam správce rezervace a přikazoval jim, ať přestanou. Oni ale tančili dál a řekli mu, že když to bude nutné, budou za své náboženství bojovat. Správce odešel a oni tancovali dál. Dali mu jméno Mladík, který se bojí Lakotů.

Později jsem slyšel, že kmen Bruléů usazený v rezervaci na východ od nás také tančí. Pak jsem se doslechl, že v rezervaci u Dobré řeky tančí lid náčelníka Velké nohy a že Kopající medvěd odešel do tábora Sedícího býka u Velké řeky a že i tam se tancuje. Říkalo se, že se tančí úplně všude.

Lidé měli hlad a byli zoufalí a mnozí uvěřili, že přijde nový dobrý svět. Wašíču nám dávali méně než polovinu dobytka, který naslibovali ve smlouvě, a navíc to byla vyhublá zvířata. Naši lidé je po nějakou dobu vůbec nepřijímali, protože jich bylo tak málo a za nic nestáli. Po čase ale neměli na vybranou. Buď vezmou, co je, anebo zemřou hlady. Dostalo se nám víc lží než dobytka, ale lži nás nenasytily. Když správce přikázal lidem, ať skončí s tancováním, jejich srdce se naplnila zlobou.

Odešel jsem od tance u Potoka poraněného kolena a vydal se k Brulům, kteří v tu dobu tábořili u Potoka nakrájeného masa. Vzal jsem s sebou šest košil, vyrobených podle těch, které mělo na sobě dvanáct mužů v mé vizi, a šest šatů podobných těm, do nichž bylo oblečeno oněch dvanáct žen. Dal jsem je Brulům a oni si podle nich udělali další.

Tančili jsme a já jsem měl další vizi. Zjevila se mi Planoucí duha, stejná jako ta z mé první vize, a pod ní bylo týpí z mraků. Nade mnou přeletěl skvrnitý orel a řekl: „Nezapomeň!“ Nic víc.

Od té doby jsem o tom hodně přemýšlel a myslím si, že právě tady jsem asi udělal velkou chybu. Měl jsem opravdu velkou vizi a měl jsem na ni spoléhat a věřit, že mě povede dobrým směrem. Já jsem se ale řídil i těmi menšími vizemi, které ke mně přišly, když jsem tančil u Potoka poraněného kolena. Vize Planoucí duhy mě zřejmě měla varovat a já jsem to nepochopil. Bylo by správné, kdybych se řídil svou velkou vizí, ale namísto toho jsem uplěl na drobnostech z menších vizí. Je tak těžké řídit se jednou velkou vizí v tomto světě plném temnoty a měnících se stínů. Mezi těmi stíny se člověk lehko ztratí.

Když jsem se vrátil od kmene Brulů, začalo se ochlazovat. Mnozí Bruléové šli se mnou a přidali se k tanci Oglalů u Poraněného kolena. Doslechli jsme se, že v rezervační správě u Sosnového hřebene jsou vojáci a že stále přicházejí další. Pak se jednoho rána roznesla zpráva, že pochodují směrem k nám, a tak jsme sbalili tábor a přestěhovali se k Travnatému potoku. Odtud jsme šli k Potoku bílého jílu a tam jsme nějaký čas tábořili a tančili.

Přišli tam za námi Ohnivý hrom, Krvavá rána a Mladý americký kůň se zprávou od vojáků, že celou záležitost s tím naším tancem duchů hodlají prověřit. Nechtějí nám

prý tanec vzít, jen se budeme muset řídit nějakými pravidly. Ale copak se někdy dalo věřit něčemu, co vašíču řekli? Mluvili rozeklanými jazyky.

Přesunuli jsme tábor blíž k Sosnovému hřebenu. Bylo tam teď hodně vojáků, ale proč? Správce rezervace svolal velké shromáždění, ale já tam nešel. Vydal nařízení, že smíme tančit jen tři dny v měsíci a ve zbylém čase se máme nějak postarat o své živobytí. Jak, to nám ovšem neřekl. Lidé přesto souhlasili.

Příštího dne, když jsem seděl v týpí s Dobrým hromem, přišel policista a řekl: „Neposlali mě sem, ale přicházím pro vaše dobro. Dozvěděl jsem se, že se chystají vás dva zatknout.“

Dobrý hrom navrhoval, abychom šli k Bruléům, kteří měli velký tábor u Poraněného kolena pod Mandersonem. A tak jsme večer osedlali koně a vyjeli. Kolem Pepřového potoka a Potoka bílých koní jsme dojeli k Poraněnému kolenu a podél něho až dolů k táboru Bruléů. Byli rádi, že nás vidí.

Ráno obcházel tábor vyvolávač a svolával lidi. Promluvil jsem k Bruléům a řekl jim toto: „Mí příbuzní, slyšte. Udělali jsme jistou posvátnou věc a poté nám byly zjeveny vize. Viděli a slyšeli jsme v nich, že naši příbuzní, kteří odešli před námi, jsou na Onom světě, který nám byl zjeven a kam půjdeme i my. Naši blízcí jsou tam právě teď, spolu s *Waníkíyou*. Jestliže chtějí vašíču proti nám bojovat, ať si bojují. Buďme stateční a nechejme se vést touhou a odhodláním. Musíme spoléhat na zesnulé v novém světě, který přichází.“

Od Urzoního potoka a Potoka léčivého kořene přišli další Bruléové a všichni jsme sbalili tábor a přesunuli se dolů podél Potoka poraněného kolena k Řece kouřové země (Bílé řece). Přišel tam jeden černý háv (katolický kněz) a snažil se nás přemluvit, abychom se vrátili. Naši

lidé mu řekli, že sliby wašiču nejsou k ničemu a že vše, co kdy slíbili, byla pustá lež. Jen několik Oglalů se vrátilo s černým hávem zpět. Byl to dobrý člověk a té zimy byl ošklivě zraněn při masakru kmene Velké nohy. Byl to moc dobrý člověk, ne jako ostatní wašiču.*

Od Řeky kouřové země jsme se přesunuli k tábořišti Vysoké kapsy jihozápadně od vrcholku Pustin.** Když jsme tam byli, přijeli za námi Americký kůň a Rychlý hrom. Oba byli náčelníci a přijeli, aby nás odvedli zpět k Sosnovému hřebenu. Museli jsme je poslechnout. Ale Bruléové neposlechli a snažili se nás zadržet. Došlo k potyčce a trochu jsme se i poprali, ale stejně jsme nakonec odešli, protože jsme museli. Kopající medvěd zůstal prozatím s Bruléy, ale o něco později se k Sosnovému hřebenu vrátil i on. Bruléů se k nám připojilo jen velmi málo.

Tábořili jsme u Bílé řeky, pak u Potoka bílého jílu a u Šajenského potoka severně od Sosnového hřebenu. Většina Oglalů tábořila poblíž.

Asi v té době se k nám ze severu začínaly šířit zlé zprávy. Policisté v rezervaci Stojící skála se prý vydali k Velké řece, aby zatkli Sedícího býka. On s nimi ale nechtěl jít, došlo k šarvátce a oni ho zabili.

Měsíc pukajících stromů (prosinec 1890) se chýlil ke konci a mně bylo dvacet sedm let. Doslechli jsme se, že Velká noha schází dolů z Pustin s téměř čtyřmi sty lidmi, z nichž někteří byli z kmene Sedícího býka. Utekli, když Sedícího býka zabili, a přidali se k Velké noze v rezervaci u Dobré řeky. V té tlupě bylo nyní asi jen stovka válečníků a zbytek byli samé ženy, děti a nějakí starci. Všichni byli vyhladovělí a trpěli zimou a Velká noha byl velmi

* Byl to otec Craft.

** Vyvýšená planina uprostřed Pustin, zvaná Cuny Table.

nemocný, takže ho museli vézt na smyku.* Utekli, aby se schovali v Pustinách, ale nyní přicházeli k Sosnovému hřebenu, protože neměli co jíst a trpěli zimou. Když překročili Řeku kouřové země, pokračovali podél Potoka léčivého kořene až k jeho prameni. Tam už je hledali vojáci. Ti měli všeho dostatek, netrpěli ani hladem, ani zimou. U Urzovního kopce se lidé Velké nohy vojákům vzdali a šli s nimi k Poraněnému kolenu.

Večer jsme se dozvěděli, že Velká noha se svými lidmi táboří obklopen vojáky asi patnáct mil od místa, kde jsme byli my. Druhého dne ráno (29. prosince 1890) se stalo něco hrozného.

* Měl vážný zápal plic.

24

Masakr u Poraněného kolena

Toho večera, než se to stalo, jsem jel k Sosnovému hřebenu a tam se o tom všem doslechl. Taky jsem viděl vojáky, jak odjíždějí směrem k místu, kde byli lidé Velké nohy. Takže druhý den ráno tam bylo už kolem pěti set vojáků. Když jsem je viděl odjíždět, cítil jsem, že se stane něco hrozného. V noci jsem skoro oka nezamhouřil, musel pořád vstávat a přecházet sem a tam.

Ráno jsem vyšel ven ke svým koním a z východu jsem zaslechl střelbu. Podle zvuku jsem poznal, že to musejí být vozové pušky (děla). Zvuk výstřelů projel celým mým tělem a já jsem cítil, že se stane něco hrozného.

Když jsem dorazil s koňmi do tábora, přiřítíl se ke mně jeden muž a řekl: „*Hej-hej-hej!* Střílejí tam do lidí! Vím to!“

Osedlal jsem svého plavého koně a oblékl si posvátnou košili, kterou jsem si udělal jen pro sebe. Na zádech měla skvrnitého orla s roztaženými křídly a na levém rameni jitřenku, protože když se člověk dívá k jihu, má levé rameno natočené na východ. Přes hrud', od levého ramene k pravému boku, se klenula planoucí duha a další duha s hvězdou na konci se točila kolem krku jako náhrdelník. Na obou ramenech, loktech a zápěstích visela orlí pera a po celé košili se míhaly červené pruhy blesků. To vše bylo z mé velké vize a toho dne mě to ochránilo.

Obličej jsem si pomaloval na červenou a do vlasů si vetknul orlí pero za Toho nad námi. Příprava mě nezabrala dlouho, poháněl mě zvuk střelby.

Vyrazil jsem sám po staré cestě, která vedla přes hory

k Poraněnému kolenu. Pušku jsem neměl, jen posvátný luk západu z mé vize. Po chvíli mě dohonila skupina mladíků. První dva v čele byli Miluje válku a Železný wašiču. Ptal jsem se jich, co chtějí dělat, a oni, že se jen jedou podívat, kde se to střílí. Pak se objevili další i starší muži.

Jeli jsme rychle, bylo nás asi dvacet. Střelba sílila a ze strany, odkud se ozývala, se k nám cvalem blížil jezdec. „Hej-hej-hej! Zabíjejí je!“ zavolal na nás a dál šlehal koně a uháněl k Sosnovému hřebenu.

Za chvíli jsme dorazili na vrchol hřebenu, odkud je dnes směrem na východ vidět památník a pohřebiště na malém návrší, kde je také kostel. Tam celá ta hrůza začala. Jižně od pohřebiště se od západu k východu táhne hluboká, vyschlá a křivolaká rokle a na západě se zdvíhá skoro až k hřebenu, kde jsme stáli. Neměla žádné jméno, ale dneska jí wašiču někdy říkají Potok bitvy. Zastavili jsme se na hřebenu neda-leko od konce vyschlé rokle. Vozové pušky na malém návrší tam dole pořád ještě metaly koule a ty vybuchovaly podél rokle. Všude se ozývala střelba a výkřiky a na kopcích před námi jsme viděli rozestavěné vojáky na koních. Někteří jezdili podél rokle a stříleli po ženách a dětech, které utíkaly roklí a snažily se schovat do soutěsek a zakrslých borovic.

Nedaleko před námi, pod samým vrcholem rokle, se pod jílovým břehem choulila skupinka žen a dětí a vojáci na ně namířili své pušky.

Zastavili jsme se za hřebenem a já jsem řekl ostatním: „Budme stateční. Jsou to naši příbuzní. Pokusíme se jim pomoci uniknout.“ Pak jsme společně zazpívali píseň:

Jsem národ Hromových bytostí, to říkám.

Jsem národ Hromových bytostí, to říkám.

Budeš žít.

Budeš žít.

Budeš žít.

Budeš žít.

Přejel jsem přes hřeben a ostatní za mnou a křičeli jsme: „Budte stateční! Je na čas bojovat!“ Vojáci, kteří mířili na naše příbuzné, po nás vystřelili a rychle se dali na útěk spolu s dalšími několika kavaleristy na druhé straně rokle. Sebrali jsme naše příbuzné a poslali je přes hřeben na severozápad, kde byly v bezpečí.

Neměl jsem pušku, a když jsme útočili, držel jsem v pravé ruce jen posvátný luk vztyčený před sebou. Kulky nikoho z nás nezasáhly.

Na konci rokle jsme našli na zemi ležet malé nemluvně. Byla to holčička. Teď jsem ji nemohl vzít s sebou, ale později jsem se pro ni vrátil a naši lidé si ji pak vzali k sobě a vychovali ji. Zatím jsem ji jen pořádně zabalil do pokrývky, kterou měla přes sebe přehozenou, a nechal ji tam. Byla tam v bezpečí a já měl ještě jiné povinnosti.

Vojáci odjeli na kopce na východě, kde byli ostatní vojáci, tam seskočili z koní a zalehli na zem. Řekl jsem ostatním, aby se drželi zpátky, a sám jsem proti nim napřáhl svůj posvátný luk a zaútočil. Všichni po mně stříleli, slyšel jsem kolem sebe svištět kulky, ale hnal jsem koně až blízko k nim a pak ho stočil stranou. Začali po mně střílet i nějací vojáci z druhé strany rokle, ale já jsem se vrátil k ostatním bez škrábnutí.

Mezitím přijížděla od Sosnového hřebenu řada dalších Lakotů, které přivedl hluk střelby, a teď jsme zaútočili na vojáky všichni dohromady. Prchali směrem na východ, kde se to všechno začalo, a my jeli za nimi dolů vyschlou roklí. Tam nás čekal hrozný pohled. Mrtvé a zraněné ženy, děti i nemluvnata ležely všude kolem tak, jak padly zasažené na útěku. Některé ležely na kupách přes sebe, jak se k sobě

tlačily a tiskly strachy. Zabíjeli jich několik najednou a někde byla těla rozmetána na kusy vozovými puškami. Viděl jsem tam nemluvně, které se snažilo sát z prsu matky, ale ta ležela v krvi a byla mrtvá.

V rokli jsme také viděli dva malé chlapce, kteří měli pušky a stříleli do vojáků. Viděli jsme několik vojáků, které zastřelili. Ti malí chlapci tam byli úplně sami a neměli ani škrábnutí. Byli velmi stateční.

Když jsme vojáky zahnali zpátky, zakopali se a nás nebylo dost na to, abychom je vyhnali ven. Večer odpochovali pryč proti proudu Potoka poraněného kolena a teprve pak jsme uviděli celou tu spoušť, kterou způsobili. Plán na úpatí návrší, kam stříleli z vozových pušek, byla celá posetá kupami mrtvých těl a další mrtvé ženy a děti bylo vidět ve vyschlé rokli táhnoucí se na západ až k vysokému hřebenu.

Při tom pohledu jsem si přál, abych byl také mrtev. Nebylo mi žen a dětí líto, protože na onom světě jim teď bylo lépe a byly tam šťastnější. Chtěl jsem tam být s nimi. Ale ještě předtím jsem chtěl pomstu. Myslel jsem na to, že se snad jednoho dne pomstíme.

Když vojáci odešli, dozvěděl jsem se od svého přítele Psího náčelníka, jak se to celé seběhlo. Byl přímo u toho, když to začalo. Bylo to takhle:

Lidé Velké nohy se utábořili na pláni pod návrším, kde je dnes památník a pohřebiště, a ráno toho dne jim vojáci vzali všechny zbraně. Lidé museli přinést všechny pušky, a dokonce i nože na hromadu před týpí, v němž ležel nemocný Velká noha. Všude kolem byli vojáci – na návrší, u vstupu do vyschlé rokle na jihu a také na východě podél Potoka poraněného kolena. Obklíčili tábor Velké nohy skoro ze všech stran a mířili na ně vozovými puškami.

Někteří lidé se svých pušek nechtěli vzdát a vojáci prohledávali všechna týpí, rozhazovali a prohrabávali věci. Před týpím, v němž ležel nemocný Velká noha, stáli Žlutý pták a ještě jeden muž. Přes hlavy a celá těla měli přehozené bílé pokrývky, jen s dírami pro oči, a pod nimi drželi pušky. Jeden z důstojníků k nim přistoupil, aby je prohledal. Tomu druhému muži pušku vzal, ale Žlutý pták se nedal. Začal se o ni s důstojníkem přetahovat, puška vystřelila a vojáka zabila. Wašiču tvrdí, že ho Žlutý pták střílel úmyslně, ale Psí náčelník byl přímo u toho a řekl mi, že to není pravda. Jakmile se ozval ten výstřel, jiný důstojník hned uvnitř týpí zastřelil Velkou nohu.

Pak najednou nikdo nevěděl, co se děje. Všichni vojáci začali střílet a koule vozových pušek vybuchovaly přímo mezi lidmi.

Mnoho jich padlo rovnou na místě. Ženy a děti utíkaly na západ vzhůru do rokle a na útěku padaly pod střelami vojáků. Byla tam asi jen stovka válečníků, zatímco vojáků bylo skoro pět set. Válečníci rychle vyrazili k hromadě odevzdaných zbraní a nožů, ale než se k nim dostali, mohli se vojákům bránit jen holýma rukama.

Psí náčelník prý viděl Žlutého ptáka, jak vběhl s puškou do jednoho týpí, odkud střílel na vojáky, dokud se týpí nevzňalo. Pak tam zemřel plný kulek.

Celé se to odehrálo za pěkného zimního dne, bylo jasno a svítilo slunce. Když ale vojáci dokončili svou špinavou práci a odešli, začalo hustě sněžit. V noci se zvedl vítr, přišla sněhová bouře a velmi se ochladilo. Sníh pronikl hluboko do všech zákrutů křivolaké rokle a proměnil ji v jeden veliký hrob pobitých žen, dětí a nemluvnat, které nikdy nikomu neublížily. Snažily se jen utéci.

25

Konec snu

Když vojáci odešli, vydali jsme se spolu s Červenou vránou zpátky k Sosnovému hřebenu. Nesl jsem to děťátko, o kterém jsem se zmínil, a Červená vrána měl také jedno.

Vraceli jsme se k Sosnovému hřebenu, protože jsme si mysleli, že doma je klid. Ale nebyl. Zatímco jsme byli pryč, kolem Správy rezervace se bojovalo a všichni naši lidé odešli pryč. Museli mít naspěch, protože tam nechali stát všechna týpí.

Když jsme projížděli na sever od Sosnového hřebenu mýsty, kde je dnes nemocnice, padala už skoro tma. Stříleli tam po nás nějakí vojáci, ale nezasáhli nás. Vjeli jsme do tábora, ale ten byl prázdný. Měli jsme hlad, protože jsme od rána nejedli. Nahlíželi jsme do stanů, až jsme v jednom našli mísu s vařeným *papa* (sušeným masem). Sedli jsme si a dali se do jídla. Vojáci přitom týpí ostřelovali. Jednou kulkou se strefili přímo mezi mě a Červenou vránu, až se nám od ní zvedl do jídla prach, ale my jsme pokračovali, dokud jsme se pořádně nenajedli. Škoda že mě ta kulka tehdy nezasáhla, aspoň bych umřel s plnými ústy jídla. Potom jsme vzali děti, nasedli na koně a odjeli.

Lidé prchali dolů podél Jílového potoka a my jsme jeli v jejich stopách. Bylo už pozdě v noci a my jsme dorazili k jejich tábořišti po tmě. Neměli ani jedno týpí. Jenom seděli u malých ohničků a padal na ně sníh. Když jsme přijížděli, zaslechl jsem matčin hlas. Zpívala za mě píseň smrti, protože byla přesvědčená, že jsem padl. Byla tak šťastná, že mě vidí, že pořád jen plakala a plakala a nemohla přestat.

Ženy, které měly mléko, nakojily nemluvňata, která jsme s Červenou vránou přivezli.

Myslím, že té noci usnuly jen malé děti. Vánice hnala sních a my jsme neměli žádná týpí.

Když se rozednilo, skupina válečníků vyrazila z tábora a já jsem jel s nimi. Tentokrát jsem si s sebou vzal pušku. Když jsem se vydával den předtím k Poraněnému kolenu, měl jsem s sebou jen svůj posvátný luk, který nebyl vyrobený na střelení. Nevzal jsem si žádnou opravdovou zbraň, protože jsem stále ještě trochu pochyboval o *Waníkiyově* proroctví a nechtěl jsem kvůli němu nikoho zabít.

Ale teď už to bylo jiné. Potom, co jsem viděl, jsem toužil po pomstě. Chtěl jsem zabít.

Překročili jsme Potok bílého jílu a jeli podél jeho západního břehu nahoru. Brzy jsme zaslechli ostrou střelbu, a tak jsme zabočili k západu po hřebeni vedoucím k bojišti. Bylo to nedaleko misie a tam bylo ještě dost kulek.

Z hřebenu jsme uviděli na obou březích potoka Lakoty, jak střílejí na vojáky blížící se dolů podél potoka. Byla tam malá strž a za ní velký kopec. Přejeli jsme tam a vystoupali po úbočí kopce.

Bojovalo se tam a jeden z Lakotů na mě zakřičel: „Černý jelene, dnes je den na velké činy!“ „*Hau!*“ odpověděl jsem na znamení souhlasu.

Pak jsem sesedl z koně a potřel si tváře hlínou, abych Silám ukázal, že bez jejich pomoci nejsem nic. Uchopil jsem pušku, nasedl na koně a vyklusal na vršek kopce. Přímo dole pode mnou stříleli vojáci a naši na mě křičeli, ať tam dolů nejezdím, že jsou mezi vojáky moc dobří střelci a mohli by mě zbytečně zabít.

Já si ale vzpomněl na vizi. Na tu část, kde se objevily husy severu. Spoléhal jsem na jejich sílu. Roztáhl jsem paže, jako když husy při změně počasí létají a plachtí nízko,

napodobil jsem zvuk, který vydávají – brrrp, brrrp, brrrp –, a s puškou v pravé ruce jsem zaútočil. Jakmile mě vojáci uviděli, začali po mně rychle střílet. Hnal jsem svého plavého koně dál přímo proti nim, a když jsem byl dost blízko, střílel jsem na ně. Pak jsem stočil koně a širokým obloukem se vrátil zpátky na kopec.

Po celou tu dobu kolem mě svištěly kulky, ale žádná se mě ani nedotkla. A já jsem se ani nebál. Měl jsem spíš pocit, jako bych byl v nějakém snu o střelení. Sotva jsem však dojel na vršek kopce, jako bych najednou procitnul a dostal jsem strach. Svěsil jsem paže a přestal s husím pokřikem. V tom okamžiku jsem ucítil ránu do pasu, jako by mě tam někdo udeřil tupou stranou sekvyry. Málem jsem spadl ze sedla, ale udržel jsem se a přejel na odlehlou stranu kopce.

Byl tam jeden starý muž jménem Ochránce. Přijel ke mně a podržel mě, protože jsem se sesouval z koně. Ukážu ti, kde mě kulka zasáhla. Přilétla z boku, vidíš, tady na břiše mám dlouhou hlubokou jizvu. Vnitřnosti se ze mě valily ven. Ochránce natrhal pokrývku na pásy a pevně mě ovázal, aby vnitřnosti zůstaly uvnitř. Teď jsem byl úplně posedlý zabíjením a řekl jsem Ochránci: „Pomoz mi na koně! Nech mě tam jet! Dnes je dobré zemřít. Chci tam za nimi!“ Ale Ochránce mi odpověděl: „Ne, můj mladý synovče. Dnes nesmíš zemřít. To by bylo pošetilé. Tví lidé tě potřebují. Jednou bude možná ještě lepší den na umírání.“ Zvedl mě do sedla a vedl mého koně dolů z kopce, pryč od vojáků. Brzo mi začalo být velice zle.

Dosud to vypadalo, že vojáci budou poraženi, protože Lakotové bojovali udatněji, ale slyšel jsem, že když jsem odejel, přišli vojáci, kteří byli černí wašíču, a Lakotové museli ustoupit.

Mnoho našich dětí bylo v misii a starali se tam o ně

Tábor Oglalů po masakru u Wounded Knee, 1891

sestry a kněží. Slyšel jsem, že byli i přímo v bitvě, pomáhali raněným a modlili se.

Ujal se mě jeden muž jménem Malý voják a dovedl mě zpět k tábořišti našich lidí. Zatímco jsme bojovali u misie, utekli na vyvýšenou plošinu v Pustinách, která byla díky příkrým srázům těžko dostupná a dalo se na ní dobře bránit, takže ženy a děti tam byly v bezpečí. Byl tam velmi mocný medvědí svatý muž jménem Starý dutý roh a ten mi přišel vyléčit zranění. Za tři dny jsem mohl chodit, ale nosil jsem pořád kolem břicha ovázaný pás z pokrývky.

Měsíc, kdy mráz leze do týpí (leden), byl nyní téměř v půli. Doslechli jsme se, že u Řeky kouřové země jsou vojáci a že pochodují do Pustin, aby nás napadli. Byli už nedaleko od tábořiště Černého pera. A tak se nás asi šedesát vydalo s nimi bojovat. Matka se mě snažila udržet doma, protože i když jsem mohl chodit i jezdit na koni, rána se mi ještě úplně nezahojila. Ale já jsem nechtěl zůstat. Po tom, co jsem viděl u Poraněného kolena, jsem jen čekal na příležitost, abych mohl zabít vojáky.

Jeli jsme podél Travnatého potoka k Řece kouřové země, přebrodivli ji a pokračovali dál podél proudu. Z vršku malého kopce jsme brzo zahlédli vozy a kavalerii, která je hlídala. Vojáci právě stavěli vozy do kruhu a připravovali se k boji. Sesedli jsme z koní, schovali se na kopci za malou vyvýšeninou a pozorovali jejich tábor. Několik vojáků vedlo napojit osedlané koně dolů k malé bystřině. Řekl jsem ostatním: „Zůstaňte tady a střílejte na vojáky. Já na ně zaútočím támhle z té strany a vezmu jim nějaké koně.“ Věděli o tom, že jsem byl obdařen silou, a tak souhlasili. Zaútočil jsem na svém plavém koni a ostatní vytrvale stříleli. Dostal jsem sedm koní, ale když jsem se s nimi vydal nazpátek, vojáci si mě všimli a všichni po mně začali střílet. Zabili dva z těch koní, ale pět se mi jich podařilo dovést

zpět a sám jsem vyvázl bez zranění. Když jsem byl z dostřelu, chytil jsem jednoho pěkného hnědáka s bílou lysinou na hlavě a mého plavého jsem pustil. Pak jsem zahnal ostatní koně k našim válečníkům.

Mezitím přijížděli podél řeky další vojáci, byla jich spousta a šlo do tuhého, protože nás bylo málo. Bránili jsme se a ustupovali a najednou jsem uviděl Červenou svídu, jak utíká bez koně. Volal na mě: „Bratranče, zabili mi koně!“ Tak jsem chytil jednoho z koní vojáků, který za sebou táhl provaz, a pod rychlou střelbou vojáků jsem ho přivedl Červené svídě. V té chvíli jsem na malý okamžik byl sám *Wanikiya* (spasitel, dárce života). V této bitce byli těžce zraněni Dlouhý medvěd a ještě jeden muž, jehož jméno jsem už zapomněl. Ale podařilo se nám je zachránit a vzali jsme je s sebou. Vojáci nás moc hluboko do Pustin nepronásledovali, a když padla noc, vrátili jsme se s našimi raněnými zpátky na náhorní plošinu.

Chtěli jsme vytvořit mnohem větší válečnou tlupu, abychom se mohli vojákům postavit a pomstít se. Ale nebylo snadné se dohodnout. Někteří byli proti, protože je vyčerpávaly hlad a zima. Uspořádali jsme poradu a nakonec se všichni dohodli, že vyjede větší skupina válečníků. Ale zrovna tehdy přijel od Sosnového hřebenu Bojí se svých koní a chtěl, aby Rudý oblak, který byl s námi, uzavřel mír.

My jsme chtěli vyjet na válečnou stezku a bojovat tak jako tak, ale Rudý oblak k nám promluvil a řekl asi toto: „Bratři, zima je velmi zlá. Ženy a děti mrznou a mají hlad. Kdyby bylo léto, řekl bych, ať bojujeme do samého konce. Ale nemůžeme. Nesmíme zapomínat na ženy a děti, pro které to není dobré. Takže musíme uzavřít mír a já dohlédnu na to, aby vojáci nikomu neublížili.“

Rudý oblak měl pravdu a lidé souhlasili. A tak jsme druhého dne sbalili tábor a vydali se z Pustin zpět k Sos-

novému hřebenu. Byla tam velká spousta Lakotů a také vojáků. Když jsme přicházeli, stáli vojáci po obou stranách v řadách kolem nás s namířenými puškami.

Bylo po všem.

Tehdy jsem netušil, co všechno tím skončilo. Když se dnes ohlédnu z vysokého kopce svého stáří, stále ještě vidím povražděné muže, ženy a děti ležící na hromadách a roztroušené podél klikaté rokle a vidím je tak jasně, jako jsem je tehdy viděl svýma mladýma očima. A vím, že tehdy v tom zakrvaveném blátě zemřelo a sněhovou vánicí bylo pohřbeno ještě něco jiného. Zemřel tam sen jednoho národa. Byl to krásný sen.

A mě, kterému byla v mládí dána taková velká vize, teď vidíte jen jako ubohého starce, který nic nevykonal, neboť kruh národa se rozlomil a rozlétl se. Není už žádného středu a posvátný strom je mrtev.

Epilog

Když Černý jelen dokončil své vyprávění, vyjeli jsme si společně do Pustin. Posadili jsme na severním konci planiny Cuny Table a hleděli přes Pustiny do dáli (na „tu krásu i podivnost země“, jak to starý muž vyjádřil). Černý jelen ukázal na Harney Peak, který se v dálce černě rýsoval na horizontu: „Tam, do středu země, mě za mlada vzali duchové v mé vizi a ukázali mi všechny dobré věci v posvátném kruhu světa. Chtěl bych tam ještě jednou stanout, než zemřu, neboť bych šesti Dědečkům rád něco řekl.“

A tak bylo dohodnuto, že se na Harney Peak vydáme. Pár dní nato jsme stanuli pod vrcholem. Když jsme stoupali nahoru, řekl Černý jelen svému synu Benovi: „Dnes by se mělo něco stát. Jestli mi zbyla ještě aspoň trocha mé síly, Hromové bytosti západu by mě měly uslyšet, až vyšlu hlas, a mělo by alespoň trochu zahřmít a trochu zapršet.“ To, co se pak stalo, bude pro naši čtenáře zřejmě pouhá více či méně překvapivá shoda okolností. Toho dne bylo jasno, a když jsme vystoupili na vrchol, byla obloha bez jediného mráčku. Bylo období sucha, jedno z nejsušších, jaké Černý jelen pamatoval. Až do konce obřadu zůstala obloha jasná.

„Támhle,“ ukázal Černý jelen na vrchol skály, „tam jsem stál ve své vizi. Kruh světa kolem mě však vypadal jinak, protože to, co jsem viděl, bylo duchovní.“

Oblékl se a pomaloval tak, jak byl ve velké vizi, obrátil se k západu a pravou rukou uchopil posvátnou dýmku. Pak pozvedl hlas. V tom nedozírně rozlehlém prostoru kolem nás zněl tence a pateticky:

„Hej-a-hééj! Hej-a-hééj! Hej-a-hééj! Hej-a-hééj! Dědečku, Velký Duchu, ještě jednou pohleď na mne zde na zemi a skoň se ke mně, abys uslyšel můj slabý hlas. Byl jsi tu přede všemi,

jsi starší než nejstarší věci, než všechny modlitby. Vše patří tobě – dvounozí, čtyřnozí, okřídlení povětří a vše zelené, co žije. Ty jsi rozestavil síly čtyř stran, aby křížily zemi. Překřížil jsi dobrou cestu a cestu nesnází, a kde se kříží, dal jsi vzniknout posvátnému místu. Všemu dáváš život, den ze dne a navždy.

Proto k tobě posílám hlas, Velký Duchu, můj Dědečku, a pamatuji na vše, co jsi stvořil – hvězdy ve vesmíru a stébla trávy na zemi.

Když jsem byl ještě mladý a plný naděje, řekl jsi mi, že až se ocitnu v nesnázích, mám čtyřikrát poslat hlas – do každé ze čtyř světových stran – a že mě vyslyšíš.

Dnes posílám hlas za zoufalý národ.

Dal jsi mi posvátnou dýmku a jejím prostřednictvím mám činit oběti. Zde ji vidíš.

Ze západu jsi mi dal misku živé vody a posvátný luk, sílu oživovat a ničit. Z míst, kde žije bílý Obr, jsi mi dal posvátný vítr a bylinu, očistnou sílu a dar léčení. Z východu jsi mi dal jitřní hvězdu a dýmku, z jihu pak posvátný kruh národa a strom, který měl kvést. Vzal jsi mě do středu světa, ukázal mi dobro, krásu i zvláštnost jediné matky zelenající se země a zjevil jsi mi duchovní tvary věcí, jaké by měly být. Řekl jsi, abych ve středu tohoto posvátného kruhu nechal rozkvést strom.

Se slzami v očích, Velký Duchu, můj Děde, ti nyní musím říci, že ten strom nikdy nevykvetl. Jak vidíš, jsem ubohý stařec, pozbyl jsem sil a neučinil jsem nic. Tady, ve středu světa, kam jsi mě v mládí zavedl a kde jsi mě poučil, právě tady stojím, jsem starý a ten strom, můj Děde, je zvadlý.

Znovu a možná naposledy na této zemi si připomínám velkou vizi, kterou jsi mi seslal. Snad některý malinký kořínek posvátného stromu ještě žije. Jestli ano, živ ho a dej, ať se strom zaplní listy, květy a zpívajícími ptáky. Vyslyš mě.

Ne kvůli mně, ale kvůli mému lidu. Jsem starý, ale vyslyš mě. Ať se oni mohou vrátit do posvátného kruhu a najít dobrou červenou cestu i posvátný strom!“

My, co jsme naslouchali modlitbě Černého jelena, jsme si nyní všimli, že se nad námi sbíhají tenká oblaka. Začal padat řídký chladivý déšť a oblohou bez blesku se ozvalo hluboké zadunění. Starcův hlas se proměnil v tenké vysoké kvílení, po tvářích mu stékaly slzy a volal: „Šest sil světa, se smutkem k vám posílám svůj slabý hlas. Vyslyšte mě v mé bolesti, neboť volám možná naposled. Dejte, ať můj národ žije!“

Několik minut zůstal stařec tiše stát a na jeho tváři obrácené k nebi se slzy mísily s kapkami deště.

Za malou chvíli se opět rozjasnilo.

Seznam zeměpisných názvů a jejich překladů

Překlad

Anglický název užitý v originálu

Pohoří ovce tlustorohé
Pustiny
Borová pláň
Černé Hory
Štíhlé kopce
Sosnový hřeben
Bizoní kaliště
Stojící kámen

Bighorn Mountains
Bad Lands
Plain of Pine Trees
Black Hills
Slim Buttes
Pine Ridge
Buffalo Gap
Standing Rock

Řeka kouřové země
(Bílá řeka)
Dobrá řeka (Šajenská řeka)
Řeka tučné trávy Greasy
Prašná řeka
Malá prašná řeka
Řeka bizoních jazyků
řeka Piney
řeka Platte
Poupátková řeka
Řeka žlutého kamení
řeka Poplar

The Smoky Earth River
(White River)
Good River (Cheyenne River)
Grass (Little Bighorn River)
Powder River
Little Powder River
Tongue River
Piney River
Platte River
Rosebud River
Yellowstone River
Poplar River

potok Peno
Vrbový potok
Potok naplaveného dříví
Švestkový potok
Potok válečené čelenky
Potok uříznuté koňské hlavy
Jarní potok
Bystrný potok
Koňský potok

Peno Creek
Willow Creek
Driftwood Crrek
Plum Creek
War Bonnet Creek
Horse-Head-Cutting Creek
Spring Creek
Rapid Creek
Horse Creek

Potok bílého jílu	White Clay Creek
Potok koňské hlavy	Horsehead Creek
Pelyňkový potok	Sage Creek
Bobří potok	Beaver Creek
Potok sebevraždy	Kills-Himself Creek
Husí potok	Goose Creek
Ondatří potok	Muskra Creek
Stínkový potok	Wood Louse Creek
Zaječí potok	Rabbit Creek
Medvědí potok	Bear Creek
Pepřový potok	Pepper Creek
Bílý potok	White Creek
Jílový potok	Clay Creek
potok Říčka	Little River Creek
Bahnitý potok	Muddy Creek
Potok vykácených stromů	All Gone Tree Creek
Potok poraněného kolena	Wounded Knee Creek
Potok růžových poupat	Rosebud Creek
Travnatý potok	Grass Creek
Šajenský potok	Cheyenne Creek
Potok nakrájeného masa	Cut Meat Creek

Doslov

Jan Ullrich

Mluví Černý jelen, nebo John Neihardt?

John G. Neihardt

John Gneisenau Neihardt se narodil v roce 1881 poblíž Sharpsburgu ve státě Illinois, ale rodina se brzy přestěhovala, nejprve do severozápadního Kansasu a pak do města Wayne v Nebrasce. Tam Neihardt vystudoval přírodní vědy, ale od mládí jej přitahovala literatura a filosofie. Už v roce 1900 vychází jeho epos *The Divine Enchantment* (Božské okouzlení). V letech 1901 až 1907 žil na okraji indiánské rezervace Omahů poblíž Bancroftu, kde se poprvé seznámil s krajem a legendami, o nichž později psal. Měl za sebou už devět vydaných knih, když začal pracovat na svém nejrozsáhlejším díle, pětidílné sbírce epických příběhů *A Cycle of the West* (Cyklus západu). V roce 1921 byl Neihardt prohlášen „národním básníkem“ Nebrasky. Působil jako profesor poezie na univerzitě v Nebrasce, později pracoval jako literární redaktor *Poštovního posla* v St. Louis. Od roku 1948 vyučoval angličtinu a poezii na univerzitě v Missouri. Byl členem Národního institutu umění a literatury, tajemníkem Akademie amerických básníků a nositelem čestných titulů z univerzit v Nebrasce, Missouri a Creightonu. Vedle dalších vyznamenání mu byla Národním střediskem pro poezii v roce 1936 udělena zlatá čestná medaile jako přednímu národnímu básníkovi.

Na svém rozsáhlém eposu *Cyklus západu* pracoval Neihardt třicet let, avšak známým se stal především knihou *Mluví Černý jelen*, kterou napsal za pouhé čtyři měsíce. Tato ironie je o to silnější, že díky práci na prvních dílech eposu,

oslavujících dobývání amerického Západu bílými přistěhovalci, si Neihardt uvědomil, jaký dopad mělo osídlování tohoto území na původní obyvatelé. Proto poslední dvě části sbírky – *Píseň indiánských válek* a *Píseň mesiášovu* – věnoval právě indiánům. Práce na *Písni mesiášově* jej nakonec zavedla k Černému jelenovi, o jehož životě a vizi vypráví kniha *Mluví Černý jelen*.

Na pozadí příběhu Černého jelena chtěl Neihardt popsat tragický zápas severoamerických indiánů s neúprosně postupující mašinerií vyspělé civilizace bílých lidí. Indiáni nebojovali pouze za své území, ale také za zachování původního způsobu života. Kniha *Mluví Černý jelen* ponechává osobní tón indiánského vyprávěče, a ten se tak stává mluvčím a zároveň symbolem Lakotů a prérijních indiánů vůbec. Svým životem ztělesnil postupnou porážku lakotského světa. Neihardt doufal, že popisem marného a tragického boje se mu podaří vyvolat ve čtenářích pocit soucitu nad umírající kulturou indiánů plání.

Kniha *Mluví Černý jelen* napsal John G. Neihardt na základě vyprávění Černého jelena. Neihardtovým záměrem bylo napsat knihu, v níž by byla pravdivě zaznamenána lakotská kultura, historie a tradiční způsob života Lakotů. Doufal, že popisem zápasu, který svedli původní obyvatelé Ameriky s postupující vyspělou evropskou civilizací, se mu podaří oslovit citění čtenářů. Neihardt si přál zaznamenat tuto tragickou historii popsáním životního příběhu indiána, který ji sám prožil. *Mluví Černý jelen* je literárním zpracováním vyprávění Černého jelena.

Proč ale Neihardt popsal život Černého jelena jen do roku 1890, kdy mu bylo teprve 27 let? Jak žil tento indián do prvního setkání s Neihardtem v roce 1931? Proč Neihardt neprozradil, jak se lakotský svatý muž z doby kamenné vyrovnal s dvacátým stoletím a jak si, obklopen

světem moderní americké společnosti, uchoval svou životní filosofii? Co z obsahu knihy vyjadřuje věrně myšlenky Černého jelena a co je naopak ovlivněno Neihardtem? Pokusme se na tyto otázky odpovědět.

Černý jelen v letech 1863–1903

Černý jelen se narodil v roce 1863. Jeho chlapecké jméno *Kaŋníŋapi* (Ten, který byl vybrán) nahradilo později jméno *Heháka Sába* (Černý jelen), zděděné po otci.* Pocházel z kmene Oglalů, jednoho ze sedmi kmenů takzvaných západních Siouxů, kteří sami sebe nazývali Lakota nebo též Teton.** Lakotové žili v oblasti velkých préríí a jejich loviště se rozkládala na území dnešních amerických států Severní a Jižní Dakoty, Nebrasky, Montany a Wyomingu. Na východě ho ohraničovala řeka Missouri, na jihu Platte, na severu řeka Heart a na západě pohoří Bighorn. Při kočování za stády bizonů a při válečných výpravách na jih však pronikali až k řece Republican v dnešním Kansasu a na severu a západě až k řece Yellowstone. Byli jedním z nejpočetnějších a nejbojovnějších prérijních kmenů a své území neúprosně rozšiřovali na úkor svých sousedů. Bojovali se

* Lakotské slovo *heháka* znamená jelen *wapiti*. *Wapiti* je v americké angličtině označován slovem *elk*, které ovšem v britské angličtině znamená los. To vedlo v překladech některých dřívějších publikací citujících Černého jelena k mylnému překladu jeho jména jako Černý los.

** Siouxské kmeny se dělí na **Východní Dakoty** (zvané také *Santí*), **Západní Dakoty** a **Lakoty** (Teton). **Východní Dakotové** se dělí na čtyři kmeny: *Mdewakanton*, *Siseton*, *Wahpeton* a *Wahpekute*, **Západní Dakotové** na dva kmeny: *Yankton* a *Yanktonai*, **Lakotové** na sedm kmenů: *Oglála*, *Sičánŋu* (Brulé), *Mnikonžu*, *Hunkpapa*, *Sihasapa*, *Itázipcho* (Sanc Arc) a *Oóhenunpa*. Oglalové byli nejpočetnějším a v průběhu 19. století nejvlivnějším lakotským kmenem.

všemi okolními kmeny, s výjimkou Šajenů a Arapahů kočujících jihozápadně od nich, s nimiž uzavřeli mír v polovině 19. století. Na západě se nejčastěji střetávali s Vraními indiány (Apsaroka), ale také s Černonožci a Šošony, na severu s kmeny Assiniboin, Hidatsa, Mandan a Arikara a na jihu s kmenem Póní. Na východě, za řekou Missouri, žili Dakotové, jejich příbuzní a spojenci. V letech 1858 až 1877 Lakotové téměř nepřetržitě válčili i se Spojenými státy. Černý jelen byl v té době příliš mladý na to, aby se osobně zúčastnil bojů, avšak události s nimi spojené si velmi živě pamatoval. Ve třinácti letech byl přítomen slavné bitvě u Little Big Hornu a poté strávil rok v Kanadě spolu s jiným lakotským kmenem, Hunkpapy, vedeným náčelníkem Sedícím býkem. Byl přítomen i masakru u Wounded Knee, který byl krvavým zakončením této etapy lakotské historie.

V roce 1877 byly poslední skupinky svobodných Lakotů přinuceny usadit se v rezervacích a nastaly jim těžké časy. Když byla bizoní stáda zcela vybita lovci kožešin, stali se Lakotové závislími na vládních přidělech potravin. Náhlý přechod k usedlému životu v základech otřásl celým společenským zřízením Lakotů, jejich systémem hodnot i náboženstvím, neboť to vše bylo nerozlučně spjata s loveckým kočováním za bizony. Skončily také mezikmenové války, v nichž mohli muži vykonat odvážné činy a získávat tak společenskou prestiž. Příděly potravin byly nedostačné, překupníci a správci rezervací si často přivydělávali jejich nezákonným prodejem a indiáni v rezervacích hladověli. Konec 19. století patří k nejtemnějšímu období jejich historie. Mnozí indiáni se tehdy pokoušeli farmařit, aby uživili své rodiny, a mnoho jich v této době přemýšlelo nad tím, zda nenastal čas opustit staré zvyky a učit se zvyklostem bílých lidí. I Černý jelen, jak později řekl Neihardtovi, o tom tenkrát uvažoval. I proto v roce 1886

podepsal smlouvu s cirkusem Buffalo Billa. Vedle měsíčního příjmu 25 dolarů, oblečení, jídla a zdravotní péče mu vystupování v představeních a s tím spojené cestování umožnilo lépe poznat svět bílého muže. S *Wild West Show* Buffalo Billa se Černý jelen dostal nejprve do New Yorku a poté, na jaře 1887, do Anglie, kde se účastnil oslav narozenin královny Viktorie. Když Buffalo Bill z Anglie odjel, Černý jelen a další tři Lakotové tam nedopatřením zůstali. Připojili se tedy k jinému podobnému cirkusu a spolu s ním projeli Německo, Francii a Itálii, kde podle vyprávění Černého jelena navštívili Pompeje. Domů se vrátili až v květnu 1889.

Tříletý pobyt v Evropě dal Černému jelenovi mnoho příležitostí k pozorování života bílého muže. Zdá se, že na něj učinilo velký dojem křesťanské náboženství. Oceňoval vlídnost křesťanů v době, kdy se v Evropě ocitl osamocen. Pohostinnost a štědrost pokládali totiž Lakotové za jedny z nejšlechetnějších vlastností. Díky svému pobytu ve *Wild West Show* se Černý jelen naučil několik anglických slov, ale běžně komunikovat v angličtině nikdy neuměl.

Když se Černý jelen vrátil do rezervace Pine Ridge (Sosnový hřeben), kde byl usazen jeho kmen Oglalů, situace indiánů byla ještě horší než v době jeho odjezdu. Už tak malé přiděly byly zmenšeny na polovinu a rezervacím hrozil hladomor. Vynucená smlouva v roce 1889 připravila Lakoty o více než polovinu půdy, jež jim po válce se Spojenými státy zbyla, a rozdělila velkou siouxskou rezervaci na šest menších, oddělených území. Když v roce 1890 přišly zvěsti o spasiteli, který vrátí staré časy, byli ochotni uvěřit čemukoli a udělat cokoli. Tímto mesiášem měl být Wovoka, indián z kmene Pajútů, který od čtrnácti let vyrůstal v rodině bílého farmáře. Křesťanská výchova zřejmě ještě umocnila duchovní tendence zděděné po pravém otci –

pajútském svatém muži. V roce 1888 dostal Wovoka, tehdy asi třicetiletý, vysoké horečky a upadl do bezvědomí, právě v okamžiku úplného zatmění slunce. Když se probрал, vyprávěl o vizi, v níž odešel do Nebe a spatřil Boha. Ten mu řekl, že indiáni již nemají bojovat a musejí žít jako dobří lidé. Ukázal mu modlitbu v podobě tance, která měla vrátit staré časy a znovu zaplnit zemi bizony a všemi indiány padlými v bojích s bělochy. Poselství jeho vize a tanec přinášející spásu se rozšířily mezi ostatní kmeny, ale zároveň s tím doznaly mnohých změn. Takzvaný tanec duchů tedy rozhodně nebyl jednoduchým hnutím.

Černý jelen žil po svém návratu z Evropy v ústraní, pracoval jako pomocník v rezervačním obchodě, avšak události kolem tance duchů v roce 1890 měly na jeho další život významný vliv. Zpočátku nevěnoval novému náboženství větší pozornost a neměl v úmyslu se tanců účastnit, pouze se na ně chtěl podívat. Když ale viděl, jak velmi se symboly tance duchů podobají tomu, co viděl ve své velké vizi, byl ohromen. Lidé tančili v kruhu kolem stromu a modlili se za staré časy a za své zemřelé předky. Tanec duchů mu připomněl, že má povinnost přivést svůj lid zpět do posvátného kruhu s kvetoucím stromem uprostřed.

Tanec duchů ale nakonec pro Lakoty vyústil v kruté zklamání. Namísto spásy přinesl smrt více než třem stům lakotských mužů, žen a dětí, kteří byli zmasakrováni americkou armádou u Wounded Knee. V této pohnuté době bylo Černém jelenovi 28 let. Natrvalo se usadil v rezervačním okrsku Wounded Knee a o dva roky později (v roce 1892) se oženil s Katie War Bonnetovou, které bylo 24 let. Tak jako mnozí Oglalové, kteří se před masakrem u Wounded Knee začali vcelku dobře přizpůsobovat, se nyní ke způsobům bílého muže otočil zády. Pokračoval v léčitelských obřadech a pomáhal svému lidu jako svatý muž

a léčitel. Tím se ovšem brzy dostal do konfliktu s misionáři, kteří v rezervaci působili. Později řekl Neihardtovi, že jednou, když prováděl léčitelský obřad, přijel misionář a zničil mu posvátné předměty, které při léčení používal. Pacient se sice uzdravil, ale misionář byl brzy usmrcen pádem z koně.* Je zřejmé, že Černý jelen a mnozí tradičně smýšlející Lakotové byli v tomto období vůči misionářům zatrpklí, protože měli pocit, že se nechovají podle toho, co kážou.

V posledních deseti letech 19. století Černý jelen pokračoval v léčení svých soukmenovců a jeho věhlas vzrůstal. Jeho metody odrážely dlouhou tradici lakotského kmeny. Využíval psychologické techniky i různé triky, které měly pacienta utvrdit v přesvědčení o léčitelových duchovních schopnostech. Misionáři tyto praktiky odsuzovali jako nesmyslné triky či jako dílo ďáblové, avšak pro pověřivé indiány byly důležitým krokem k úspěchu při léčení. V jejich očích byly hmatatelným důkazem léčitelovy moci. Pamětníci Černého jelena v Pine Ridge mi řekli, že jedním z jeho triků byly náhlé a neočekávané drobné výbuchy, k nimž docházelo během obřadu. Černý jelen jich dosahoval pomocí předem připraveného střelného prachu. Jednou prý udělal dávku prachu příliš velikou a výbuch jej zasáhl do obličeje a do očí. Proto pak hůře viděl a ve stáří byl téměř slepý. Tyto triky ovšem nebyly jedinou a ani nejdůležitější stránkou léčení. Velký význam mělo především využití léčivých bylin a duchovních schopností svatého muže.

Černý jelen však nebyl jen léčitelem. Na přelomu století byl uznáván také jako jeden tradiční svatý muž lakotské

* Šlo nejspíš o misionáře jménem Aloysius Bosh, který zemřel v roce 1902 po pádu z koně; viz Sister Mary Claudia Duratschek: *Crusading Along Sioux Trails: a History of the Catholic Indian Missions of South Dakota* (Yankton, S. D.: 1947), str. 31.

víry. Svědčí o tom to, že podle pamětníků často řídil významný obřad *yuwípi*, který je mezi Lakoty provozován dodnes. Odehrává se v zatemněném stanu či místnosti, po jejímž obvodu sedí zpěváci a ostatní účastníci. Uprostřed leží svatý muž, pečlivě svázaný a zabalený do pokrývek či kůží. Zpěváci posvátnými písněmi přivolávají pomoc duchů. Ti ohlásí svůj příchod houkáním, chrastěním, ťukáním a šustěním křídel a vzduchem začnou létat různé předměty, píšťalky z orlích kostí, orlí perutě, světélkující chřestidla a podobně. Když je místnost opět odtemněna, svatý muž sedí uprostřed osvobozen z pout a pokrývek, neboť jej rozvázali duchové. Ti mu také dali odpověď na otázky, kvůli kterým byl obřad vykonán. Nejčastěji se *yuwípi* provádí kvůli léčení nebo se jeho pomocí hledají ztracené či ukradené předměty.

Obrácení Černého jelena a jeho křesťanský život (1904–1930)

V kontextu toho, co bylo řečeno, je o to překvapivější skutečnost, že na přelomu století upustil Černý jelen od tradičních obřadů a přistoupil na křesťanskou víru. Jeho konverze nebyla náhodná, šlo spíše o vyústění dlouhodobého procesu, který začal jeho prvním kontaktem s náboženstvím bělochů při návštěvě Evropy v roce 1888. Avšak zásadní vliv na jeho obrácení měl ideologický tlak, vyvíjený v té době na všechny indiány. Abychom mohli lépe pochopit okolnosti konverze Černého jelena ke křesťanství, je nezbytné přiblížit si dobu, v níž se to odehrálo.

Když byli po roce 1877 všichni Lakotové konečně usazeni v rezervacích, zahájila americká vláda systematický program jejich asimilace. Oficiálním důvodem této politiky bylo „vyvést indiány z temnoty divočství do světla civilizace“, avšak skutečné důvody byly ekonomické. Vláda chtěla získat indiánskou půdu, která byla jednotlivým

kmenům přiřčena na základě smluv, ukončujících válečná tažení. Aby vláda mohla jednat s indiány jako s jednotlivci a ne jako se suverénními národy, které dosud půdu vlastnily, musela být narušena kmenová soudržnost, samospráva a vliv náčelníků. Jedním z prostředků byl útok na tradiční náboženství a indiánské jazyky.

V roce 1887 Kongres přijal zákon, který rozdělil půdu rezervací na parcely o velikosti 40–160 akrů přidělované jednotlivým členům kmene. „Přebytečná“ půda měla být rozprodána bílým osadníkům. Tento zákon byl nejsilnějším asimilačním tahem a prezident Theodore Roosevelt jej oslavoval jako „mocný nástroj, který rozdrtí kmenovou soudržnost“. V jeho důsledku ztratila kmenová samospráva veškerý vliv nad rezervační půdou a do roku 1934 se do rukou bělochů dostaly dvě třetiny zbývajících indiánského území.*

Poté přišlo na řadu náboženství, které hrálo v kmenové soudržnosti významnou roli. V roce 1892 Úřad pro indiánské záležitosti zakázal pořádání jakýchkoli indiánských obřadů a tanců. Porušení tohoto nařízení bylo trestáno deseti dny vězení nebo deseti dny bez potravinových přidělů. Namísto tradičního náboženství měli indiáni přijmout křesťanství. Plody civilizace, jejichž součástí křesťanství bylo, pokládala americká vláda za adekvátní náhradu za obrovské množství půdy vynucené na indiánech smlouvami, úplatky a podvody. Církev zřizovala své misie s cílem vyvést indiány z pohanství, avšak ve skutečnosti byly nástrojem vlády a měly indiány pouze připravit na nadvládu anglosaské rasy a křesťanského světa. Metody obracení indiánů na pravou víru byly mnohdy nevybíravé. Často se stáva-

* Deloria V., Jr.: *American Indian Policy in the Twentieth Century*, 1985; str. 43 (citát Roosevelta tamtéž).

lo, že se náhle zastavil přísun potravin do rezervace a byl obnoven teprve tehdy, když indiáni vyslyšeli naléhání misionářů.

Křesťanské misie měly mezi siouxskými kmeny dlouhou tradici. První misie byly založeny mezi Dakoty ve dvacátých letech 19. století, avšak o kontakt s těmito indiány se misionáři snažili již od konce 17. století. Aby snáze obrátili indiány na svou víru, přeložili misionáři bibli do jejich jazyka. V Pine Ridge už od roku 1875 působili misionáři episkopální církve, Lakoty nazývaní *šiná ská* – bílá roucha. V době, kdy byl Černý jelen v Evropě, sem přišli i jezuité, *šiná sápa* – černá roucha –, a v roce 1887 založili katolickou misii Holy Rosary (Svatý růženec). Později založilo v této rezervaci misie dalších 28 církví a Pine Ridge je dodnes jedním z míst, která mají největší počet misijních kostelů a církví na počet obyvatel na světě.

Se založením katolické misie v Pine Ridge souviselo i vybudování školy pro indiánské děti. S tím souhlasil i oglalský náčelník Rudý oblak, který věděl, že indiánské děti budou potřebovat vzdělání bílého muže. Církevní školy byly ovšem také součástí asimilační politiky. Poskytovaly sice indiánským dětem vzdělání nezbytné pro začlenění do dominantní společnosti, ale zároveň necitlivě a nepřiměřeně zasahovaly do přirozeného sociálního a kulturního prostředí indiánů. Děti byly odváženy – mnohdy násilím – do internátních škol, z nichž mnohé byly daleko od rezervací. Děti v nich strávily často i mnoho let, aniž se mohly vidět se svými rodinami. Ve školách je učili církevní hodnostáři a řádové sestry, kteří neměli nejmenší pochopení pro prostředí, z něhož děti pocházely. Malí indiáni museli nosit bělošský oděv a chlapcům ostříhali dlouhé vlasy, což pro ně znamenalo nevýslovnou potupu. Ke svému úžasu v hodinách křesťanství uviděli obrázek, na němž největší

svatý muž bílých lidí jedl poslední večeři a on i jeho přátelé měli dlouhé vlasy. Indiáni se sice ve školách naučili mluvit anglicky a také číst a psát, ale metody těchto škol způsobily téměř nezvratnou devastaci indiánských jazyků. Žáci měli zakázáno mluvit rodným jazykem, a to i mezi sebou. Tato genocida jazyka, zaštitěná křesťanskou ideologií, probíhala až do sedmdesátých let dvacátého století. Dnešní pamětníci vzpomínají, jak byli za vyslovení jakéhokoli indiánského slova bití, zavírání do temné místnosti a kněží jim vymývali ústa mýdlovou vodou, aby z nich vyhnali pohanskou řeč. Kromě internátních škol prosazovala vláda také odebrání dětí indiánským rodinám a jejich převýchovu v rodinách bělochů. Do roku 1977 bylo indiánským rodinám odebráno asi 30 procent všech indiánských dětí.*

Lakotové devatenáctého století byli silně nábožensky založení lidé, byli také velmi pověřiví a nadpřirozené věci přijímali jako samozřejmou součást života. Věřili, že jejich zdraví či nemoc, úspěch či neúspěch i jejich život a smrt jsou v rukou vyšší, těžko pochopitelné moci. Jejich náboženství bylo orientováno velmi pragmaticky, modlili se za zdraví, za dobrý lov, za úspěch v boji a za dostatek pro své děti. Jestliže někdo dokázal dělat věci, pro jiné lidi obtížně pochopitelné, nazývali ho *wicháša wakháŋ* – svatý muž. Svými schopnostmi tito lidé dokazovali, že nadpřirozené síly jsou jim nakloněny. Není tedy divu, že když přišli misionáři, kteří uměli tolik pro Lakoty nepochopitelných věcí, mnoho indiánů jim uvěřilo. Navíc misionáři vyprávěli o svatém muži, který chodil po vodě, uzdravoval nemocné a nasytil chudé. Příběhy o Ježíšovi na ně udě-

* Deloria V., Jr.: *American Indian Policy in the Twentieth Century*, 1985; Deloria V., Jr.: *American Indian Policy in the Twentieth Century*, 1985; str. 56.

laly velký dojem. Mimo jiné i proto, že Ježíš byl laskavý a štědrý k chudým a potřebným, což byly ctnosti, kterých si indiáni velmi cenili. Lakotové naslouchali misionářům s nadšením a údivem a chválili jejich mocného kouzelníka, který zemřel na kříži.

Postoj misionářů k náboženským příběhům Lakotů a k jejich svatým mužům však nebyl zdaleka tak vstřícný. Nechtěli nic slyšet o pohanské víře a všechny svaté muže a léčitele označovali za posly ďáblů. Mnozí z nich dokonce obhajovali masakr u Wounded Knee jako vůli Boží, která jednou provždy ukončila pohanské modlářství Lakotů. Ve své náboženské intoleranci si misionáři ani na okamžik nepřipustili, že by Lakotové mohli také uctívat jediného Boha, který je nade vším, a že to pouze dělají jiným, sobě vlastním způsobem. Po vydání nařízení z roku 1892 bylo indiánské náboženství prakticky zakázáno – v zemi, kde byla svoboda vyznání zakotvena již v ústavě z roku 1776. Indiáni museli dokonce odevzdat posvátné obřadní předměty a staré obřady byly provozovány jen tajně. V této době bylo pro Lakoty nadmíru těžké odolat tlaku misionářů. Bizoni byli pryč, přiděly potravin závisely na vůli bílého muže a staré obřady byly zakázány. Zdálo se, že *Wakchán Thánka* na své děti zapomněl a že Bůh bílého muže je mocnější. Proto se mnoho Lakotů nechalo pokřtít a konvertovalo ke křesťanství.

Dříve než Černý jelen zřejmě podlehl tlaku křesťanství jeho manželka. V roce 1895 vstoupila do katolické církve a nechala pokřtít sebe i dva syny, které měla s Černým jelenem, Neodstrčeného (narodil se v roce 1893) a Hvězdu dobrého hlasu (1895). Chlapci dostali křestní jména William a John. William zemřel asi ve dvou letech. V roce 1899 se narodil další syn, který byl pokřtěn Benjamin. Ten poz-

ději sehrál významnou roli při vzniku knihy *Mluví Černý jelen*. Černý jelen nejspíš nevnímal křest svých synů negativně. Jestliže polití vodou, které bílí svatí muži pokládali za posvátné, mělo synům přinést něco dobrého, pak bylo dobře, že ho podstoupili. A pokud ne, jistě jim to neublížilo.

K zásadnímu přelomu ve vztahu Černého jelena ke křesťanství došlo v roce 1904. Jednoho dne léčil vážně nemocného chlapce. Znenadání však na místo přijel jezuitický misionář Joseph Lindebner, který dítě již dříve pokřtil. Misionář vtrhl do stanu, vyrval Černému jelenovi z rukou buben a chřestidlo a spolu s ostatními posvátnými předměty je vyhodil ven ze stanu. Pak popadl Černého jelena za krk a křičel: „Odejdi, satane.“ Poté poskytl chlapci poslední pomazání. Černý jelen měl tehdy pocit, že kněz má větší moc než on sám. Když misionář dokončil své modlitby, odjel zpět do misie Holy Rosary v Pine Ridge a Černého jelena vzal s sebou. Tam ho 6. prosince po dvou týdnech výuky pokřtili jménem Nicholas na počest svatého, který se v ten den slaví (česky Mikuláš).^{*} Křtem a konverzí k římskokatolické církvi Černý jelen odmítl povinnosti, k nimž ho zavazovala jeho velká vize, a od této chvíle již nevykonával tradiční obřady.

Je možné, že Černý jelen, podobně jako mnoho Lakotů, konvertoval kvůli materiálním a sociálním výhodám, které církev poskytovala. Asimilační politika vlády připravila indiány nejen o půdu a náboženství, ale také o tradiční spolky, v nichž se lakotští muži a ženy sdružovali a které hrály v jejich společnosti důležitou roli. Sdružování bylo pro sociální chování indiánů zcela zásadní a nyní, když

^{*} Příběh obrácení Černého jelena je popsán v knize Paul B. Steinmetz, S. J.: *Pipe, Bible and Peyote among the Oglala Lakota* (Motala, Sweden, 1980), str. 158–159.

se nemohli setkávat v tradičních spolcích, nabízela církev možnost legálně se sdružovat ve spolcích církevních a jejich prostřednictvím se stýkat se soukmenovci stejného vyznání z ostatních lakotských rezervací. Velká výroční setkání vzdáleně připomínala stará letní shromáždění, do nichž se Lakotové sjížděli ze všech stran, aby společně pořádali tanec slunce. Církevní spolky umožňovaly Lakotům získávat prestiž, postavení a vliv, bez nichž neuměli žít. Členství v církevním spolku však také vynucovalo dodržování určitých pravidel. Tak jako ostatní pokřtění indiáni se i Černý jelen pravidelně účastnil nedělní mše, učil se z paměti modlitby a jako katolík měl přísný zákaz navštěvovat protestantské bohoslužby. Samozřejmě se také nesměl podílet na tradičních tancích, tu a tam tajně pořádaných v odlehlých oblastech rezervace.

Černý jelen se stal oddaným členem církevní Společnosti Svatého Josefa v Mandersonu. Misionáři brzy zjistili, že je pro novou víru velmi zapálen a že má vynikající paměť na recitaci Písma svatého. Proto jej brzy jmenovali katechetou – učitelem náboženství mezi Oglaly. Pobíral plat ve výši pěti dolarů týdně a k jeho povinnostem patřilo, vedle čtení Písma svatého v lakotštině, vést společné modlitby a zpěvy. Později dokonce čas od času vedl nedělní modlitby, když katolický kněz nemohl přijet do Mandersonu a sloužit mši. Využívání indiánských katechetů k rychlejšímu obracení ostatních indiánů bylo všeobecně velmi efektivní a Černý jelen byl zřejmě zdárným katechetou. Proto jej misionáři v roce 1907 vybrali k dalšímu experimentu. Spolu s dalším Lakotou měli cestovat do rezervací jiných kmenů a kázat tam křesťanskou víru. V letech 1907 až 1916 navštívil Černý jelen jako katecheta nejen všechny lakotské rezervace v Jižní Dakotě, ale také rezervace Arapahů a Šošonů ve státě Wyoming, kmen Winnebagoů v Nebrasce a kmeny

Yanktonů a Sissetonů (další ze siouxských kmenů) na východě Jižní Dakoty.

Jako katecheta se Černý jelen naučil lakotsky nejen číst, ale zřejmě i psát, protože pravidelně přispíval do lakotského periodika s názvem *Šínásapa Wóčekiye Tháéyapaha* neboli *Katolický zvěstovatel*. Z těchto článků můžeme vyčíst mnohé o jeho tehdejším životě a postojích. Je z nich patrné, že bral křesťanství velmi vážně. V jednom z uveřejněných dopisů například čteme:

*Já a Joe Červená svída jsme jeli ke kmeni Arapaho ve Wyomingu a zvěstovali jsme tam slovo boží. Řekli jsme jim, aby se připojili k církvi boží, ale oni nám neodpověděli, protože nevěděli nic o církevních věcech. Učili jsme je o církvi, jak jsme jen mohli a nakonec asi polovina z nich uvěřila... Ti lidé trpěli duchovní temnotou, a proto bychom se za ně měli modlit... My, kteří tady na zemi trpíme, bychom si měli vzájemně pomáhat a být k sobě laskaví. Patříme do jedné rodiny a máme jednu víru...**

Navzdory svému zapálení pro katechezi v sobě Černý jelen nezapřel lakotskou mentalitu. Peníze a prostředky získané během svého misijního působení, obvykle rozdával, přestože misionáři rozdávání přísně zakazovali. Obřad rozdání (*wíhpeyapi*) hrál v kmenovém zřízení Lakotů velmi důležitou sociální roli. Indiánská etika učila, že dělit se o svůj majetek je nejušlechtlejším projevem chování. Kdo nerozdával, nemohl získat významné společenské postavení. Černý jelen, ač sám chudý, byl vždy štědrý a rozdával svým lidem, kde jen mohl. Přesně takové chování se v tradičním životě Lakotů očekávalo od náčelníků a vůdců. Černý jelen jistě věřil, že takovým chováním zároveň naplňuje křesťanské přikázání o lásce k bližnímu. Ale misionáři

* *Šínasapa Wocekiye Taeyanpaha* 13 (15. července 1909), překlad z lakotštiny Jan Ullrich.

to tak odmítali vnímat a viděli to jen jako neekonomické chování. Otec Eugene Buechel si jednou stěžoval svému nadřízenému, že „Černý jelen je zdatný katecheta, ale špatný hospodář. Nehledě na to, kolik dostane, znovu a znovu žebrá. Dal jsem mu 10 dolarů za práci, kterou vykonal navíc, ale již na druhý den prosil o další peníze, protože všechno rozdál návštěvníkům z rezervace Standing Rock. Nikdy nic nemá a pořád o něco žádá. Ubohý muž!“

První manželka Černého jelena zemřela už v roce 1903. Roku 1906 se podruhé oženil s vdovou jménem Anna Brings White Horses žijící v Mandersonu s pětiletou dcerkou. Téhož roku se jim narodila dcera, která dostala jméno Lucy Černý jelen a v roce 1914 se narodil Nicholas junior. Anna působila v ženském církevním spolku Svaté Marie a oba se brzy stali váženými členy katolické komunity v Pine Ridge. V této době ovšem Černý jelen vážně onemocněl tuberkulózou a v roce 1912 musel dokonce strávit několik dní v nemocnici ve městě Hot Springs. Podobně jako jiné nemoci bělochů nabývala tuberkulóza v lakotských rezervacích epidemických rozměrů. V roce 1909 zemřel nejstarší syn Černého jelena John. Syn Benjamin, zvaný Ben, byl v roce 1915 poslán do internátní školy pro indiánské děti v Carlisle. Ale už po dvou letech Černý jelen požádal, aby se mohl vrátit ze školy zpět domů. Chtěl, aby mu Ben pomáhal, protože tuberkulóza jej stála mnoho sil, trápily jej problémy se zrakem a mimo to se obával, že se Ben – podobně jako tehdy mnoho indiánských mladíků – nechá zapsat do armády a zúčastní se bojů v první světové válce. Na doporučení misionářů bylo žádosti vyhověno a Ben se v červenci vrátil domů.

Právě účast indiánů v bojích první světové války rozhodujícím způsobem přispěla k tomu, že jim v roce 1924

bylo přiznáno americké občanství a volební právo. Teprve v roce 1924! Přestože indiáni žili na tomto území tisíce let před tím, než vznikly Spojené státy, a přestože právo na občanství bylo dáno všem lidem narozeným na území USA (včetně černochů) již v roce 1866. Tehdejší vztah Lakotů ke Spojeným státům dobře ukazuje jedna z písní, která se tehdy v jejich rezervacích zpívala:

*T̥h̥uŋkášilayapi heyá kéyapi:
„Lakhóta kin wašiču po,“ heyá kéyapi,
tkhá thamúŋkašni, Lakhóta kin thewáñila yeló
čha wawówakiye ló.*

*Prezidente, řekl jsi:
„Lakotové, staňte se občany (doslova bělochy).“
To ale nemohu, mám rád život Lakotů,
a proto ho pomáhám udržovat.*

Tento postoj se však pomalu měnil. Přestože přetrvával odpor k dominantní bílé společnosti a ke všemu, co s ní souviselo, podléhali indiáni vlivu amerického patriotismu, jemuž tak ochotně sloužili na bojištích první světové války. Přestože jejich vztah ke Spojeným státům dodnes není zcela pozitivní, posun v chápání amerického občanství dobře ilustruje následující píseň, kterou ve druhé polovině 20. století začali Lakotové používat jako svou hymnu.

*T̥h̥uŋkášilayapi th̥awápaha kinhán
oíhaŋkešniyaŋ hé nážiŋ kte ló.
Iyóhlatheya oyáte kinhán wičhíčaŋiŋ kta čha
lečhámu weló.*

Vlajka Spojených států

*bude navždy vlát.
Lidem se pod ní bude dařit
a proto tohle dělám (přeneseně: sloužím vlasti)**

I po svém obrácení žil Černý jelen v Mandersonu, obhospodařoval malý ranč a pokračoval v práci katechety. Jeho dům se brzy stal neoficiálním centrem katolické komunity v rezervaci Pine Ridge, kam se scházeli sousedé i lidé z odlehlějších končin rezervace ke společným modlitbám. Pro své okolí byl Černý jelen rádcem a pomocníkem, navštěvoval nemocné a silou svého kázání a svým vlastním příkladem přiváděl církvi nové členy. Během let se Černý jelen stal hlavou velké rodiny. I syn Ben se usadil v Mandersonu, kde rodina chovala koně a dobytek. Přestože se mu zhoršoval zrak a zdraví mu přestávalo sloužit, těšil se Černý jelen hodnotnému a relativně spokojenému životu. Zdálo se, že se odvážně a duchaplně přizpůsobil nové době. Byl zářným příkladem úspěšného katolického indiána a misionáři na něj často s hrdostí poukazovali, neboť jeho život naplnil jejich přesvědčení, že přijetím katolické víry mohou být indiáni vyvedeni z divošského pohanství do osvětleného života v civilizaci. Podle všech vnějších znaků se zdálo, že Černý jelen podstoupil tuto přeměnu velmi úspěšně.

Černý jelen a Neihardt (1930–1931)

V roce 1930 se však stalo něco, co mělo do tohoto zdánlivě jasného obrazu vrhnout stín pochybnosti. Jednoho dne

* Autorem textu druhé písně je Ben Černý jelen, který jej spolu s Christem Velkým orlem složil v roce 1954. Písně pocházejí od indiánů v rezervaci Pine Ridge a Cheyenne River, překlad z lakotštiny Jan Ullrich.

zastavilo u domu Černého jelena neznámé auto. Návštěvníkem byl básník John Neihardt. Chtěl získat informace pro svůj epos o americkém Západě, který měl vyprávět také o tanci duchů a masakru u Wounded Knee.

Jako tlumočník přijel s Neihardtem Lakota jménem Letící jestřáb. Neihardt nejspíš nevěděl, že Letící jestřáb i Černý jelen patří k předním římskokatolickým katechetům v Pine Ridge, jinak by asi nepředpokládal, že mu Černý jelen bude vyprávět o pohanském tanci duchů. Letící jestřáb jej sice varoval, že Černý jelen s ním asi nebude chtít mluvit, avšak Černý jelen zareagoval s pozoruhodnou intenzitou: „Cítím, že tento muž vedle mne velmi silně prahne po poznání věcí Onoho světa. Byl poslán, aby se dozvěděl to, co vím a já ho budu učit.“ Neihardt později setkání popsal takto: „Udivil mne svou poněkud zvláštní intuicí... zdálo se, že věděl, proč jsem přišel. Ten staříčkový muž mi s kamennou tváří řekl, že jak tam tak sedí, cítí v mém srdci silné odhodlání poznat věci Jiného světa a že za mnou vidí stát ducha, který mě přiměl jej navštívit, abych se od něho něco dozvěděl. Přes váhu svých slov působil Černý jelen velmi skromně. Byl tak skromný, jak může být jedině muž, který si je jist, že to, co ví, stojí za poznání. Neměl jsem s ním nejmenší potíž. Zdálo se, že mne očekával, a přivítal mne, jako by mne předtím už mnohokrát viděl. Řekl, že mi musí říct celý příběh, ale že to by zabralo mnoho času.“

Je zřejmé, že si oba muži téměř okamžitě porozuměli. Jako by se v Černém jelenovi uvolnilo něco, co v něm bylo po dlouhou dobu svázáno a uvězněno. Od své konverze důsledně odmítal staré obřady a po celých dvacet pět let, které uplynuly od jeho křtu, si upíral svou velkou vizi. Ta mu však nedopřávala klidu, jako by jej nechtěla opustit. Pocit, že nesplnil povinnosti, k nimž jej vize zavazovala,

ho musel velmi tížit a Neihardtova návštěva jako by mu to vše znovu připomněla. Nyní měl příležitost předat vizi i celé její učení muži, který ji mohl zaznamenat, a snad tak z něho mohl sejmut i břímě odpovědnosti. Neihardt v předmluvě ke knize cituje jeho slova: „To, co vím, mi bylo dáno pro lidstvo, je to pravdivé a krásné. Brzy nade mnou poroste tráva a bude to ztraceno. Byl jsi poslán, abys to uchoval, a proto musíš znovu přijít, abych tě mohl učit.“

Bylo ujednáno, že se Neihardt vrátí příštího jara. Dne 9. května následujícího roku se skutečně do Mandersonu vrátil, doprovázen dcerami Enid a Hildou. Enid, schopná stenografka, měla pomáhat jako zapisovatelka. Když přijížděli k domu Černého jelena, stojícímu na osamělém místě v kopcích za vesnicí Manderson, uviděli před domem stát zbrusu nové týpí. Nad vchodem byla namalována duha a po stranách další symboly z velké vize Černého jelena. Týpí bylo darem Černého jelena Neihardtovi a návštěvníci v něm měli během svého pobytu spát. Noci však byly ještě chladné, a tak několik prvních nocí strávili Neihardt a jeho dcery v dřevěném domku Černého jelena, který měl jedinou místnost.

Ve věku 67 let se měl Černý jelen ve vyprávění vrátit do dětství a do starých časů, kdy jeho lid byl ještě svobodný. Rozhodl se mluvit o poselství velké vize, kterou musel odložit kvůli náboženství bílého muže. Jistě to pro něj nebylo snadné rozhodnutí. Avšak podle mnoha náročných příprav, které vykonal ještě před Neihardtovým příjezdem, pokládal tuto návštěvu za významnou událost svého života.

Neihardt chtěl především získat informace o tanci duchů, ale zároveň už se svým nakladatelem uzavřel smlouvu na knihu o životě Černého jelena. Měl od nakladatele peníze, z nichž chtěl hradit vlastní náklady na pobyt, ale také jídlo pro Černého jelena a jeho rodinu během vyprávění.

Výsledky rozhovorů však předčily všechna jeho očekávání. Neihardt zaznamenával vyprávění od 10. do 30. května 1931. Mnoho starých přátel Černého jelena přijalo pozvání, aby poslouchali, jedli a připojili se k vyprávění. Staří pamětníci měli také potvrdit pravdivost slov Černého jelena. Zpočátku bylo vyprávění velmi obtížné. Černý jelen řekl větu lakotsky, jeho syn Ben ji přeložil lámanou angličtinou a Neihardt ji přestylizovanou nadiktoval Hildě. Byla to pomalá práce, ale všichni se v ní postupně zlepšovali, takže se časem urychlila.

Během dnů, kdy Neihardt pobýval u Černého jelena, se oba muži stále více sblížovali. Na 15. květen pozval Černý jelen mnoho přátel a lidí z okolí, protože chtěl Neihardta adoptovat do své rodiny a připravit ho tak k přijetí učení velké vize. Na slavnost se dostavily asi dvě stovky indiánů a také několik místních bělochů včetně novinářky z *Nebraska State Journal*, která uveřejnila reportáž o Neihardtově adopci.* Mnoho Lakotů bylo oblečeno do tradičních oděvů a s tvářemi pomalovanými červenou barvou, někteří starší muži měli čelenky z orlích per. Neihardt koupil býčka a indiáni ho připravili tradičním způsobem jako za starých časů. Když Neihardtovi nabídli k ochutnání ještě teplá syrová játra, zdvořile ochutnal, ale další sousto rázně odmítl. Černý jelen nacpal svou obřadní dýmku a pomodlil se s ní k šesti Dědečkům. Několikrát vdechnul kouř a nabídl dýmku Neihardtovi, stojícímu po jeho levici, aby také vdechnutím kouře obětoval tabák. Pak dýmka kolovala kruhem starších mužů, kteří měli kouřením stvrdit nový příbuzenský svazek. Za doprovodu zpěváků kolem bubnu začali staří muži postupně vypočítávat své statečné válečné

* Dorothy Cook: „J. G. Neihardt Made a Member of the Sioux Tribe,“ *Nebraska State Journal* (Lincoln), Sunday, June 7, 1931, str. 26.

činy, aby tak potvrdili, že mají právo účastnit se obřadu a tance. Černý jelen mluvil o své účasti v boji u Wounded Knee. Indiánské tance byly tehdy v rezervacích zakázány, ale Neihardt získal od úřadů zvláštní povolení. Po tanci dal Černý jelen zpěvákům dolar a starší muži se opět sešli do kruhu, aby dali Neihardtovi a jeho dcerám indiánská jména. Enid pojmenovali Kráčí s posvátnou holí (*Sagyé Wakháň Yuhá Maní Wiŋ*) a Hildu Jitřní hvězda (*Aňpó Wičháňpi Wiŋ*). Pak starci promluvili o Neihardtovi a řekli, že si přejí, aby on i jeho dcery byli od té chvíle členy kmene Oglalů. Neihardt pak dostal od Černého jelena jméno Planoucí duha (*Pěéta Wígmunke*).

Symboly jména Planoucí duha nám dávají příležitost nahlédnout do mysli Černého jelena a podívat se, jak vnímal Neihardtovo místo ve svém životě. V jeho vizi byla planoucí duha dveřmi do týpí šesti Dědečků – Duchů všehomíra. Byl to tedy symbol vstupní brány do duchovního světa, do světa poznání a do filosofie, kterou vize Černého jelena představovala. Dveřmi z planoucí duhy se však mohlo učení šesti Dědečků také dostat ven. A přesně to Černý jelen od Neihardta očekával. Chtěl aby převzal symbol duhy a pomocí jeho síly vypustil učení šesti Dědečků do světa a umožnil lidem, aby je pochopili.

Neihardt si byl tohoto poslání vědom, i když tehdy ještě zcela neznal okolnosti a význam velké vize. Řekl předtím Černému jelenovi, že v mládí býval lyrickým básníkem, což – podle záznamů Hildy – Ben přeložil do lakotštiny jako *iápi káŋe* (ten, kdo dělá mluvu), ale že později se stal epickým básníkem, což Ben přeložil jako *haňblóglaka*. To utvrdilo Černého jelena v přesvědčení, že Neihardt je k poslání Planoucí duhy předurčen. Slovo *haňblóglaka* totiž znamená „vyprávět sen“ či „vyprávět o své vizi“ (*haňblé* – sen, *ogláka* – vyprávět o něčem). Léčitelé a svatí muži

starých časů pomocí *haŋblóglaka* evokovali sílu své vize. *Haŋblóglaka* mohlo být vyprávěno jen při určitých příležitostech, zejména při obřadech. Člověk, který neznal souvislosti, těmto promluvám obvykle nerozuměl, protože obsahovaly obrazná spojení, metafory, přirovnání a zvláštní slova, která souvisela s danou vizí. Součástí *haŋblóglaka* byly často písně, které svatý muž používal při svých obřadech a které mu dávaly jeho léčitelskou či jinou moc. *Haŋblóglaka* bylo posvátnou řečí tradičních svatých mužů a léčitelů – lakotských filosofů. Černý jelen tedy nejspíš vnímal Neihardtovo umění z hlediska filosofie. Naproti tomu Neihardt pohlížel na filosofii Černého jelena z hlediska umění. Úkolu Planoucí duhy se však zhostil jak nejlépe dovedl.

K velké vizi se Černý jelen ve svém vyprávění dostal kolem 17. května. Všichni přítomní byli velmi vzrušeni, protože ji nikdy předtím nevyprávěl celou. Ben obtížně hledal anglická slova pro některé lakotské výrazy, protože to vše pro něj bylo nové. Hilda později vzpomínala, jak byl Ben překvapen: „Vždycky jsem věděl, že otec něco má. Je to úžasné.“

Po obřadu adopce oslovoval Černý jelen Neihardta slovem *chínkš* – synu – nebo *thunšká* – synovče – a Neihardt ho oslovoval strýčkou. Oba muži si byli stále bližší. Ben později vzpomínal, že když tlumočil jejich rozhovory, často se stávalo, že jeden z nich dopředu věděl, co ten druhý říká. Černý jelen věřil, že Neihardtova schopnost psát knihy je darem duchů, podobně jako jemu duchové dali schopnost léčit.

Během pobytu v Pine Ridge se Neihardt samozřejmě dozvěděl, že Černý jelen konvertoval ke křesťanství a chtěl vědět proč. Podle vzpomínek Hildy odpověděl Černý jelen stručně: „Mé děti musely vyrůstat v tomto světě.“ Neihardt

zřejmě přijal toto pragmatické vysvětlení a více o tom spolu nemluvili.

Dne 28. května odjela celá rodina Černého jelena do misie Holy Rosary, kde se toho roku konal každoroční sjezd katolických indiánů. Avšak Černý jelen zůstal doma, aby dokončil vyprávění, přestože věděl, že jeho nepřítomnost na sjezdu se kněžími nebude líbit. Uzavřel svůj příběh a řekl Neihardtovi: „Dal jsem ti svou vizi a s ní i svou sílu. Já teď nemám žádnou moc, ale ty ji můžeš vzít a s její pomocí snad můžeš nechat strom znovu rozkvést, pro tvůj i pro můj lid. Dal jsem ti svou sílu a jsem teď jen ubohý starý muž.“

Vyvrcholením Neihardtova pobytu s Černým jelenem se stal společný výstup na Harney Peak, nejvyšší vrchol Černých hor. Neihardt a jeho dcery tedy 29. května naložili do auta pomalované týpí a mnoho dalších darů, které dostali od Černého jelena a jeho rodiny, a vyrazili na západ k Černým horám. Černý jelen jel se synem Benem v jeho staříckém fordů. Cestou se zastavili v malém městečku, kde zrovna probíhala pouť. Kromě jiných atrakcí tam bylo také velké ruské kolo a Neihardtovi do něj Černého jelena škololibě posadili. Když se kolo na chvíli zastavilo zrovna v okamžiku, kdy byl Černý jelen na úplném vrcholku, byl starý muž úplně vyděšený. Jakmile se dostal zase dolů, volal: „Stop, stop!“ Bylo to ale marné a musel se svézt ještě jednou dokola.

Odpoledne šli všichni do kina na černobílé melodrama. Přestože Černý jelen ničemu nerozuměl, pozorně sledoval děj a viditelně reagoval vždy, když se na plátně objevila poskrovnu oděná svůdnice. Pevně se držel sedátka a mumlal si pro sebe: „Šíče, šíče!“ (Špatné, špatné).

Večer si pronajali dvě turistické chatky u horského jezírka Sylvan, od něhož vedou stezky na Harney Peak.

Příštího rána vyrazili. Černý jelen kráčel odhodlaně, ale často se zastavoval, aby si odpočinul. Blížili se k nejvyšší hoře posvátných Černých hor, k místu, kde podle Lakotů sídlí Hromový pták a kam byl Černý jelen přiveden ve své vizi, aby spatřil celý svět. Černý jelen se zde chtěl znovu pomodlit k šesti Dědečkům za to, aby strom z jeho vize konečně rozkvetl. Neihardt pak zařadil modlitbu na Harney Peak do epilogu knihy.

Neihardtovo literární zpracování

Ihned po návratu domů začala Enid přepisovat své těsnopisné záznamy a Neihardt se pustil do práce na knize. Ve svém zpracování přikrášlil formu vyprávění a dodal mu literární kvality, jeho obsah však nezměnil. O mnoho let později o tom řekl: „Mluví Černý jelen *je uměleckou prací dvou spoluautorů, ale hlavním z nich je Černý jelen. Má úloha spočívala jak v práci editora, tak v práci tvůrčí. Začátek a konec knihy jsou mým dílem; vyjadřují to, co by Černý jelen jistě řekl, kdyby mohl... Vyprávění Černého jelena jsem přeložil nebo spíše přetvořil tak, aby bylo srozumitelné bílým lidem.*“*

Knihy je napsána relativně jednoduchým jazykem a Neihardtův styl odráží představy bílých lidí o indiánském způsobu vyjadřování. Iluzi indiánské mluvy prohlubuje užití popisných a obrazných pojmenování věcí, jako například *žlutý kov* pro zlato, *čtyřnozí* pro zvířata, *okřídlení* pro ptáky atd. Prostota vyprávění navozuje také atmosféru indiánského stoicismu, ale zároveň skrývá hlubší symboliku. Přestože představy bělochů o mentalitě indiánů a obraznosti jejich mluvy jsou často přehnané, Neihardtovo

* McCluskey: *Black Elk Speaks and So Does John Neihardt*, Western American Literature 6, str. 238–239.

zpracování ilustruje indiánskou povahu velmi citlivě. Jeho styl se rozhodně nepřiblížil stereotypům, které indiánům přičkly špatné hollywoodské filmy.

Na druhé straně někdy zcela nepochopil Benův překlad. Přispělo k tomu i to, že Černý jelen a ostatní vypravěči samozřejmě neznali přesná data událostí, o nichž hovořili. Například v páté kapitole se vypráví o „malém indiánském chlapci“, který odřezal americkou vlajku ze stožáru a tímto činem málem vyprovokoval boj mezi indiány a vojáky. Ve skutečnosti Černý jelen popisoval incident z 23. října 1874, kdy chtěli lakotští válečníci zabránit vojákům ve vztyčení americké vlajky, považované za symbol nadvlády armády, a proto rozstřípali jejich vlajkový stožár. Při vyprávění Černý jelen nejspíš použil lakotské slovo *khoškálaka*, které znamená „mladý muž“ a jímž se označují mladí bojovníci. Lakotové ovšem tento termín překládají do angličtiny jako *boy* – chlapec – a stejně ho přeložil i Ben. Neihardt tuto závažnou událost mylně interpretoval jako rozpustilé uličnictví hravého chlapce.*

Podobně vznikla nedokonalým překladem nejasnost ve vyprávění o ptákově, který Černému jelenovi řekl, že „*mraky mají jen jednu stranu*“. Výraz *wasáňniča* (jednostranný) je v lakotštině idiomem vyjadřujícím úspěch, zejména úspěch v boji. Benovi se zřejmě nepodařilo jej v angličtině vystihnout a Neihardt vložil Černému jelenovi do úst své vlastní chápání: „Možná to mělo znamenat, že se všechny mraky na mě dívají (str. 26).“

V kapitole Psí vize Černý jelen v Neihardtově podání říká, že si před obřadem hledání vize zapletl vlasy do copů. V původním vyprávění ale naopak řekl, že si vlasy rozpustil. Copy zapletené po stranách obličeje byly obvyklým úče-

* Viz Hyde, G. E.: *Red Cloud's Folk*, str. 220–222.

sem lakotských mužů i žen. Během tohoto obřadu si však muži copy vždy rozplétali a nechali vlasy volně splývat na znamení pokory (str. 145).

Jinde v knize se píše, že rezervaci Pine Ridge označovali Lakotové jako *Place Where Everything Is Disputed* (místo, kde se o všechno vedou spory). Správný název však byl *Place Where Everything Is Distributed* (místo, kde se vše rozděljuje). Oglalové totiž nazývali rezervační správu v Pine Ridge slovem *owákpamni*: „místo, kde se rozdělují věci“, tedy místo rozdávání přidělu potravin. K této chybě nepochybně došlo při přepisování těsnopisného záznamu (*disputed* × *distributed*). V českém překladu uvádíme „Místo, kde se rozdávají přiděly“ (str. 143).

V kapitole Lov bizonů vypráví Černý jelen o návratu zvědů pátrajících po zvěři hledajících stádo bizonů. Oznámení místa výskytu stáda bylo vždy významnou událostí a podléhalo rituálním pravidlům. Na znamení, že budou mluvit pravdu, zvědové nejprve vykourí dýmku a potom se jich jeden z náčelníků ptá, kde našli bizony. Třikrát ze zeptá a zvědové třikrát odpoví, aniž udají jejich skutečnou polohu. Teprve když se náčelník zeptá počtvrté, prozradí, kde se stádo nachází. Lakotové se snaží vykonat vše významné s použitím čísla čtyři a toto je jen jedna z mnoha příležitostí, při níž posvátnost tohoto čísla obřadně připomínají. Neihardt však jednu z odpovědí zvědů vynechal, takže v knize je při obřadním oznámení užito číslo tři patřící spíše do křesťanského světa (str. 50).

Podobné chyby se Neihardt dopustil v převyprávění velké vize. Černý jelen popisuje, jak vyšel ven z duhových dveří týpí v oblacích a jak se jeho hnědák otáčel ke koním ve čtyřech světových stranách, aby mu připomněl dary, které právě dostal od Duchů. Neihardt zde zřejmě nedopatřením vypustil sever (str. 34).

Neihardt slíbil Černému jelenovi, že v knize použije tolik lakotských slov, kolik bude možné. Nakonec však musel jejich počet omezit, aby text neztratil na čtivosti. Navíc neznal lakotskou transkripci a ve snaze zapsat slova foneticky, v nich udělal mnoho chyb.*

Přes tyto občasné nedostatky byla Neihardtova práce s vyprávěním Černého jelena velmi zdařilá.

Nejtěžší částí Neihardtovy práce byl nepochybně přepis velké vize. Při srovnání původního záznamu vyprávění s verzí publikovanou v knize je zřejmé, že Neihardt vypustil mnoho detailů i celých pasáží a některá místa mírně pozměnil. I přesto zůstala vize velmi dlouhá a představovala

* V českém překladu jsou lakotská slova přepsána důsledným fonémickým pravopisem. Tento pravopis byl zaveden publikací *New Lakota Dictionary* (Jan Ullrich, 2008), který je vůbec prvním lakotským slovníkem s důslednou fonémickou transkripcí. Tento zápis se dnes v lakotských rezervacích užívá jako standardní pravopis. Písmeno **čh** se čte jako **č** s příděchem (tedy jako anglické *ch* ve slově *chair*), **h** jako chrčivé „ch“ a **ǵ** jako chrčivé hrdelní „h“. Samohláska následovaná nosovým znakem (ŋ) se vyslovuje nosově. Čárka nad samohláskou značí přízvuk (nikoli délku). Ostatní písmena se výslovnostně a graficky podobají znakům českého pravopisu. Lakotská slova v textu knihy jsou: *aǵúyapi* (chléb), *čhaŋháŋpi ská* (cukr – „bílá šťáva ze stromu“), *čhaŋšáša* (svída vonná, zvaná též červená – šá), *háŋ* (ano), *háŋska* (dlouhý), *háu* (pozdrav, souhlas), *haúŋ* (citoslovce námahy nebo frustrace), *hayé* (pochvalný souhlas, vzdání díku), *héčhetu weló* (tak je to, tak to má být, tak je to správné), *heyókǵa* (druh posvátného muže, někdy překládáno jako opáčník), *hóka* (citoslovce radosti, povzbuzení, znamení), *hókahé* (citoslovce povzbuzení, válečný pokřik), *hunǵí* (citoslovce překvapení), *mní wakǵáŋ* (alkohol, whisky – tajemná voda), *pápa* (sušené maso), *pǵehíŋ* (vlasy), *pǵežúta sápa* (káva – černý lék), *šiyó* (kur přírůjní), *waǵpáníča* (chudobný), *waníkíya* (ten, kdo oživuje, zachránce, spasitel), *waǵačhan* (topol), *wašíču* (běloch).

riziko, že bude čtenáře nudit, že se přes ni „neprokouše“ a ztratí o knihu zájem. Nakladatel dokonce Neihardtovi navrhoval, aby ji zařadil na konec knihy jako jakýsi do-datek. Neihardt však trval na tom, že vize měla zásadní vliv na celý další život Černého jelena. Zestručnění vize však bylo nezbytné, jestliže měla být čtenářem pochopena a oceněna. Neihardt vypustil z vize mnoho detailů, které podle něj nebyly tak důležité jako její archetypální obsah. Kromě toho se Neihardt rozhodl minimalizovat ve vizi pasáže odrážející válku a zabíjení – tedy sílu ničení, jež byla protipólem síly léčení. Boj s nepřáteli byl nedílnou součástí lakotského života a kultury, byl zcela neoddělitelný i od jejich duchovního života a většina zaznamenaných vizí indiánů 19. století tento fakt zřetelně odráží. Neihardt potlačil válečný aspekt vize, protože chtěl zdůraznit především její univerzální poselství. Proto se také víc zaměřil na mírotvorné a léčitelské prvky vize, kterými Černý jelen ve svém pozdějším životě pomáhal svým lidem, ať už jako lakotský svatý muž nebo jako katolický katecheta. Obrácení Černého jelena ke křesťanství dalo zřejmě Neihardtovi dostatečný důvod věřit, že Černý jelen sílu ničení odmítl. Zároveň s potlačením válečného tématu vize Neihardt minimalizoval také vše, co se týkalo Hromových bytostí, neboť právě ony byly hlavním projevem síly ničení, kterou Černý jelen dostal od prvního Dědečka, Ducha západu. Téma západu a Hromových bytostí se však ve vyprávění Černého jelena objevuje ještě jednou, v psí vizi, takže se Neihardt zároveň vyhnul únavnému opakování.

Neihardt sice potlačil válečné aspekty vize, na druhé straně se ale nijak nesnažil zastírat skutečnost, že Lakotové byli válečnickou společností. Zcela nepozměněné nechává vyprávění Černého jelena o zohavování těl zabitých nepřátel, ať už je to zabitý Vraní indián, který se snažil ukrást

koně, když tlupa Černého jelena tábořila u Prašné řeky, nebo Custerovi vojáci u Little Big Hornu. Neihardt si musel být vědom, že takové činy vzbudí v bělošské společnosti formované křesťanskými hodnotami pohoršení. Sám Černý jelen odmítl použít sílu ničení, která mu byla ve vizi dána a jeho rozhodnutí bylo posíleno po jeho konverzi ke křesťanství. Neihardtova snaha o potlačení válečného tématu vize pramenila spíše z jeho humánních postojů než ze snahy držet se nějakých náboženských doktrín.

Celkově je možné říci, že přes značné zestručnění vize je Neihardtovo zpracování plnohodnotné a do značné míry odráží to, jak ji vnímal sám Černý jelen.

Jak už bylo řečeno, Neihardt dotvořil především začátek a konec knihy – konkrétně první čtyři odstavce první kapitoly a poslední tři odstavce poslední kapitoly. Ironií osudu je, že právě tyto pasáže jsou nejčastěji citovanými úryvky z knihy. Zejména poslední dva odstavce se v průběhu desetiletí staly součástí mnoha knih pojednávajících o indiánech:

Tehdy jsem netušil, co všechno tím skončilo. Když se dnes ohlédnu z vysokého kopce svého stáří, stále ještě vidím povražděné muže, ženy a děti ležící na hromadách a roztroušené podél klikaté rokle a vidím je tak jasně, jako jsem je tehdy viděl svýma mladýma očima. A vím, že tehdy v tom zakrvaveném blátě zemřelo a sněhovou vánicí bylo pohřbeno ještě něco jiného. Zemřel tam sen jednoho národa. Byl to krásný sen.

A mě, kterému byla v mládí dána taková velká vize, teď vidíte jen jako ubohého starce, který nic nevykonával, neboť kruh národa se rozlomil a rozlétl se. Není už žádného středu a posvátný strom je mrtev.

Tato slova jsou naplněna zoufalstvím a Neihardtův epilog popisující modlitbu Černého jelena na vrcholku Čer-

ných hor také mnoho naděje nedodává. Jako odpověď na modlitbu Černého jelena za to, aby jeho lid mohl žít, se ozve dunění hromu a z nebe, které se ještě před chvílí modralo bez mráčků, začne mrholit. Bylo to znamení, které mělo dát Černému jelenovi naději, nebo mu naopak sdělilo, že ve svém poslání selhal? Tato nezodpovězená otázka je jedním z dynamických okamžiků, které přinesly knize *Mluví Černý jelen* literární úspěch.

Přestože Černý jelen mnohokrát vyjádřil smutek nad umírající kulturou Lakotů, Neihardt jeho postoj přecenil. V lakotské mentalitě není nic nevratné, protože všechno se odehrává v kruhu. Kruh je posvátný a vše, co jednou bylo, může být znovu, byť v jiné podobě. Černý jelen tedy hleděl na budoucnost optimističtěji, než vyzněla jeho slova v Neihardtově podání. Neihardt totiž dostatečně nepochopil pojetí lakotské modlitby, jejíž nedílnou součástí bylo právě vyjádření smutku a zoufalství. Účinnost modlitby totiž závisela na tom, zda člověk vyvolal u duchovních mocností dostatečnou lítost. Teprve poté jej vyslyšely a slitovaly se nad ním. Byla to součást obřadu, nikoli vyjádření skutečné bezmoci a beznaděje. Kdykoli se Černý jelen modlil, spatřil Neihardt obraz beznaděje, a možná proto ji přiřkl celému vyprávění a životu Černého jelena. Je ovšem možné, že Neihardt tyto prvky zdůrazňoval záměrně ve snaze prohloubit ve čtenáři pocit lítosti nad mizejícím světem Lakotů. Černý jelen, jako ubohý starý muž zoufalý nad zánikem svého lidu a ponechaný na konci knihy v beznadějném vzduchoprázdnu na okraji civilizace, je silnou literární postavou. Ta sice vyjadřuje zklamání Černého jelena nad tím, že nedokázal naplnit poslání velké vize, zdaleka se však nepodobá tomu, kým byl ve svém skutečném životě – úspěšným rančem, katechetou, hlavou rodiny a kmenovým stařešinou, tedy jedním z indiánů, kteří se navzdory své „nevzděla-

nosti“ úspěšně přizpůsobili životu ve 20. století bílého muže.

Podobně dvojsečný účinek měla Neihardtova schopnost vcítit se do duchovního světa Černého jelena. Duchovnost a mysticismus jsou ústředním tématem knihy, které přispělo k její čtivosti. Avšak míra mysticismu, kterou Neihardt přisuzuje životu Černého jelena, často vedla k tomu, že čtenáři ho vnímali jako svatého poustevníka žijícího kdesi daleko od všedností každodenního života. Zdůrazňování posvátna je však jen dalším literárním prostředkem, který Neihardt použil, aby prostřednictvím Černého jelena symbolizoval jeho lid. To ale vedlo ke vzniku Černého jelena jako mýtu a k nepochopení Černého jelena jako člověka.

Když kniha *Mluví Černý jelen* v roce 1932 poprvé vyšla, byla kritiky přijata velmi pozitivně, ovšem také rozporuplně. Jedni ji oslavovali jako jeden z nehlubších pohledů na indiánské náboženství a šamanismus, jaký byl kdy publikován, druzí chválili Neihardtovy literární schopnosti a odmítali možnost spoluautorství „primitivního“ indiána. Kniha se však setkala s naprostým nezájmem americké veřejnosti a z finančního hlediska byla naprostým fiaskem. Důvodem nezájmu čtenářů byl mimo jiné i fakt, že indiánské téma tehdy ještě nebylo v Americe zromantizováno. Naopak. Většina Američanů vnímala indiány jako nuzáky, žijící ve špinavých rezervacích, bez hrdosti a bez zájmu o sebeurčení. Byli minoritním etnikem, které dominantní společnost pokládala za přítěž. Až na výjimky je tehdy nikdo nepovažoval za lidi, kteří by mohli mít pro americkou společnost jakýkoli přínos, nebo za lidi, kteří by svým pohledem na svět mohli obohatit kulturní dědictví Ameriky a filosofické bohatství světa. Tehdejších americká kinematografie je většinou zobrazovala stereotypně jako krvežíznivé

zabíjáky bezdůvodně napadající kolony bílých přistěhovalců. Zidealizovaný obraz vznešeného divocha měl přijít až o pár desítek let později.

V Evropě byl však pohled na indiány odlišný. Evropané nebyli zatíženi nezahojenými ranami z indiánských válek ani předsudky vůči menšinovému etniku kdesi za mořem. Naopak, indiáni zde byli vnímáni jako stateční a mravní lidé bránící svá práva na sebeurčení. Významnou úlohu při utváření tohoto náhledu sehrála i dobrodružná literatura. Proto není divu, že se nakonec kniha prosadila právě díky ohlasům z Německa a překladům do mnoha evropských jazyků. V Americe si Černý jelen našel své čtenáře až po svém dalším vydání v roce 1961. Pak se ovšem kniha stala nejen Neihardtovým nejznámějším dílem, ale také nejúspěšnější publikací o indiánech, jaká kdy vyšla.

Kniha *Mluví Černý jelen* byla jednou z prvních publikací, v nichž indiáni mluví sami za sebe, a mají tak možnost popravit stereotypy, které vystavěla hollywoodská produkce a podřadné knihy o indiánech. Od šedesátých let, kdy se v Americe zájem o indiánskou kulturu začal dostávat do módy a kdy svou obrodu do jisté míry prožívala i sama indiánská kultura, vzniklo mnoho děl, která se snažila napodobit styl knihy *Mluví Černý jelen*. Tento druh indiánské výpovědi se stal módou. Z významnějších jmenujme alespoň některé knihy: Richard Erdoes: *Lame Deer, Seeker of Visions*; 1972, *Lakota Woman*, 1990, *Brave Woman*, 1992, *Crow Dog – Four Generations of Sioux Medicine Men*, 1995; Doug Boyd: *Rolling Thunder*, 1974 (Dell Publishing, a division of Bantam Doubleday, New York; o šamanovi Šošonů); Thomas E. Mails: *Fools Crow*, 1979, a další. Černý jelen však zůstal autoritou nade všechny povolanou, mnozí autoři i indiánští vypravěči z něj citovali nebo se na něj odvolávali. Další se dokonce zaštitili autoritou Černého jelena

tvrzením, že jsou jeho potomky (*Wallace Black Elk and William S. Lyon: Black Elk: Sacred Ways of Lakota*, 1990). Některé z těchto knih vydávaných od šedesátých let poskytují dobrý srovnávací materiál a jsou důležitými dokumenty o vývoji života indiánů v rezervačním období a změnách jejich kultury. Většina z nich však nedosahuje hloubky, autenticity a literárních kvalit knihy *Mluví Černý jelen*. Jednak proto, že postrádají velkého vizionáře, jakým byl Černý jelen, a skvělého tlumočníka, jakým byl Neihardt, ale také proto, že Černý jelen byl skutečným pamětníkem, narozeným za starých dobrých bizoních časů, zatímco soudobí indiánští vypravěči jsou dětmi rezervačního života.

Během let se kniha *Mluví Černý jelen* stala předmětem mnoha diskusí a akademických polemik. Vzhledem k názvu a stylu, které Neihardt zvolil, ji mnozí čtenáři a autoři považovali za doslovný přepis vyprávění Černého jelena, a tedy za zcela spolehlivý zdroj informací o kultuře Lakotů. Neuvědomovali si, že jde o Neihardtovo zpracování výrazně ovlivněné jeho literárními schopnostmi a jeho smyslem pro detail a uspořádání.

Druhý extrém představují autoři, kteří knihu považovali za naprosto nepoužitelnou z hlediska etnologie, historie, filosofie a psychologie Lakotů. Prohlašovali Neihardta za jediného a skutečného autora, vyjadřujícího vlastní filosofii a vytvářejícího fantaskní svět, jen mlhavě založený na lakotské kultuře. I takové chápání knihy *Mluví Černý jelen* je mylné. Je v ní velké množství hodnotných informací o životě Lakotů 19. století. Neihardt se upřímně snažil být dobrým tlumočníkem a vyjádřit nikoli slova Černého jelena, ale především jeho myšlenky.

Ella C. Deloria, uznávaná antropoložka pocházející ze siouxkého kmene Dakota, napsala brzy po vydání knihy dopis Neihardtovi. V něm mimo jiné stálo: „Právě jsem

dočetla knihu *Mluví Černý jelen*. Chci, abyste věděl, že jsem z ní šťastná a zároveň smutná. Smutná proto, že ty staré časy jsou pryč, a šťastná proto, že se našel bílý muž, který je schopen opravdového a hlubokého pochopení vize lakotského indiána a který ji umí převést do tak poetické podoby.“

Černý jelen mluví znovu

Když se kniha dostala do rezervace Pine Ridge a do rukou misionářů, ocitl se Černý jelen v nepříjemné pozici. Dosud se těšil pověsti úspěšného katolického indiána a už třicet let ho nikdo nepokládal za šamana. Jezuité z misie Holy Rosary byli knihou šokováni. Možnost, že jeden z jejich nejlepších katechetů si stále uchovává pohanskou víru, je vyděsila. Kdyby uznali pravdivost knihy, jednoznačně by tím zpochybnili úspěch při konverzi Lakotů. Proto raději obvinili Neihardta, že úmyslně uvedl jen méně podstatnou část životního příběhu Černého jelena. Nejvíce protestovali proti epilogu knihy, v němž se Černý jelen jako nějaký pohan modlí k šesti Dědečkům, přestože jako katecheta velmi dobře ví, že jediným zdrojem spásy je křesťanský Bůh. Ben Černý jelen řekl misionářům, a jistě mluvil pravdu, že on ani jeho otec nevěděli o Neihardtově záměru zařadit modlitbu na Harney Peak do knihy. Přestože se Černý jelen cítil před misionáři, kteří byli po dlouhou dobu jeho zpovědníky, velmi trapně, upřímnost své poslední motlitby k šesti Dědečkům nikdy nepopřel.

V roce 1934, ve věku jedenasedmdesáti let, měl Černý jelen nehodu. Spadl pod kola vozu poté, co se splašilo jeho koňské spřežení. Měl dvě zlomená žebra a další zranění. V nemocnici dostal poslední pomazání a očekával, že brzy zemře. Nakonec se sice uzdravil, ale Ben řekl Neihardtovi, že „už není co býval“. Po svém uzdravení se Černý

jelen rozhodl napsat prohlášení, jímž by potvrdil svou víru v křesťanského Boha. Lakotský text s názvem *Černý jelen mluví znovu* přeložili misionáři do angličtiny a Černý jelen vlastnoručně podepsal strojopis obou verzí. Je těžké posoudit, zda se k tomuto kroku odhodlal sám, nebo zda podlehl nátlaku misionářů. Pasáže, v nichž Černý jelen mluví o své křesťanské víře, vyznívají velmi upřímně. Čteme například: „Mí přátelé, podávám vám ruce na pozdrav. Vyslyšte mne. Budu mluvit pravdu. Vyprávěl jsem o starých zvycích našeho kmene a jeden bílý muž dal toto vyprávění do knihy. Nedal tam ale nic o dnešních způsobech. Už třicet let žiji úplně jinak... Jsem věřící. Před třiceti lety jsem byl pokřtěn a od té doby mi říkají Nick Černý jelen... žiji ve víře v Boha Otce, Syna i Ducha svatého.“

Naproti tomu pasáže pojednávající o starých indiánských tradicích prozrazují silný vliv jezuitů: „Před třiceti lety jsem věděl jen velmi málo o tom, koho nazýváme Bůh. Tehdy jsem byl dobrým tanečníkem... a léčil jsem nemocné. Možná jsem byl pyšný a považoval jsem se za statečného a dobrého indiána, ale myslím, že nyní jsem lepší. Svatý Pavel se také po svém obrácení na víru stal lepším. Víím, že katolická víra je dobrá, lepší než náboženství tance slunce nebo tance duchů. Za starých časů indiáni pořádali tyto tance jen proto, aby pro sebe získali slávu... Staré náboženství indiánů nesloužilo dobru lidí. Šamani usilovali jen o slávu a dary za léčení.“ To bylo v naprostém protikladu k jeho vyprávění Neihardtovi pouhé tři roky před tím. Nezdá se pravděpodobné, že by Černý jelen tak zásadně změnil svůj názor na staré tradice. Nelze proto vyložit, že chtěl uspokojit misionáře, jejichž nátlaku nebyl schopen odolat.

Prohlášení misionáře uklidnilo a opět je utvrdilo o upřímnosti víry Černého jelena v křesťanského Boha. I nadále však

obviňovali Neihardta, že popsal příběh Černého jelena, aniž zmínil to, co oni pokládali za vyvrcholení jeho života – tedy jeho obrácení na víru a jeho působení v katolické církvi. Požadovali, aby prohlášení bylo otištěno na konci každého nového vydání knihy *Mluví Černý jelen*. To se ovšem nikdy nestalo.

Tyto události nijak nenarušily vztah Černého jelena k Neihardtovi. Úctu, jaké se Neihardt těšil u celé jeho rodiny, vyjádřil ještě téhož roku Ben, když svého nově narozeného syna pojmenoval John Neihardt Černý jelen. Neihardt přijel do Pine Ridge a celé léto 1934 strávil s rodinou Černého jelena. Tábořil na Benově pozemku u potoka Wounded Knee a pracoval na svém eposu *The Song of the Messiah* (*Píseň mesiášova*), jehož závěrečná část se odehrává právě u Wounded Knee.

Od své konverze ke křesťanství se Černý jelen neúčastnil starých obřadů a tanců. V pokročilém věku se však k tradičním tancům vrátil a Neihardt ho v tom nadšeně podporoval. Na jaře roku 1935 totiž Alex Duhamel, podnikatel z Rapid City v Černých horách, který pravděpodobně znal knihu *Mluví Černý jelen*, pozval Černého jelena, aby se podílel na indiánské slavnosti pro turisty. Vlastnil pozemek u jeskyně nazvané později Krystalová jeskyně Sedícího býka. Bylo to překrásné místo a navíc výhodně položené nedaleko silnice z Rapid City do Černých hor. Velká přírodní jeskyně byla atrakcí, kterou každoročně navštívil (a dodnes navštěvuje) velký počet turistů z celého světa.

Tak jako kdysi ve *Wild West Show* viděl Černý jelen i v tomto představení možnost ukazovat bílým lidem kulturu Lakotů, ukázat, že indiáni nejsou horší lidé než běloši. Proto nabídku přijal a v létě vyrazil s celou svou rodinou a mnoha známými do Černých hor. Duhamel vybudoval

v areálu kolem jeskyně malou indiánskou vesnici, kterou tvořilo několik menších plátěných týpí. Nedaleko stál velký dřevěný srub s okrouhlým půdorysem, jaký v těch dobách používali rezervační indiáni pro své tance, když jim nepřálo počasí. Indiáni však tábořili v obyčejných stanech, které stály mimo dohled z areálu. Duhamel je zásoboval dřevem, jídlem a vodou a na konci sezony dostali podíl ze zisku. Představení se konalo dvakrát denně a jeho součástí bylo předvádění tradičních indiánských tanců a řemesel, ukázka posunkové řeči prérijních indiánů a signálů s pokrývkou, pohřebního obřadu a také obřadu posvátné dýmky. Poté se mohli turisté procházet po vesnici, mluvit s indiány a zblízka si prohlédnout jejich výrobky.

Jako podnikateli šlo samozřejmě Duhamelovi o zisk. Přesto jeho představení nabízelo opravdové poučení o indiánské kultuře a nikoli jen levnou atrakci. V porovnání s mnoha podobnými podniky, kterých je dnes ve Spojených státech spousta, měla Duhamelova slavnost vysokou kulturní a vzdělávací hodnotu. Lidé mohli vidět skutečně autentický obraz indiánských tradic a zvyků. Někteří návštěvníci měli o indiánskou kulturu vážný zájem a slavnost pro ně byla velkým přínosem. Mezi takové návštěvníky patřili i Reginald a Gladys Laubinovi, kteří se velmi vážně zabývali indiánskými tanci a řemesly a později napsali několik knih o tradicích prérijních indiánů. Navštívili slavnost, aby mohli mluvit s Černým jelenem, jehož kniha se jim velmi líbila.

Černý jelen namaloval nad dveře jednoho z plátěných týpí duhu a na jižní stranu koně. Laubinovi tyto obrazy reprodukovali ve své knize o indiánském týpí.* Černý jelen

* Reginald and Gladys Laubin: *The Indian Tipi: Its History, Construction, and Use* (Norman: University of Oklahoma Press, 1977), str. 251.

byl středem zájmu většiny návštěvníků. V jejich očích ztělesňoval představu tradičního lakotského šamana a léčitele a pořadatelé doporučovali návštěvníkům knihu *Mluví Černý jelen*. Ze slavnosti se dochovalo několik fotografií, na nichž je Černý jelen oblečen do tradičního oděvu s veškerým obřadním vybavením. Černý jelen dokonce předváděl některé ze svých léčitelských obřadů, bubnoval a zpíval své léčitelské písně. Všechny obřady, které na slavnosti předváděl, s výjimkou obřadu obětování dýmky, byly pouhou demonstrací a nikoli skutečným rituálem. Černý jelen tak dostal svého slibu, že se nebude účastnit starých obřadů, a zároveň dodržel lakotskou zásadu, která vyžadovala jejich provádění pouze v případě potřeby, nikdy „jen tak“. Po této stránce nemůže být Duhamelova slavnost ani vzdáleně přirovnávána k víkendovým kurzům vedeným indiánskými šarlatány, kteří se prohlašují za šamany a kteří slibují účastníkům – ovšem za patřičný obnos –, že během kurzu dosáhnou duchovního poznání. Těchto rádoby šamanů, kteří nenašli uznání mezi lidmi ve své vlastní rezervaci, a tak se rozjeli do městských oblastí Spojených států i západní Evropy, je dnes mnoho.

Černý jelen se účastnil letních představení až do konce svého života a jednou provždy tím potvrdil, že navzdory konverzi ke křesťanství vnitřně nikdy neopustil starou víru a tradice.

Zdá se, že během let 1935 až 1944 Neihardt nenašel čas na návštěvu svého indiánského otce. Pracoval na posledním díle svého eposu *A Cycle of the West*. Černý jelen v roce 1940 nadiktoval dopis pro Neihardta, začínající „*Drahý synu*“. Zmínil v něm svou účast v Duhamelově představení a psal, že celá jeho rodina se má dobře a těší se dobrému zdraví. Optimistický tón dopisu jakoby zastíral, že jeho

samotného tou dobou velmi oslabil tuberkulóza. Nebyl již chopen vykonávat každodenní práci katechety, ale vždy v létě sebral zbytek sil a pobyl pár dní u Duhamela. V roce 1941 zemřela jeho manželka a od té doby trávil zimní měsíce u svých dětí.

Také pro Neihardta byly tyto roky těžké. Po vstupu USA do druhé světové války jej nedostatek finančních prostředků donutil hledat si práci v Chicagu. Měděné desky, na nichž byla vysázena kniha *Mluví Černý jelen*, padly za obětí válečné výroby a byly přetaveny na nábojnice. Po několika neúspěšných zaměstnáních se Neihardt nakonec seznámil s Johnem Collierem, komisařem Úřadu pro indiánské záležitosti, který byl za války převeden z Washingtonu do Chicaga. V roce 1944 Collier jmenoval Neihardta ředitelem informační kanceláře úřadu. V této funkci měl Neihardt mimo jiné za úkol sepsat kulturní historii Oglalů a navázat při tom na svou předešlou práci.

V listopadu roku 1944 se tedy Neihardt znovu objevil v Pine Ridge. Chtěl zaznamenat vyprávění většího počtu lakotských mužů i žen, nakonec však hovořil pouze se dvěma Lakoty, Orlím jelenem, tehdy jedním z nejstarších žijících Oglalů, a samozřejmě s Černým jelenem. Ten se tentokrát nezmiňoval o své vizi, ale vyprávěl o svém lidu, jeho historii, kmenových zvycích a mýtech, o tradicích Lakotů. Na základě těchto rozhovorů vydal Neihardt v roce 1951 knihu *When the Tree Flowered (Když strom ještě kvetl)*. Dal jí podobu rozhovoru sebe sama s indiánem jménem Orlí hlas, jemuž vložil do úst slova Černého jelena a Orlího jelena. Vypravěč knihy je vymyšlený, ale jeho příběh je postaven na skutečných událostech, které prožili Černý jelen a Orlí jelen. Vyznívá zde lidský rozměr, který je v knize *Mluví Černý jelen* částečně zahalen za mysticismem přírodním Černému jelenovi. V příběhu fiktivní postavy nechává

Neihardt plně rozvinout také milostnou aféru s francouzskou dívkou, o jejíž existenci se z vyprávění Černého jelena můžeme jen dohadovat. Vypravěč tentokrát není zoufalým starcem, ale věří, že kultura jeho kmene bude žít i v budoucnosti. Kniha je popisnější než *Mluví Černý jelen* a odráží Neihardtův pozitivní pohled na Lakoty a jeho přesvědčení, že tento národ dokáže překonat dramatickou změnu, která vstoupila do jeho života. V jistém smyslu kniha rozšiřuje poselství knihy *Mluví Černý jelen*, protože navrácí její posvátné učení zpět do každodenního života.

V roce 1945 se Neihardt jako zaměstnanec Úřadu pro indiánské záležitosti zúčastnil oslav konce druhé světové války v Pine Ridge. V jednotkách Spojených států bojovalo mnoho indiánů a mnozí z nich byli Lakotové.* V děkovném proslovu, který Neihardt přednesl jménem úřadu, zdůraznil, že Lakotové nebyli v minulosti nikdy opravdu poraženi, že jejich pád způsobilo vybití bizoních stád a že nyní znovu prokázali svou odvahu a válečnickou dovednost. Černý jelen byl touto řečí velmi potěšen a Neihardta za ni velmi chválil. O rok později, během další Neihardtovy návštěvy v Pine Ridge, se oba muži setkali naposledy.

Černý jelen znovu vypráví (1947–1950)

Na sklonku života Černého jelena se ještě jednou projevila jeho snaha ukázat, že lakotské náboženství je dobré a krásné. Bylo to v roce 1947. Neihardtovi přišel dopis od mladého studenta filosofie jménem Joseph Epes Brown. Hluboce ho oslovila kniha *Mluví Černý jelen* a velmi si přál

* Během druhé světové války bojovalo v jednotkách US více než 25 tisíc indiánů, což je z hlediska poměrného zastoupení mnohem více než bělochů nebo černochů. Indiáni sloužili také ve válce v Koreji a Vietnamu.

setkat se s Černým jelenem. Neihardt mu odepsal, že Černý jelen s ním pravděpodobně nebude chtít mluvit, ale Brown se přesto do Pine Ridge vydal a Černý jelen ho přijal. Brown pak strávil v Mandersonu podzim a zimu 1947–1948 a vrátil se ještě v létě roku 1948 a znovu další rok. Brown nepřijel s nějakým konkrétním úmyslem, chtěl Černého jelena jen poznat a učit se od něj. Černý jelen mu však řekl, že si přeje, aby zapsal jeho vyprávění o posvátných dýmkových obřadech Lakotů. Ben Černý jelen tak znovu přijal úlohu tlumočníka. Na základě těchto rozhovorů vydal Brown v roce 1953 knihu *The Sacred Pipe: Black Elk's Account of the Seven Rite of the Oglala Sioux* (*Posvátná dýmka: Vyprávění Černého jelena o sedmi obřadech Siouxů kmene Oglala*). Černý jelen v knize vypráví o dýmkových obřadech, které byly Lakotům dány mýtickou Bílou bizoní ženou. Vypráví o jejich vzniku, ale také o jejich významu a praktickém provádění. Černý jelen uvádí, že počet dýmkových obřadů je sedm. Toto číslo je sice jedním ze dvou posvátných čísel, kterými Lakotové obvykle strukturují realitu, avšak žádné jiné dochované záznamy o tradicích Lakotů tento počet dýmkových obřadů nepotvrzují. Lze tedy předpokládat, že se Černý jelen snažil přirovnat lakotské obřady k sedmi svátostem katolické církve. V tom případě by jeho vyprávění Brownovi bylo vyvrcholením jeho snah ukázat, že náboženství Lakotů nebylo o nic horší než křesťanství. Přesto poskytuje kniha neocenitelné informace o lakotských obřadech. Brown doplnil vyprávění Černého jelena poznámkovým aparátem, v němž nejen doplňuje údaje o lakotské kultuře, ale především srovnává různá světová náboženství s lakotským. V předmluvě ovšem značně nadsadil význam Černého jelena tím, že jej prohlásil za jediného žijícího pamětníka učení o dýmkových obřadech. Jisté nepřesnosti se objevují i na jiných místech, takže kniha potřebuje podrobnější ana-

lýzu a srovnání s jinými prameny. Navzdory tomu je jedním z významných děl pro studium tradiční filosofie Lakotů.

Černý jelen zemřel 19. srpna 1950 a byl pohřben na misijním hřbitově. Na náhrobním kameni stojí nápis „Náčelník Černý jelen“, ale jeho skutečným pomníkem je učení, které zanechal příštím generacím prostřednictvím knih Johna Neihardta. Neihardt ho přežil o jedenadvacet let. Dožil se třetího vydání knihy *Mluví Černý jelen* v roce 1971 a napsal k ní novou předmluvu, v níž popsal její osud. Až do konce svého života zůstal Černý jelen členem katolické církve. Viděl, jakou moc má bílý muž, a přijal jeho náboženství. Zároveň však žil se smutkem nad tím, že se nemohl účastnit starých obřadů a především vykonávat obřady léčitelské. Z vyprávění potomků a pamětníků Černého jelena se dozvídáme, že na sklonku života si velmi silně připomínal, co všechno jeho lid ztratil kvůli bělochům, a uvažoval o tom, že jeho lid by neměl kvůli křesťanství opustit staré náboženství. Stejně jako jiní Lakotové byl Černý jelen schoopen pevné víry v katolickou věrouku, aniž musel odložit svou dřívější víru. Obě náboženství se stala součástí jeho osobnosti a obě ji formovala. Možná právě jeho zkušenosti s křesťanstvím vděčíme za to, že byl ochoten vyprávět svou velkou vizi. Jakékoli hlásání víry bylo totiž mentalitě Lakotů 19. století naprosto cizí. Lakotové bizoních dob neměli potřebu přesvědčovat jiné lidi o správnosti své víry ani ji nepotřebovali hlásat, nebo dokonce kázat. Černý jelen však věděl, že pokud svou vizi jako součást celé kultury nezachová, vše bude pohlceno křesťanstvím a posvátný strom Lakotů už nikdy nevykveté. Díky křesťanství také Černý jelen poznal význam a sílu psaného slova (přestože kromě bible neměl o literatuře valné ponětí), a proto věděl, že jeho učení může být v psané podobě zachováno pro další

generace, které se mohou pokusit nechat posvátný strom znovu rozkvést.

Černý jelen a lakotské tradice

Víra a obřady Lakotů

Učení Černého jelena, tak jak ho ve své knize podal John Neihardt, má nepochybně vliv na mladou generaci současných Lakotů, kteří se snaží navázat na tradice svých předků. Jaké je ale místo Černého jelena v historii lakotského náboženství? Představuje jeho učení skutečně filosofii Lakotů devatenáctého století nebo je silně ovlivněno křesťanstvím? Pokusme se nyní na tyto otázky odpovědět.*

Lakotové především nevydělovali víru jako samostatnou instituci. V jejich jazyce neexistuje slovo pro „náboženství“. Když mluví o své filosofii či duchovní tradici, říkají, že je to *Lakhól wičhóh'an* – lakotský způsob života. Nevníмали rozdíl mezi sakrálním a profánním, víra prostupovala všemi součástmi každodenního života, ovlivňovala práci, mezilidské vztahy, lov, umění i boj. Víru a obřady musíme tedy vnímat v kontextu celé lakotské kultury.

Lakotové chápali svět jako jednotu všeho, co existuje. Věřili, že lidé byli stvořeni v těle matky země a pak vyvedeni

* Informace pro následující stručný rozbor lakotské filosofie jsem čerpal z části od současných Lakotů a z části z lakotsky psaných textů zaznamenaných v průběhu 19. a 20. století. Částečně pak také z literatury zaznamenávající lakotskou kulturu devatenáctého století (převážně Walker, J. R.: *Lakota Belief and Ritual*, Nebraska 1980; *The Sun Dance of the Oglala*, New York 1917; *Lakota Society*, Nebraska 1982; Densmore, F.: *Teton Sioux Music*, Washington D. C. 1918). Rozbor je psán v minulém čase, protože se týká lakotské kultury 19. století, nicméně mnohé z uvedených faktů platí i v dnešní lakotské kultuře.

z temnoty podzemí na povrch. Proto jsou ve starých mýtech nazýváni *wicháša akántula* – lidé na povrchu. Z podzemí vyšli také bizoni, Lakoty považovaní za příbuzné, kteří jim poskytují potravu. Lidé a příroda byli jedním celkem.

Lakotové nerozlišovali mezi přirozeným a nadpřirozeným, ale spíše mezi běžným a tím, co bylo neobvyklé či nepochopitelné. Jejich svět nemohl být zcela poznán a pochopen a nemohl být ani zcela ovládnut. Tuto nepochopitelnost či nedosažitelnost označovali Lakotové slovem *wak'hán*. Vše, co bylo těžko pochopitelné, neobvyklé, mocné, zvláštní nebo děsivé, bylo *wak'hán*. To, co bylo nepochopitelné a děsivé, bylo zároveň posvátné, takže *wak'hán* lze přeložit také slovem posvátný. Když Lakotové v osmnáctém století poprvé spatřili koně, nazvali ho *šúnka wak'hán* – neobvyklý pes, protože byl pro ně nepochopitelný, zvláštní, mocný, děsivý, ale také posvátný, neboť jim přinesl lepší život. A protože nepochopitelný byl ve své podstatě celý svět, vše bylo *wak'hán*. *Wak'hán* bylo silou dávající světu život a duši, vytvářelo jednotu všeho stvoření, celého univerza. Jednota byla posvátná, byla *wak'hán*. Souhrn všeho, co bylo *wak'hán* se nazýval *Wak'hán Thánka* – Velký Wak'hán. Žádný překlad tohoto pojmu, „Velký Duch“, „Velké Tajemství“ či „Velké Neznámo“, nemůže plně vyjádřit jeho skutečný obsah. *Wak'hán Thánka* nemělo počátek, nemělo zrození, proto bylo věčné, bylo odjakživa a nic neexistovalo před ním ani mimo ně. *Wak'hán Thánka* stvořilo svět, ale zároveň ho obsahovalo. *Wak'hán Thánka* bylo mnohé, a přesto jen jedno, souhrn všeho, co existovalo. *Wak'hán Thánka* bylo nejen nepochopitelné, ale také neviditelné. Projevovalo se však v mnoha viditelných formách, nazývaných *Táku Wak'hán* (*táku* = něco, věc, bytost) jako slunce, měsíc, obloha, Hromovládný pták, vítr, země, kamení, čtyři světové strany a mnoho dalších. Jejich prostřednictvím se

Wak'hán Thánka mohlo vůči lidem projevovat dobře nebo zle. Lidé si tedy snažili získat jeho náklonnost modlitbami a příkladným životem. Věřili, že když se k němu nebudou modlit a nebudou se ho snažit svými skutky a svým životem potěšit, ublíží jim. I Černému jelenovi řekl starý šaman Liščí břich, že musí pomoci lidem „kráčet po červené cestě, aby potěšili Síly světa“ (str. 163). Aby mohlo být *Wak'hán Thánka* potěšeno, muselo být poznáno nebo musela být poznána alespoň jeho vůle. Ale protože bylo ve své podstatě nepoznatelné, jeho vůli mohli poznat jen lidé obdaření částí jeho nepochopitelné moci. Byli to muži a ženy, kteří získali své poznání a své neobvyklé schopnosti přímým kontaktem s *wak'hán*, který se obvykle odehrál během snu či vize. Těmito lidmi mohlo samotné *wak'hán* proudit a Lakotové nazývají takové osoby *wicháša wak'hán* (*wicháša* = muž; člověk) a *winyan wak'hán* (*winyan* = žena).*

Narození dítěte vnímali Lakotové tak, že tělo sice vzešlo z jeho otce a matky, ale životní síla – *sičún* – pocházela od *Wak'hán Thánka*. *Sičún* bychom mohli nazvat vědomí.

* Většina osob, které byly *wak'hán*, prováděla také léčitelské obřady, a proto byly v angličtině nazývány *medicine man*. To vedlo k mylnému vnímání všech *wak'hán* osob jako léčitelů. Ti jsou však v lakotštině nazýváni *phežúta wicháša* – bylinkáři (jestliže léčili především pomocí rostlin) – nebo *waphíye* – léčitelé (pokud využívali zejména duchovní síly). Neexistovalo však ostré rozlišení jednotlivých druhů léčitelů a duchovních lidí, všichni mohli být označeni za *wicháša wak'hán*. Takže všichni léčitelé byli *wak'hán*, ale ne všichni *wak'hán* byli léčiteli. Termín *medicine man* je tedy do jisté míry zavádějící. Pod jeho vlivem se slovo *medicine* začalo v souvislosti s indiány užívat ve smyslu kouzlo, duchovní moc či posvátná věc. V překladu knihy i v doslovu dáváme před pojmem *medicinman* přednost doslovnému překladu svatý muž, přestože toto označení sugeruje spíše poustevníky či kněží východních náboženství, kteří se od tradičních lakotských *wicháša wak'hán* do značné míry liší.

Představovalo sílu *wak'háŋ* uvnitř každé bytosti i věci, bylo strážcem každého stvoření a oživovalo je. Život, darovaný *Wak'háŋ Tháŋka* prostřednictvím *sičún*, se nazýval *ní* (nebo též *niyá*, což zároveň znamená „dýchat“). *Wak'háŋ Tháŋka* dávalo bytostem a věcem i duši – *naǵí*. Když *sičún* opustilo tělo bytosti či věci, pak její *ní* (život) zemřelo a *naǵí* opustilo tělo jako *wanáǵi* – duch. *Sičún* bylo nesmrtelné a žilo dál jako součást *Wak'háŋ Tháŋka*. Duchové zemřelých – *wanáǵi* – pak putovali na jih do země duchů. Když v noci rozdělali táborové ohně, byly na obloze vidět jako Mléčná dráha – *Wanáǵi tháčhánku* (doslova Stezka duchů).

Životodárná schopnost *Wak'háŋ Tháŋka* poskytovat život se nazývala *thún*. *Thún* byla tvůrčí silou *Wak'háŋ Tháŋka*, jejímž prostřednictvím se projevovalo *sičún*. V běžném jazyce slovo *thún* znamená narodit, porodit. Když Lakota chtěl říci „narodil jsem se“, řekl *mathúnpi* – narodili mne, stvořili mne. *Wak'háŋ Tháŋka* bylo Stvořitelem, a tedy předkem všeho, proto se k němu Lakotové ve svých modlitbách obraceli jako ke svému předku, ke svému dědečkovi. Dědeček, *thunkášila* (vyslovováno obvykle *thunkášila*), byl nejstarším předkem. Etymologie tohoto slova napovídá, že Dědeček *Wak'háŋ Tháŋka* vše stvořil (*thún*), že je starý (*káŋ*) a že jako správný příbuzný je laskavý (slabika *la* tvoří zdvojnásobinu, která jeho laskavost umocňuje). Oslovování *Wak'háŋ Tháŋka* slovem *Thunkášila* v nás však nesmí vzbuzovat představu perzonifikace. *Thunkášila* zároveň znamená Duch a tento Duch, stejně jako *Wak'háŋ Tháŋka*, je neosobní a všeprostopující.

Wak'háŋ Tháŋka jako Stvořitel neboli *Thunkášila* byl předkem, a tedy příbuzným Lakotů. Také Země byla jejich příbuznou, protože jim dala jejich hmotná těla a živila je svými plody. Nazývali ji *Unčí Makhá* – Babička Země. Lakotové vnímali modlitby a obřady jako evokaci tohoto

prapůvodního příbuzenství. Obraceli se k *Wakḥáŋ Tháyŋka* jako ke svému Dědečkovi a snažili se v něm vyvolat lítost. Proto plakali a ukazovali svou bezmocnost. Očekávali, že se *Wakḥáŋ Tháyŋka* slituje a jako správný příbuzný je vyslyší a pomůže jim. Příbuzenství představovalo základ lakotské kultury, příbuzenské zvyky určovaly etiku, morálku a veškeré sociální chování. Od každého příbuzného se očekávala pomoc, kdykoli jí bylo potřeba. Lakotské slovo *čhékiya* znamená modlit se k někomu, ale také oslovit někoho příbuzenským termínem, oslovit někoho jako příbuzného a očekávat od něj pomoc.

Lakotové věří, že kdysi dávno, v dobách, které si už nikdo nepamatuje, si svého příbuzenství s *Wakḥáŋ Tháyŋka* nebyli vědomi. Žili tehdy bez znalosti posvátných tradic, bez víry a bez obřadů, bez příbuzenských zvyklostí. Pak je ale navštívila posvátná bytost, dcera oblohy, hvězda, která spadla z nebe, aby žila s národem bizonů. Bizoní národ ji poslal k Lakotům, aby jim zvěstovala příbuzenství mezi národem bizonů a národem Lakotů a příbuzenství mezi Lakoty a *Wakḥáŋ Tháyŋka*. Lakotové ji nazývají *Ptehíŋčala Sáywiŋ* – Bílá bizoní žena –, protože když od nich odcházela, proměnila se v bílé bizoní tele. Ještě předtím je však naučila, jak žít v příbuzenství s *Wakḥáŋ Tháyŋka* a jak je připomínat dýmkovými obřady. Darovala Lakotům posvátnou dýmku, která od té doby měla být provždy nástrojem přímého spojení Lakotů s *Wakḥáŋ Tháyŋka*. Lakotové věří, že Bílá bizoní žena samotná je přítomná v kouři stoupajícím z dýmky a že nese modlitby v něm obsažené přímo k *Wakḥáŋ Tháyŋka*. Dýmku, kterou Bílá bizoní žena přinesla, Lakotové dodnes stráží a nazývají ji *Ptehíŋčala Čhaŋnúŋpa* – Dýmka bizoního tele.*

* Současným strážcem Dýmky tele je Arvol Looking Horse. Jako nej-

Po zavedení příbuzenství a posvátných rituálů k jeho připomínání, dostal svět Lakotů posvátný řád. Symbolem této posvátnosti a příbuzenské jednoty se stal kruh. I Černý jelen popisuje, proč je kruh posvátný (*str.* 155). Slunce, Měsíc, Země, obloha, kmen stromu, den, rok, lidský život, to všechno byly posvátné kruhy. Lakotové šili stany s kruhovou základnou a stavěli je do kruhových táborů. Kruh představoval posvátnou jednotu a byl i symbolem samotného *Wakháŋ Tháyka*, bez začátku a bez konce, pohlcující všechen prostor i čas.

Kruh ale symbolizoval také svět Lakotů, který byl uzavřený světu okolních kmenů a národů. Představoval jednotu lakotského národa a bezpečí, které v této jednotě a semknutosti spočívá. Vše uvnitř kruhu, ať už jím byl abstraktní symbol národa nebo skutečný kruh stanů ve vesnici, bylo známé a bezpečné. Všechno vně kruhu bylo cizí, nebezpečné a bylo to obvykle pokládáno za nepřátelské. Posvátný kruh – *čhangléška wakháŋ* – tedy představoval samotnou identitu Lakotů. Každé lakotské dítě vědělo, že se narodilo do kruhu rodinného týpí a že v něm je bezpečné, pod ochranou svých příbuzných. Později se dozvědělo, že další ochranu mu poskytuje kruh tábora jeho kmene. A když vyrostlo, pochopilo, že kruh vesnice patří do velkého kruhu lakotského národa. Ovšem jen málo Lakotů či lakotských vizionářů té doby bylo s to rozšířit symbol posvátného kruhu za hranice vlastního národa, jako to udělal Černý jelen, nepochybně pod vlivem křesťanství.

Život Lakotů byl prostoupen velkým množstvím různých obřadů. Některé pocházely od Bílé bizoní ženy, jiné z vizí

vyšší duchovní Lakotů mi poskytl neocenitelné poznatky o tradiční lakotské filosofii použité v tomto doslovu.

jednotlivců, všechny však ztělesňovaly vůli *Wakḥáŋ Thánka*. Základním obřadem, který dokonce existoval ještě před příchodem Bílé bizoní ženy, je obřad očistné lázně, zvaný také obřad potní chýše (v lakotštině *iní-kaḡapi* – obnovování *ní*, přičemž *ní*, jak bylo řečeno, znamená životní energii či život sám). Při obřadu jsou očištěna nejen těla účastníků, ale i jejich duše. Ten předcházela většinou ostatních rituálů: *wiwáŋyang wačhípi* (tanec slunce), *išnáthi awíčhalowanpi* (obřad proměny dívky v ženu), *huŋkálowanpi* (obřad spříznění), *wanáḡi yuhápi* (obřad držení duše zemřelého) a mnoha dalším. Kromě těchto celokmenově prováděných rituálů existoval nespočet obřadů, odrážejících vize jednotlivců (jako obřad *heyókha* nebo jelení a bizoní obřad, které popisuje Černý jelen). Muži, kteří měli podobné vize, se sdružovali do spolků – bizoních, jeleních, vlčích, orlích, medvědích a mnoha dalších. Ti, kdo získali vizi o medvědovi, se často věnovali léčitelství, neboť se všeobecně věřilo, že medvěd má velké znalosti o bylinkách a léčení. Ti, kteří měli vizi o kamenech, pořádali obřad *yuwípi*, kterým mohla být předpovězena budoucnost, léčení nemocní nebo nalezeny ztracené předměty.

Při obřadech užívali Lakotové velké množství rostlin, které sloužily zejména k očistným účelům (jako kadidlo) nebo jako obětiny. Černý jelen se zmiňuje o několika rostlinách: zejména o „posvátném“ pelyňku, kterému Lakotové říkali *phežíúóta* (šedá tráva) a k očistným účelům jej užívali ze všech rostlin nejčastěji. Na jejich území se vyskytuje v hojném množství a v asi sedmi druzích (nejčastější je *Artemisia ludoviciana*). Usušený pelyněk se pálil a jeho kouř byl pokládán za očistný.

Víra a obřady byly vzájemně neoddělitelné. Víra poskytovala intelektuální a emocionální oporu vědomostem týkajícím se vztahu lidstva a univerza. Obřady byly nejen

nástrojem vyjádření víry, ale sloužily také k poznání a usku-
tečňování vůle *Wakḥáŋ Tháŋka*. Černý jelen to výstižně
vyjádřil, když řekl, že „síla obřadu spočívá v pochopení
jeho významu“ (*str.* 165). Pomocí obřadů tedy Lakotové
rozšiřovali své poznání a svou víru. Ta činila svět Lakotů
pochopitelným a přijatelným a stanovila etiku společnosti.

Poznávání posvátného a vůle *Wakḥáŋ Tháŋka* bylo v la-
kotské společnosti především individuální záležitostí. Kaž-
dý člověk si vytvářel své uspořádání víry, které často
sloužilo jen jemu samotnému. Neexistovala téměř žádná
věrouka a žádná náboženská dogmata, a pokud nějaká by-
la, dovolovala jednotlivci vytvořit si svůj vlastní přístup.
Základní náboženské představy byly všeobecně přijímány,
ale konkrétní znalosti a poznání posvátného, zůstávaly
individuální. Každý jedinec mohl rozšířit kmenové ná-
boženství o své vlastní poznání a zároveň mohl obecně
přijímané představy přizpůsobit podle svých vlastních
osobních zkušeností a potřeb. Náboženské zkušenosti tedy
pocházely od jednotlivců, jejich dopad však mohl být celo-
kmenový.

Z velkého počtu lakotských obřadů je v knize *Mluví Černý
jelen* popsáno jen několik. Černý jelen se zmiňuje o med-
vědí obřadu, jehož se účastnil jako chlapec, a popisuje
především obřady, které sám vykonal: tanec koní, obřad
heyokhů, bizoní obřad a jelení obřad. Všechny tyto rituály
vycházely z jeho vizí, převáděly jejich symboly na zem
a dokazovaly jeho schopnosti *wakḥáŋ*. Není náhodné, že
byly obřady právě čtyři, neboť toto číslo je pro Lakoty po-
sváté. Kromě „svých“ obřadů popisuje Černý jelen obřad
posvátné dýmky, očištný obřad potní chýše, obřad *hanḡblé-
čheyapi* a zmiňuje se o tanci slunce a držení duše. Veřejnými
dýmkovými obřady se však Černý jelen podrobně zabývá
teprve v knize *Posvátná dýmka*.

Veřejné obřady byly mnohem více standardizované než víra a soukromé rituály – již proto, že šlo o obřady veřejné a neustále opakované, musely mít všeobecně respektovanou strukturu. Duchovní síla, kterou evokovaly, byla tak veliká, že v případě nesprávného (tedy: ne-posvátného) vykonání obřadu mohla představovat hrozbu. Obřady se obvykle skládaly z *wak'háŋ* jednání, *wak'háŋ* písní, *wak'háŋ* mluvy (*haŋblóglaka*) a z *wak'háŋ* předmětů. Jestliže byla kterákoli z těchto čtyř součástí použita nesprávně, pak obřad nejen neposloužil svému účelu, ale hrozilo navíc nebezpečí, že způsobí něco zlého. Proto je nemohl provádět nikdo, kdo do nich nebyl zasvěcen. Noví vizionáři také vyhledávali zasvěcení od zkušených *wicháša wak'háŋ*, aby s jejich pomocí mohli svou osobní zkušenost připojit k rituálům kmene.

Zcela zásadní význam měl pro každého lakotského muže obřad *haŋbléčheyapi* – hledání vize nebo doslovněji pláč o vizi (*haŋblé* – vize, sen; *čhéya* – plakat). Ten umožňoval získání osobní zkušenosti s *wak'háŋ*, nezbytné pro úspěch v životě. Předcházelo mu rituální očištění – *iníkaŋapi* – v temnotě malé kopulovité chýše za přítomnosti několika zkušených rádců. Voda nalitá na rozpálené kameny uvolnila ducha či dech kamenů, který stoupal vzhůru v podobě horké páry, a nesnesitelné horko očišťovalo tělo i duši. Muži zpívali posvátné písně přivolávající dobré duchy a radili hledači vize, jak se má chovat. Ten pak až na bederní roušku nahý, s vlasy rozpuštěnými, odešel na vzdálený kopec a tam se v osamění modlil. S sebou si vzal jen plášť a posvátnou dýmku. Hlasitě volal nebo dokonce plakal, svou nahotou dokazoval pokoru před *wak'háŋ*. Po celou dobu, dva až čtyři dny, nejedl a nepil.

Po návratu do vesnice opět vešel do potní chýše. Tam vyprávěl zkušeným mužům svou vizi a oni mu ji pomohli

vyložit. Poradili mu, jak její moc znovu vyvolat pomocí *haŋblóglaka* – vyprávění o vizi. To se stalo součástí každého obřadu, který v budoucnu vykonal, jím potvrzoval svou moc a své právo obřad provádět. Někdy musela být vize předvedena formou rituálu, aby její síla mohla být využita. Takový rituál mohl být zcela nový nebo mohlo jít o zavedený obřad používaný těmi, kdo měli podobnou vizi (obřad *heyókha* například pořádali muži, kteří měli vizi o Hromových bytostech).

Lakotové byli velmi duchovně založení lidé a měli barvitou představivost, která jim umožňovala převádět jejich víru do rozmanitých symbolů. Sny a vize často přicházely zcela spontánně a nečekaně, během odpočinku na lovecké výpravě nebo z únavy v žáru horkého letního dne. Slavní válečníci nebo svatí muži měli často vidění již jako malí chlapci, ještě předtím, než podstoupili obřad *haŋbléčheyapi*. Ten však byl zcela nezbytný pro správné použití vize a někdy se během života musel opakovat několikrát.

Prostřednictvím vize získal muž schopnosti, které byly *wakháŋ* a které jej odlišovaly od ostatních. Poznání a moc udělené vizí zavazovaly k tomu, aby je využíval nejen pro sebe, ale i ve prospěch svého lidu. Toto poslání však bylo vykládáno různě a do značné míry byl jeho výklad individuální. Někdy spočívaly povinnosti vize pouze v tom, že muž vyrobil posvátné předměty (zvané *wóthawe*), které nosil do boje, aby mu zajistily ochranu, sílu či úspěch. Protože Lakotové byli bojovným národem neustále válčícím o své loviště, bylo téma úspěchu v boji jedním z nejčastějších témat vizí. Velmi časté byly ovšem i vize přinášející vědomosti o léčení a léčivých bylinách. Jen poměrně málo mužů mělo vizi, která opravňovala k vykonávání velkého množství nejrozličnějších veřejných rituálů a léčitelských obřadů a která byla tak mocná, že její poselství se stalo celoži-

votním posláním jejího nositele. Takovým vizionářem byl nepochybně Černý jelen.

Velká vize Černého jelena a lakotská tradice

Jak již bylo řečeno, je velká vize srdcem knihy *Mluví Černý jelen*. Neihardtovo literární zpracování velké vize nabízí dramatičtější a poetičtější čtení než původní mnohem podrobnější a komplexnější vyprávění Černého jelena. V Neihardtově podání působí velká vize jako jedinečná duchovní zkušenost. To je ovšem pravda jen zčásti. Svou délkou a rozsahem byla jeho vize skutečně jedinečná, ale co se týče obsahu a struktury, je v kontextu lakotské kultury 19. století spíše typická než výjimečná. Svým rozsahem ale jistě patřila k vizím, jakých se nejspíš dostalo jen malému počtu Lakotů. Její ohromující délku lze zřejmě přičíst tomu, že Černý jelen byl v bezvědomí dvanáct dní.

Ohromující je nejen délka vize, ale především její komplexnost a archetypální obsah. Rozměr, v jakém byly prvky lakotské kultury obsaženy ve vizi devítiletého chlapce, svědčí o tom, že lakotské děti přicházely do kontaktu s náboženskými symboly již od útlého dětství. Indiánští chlapci ovšem dospívali velmi rychle. Již od pěti let jezdili na koni, v osmi letech lovili lukem drobnou zvěř a od dvanácti se mnozí z nich účastnili lovu bizonů i válečných výprav. Kolem dvacátého roku se z nich stávali bojovníci.

Význam velké vize Černého jelena tedy nespočívá jen v jedinečnosti její délky, ale i v reprezentativnosti jejího obsahu. Jsou zde rovnoměrně zastoupeny všechny symboly lakotského světa a náboženství: kruh, čtyři světové strany, symboly země a oblohy, symboly vody a sucha, symboly ničení a obnovy. Ústředním tématem vize je šest směrů lakotského všehomíra – západ, sever, východ, jih, obloha a země. Podstatou těchto směrů, stejně jako všeho ve světě

Lakotů, jsou duchové. Duchové šesti směrů ovšem patří k nejmocnějším, jsou to čtyři větry – vládci ročních období, obloha, která je nade vším a jejíž součástí je slunce, měsíc a hvězdy, a země – matka všeho stvoření. Lakotové nazývají duchy šesti směrů *Thunškášila*, tedy slovem, které znamená dědeček a označuje také Stvořitele. I z toho je patrné lakotské pojetí Stvořitele, neperzonifikovaného, amorfního, jednoho v mnohém. Ben Černý jelen měl při překladu slova *Thunškášila* potíže. Jeho uším slovo znělo jako Duch, Stvořitel a dědeček zároveň. Když Černý jelen vyprávěl, jak přišel do týpí v oblacích, překládal Ben slovo *Thunškášila* jako Dědeček, protože Černý jelen spatřil Duchy v podobě šesti starých mužů. Když ale popisoval, jak ho jezdci na koních vzali na výpravu oblohou, použil Ben termín Duch. Duchové šesti směrů byli během celé výpravy neustále přítomni a dávali Černému jelenovi rady a poučení. Neměli však již perzonifikovanou podobu starců, byli součástí všehomíra a zároveň obsaženi v jezdcích symbolizujících jejich směry. Avšak Neihardt se zřejmě v Benově překladu nemohl zorientovat a nemohl najít rovnováhu mezi překladem Duch a Dědeček. Nakonec ponechal Dědečky tam, kde Černý jelen viděl staré muže, a slova Duchů nahradil řečí jakéhosi Hlasu. Takové zjednodušení nakonec nebylo necitlivé, uvážíme-li, že šest Duchů univerza je součástí jednoho neosobního Stvořitele. Černý jelen navíc během vyprávění neustále střídal jednotné a množné číslo (Duch řekl i Duchové řekli).

V jiných případech Neihardt zvolil pro překlad termínu *thunškášila* slovo *power*, obtížně přeložitelné do češtiny, protože vyjadřuje význam českých slov síla a moc zároveň. Neihardt tedy píše *první Dědeček byl silou západu...*, ovšem na jiném místě čteme *první Dědeček byl Duchem západu...*, což vystihuje lakotské pojetí o něco lépe. Velmi citlivě Nei-

hardt využil doslovného překladu lakotských výrazů pro čtyři světové strany: *wiyóḥpeyata* – místo, kde zapadá slunce, *wazíyata* – místo, kde žije obr, *wiyóhiyaŋpata* – místo, kde vychází slunce, a *itókaḡata* – místo po proudu, kam lidé obražejí své tváře. Zachoval také pořadí čtyř směrů, vyplývající z lakotské mytologie, takže začíná vždy od západu a postupuje po směru slunce a nikoli od východu, jak je tomu u některých jiných kmenů a jak by se nám mohlo zdát logické. Pátým směrem je obloha a šestým země. Lakotové se vždy modlí k šesti směrům v tomto pořadí. Neihardt je změnil pouze v jednom případě, v úvodu kapitoly o prvním léčení.

Černý jelen dostal od šesti Dědečků dary, které mu měly pomáhat v jeho životě a v naplňování poslání vize. Západ, který je Duchem Hromových bytostí, daroval Černému jelenovi misku s vodou, životodárný symbol obnovy a léčení, a luk s šípy, symboly války a ničení. Jsou to typické symboly Hromových bytostí, které mají strašnou ničivou moc a zabíjejí vše, co se nechová podle jejich vůle, zároveň však přinášejí vláhu, která představuje obnovu a léčení. Duch severu dal také Černému jelenovi své symboly: bílou perut – ztělesnění mrazivého očištného větru – a léčivou bylinu. Duch východu mu dal dýmku, neboť východ je směrem světla a poznání, a Duch jihu mu dal kruh národa a hůl symbolizující posvátný strom. Černý jelen během vyprávění upřesnil, že posvátným stromem je *wáḡačhan*, druh topolu (*Populus sargentii*, anglicky cottonwood). Tento strom je užíván při tanci slunce, během něhož je obřadně skácen a poté vztyčen uprostřed kruhového prostranství. Ozdobený barevnými tabákovými obětinami se stává „slunečním kulem“ a symbolem posvátného středu lakotského národa. Je to též symbol, který dostal Černý jelen od Ducha jihu.

S dary šesti Dědečků se Černý jelen ve své vizi vypraví

na cestu oblohou, doprovázen silami čtyř světových stran v podobě jezdců na koních. V duchovním světě symbolů ho Duchové (Dědečkové) učí použít sílu darů. Nejprve u pramene mocných vod bojuje s modrým mužem (duchem vod), který tam sídlí. Tento boj je ztělesněním jednoho z ústředních témat lakotské mytologie – od počátku světa probíhajícího boje mezi mocnostmi oblohy (Hromovládnyými ptáky – *Wakíňyan*) a mocnostmi vody (obrovskými vodními příšerami zvanými *Uňktéhi*). Černý jelen, doprovázen jezdcí a obdařen silou západu, představuje samotné Hromové bytosti. Ostrým oštěpem blesku udeří do ducha vod a ten se promění v želvu – nepochybně na znamení toho, že tento nepřítel nemůže být úplně poražen a že zápas mocností oblohy a vody je nekonečný. Neihardt však neznal souvislost s lakotskou mytologií, takže si symbolu nebyl vědom a k proměně želvy přidal slovo neškodná („modrý muž se náhle proměnil v *neškodnou* želvu“; *str. 36*), které naopak naznačuje vítězství.

Poté spatří Černý jelen vesnici lidí a Dědečkové (Hlas) mu řeknou: „Ten národ patří tobě“ (*str. 36*). Tuto metaforu zřejmě Ben dostatečně nevysvětlil. Naznačuje povinnosti náčelníka či vůdce a vyjadřuje jeho zodpovědnost za blaho lidu. Duchové tedy Černému jelenovi říkají, že se má o tento lid postarat. Černý jelen vede svůj lid po červené cestě a Duchové ho na ní učí, jak použít dar posvátného stromu, kruhu národa a posvátné dýmky. Posvátný strom rozkvetne a lidé jsou šťastni. Černý jelen vede svůj lid dál, ale než vstoupí na černou cestu, posvátný strom usychá, lidé ztrácejí svůj řád a zavládne mezi nimi zmatek. Každý se řídí svými vlastními pravidly a Černý jelen uslyší, jak spolu válčí větry. Válka čtyř větrů ve vizi Černého jelena je symbolem války ve všech stranách světa, který se ubírá černou cestou.

Lidé nyní pokračují ve své pouti černou cestou, plnou strastí a války. Duchové učí Černého jelena, jak užít dary ničení, aby mohl svůj lid ochránit před nepřáteli, a jak užít dalších darů k obnově života svého lidu. Neihardt však toto učení vize vypouští a ponechává z něj jen léčivou bylinu, která má čtyři květy v barvách světových stran: modrým, bílým, rudým a žlutým (západ může být symbolizován jak černou, tak modrou). Duchové Černému jelenovi ukáží, jak s pomocí této rostliny obnovit kruh národa a oživit posvátný strom.

Symboły červené a černé cesty jsou ve vizi Černého jelena velmi zdůrazněny. Červená cesta jdoucí z jihu na sever je cestou života a harmonie, zatímco černá cesta ze západu na východ symbolizuje válku a ničení. Tento kříž, protínající posvátný kruh, je sice v lakotské kultuře obvyklým symbolem, avšak Černý jelen mu přikládá mnohem větší význam a popisuje jej detailněji než jiní svatí muži té doby, o jejichž učení máme zprávy. Ani dnešní Lakotové nevěnují významu tohoto symbolu takovou pozornost, chápou jej většinou pouze jako symbol čtyř světových stran, čtyř větrů. Zajímavý je ovšem idiom, který dnes Lakotové často užívají: *jít po červené cestě* znamená *žít posvátným způsobem* nebo *dodržovat posvátné tradice a žít v souladu s nimi*. Červená barva se sice běžně spojuje s posvátnem, je však možné, že užívání idiomu bylo posíleno pod vlivem knihy *Mluví Černý jelen*.

Kruh života s křížem a s posvátným stromem národa uprostřed jsou zřejmě nejsilnějšími symboly vize. Jsou to archetypy, které přesahují lakotskou kulturu a jejichž paralely můžeme najít v tradicích mnoha světových kultur a náboženství.

Nejvýznamnějším propojením mezi světem velké vize a pozemským životem se pro Černého jelena nepochybně

stávají Hromové bytosti. Jejich projevy prostupují celým jeho životem. Byly u toho, když ve svých pěti letech poprvé spatřil dva muže ze světa duchů (*str.* 26), kteří se pak objevují téměř ve všech jeho duchovních zážitcích. Provázely ho celou velkou vizí a významnou roli hrály i v jeho psí vizí. Neopouštějí ho však ani v běžném životě, dávají mu znamení a chrání ho před nebezpečím – jako při útěku před nepřátelskými Černonožci v Kanadě. V šestnácti letech mu začínají Hromové bytosti připomínat, že má naplnit poslání, kterým ho pověřili Duchové světa. Vykoná tedy tanec koní a Hromové bytosti se na něj přicházejí podívat, radují se a od té doby jsou jeho příbuznými. Pomáhají mu při léčení, kdy evokuje jejich sílu duněním bubnu. Když přijde zima, Černý jelen se bez nich cítí osamělý. Nakonec jsou s ním i při jeho modlitbě na vrcholu Černých hor. Touto „posedlostí“ Hromovými bytostmi nebyl Černý jelen nijak výjimečný. Lakotové je uctívali jako jeden z nejsilnějších projevů *Wak'hán Thánka*, báli se jich a milovali je. Říkali jim *Wak'inyan* – Létající (od slova *kinyán* – lézat). Neihardt pro ně zvolil překlad Hromové bytosti, i když některé starší pověsti popisují *Wak'inyan* jako obrovského, prazvláštního ptáka. Lakotové věří, že Hromové bytosti zabijí každého, kdo by lhal v blízkosti dýmky. Připisovali jim tedy úlohu ochránců posvátných zákonů, kteří nemilosrdně čistí zemi ode všeho, co je špatné a nechová se podle vůle *Wak'hán Thánka*. Je potřeba říci, že Hromové bytosti byly uctívány téměř všemi prérijními kmeny. Projevy bouře jsou totiž v otevřeném prostoru prerie výrazně umocněny. Blesky jsou často viditelné na velkou vzdálenost, někdy se celá obloha rozsvítí pavučinou blesků a přitom se ozývá jen mírné dunění a téměř neprší. Jindy je hrom ohlušující a padají kroupy velké jako švestky, provázené silným deštěm a vichrem. Bouře na amerických prériích jsou nepochybně

působivější než bouře ve střední Evropě a v náboženství prérijních indiánů hrály významnou roli.

Velmi silným symbolem velké vize jsou proměny bytosti a věcí. Koně se promění ve zvířata všech druhů, mraky se mění v týpí, červeně pomalovaný muž v bizona a ten v léčivou bylinu. Tyto přeměny jen znovu potvrzují, že svět Lakotů tvoří jeden celek, projevující se nejrůznějšími formami života, které jsou jen odlišným projevem jediné oživující substance – *wakḥáŋ*. Člověk, bizon, bylina nebo pták, ti všichni v sobě nesou sílu *wakḥáŋ*. Vize učí Černého jelena, jak tuto sílu poznat a použít, jak na duchovní úrovni provést jakoukoli transformaci.

Schopnost transformace je založena na poznání a víře. Ty jsou však pro Lakoty totožné, protože obojí je darem duchů. Je to poznání získané osobní zkušeností a nikoli prostřednictvím obecných filosofických pravd. A také pravda tohoto poznání je osobní, nikoli univerzální. Černý jelen vypráví, že po tom, co měl velkou vizi, začal s ní všechno porovnávat. Zkoumal a poměřoval reálný svět, zkoumal jeho vztah a propojení s vizí. Když se nakonec během obřadu tance koní objevily Hromové bytosti, které jako by se přišly podívat, poznal moc a právoplatnost vlastní vize, a toto poznání mu dalo sílu.

Další zkouškou bylo hledání rostliny zjevené během vize. Podle znamení od ptáků Černý jelen nejen bezpečně bylinu poznal, ale byl také přesvědčen o její účinnosti. Přesto měl jisté pochybnosti o tom, jak ji použít. Dramatický popis jeho prvního léčení nám dává neocenitelnou možnost podívat se, jak lakotský šaman poznává svou sílu. Podivný pocit v jeho nohou, který zažil několikrát již v dětství, jej při vykonání vlastního léčitelského obřadu téměř opanuje a prostupuje celým jeho tělem. Nyní je přesvědčen, že jeho síla je skutečná a že on sám je opravdu *wakḥáŋ*.

To, že Černý jelen nevyužil válečnou moc své vize a naopak se rozhodl pro dary léčitelské, má nejspíš dva důvody. V době, kdy dosáhl dospělosti, ukončilo usazení préríjních indiánů v rezervacích mezikmenové války a indiánští muži již nadále nemohli získávat společenskou prestiž statečnými činy. Ovšem mohli ještě bojovat s bělochy, ale to neumožňovalo takové statečné činy jako boje s nepřátelskými kmeny. Běloši nechápali význam započítávání úderů a statečnosti prokazané v boji muže proti muži. Neuměli bojovat, uměli jenom střílet. Kdyby se Černý jelen narodil o deset nebo dvacet let dříve, možná by se stal náčelníkem, nebo alespoň významným bojovníkem kmene. Na počátku rezervačního období mu ale zbývalo jen léčení. Zároveň mu však léčitelství vyhovovalo asi více než boj. Jeho smysl pro abstrakci a symboly a konečně i jeho zájem o křesťanské Písmo napovídají, že byl zaměřen spíše filosoficky. Léčitelskými obřady mohl nyní pomáhat svému kmeni a získat si uznání. Každý lakotský chlapec chtěl být statečným bojovníkem nebo uznávaným svatým mužem. Nyní už zbývalo jen to druhé.

Vize, které měl Černý jelen během tance duchů, mají také své kořeny v lakotské kultuře, zároveň je však silně ovlivnilo křesťanství, které stálo u zrodu celého tohoto mezikmenového mesiášského hnutí. Tento vliv je cítit už v modlitbách tance duchů, kde je *Wakḥáŋ Tháyka* indiány oslovováno Otče, a nikoli Dědečku, jako je tomu v tradičních obřadech (také většina dochovaných písní tance duchů obsahuje slovo *Até* – Otec, Otče). Křesťanskými prvky vizí jsou především důraz na spásu a samotná postava Mesiáše. Váhání, s jakým Černý jelen zpočátku k tanci duchů přistupoval, jeho pochybnosti o účinnosti vizí z tance a také rychlost, s jakou tanec duchů po masakru u Wounded Knee utichl, jsou dokladem toho, že toto náboženství

bylo na tradiční lakotskou víru naroubováno jen velmi povrchně. Vize Planoucí duhy s orlem křičícím „nezapomeň“ jej upozornila, že pro tanec duchů nemá opouštět víru ve svou velkou vizi (str. 196). I když si to uvědomil až později, věřil, že staré duchovní tradice Lakotů jsou pravdivější a silnější než tanec duchů.

Velká vize a křesťanství

Život Černého jelena ovlivnily čtyři významné události, kterým nepochybně vděčíme za to, že si dnes můžeme přečíst jeho fascinující životní příběh. Byla to jeho velká vize, tanec duchů, obrácení ke křesťanství a setkání s Neihardtem. Neihardt ovšem o konverzi Černého jelena nic nenapsal, protože nechtěl ve čtenáři vyvolat pochybnosti o autentičnosti jeho učení. Přál si uchovat autentický obraz tradiční lakotské společnosti a náboženství. Přesto je obsah knihy křesťanstvím ovlivněn, protože jím byl ovlivněn sám Černý jelen. A Neihardt tento vliv na některých místech ještě posílil, neboť vyrostl a žil ve společnosti, která byla křesťanskými zásadami formována. Obrácení Černého jelena a jeho dlouhé působení v roli římskokatolického katechety zcela jasně ovlivnily to, jak ve stáří velkou vizi vnímal a jak ji podal. Například formulaci *jako kuřátka pod křídlem své matky* (str. 37) použil nepochybně pod vlivem bible (Mat 23, 37; L 13, 34). V tomto smyslu vizi ovlivnila také poetizace Neihardtova zpracování, obraty jako *dýmka přilétla na orlích křídlech* (str. 37) jsou Neihardtovy, a nikoli Černého jelena.

Povaze tradičního lakotského náboženství se vymyká především univerzalistické poselství vize, které je odrazem ekumenického postoje Černého jelena. Posvátný kruh lakotského národa Černý jelen rozšiřuje na symbol všech lidí světa. Vypráví, že ve své vizi viděl lidi všech barev a ná-

rodů, i když poznamenává Neihardtovi (možná žertem, s typickým indiánským humorem), že si není jist, jestli tam byli nějací bílí lidé. Na osobní úrovni si to Černý jelen vysvětluje tak, že během svého života bude mít přátele mezi lidmi všech ras a národů, což se částečně vyplnilo během jeho cest po Evropě. Zdá se však, že na obecnější úrovni to chápe jako příslib spásy všem lidem uvnitř harmonie posvátného kruhu. Tato harmonie posvátného kruhu se velmi podobá pojetí křesťanské lásky a spása je samozřejmě také křesťanským prvkem. Důraz Černého jelena na spásu mohl pramenit nejen z jeho křesťanství, ale také ze strachu, že jeho národ bude zcela podmaněn bílými lidmi a zanikne. Tradiční Lakotové neměli potřebu vytvořit si představu spásy, protože se pokládali za původní a první lidi ze všech národů na zemi. Takovýto etnocentrismus je ovšem vlastní většině indiánských kmenů a přírodních národů. Přestože jej Lakotové dodnes zcela nepřekonali, učení Černého jelena o lidech všech barev v posvátném kruhu zapustilo v současném lakotském náboženství hluboké kořeny. Většina lakotských svatých mužů dnes interpretuje barvy čtyř světových stran – černou, bílou, červenou a žlutou – také jako symbol čtyř lidských ras. Dělení na černochoy, bělochoy, indiány a žluté je sice z antropologického hlediska irelevantní, nicméně čtyři barvy kruhu jsou pro dnešní Lakoty symbolem rovnosti všech ras světa.

Vliv křesťanství Černého jelena tedy sehrál v jeho výkladu velké vize velmi zajímavou roli. Potlačení etnocentrického charakteru lakotské náboženské tradice umožnilo plné rozvinutí jejího pantheismu a jejích univerzalistických prvků. Vždyť *wak'háŋ* je všeprostupující silou, takže všechno stvoření světa je jednotné, obklopené kruhem jednoty, rovnosti a rovnováhy. Toto se v knize nejsilněji projevuje ve vrcholném okamžiku velké vize. Nebeští koně

vezou Černého jelena do středu univerza – na nejvyšší vrchol Černých Hor (ale Černý jelen poznamenává, že tento střed je na kterémkoli místě). Černý jelen spatří duchovně jednotu všeho stvoření. Pochopí, že kruh jeho národa je jen jedním z mnoha kruhů, které tvoří jediný posvátný kruh lidstva, a v jeho středu vidí stát obrovský posvátný strom. Autorem této pasáže je Neihardt, velmi věrně v ní však vystihl univerzalismus Černého jelena (str. 43).

Černý jelen vyložil šestého Dědečka – Ducha země – jako Ducha všeho lidstva, tedy jako jakési spojení ducha a člověka ne nepodobné Kristovi. K tomuto výkladu došel jistě i pod vlivem své vize z tance duchů, v níž viděl muže, který mu řekl, že je synem Velkého Ducha. Tato duchovní zkušenost pro něj musela představovat významné propojení mezi křesťanstvím a jeho velkou vizí.

Univerzalistické tendence vedly ve svém důsledku také k tomu, že se Černý jelen odvrátil od válečných symbolů své vize a zaměřil se především na sílu léčení a obnovy. Během vyprávění například použil výraz *dýmka míru* (str. 32). Běloši viděli indiány kouřit dýmku při každém uzavírání mírových smluv, a proto si mysleli, že dýmka slouží výhradně těmto účelům, a nazvali ji dýmkou míru. Dýmka byla však používána pro stvrzení jakéhokoli významného jednání, byla užívána k modlitbám za blaho kmene, za úspěch na lovu či v boji. Lakotové bizoních dob neznali pojem dýmka míru a užívali výraz *čhaŋnúŋpa wak'háŋ* – posvátná dýmka. Symboly posvátné dýmky v lakotské tradici jsou sice převážně mírotvorné, ale Černý jelen i Neihardt je prohloubili, a podpořili tak v té době již tradiční bělošský stereotyp dýmky.

Jistý vliv, i když ne zcela jednoznačný, mělo křesťanství také na to, jak Černý jelen vnímal pojem *Wak'háŋ Tháŋka*. Misionáři jej použili při překladu Bible pro ozna-

čení troj-jediného Boha. Je tedy možné, že Černý jelen po třiceti letech působení v katolické církvi přehodnotil Duchy šesti směrů jako Šest v jednom. Pátého Dědečka – Ducha oblohy – dokonce označil za *Wak'háŋ Tháŋku* samotného, stvořitele všeho. Taková perzonifikace nemá v záznamech o tradičním lakotském učení obdoby. V představách tradičních Lakotů bylo *Wak'háŋ Tháŋka* vnímáno jako něco kolektivního, něco, co bylo sice jediné, zároveň však mnohé. *Wak'háŋ Tháŋka* nemohlo být omezeno na žádný konkrétní počet, protože počet jeho projevů byl nekonečný tak jako jejich různorodost. Stejně tak nemohla být za sídlo Stvořitele označena obloha (jak je to tradičně vnímáno v křesťanství), protože *Wak'háŋ Tháŋka* je všudypřítomné, je obsaženo ve všem.

Právě tradiční lakotská modlitba do šesti směrů vyjadřuje, že *Wak'háŋ Tháŋka* sídlí všude a že není možné se k němu obracet na jedno konkrétní místo nebo do jednoho konkrétního směru. Šestka je posvátným číslem, které vyjadřuje počet směrů, avšak dvě nejposvátnější čísla Lakotů jsou čtyři a sedm a posvátný je také jejich násobek – dvacet osm (je to například počet dní v lunárním měsíci nebo počet žeber bizona). Čtyřka je posvátná, protože existují čtyři roční období, jsou čtyři jednotky času: den, měsíc, roční období a rok, mnohé bytosti mají čtyři nohy, lidé mají celkem čtyři palce a kromě nich na každé končetině čtyři prsty atd. atd. Čtyřka je však především symbolem čtyř světových stran. K nim je přidáno číslo dvě, představující směr nahoru a dolů, tedy oblohu a zemi. Tak vzniká číslo šest, které je tradičním symbolem pro počet směrů. K šestce je však obvykle připočteno ještě číslo jedna symbolizující jednotu univerza, všeobjímající kruh a zároveň jeho střed. Také tradiční lakotský symbol kruhu s křížem představuje číslo sedm: 4 světové strany + 2 zkřížené cesty + 1 kruh

(obvod, střed, celek). Podle vlastní ústní tradice byli kdysi Lakotové jedním ze sedmi sdružených siouxských kmenů. Toto seskupení jazykově příbuzných kmenů je dodnes připomínáno jako *Očhéthi Šakówinj* – Sedm ohnišť. V průběhu 17. a 18. století se však nejzápadnější kmen – Lakotové – vydal na západ, na velké prerie, a vzdálil se tak svým příbuzným – čtyřem kmenům Východních Dakotů a dvěma kmenům Západních Dakotů. Lakotové, odtržení na pláních od zbývajících šesti kmenů, znovu vytvořili svou kmenovou strukturu na základě čísla sedm: rozdělili se na sedm podkmenů. Číslo sedm se připomíná ve všech obřadech, nejčastěji při *opáži* – nacpání dýmky –, kdy se postupně vkládá sedm špetek tabáku – 4 za světové strany, 2 za oblohu a zemi a 1 za všechno stvoření, za vše, co existuje. Je tedy zřejmé, že číslo sedm je v lakotské kultuře dominantní, přestože je odvozeno od stejných symbolů jako číslo šest.

Černý jelen nepochybně význam čísla sedm znal, protože se v roce 1944 Neihardtovi zmínil o tom, že původně existovalo sedm kmenů. Potvrdil je i v první kapitole knihy, v úvodní modlitbě s dýmkou. Modlí se k *Wak'háň Thánka* (1), ke čtyřem světovým stranám (4), k obloze a k zemi (2). Toto pořadí není typické, *Wak'háň Thánka* bývá obvykle zařazeno nakonec, ale Neihardt, který první kapitolu sám sestavil, chtěl zřejmě tímto seřazením zdůraznit postavení *Wak'háň Thánky* jako síly, která je první a všeobsahující.

Lakotové a křesťanství

Život Černého jelena, jeho obrácení a potíže s ním spojené ukazují, jak dramatickými změnami Lakotové v této době procházeli a jak významnou roli sehrály křesťanské misie. Většina misionářů přicházela mezi indiány s nejlepšími úmysly a snažila se vykonat pro ně maximum toho, co

považovali za dobré. Přes mnohé zásluhy, zejména v oblasti charity a vzdělání, je nutno říci, že metody, jimiž vláda a samotné misie nutily indiány k přijetí křesťanství a křesťanské morálky, byly často násilné a nehumánní. Většina misionářů neměla nejmenší pochopení pro indiánskou mentalitu a kulturu a jejich metody způsobily devastaci indiánských kultur, jazyků a tradic. Katoličtí misionáři hlásali, že indiánská víra je uctíváním ďábla a že je primitivním náboženstvím dávných dob, které musí být nahrazeno křesťanstvím, chtějí-li indiáni spatřit světlo civilizace. Misionáři moralizovali všechny aspekty života Lakotů. Nejvíce odsuzovali to, že tradiční Lakotové byli válečníci a že se modlili za úspěch v boji. Kázali Lakotům o míru a odmítali jakékoli násilí. Avšak při mši často zpívali křesťanské písně jako *Kupředu kráčejte křesťanští bojovníci, pochodujte jako do boje*. A když američtí vojáci odcházeli do světové války, misionáři jim žehnali a modlili se za jejich vítězství. Indiáni měli pocit, že je to totéž, jako když oni kdysi bojovali proti nepřátelským kmenům za ochranu svých lovišť, takže nechápali, proč je za to misionáři tolik odsuzují. Mnoho dnešních církevních hodnostářů si tyto chyby uvědomuje. V roce 1985 vydalo jedno z ekumenických sdružení církví ve Spojených státech veřejné prohlášení, v němž se omlouvá indiánům a Eskymákům za svůj podíl na jejich genocidě. V prohlášení mimo jiné stojí: „Tímto se naše církve formálně omlouvají za dlouhodobou účast na ničení duchovního dědictví domorodých Američanů... Často jsme byli necitliví a nepodali jsme vám pomocnou ruku, když jste byli oběťmi nespravedlivé politiky federální vlády... Podíleli jsme se na strašném rasismu dominantní společnosti, jejíž předsudky jsme až příliš ochotně přijali za své... Duchovní síla této země a pradávna moudrost vašeho původního náboženství mohou být pro naše křesťanské církve

velkým obohacením.“ Jiná oficiální omluva křesťanských církví zazněla v roce 1991: „Šířili jsme atmosféru strachu, nedůvěry, arogance, nepřátelství a chovali jsme se povýšeně, jako by vaši lidé byli dětmi. Modlíme se za to, aby nám byly odpuštěny hříchy, kterých jsme se na vašich národech dopustili.“*

Životní příběh Černého jelena ukazuje, jak velmi Lakotové své tradice milovali a jak silně byly tyto tradice zakořeněny, když dokázaly náporu donucovacích metod církve a státu do značné míry odolávat. Lakotové ovšem nevnímali konverzi ke křesťanství jako opuštění starého náboženství. Spíše se dá říci, že k němu křesťanství připojili. V šedesátých letech tohoto století si to mnozí misionáři začali uvědomovat a pokusili se integrovat prvky lakotského náboženství do křesťanských obřadů, aby získali více konvertitů. Mnozí například užívali při mši posvátnou dýmku nebo se účastnili tradičních očistných obřadů potní chýše. Avšak účinek na Lakoty nebyl takový, jaký očekávali. Pro Lakoty bylo takové chování stvrzením, že jejich tradiční víra je plnohodnotná a že misionáři konečně pochopili a uznali její moc. Dnes se stále častěji křesťanští indiáni obracejí ke starým obřadům. Mnoho Lakotů praktikuje jak tradiční lakotskou víru, tak křesťanství. Nevnímají tato náboženství jako protichůdná, ale věří, že se mohou doplňovat a žít vedle sebe.

Ekumenický přístup indiánů ke křesťanství a tradičnímu náboženství je dnes velmi běžný ve všech rezervacích

* Utter, Jack: *American Indians, Answers to Today's Questions*, 1993; str. 94 a 290. Tato prohlášení podepsali zástupci několika církví: římskokatolické, luteránské, baptistické, episkopální, metodistické, presbyteriánské, ruské pravoslavné a dalších. V prohlášení se dále píše, že církve se budou snažit napravovat předešlá přikopřá spáchaná na indiánech a budou hájit jejich tradiční náboženství.

v USA. U Lakotů položili základ ekumenismu paradoxně sami katoličtí misionáři, když při překladu Bible do lakotštiny přeložili slovo Bůh výrazem, který sami Lakotové pro Stvořitele používali, tedy slovy *Wakḥáŋ Ṭháyŋka*. Misionáři tak zcela nechtěně dali najevo, že křesťanský Bůh a lakotský *Wakḥáŋ Ṭháyŋka* jsou jedním a týmž Bohem všech lidí, pouze jeho vnímání různými národy a vyznáními je odlišné.

Podobně jako dnešní Lakotové, z nichž mnozí jsou křesťany, i Černý jelen byl schopen přijmout křesťanské principy, aniž upustil od staré víry. Přestože byl upřímně věřícím katolíkem, odmítal přijmout názory misionářů, že tradiční lakotská víra je špatná a je dílem ďábla. Naopak věřil, že lakotské náboženství je dobré a pravdivé a že má co nabídnout celému lidstvu. Nepochybně v tomto duchu – ne nepodobném křesťanskému hlásání víry – předal Neihardtovi a Brownovi své učení, aby bylo vysláno do světa.

Černý jelen a současní Lakotové

Během jedné či dvou desítek let po smrti Černého jelena se v americké společnosti mnohé změnilo. Katolická církev ztratila mnoho ze svého vlivu a ani misie v rezervacích již nedostávaly takovou vládní podporu jako dříve. V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století docházelo v rezervacích Lakotů k jisté renesanci tradiční kultury a náboženství. Celkové uvolnění ve společnosti vyústilo v legalizaci indiánských náboženství. Zákon byl přijat v roce 1978, tedy téměř sto let po tom, co vláda vydala nařízení o zákazu indiánských obřadů. Během této doby byly mnohé posvátné tradice zapomenuty, v odlehlých oblastech rezervací však dosud žili staří lidé, kteří některé z nich tajně udržovali, nebo je alespoň pamatova-

li. Některé z nich (například očistný obřad potní chýše) Lakotové nikdy nepřestali vykonávat, jiné však byly silně pozměněny a již nikdy se nevrátily do své původní podoby (například obřad držení duše). Další sice ztratily svou návaznost, ale postupně došlo k jejich obnově. Například tanec slunce, zakázaný vládou v roce 1881, byl tajně obnoven již v roce 1934 a oficiálně v roce 1972.

Během obrozovacího procesu ovlivňovala mladší generaci indiánů také literatura popisující staré tradice. Knihy Černého jelena byly v té době velmi čtené a staly se jakýmsi náboženským zákoníkem Lakotů. Vliv učení Černého jelena však sahal daleko za hranice lakotských rezervací a velkou měrou přispělo k vytváření moderního, panindiánského náboženství.

Dnes, na přelomu tisíciletí, umírají poslední Lakotové vychovaní pamětníky starých lakotských tradic. Ptal jsem se jednoho z nejstarších žijících lakotských svatých mužů, zda zná knihu *Mluví Černý jelen* a zda si myslí, že je dobrá. Odpověděl mi: „*Wašiču wówapi káǵapi.*“ – „Knihy dělají běloši.“ Byl to muž z jiného lakotského kmene, než ze kterého pocházel Černý jelen, a jeho jméno neznal. Nevěřil, že by poznání mohlo být zprostředkováno knihami bílého muže. Poznání, které znal, nespočívá v získávání informací, ale v osobní duchovní zkušenosti. Mezi pamětníky je Černý jelen znám spíš jako katolický katecheta než jako tradiční svatý muž. Ti se snažili v tajnosti udržovat alespoň některé staré obřady. Ale jen málokterý současný svatý muž není ovlivněn moderním panindiánským náboženstvím, které slučuje prvky jednotlivých kmenových kultur. Poslední staří pamětníci brzy odejdou na mléčnou dráhu, tak jako Černý jelen. Ale pro mladou generaci Lakotů Černý jelen právem zůstává jedním z nejvýznamnějších svatých mužů jejich kmene a jeho učení pokladnicí jejich duchovní tradice.

Lakħól wičhóh'an – lakotský způsob života – žije dál. Není podstatné, že jej ovlivňují okolní vlivy, panindianismus, křesťanský svět a celá atmosféra dvacátého století. Lakotové nikdy nevnímali své duchovní tradice jako statické, naopak, uvědomovali si neustálý vývoj. Důležité je, že pocit přetrvávání *Lakħól wičhóh'an* zůstává i nadále základem identity Lakotů. Jak se dnes zpívá v rezervacích:

*Lakħól wičhóh'an kiŋ tohánl ablúštan kiŋ
Oíyokiphi waníčŋ kte.*

*Kdybych opustil lakotské tradice,
nic by mne již netěšilo.*

Literatura

- BROWN, J. E.: *The Sacred Pipe: Black Elk's Account of the Seven Rites of the Oglala Sioux* (University of Oklahoma Press, 1953)
- DELORIA V., JR.: *American Indian Policy in the Twentieth Century* (Norman, 1985)
- DEMALLIE, R. J.: *The Sixth Grandfather* (Lincoln, 1984)
- DENSMORE, F.: *Teton Sioux Music* (Smithsonian Institution, 1918)
- DURATSCHEK, sister MARY CLAUDIA: *Crusading Along Sioux Trails: a History of the Catholic Indian Missions of South Dakota* (Yankton 1947)
- HYDE, G. E.: *Red Cloud's Folk* (Norman, 1975)
- LAUBIN, REGINALD AND GLADYS: *The Indian Tipi* (Norman, 1977)
- NEIHARDT, J. G.: *When the Tree Flowered* (Lincoln, 1951)
- STEINMETZ, PAUL B., S. J.: *Pipe, Bible and Peyote among the Oglala Lakota* (Motala, 1980)
- ULLRICH, J.: *New Lakota Dictionary* (Bloomington, 2008)
- UTTER, JACK: *American Indians, Answers to Today's Questions* (Lake Ann, 1993)
- WALKER, J. R.: *Sun Dance of the Oglala* (New York, 1917)
- WALKER, J. R.: *Lakota Belief and Ritual* (Lincoln, 1980)
- WALKER, J. R.: *Lakota Society* (Lincoln, 1982)
- WALKER, J. R.: *Lakota Myth* (Lincoln, 1983)

Obsah

Předmluva	7
1. Nabídnutí dýmky	12
2. Dětství	18
3. Velká vize	27
4. Lov bizonů	46
5. U města vojáků	55
6. Námluvy Vysokého koně	61
7. Wašíču v horách	68
8. Boj se třemi hvězdami	79
9. Porážka Dlouhého vlasu	90
10. Po černé cestě	108
11. Zavraždění Šíleného koně	115
12. Babiččina země	120
13. Tíživý strach	127
14. Tanec koní	131
15. Psí vize	142
16. Obřad <i>heyókħa</i>	150
17. První léčení	155
18. Síly bizona a jelena	162
19. Přes velkou vodu	168
20. Cesta ducha	177
21. Mesiáš	182
22. Vize onoho světa	189
23. Zlé dny se blíží	195
24. Masakr u Poraněného kolena	200
25. Konec snu	205
Epilog	212
Seznam zeměpisných názvů a jejich překladů	216
Doslov	219
Literatura	290

Mluví
Černý jelen
John G. Neihardt

Z anglického originálu John G. Neihardt: *Black Elk Speaks*
vydaného nakladatelstvím University of Nebraska Press

v Lincolnu 1961 přeložil Jan Ullrich

Doslov napsal Jan Ullrich

Odpovědný redaktor Michal Hrubý

Obálka Robert Vanko

Sazbu z písma Anselm Střešovické písmolijny
programem T_EX připravil Karel Horák

Tisk PB Tisk Příbram, s. r. o.

Vydalo nakladatelství & vydavatelství

Volvox Globator

Štítného 17, 130 00 Praha 3

www.volvox.cz

jako svou 1042. publikaci

Vydání druhé, ve Volvox Globator první

Praha 2014

Adresa knihkupectví VOLVOX GLOBATOR:

Štítného 16, 130 00 Praha 3-Žižkov